

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

ภาวะสูงวัยอย่างมีคุณภาพประโยชน์กับ การพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจในประเทศไทย

เล็ก สมบัติ
ศศิพัฒน์ ยอดเพชร
อนิภานต์ ตักดาพร

เสนอ

สำนักมาตรฐานการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์

สำนักงานปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการวิจัย

เรื่อง “ภาวะสูงวัยอย่างมีคุณภาพประโยชน์กับการพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจ
ในประเทศไทย”

(Productive Ageing and Socio-Economic Development in Thailand)

โดย

รองศาสตราจารย์เล็ก สมบัติ

ศาสตราจารย์ศศิพัฒน์ ยอดเพชร

นางสาวธนิกันต์ ศักดาพร

คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

เสนอ

สำนักมาตรฐานการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์

สำนักงานปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์

กันยายน 2554

คำนำ

การวิจัย เรื่อง “ภาวะสูงวัยอย่างมีคุณภาพประโยชน์กับการพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจในประเทศไทย” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพทางเศรษฐกิจ สังคม ภาวะสุขภาพ ศักยภาพ ความรู้ ประสบการณ์ และภูมิปัญญาของผู้สูงอายุไทยที่ยังคุณประโยชน์ต่อครอบครัว ชุมชน และสังคม และแสวงหาแนวทางการดำเนินในการจัดกิจกรรมที่เหมาะสม ผลการวิจัยจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนานโยบายให้ผู้สูงวัยรุ่นใหม่มีโอกาสและพื้นที่สำหรับแสดงตัวเองและทำประโยชน์ให้แก่สังคมในฐานะสมาชิกสังคมที่ทรงคุณค่า

คณะวิจัยขอขอบพระคุณ สำนักมาตรฐานการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ สำนักงานปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ขอขอบคุณผู้สูงอายุทุกท่านที่ได้ร่วมสนทนาและให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ในการวิจัยเรื่องนี้ ขอขอบคุณเจ้าหน้าที่ในสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด ประธานชมรมผู้สูงอายุ ประธานสมาคมสภาผู้สูงอายุประจำจังหวัดทั้งในจังหวัดเชียงใหม่ อุบลราชธานี สุราษฎร์ธานี และกรุงเทพมหานคร ในฐานะผู้ประสานงานในระดับพื้นที่และเลื้ออำนาจในการจัดหาสถานที่ในการสัมภาษณ์และสนทนากลุ่มจนงานวิจัยสำเร็จตามวัตถุประสงค์ และขอขอบคุณนักวิจัยของกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ที่ได้ร่วมติดตามการวิจัยในทุกพื้นที่ ทำให้เป็นประโยชน์ต่อการวิจัยเป็นไปตามกรอบ ขอบเขตที่กำหนด จึงขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

คณะวิจัย

บทสรุปสำหรับผู้บริหาร

ชื่อเรื่อง : ภาวะสูงวัยอย่างมีคุณภาพประโยชน์กับการพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจในประเทศไทย
(Productive Ageing and Socio-Economic Development in Thailand)

ผู้วิจัย : รศ.เล็ก สมบัติ, ศ.ศศิพัฒน์ ยอดเพชร และ นส.ธนิกันต์ ศักดาพร

ปีที่พิมพ์ : 2554

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับสถานการณ์ทางเศรษฐกิจ สังคม ภาวะสุขภาพ ศักยภาพ ความรู้ ประสบการณ์ และภูมิปัญญาของผู้สูงอายุไทยที่ยังคุณประโยชน์ ต่อครอบครัว ชุมชน และสังคม และเสนอแนวทางการดำเนินในการจัดกิจกรรมที่เหมาะสม โดยใช้รูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้ให้ข้อมูล คือ ผู้สูงอายุวัยต้น อายุ 60-69 ปี จากกรุงเทพมหานคร เชียงใหม่ สุราษฎร์ธานี และอุบลราชธานี รวมจำนวน 110 คน ใช้การสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการ (Informal Interview) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) การสนทนากลุ่ม (Focus Group) และการสังเกต (Observation) เป็นเครื่องมือในการรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์เชิงเนื้อหา และเสนอเป็นข้อมูลที่เป็นพื้นฐานในการกำหนดนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาผู้สูงอายุต่อไป

ผู้สูงอายุที่ยังคุณประโยชน์ หมายถึง ผู้สูงอายุที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป ที่ยังคงทำงานหรือกิจกรรมในลักษณะของกิจกรรมเชิงธุรกิจหรือกิจกรรมบริการก็ได้ กิจกรรมที่เป็นทางการหรือไม่ เป็นทางการก็ได้ ทั้งที่ได้รับความตอบแทนหรือไม่ได้รับความตอบแทน งานหรือกิจกรรมนั้นเป็นประโยชน์ ทั้งต่อตนเอง ครอบครัว ชุมชน และสังคม ซึ่งแนวคิดผู้สูงอายุที่ยังคุณประโยชน์ (Productive Ageing) นี้เป็นแนวคิดที่มีรากฐานเชิงเศรษฐศาสตร์ร่วมเชิงสังคมวิทยา เพื่อแก้ไขทัศนคติทางลบ ต่างๆ ที่มีต่อผู้สูงอายุและเพื่อลดอุปสรรคต่างๆ ที่มีต่อการดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุ เป็นแนวคิดที่ให้ จุดเด่นกับการนำความสามารถของผู้สูงอายุไปใช้ประโยชน์ ผลการศึกษาที่พบมีประเด็นที่สำคัญ ดังนี้

ตอนที่ 1 คุณลักษณะพื้นฐานของกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างเป็นเพศหญิง 68 ราย เพศชาย 42 ราย ส่วนใหญ่มีสถานภาพสมรสและอยู่ในครัวเรือนกับคู่สมรส กลุ่มที่มีอายุ 64 ปี มีจำนวนมากที่สุด และมีบุตรโดยเฉลี่ย 3 คน

การประกอบอาชีพของผู้สูงอายุก่อนอายุ 60 ปี พบว่า ส่วนใหญ่ทำงานราชการ รองลงมาเป็นเกษตรกร และประกอบอาชีพอิสระและปัจจุบันผู้สูงอายุทำกิจกรรมเป็น 2 กลุ่มใหญ่ คือกิจกรรมเชิงธุรกิจและกิจกรรมบริการ กิจกรรมเชิงธุรกิจส่วนใหญ่เป็นงานภาคเกษตรและรับจ้างทั่วไป ส่วนกิจกรรมบริการจะเป็นกลุ่มแม่บ้านและข้าราชการบำนาญ

การศึกษาสูงสุดของผู้สูงอายุ ส่วนใหญ่สำเร็จการศึกษาสูงสุดในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ในที่นี้มีผู้สูงอายุ 1 ราย ที่จบระดับปริญญาเอก 2 รายที่จบระดับปริญญาโท นอกจากการศึกษาในระบบแล้ว ผู้สูงอายุหลายรายได้ศึกษาความรู้ในสาขาที่ตนเองสนใจเพิ่มเติม เช่น ไปศึกษาต่อที่โรงเรียนตำรวจภูธร การเรียนโหราศาสตร์เพิ่มเติม

ด้านสุขภาพของผู้สูงอายุนั้น มากกว่าครึ่งหนึ่งของผู้สูงอายุมีโรคประจำตัว โดยโรคที่เป็นมากที่สุดคือ ความดันโลหิตสูง รองลงมาคือไขมันในเส้นเลือด ในส่วนกลุ่มที่ไม่มีโรคให้เหตุผลว่า เพราะออกกำลังกายเป็นประจำ และมีการตรวจสุขภาพประจำปี

สถานภาพทางเศรษฐกิจ แหล่งที่มาของรายได้ของผู้สูงอายุ ส่วนใหญ่มาจากการทำงาน รองลงมาจากรายได้ของคู่สมรส /บุตรให้ มีบางรายมีรายได้จากเงินบำนาญ/เงินออม นอกนั้นเป็นแหล่งรายได้อื่น เช่น การปล่อยเงินกู้ ค่าตอบแทนการเป็นอาสาสมัคร โดยส่วนใหญ่มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนมากกว่า 10,000 บาท มีรายได้สูงสุดถึง 85,000 บาท และต่ำสุดคือ 1,000 บาท ผู้สูงอายุมากกว่าครึ่งระบุว่ารายได้ที่มีอยู่เพียงพอต่อการดำเนินชีวิต

ตอนที่ 2 ลักษณะการทำกิจกรรมที่แสดงถึงการยังคุณประโยชน์ของผู้สูงอายุ

สามารถจัดแบ่งรูปแบบลักษณะการทำกิจกรรมที่แสดงถึงการยังคุณประโยชน์ของผู้สูงอายุได้ 2 ประเภท ได้แก่ 1. การยังคุณประโยชน์ของผู้สูงอายุในกิจกรรมเชิงธุรกิจ และ 2. การยังคุณประโยชน์ของผู้สูงอายุในกิจกรรมบริการ มีดังนี้

2.1 การยังคุณประโยชน์ของผู้สูงอายุในกิจกรรมเชิงธุรกิจ หมายถึง ผู้สูงอายุที่ทำงานหรือกิจกรรมใดๆ ตามความชอบหรือความถนัดแล้วโดยได้รับค่าตอบแทนเป็นค่าจ้างหรือเงิน เพื่อใช้จ่ายในการดำรงชีวิต โดยค่าตอบแทนที่ได้รับ สามารถเป็นทั้งเงินรายได้ประจำ และ

รายได้ไม่ประจำ ได้รับเงินเป็นงวด เป็นรายปี หรือเป็นครั้งคราวก็ได้ เป็นลักษณะการยัง
คุณประโยชน์โดยการประกอบอาชีพ

ลักษณะการประกอบอาชีพของผู้สูงอายุ ซึ่งพบว่าในจำนวน 51 รายนั้น สามารถแบ่ง
ประเภทได้ 5 กลุ่ม โดย**กลุ่มใหญ่ที่สุดเป็นงานด้านการเกษตร** ซึ่งมีทั้งผู้เป็นเจ้าของและ
การรับจ้างในงานเกษตร เช่นการทำนา ทำสวนยาง สวนปาล์ม สวนลำไยและปลูกพืชสวนครัว
กลุ่มถัดมาเป็น **กลุ่มรับจ้างทั่วไป**ที่ใช้ทักษะฝีมือรับจ้าง เช่น ช่างไม้ นวดแผนไทย เย็บผ้า และ
ทำโคม และกลุ่มที่ใช้แรงงาน เช่น รับจ้างภาคการเกษตร รับจ้างเหมาไม้ไผ่ ตัดกระดาด
ตัดกระดาดรูปต่างๆ บนโคม และรับจ้างห่อแหนม **ผู้ทำธุรกิจส่วนตัว** เช่น โรงรับจำนำ บ้านเช่า
หอพักให้เช่า และรถให้เช่า เป็นต้น ในจำนวนที่ไม่แตกต่างกับกลุ่มธุรกิจมากนัก กลุ่มผู้สูงอายุ
จำนวนหนึ่ง**ทำอาหารขาย** เช่น ขายอาหารตามสั่ง ทำแหนม แคบหมู ขนมดอกจอก ถัดไปเป็น
กลุ่มขายของชำในชุมชน ที่มีจำนวนเท่าๆ กับผู้ที่ทำงานฝีมือและงานส่วนตัว มีเพียง 1 รายที่ใช้
ความรู้ความสามารถวิชาชีพ คือ เป็นทนายความ ซึ่งนับว่าผู้สูงอายุเหล่านี้เป็นผู้ใช้ความรู้
ความสามารถให้เกิดประโยชน์ได้

2.2 การยังคุณประโยชน์ของผู้สูงอายุในกิจกรรมบริการ

การยังคุณประโยชน์ของผู้สูงอายุในกิจกรรมบริการ หมายถึง การทำงานหรือ
กิจกรรมใดๆ ของผู้สูงอายุ โดยไม่ได้รับค่าตอบแทน เป็นการกระทำที่เป็นประโยชน์ต่อบุคคล กลุ่ม
บุคคล และส่วนรวมเพื่อให้ผู้อื่นได้รับความสุข ความสะดวก หรือความสบาย อันเกิดจากจิตใจ
ที่เปี่ยมไปด้วยความปรารถนาดี ช่วยเหลือเกื้อกูล เอื้ออาทร มีน้ำใจไมตรี เป็นลักษณะของ
ผู้มีจิตสาธารณะหรือจิตอาสา โดยลักษณะกิจกรรมมีดังนี้

1) **การทำงานหรือกิจกรรมบริการเพื่อครอบครัว** เกิดจากแรงจูงใจที่จะ
แบ่งเบาภาระในครอบครัวของบุตรหลาน เกิดจากความต้องการช่วยลูกหลานลดค่าใช้จ่าย
ในครอบครัว และทำตนให้เป็นประโยชน์ต่อครอบครัว โดยส่วนใหญ่เป็นงานที่เกี่ยวกับการดูแลงาน
บ้านทั่วไป เช่น การทำอาหาร ทำความสะอาดบ้าน ซักผ้า รีดผ้า การดูแลต้นไม้/สัตว์เลี้ยง การเลี้ยง
หลาน รวมถึงการดูแลสมาชิกในครอบครัวที่สูงอายุกว่า หรือเจ็บป่วย หรือเป็นผู้พิการที่อยู่ใน
ครอบครัว ระยะเวลาในการทำงานให้ครอบครัวมีแตกต่างกัน โดยเฉลี่ยประมาณ 3 ชั่วโมงต่อวัน
และมากที่สุดคือ 8 ชั่วโมงต่อวัน

2) **การทำงานหรือกิจกรรมบริการเพื่อสังคม** หมายถึง ผู้สูงอายุที่ได้
ทำงานหรือกิจกรรมใดๆ เพื่อประโยชน์ของบุคคลอื่น ได้แก่ กลุ่มและชุมชนที่ทำงานสังคม เช่น
1) เป็นผู้นำ กรรมการ หรือผู้แทนกลุ่มหรือองค์กร ได้แก่ เป็นประธานชุมชน รองประธาน

ประชาคมเทศบาล ประธานสภาเทศบาล รองนายก อบต. กรรมการหมู่บ้าน แกนนำของกลุ่มสตรี กลุ่มแม่บ้าน เป็นกรรมการบริหารชมรมผู้สูงอายุ เช่น ประธาน รองประธานชมรมผู้สูงอายุ เลขานุการ เป็นแกนนำออกกำลังกาย เป็นวิทยากรกิจกรรม เป็นผู้ช่วยนันทนาการชมรมผู้สูงอายุ เป็นต้น 2) เป็นผู้ทรงคุณวุฒิ มีตำแหน่งเป็นกรรมการผู้ทรงวุฒิในคณะกรรมการผู้สูงอายุแห่งชาติ กรรมการผู้ทรงวุฒิของสภาวัฒนธรรมจังหวัด 3) เป็นไวยาวัจกร เป็นตัวแทนของวัดในการจัดการ ทรัพย์สินของวัดและทำพิธีกรรมทางศาสนา 4) เป็นอาจารย์และวิทยากร ถ่ายทอดความรู้และสอน หนังสือ 5) เป็นผู้สนับสนุนงานชุมชน เมื่อชุมชนมีการจัดงานในชุมชน เช่น กิจกรรมวันสำคัญทาง ศาสนา ทอดกฐิน งานบวช งานแต่งงาน งานขึ้นบ้านใหม่ ฯลฯ ผู้สูงอายุจะมีส่วนร่วมในการทำงาน เพื่อชุมชน เช่น การจัดเตรียมอาหารสำหรับงานเลี้ยง 6) การสนับสนุนทรัพยากรการเงินสำหรับ ชุมชนและสังคม และ 7) เป็นอาสาสมัคร เป็นกิจกรรมหนึ่งที่พบจากผู้สูงอายุที่มีคุณลักษณะอยาก ช่วยเหลือผู้อื่น เช่น อาสาสมัครมูลนิธิบำเพ็ญประโยชน์ อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) อาสาสมัครดูแลผู้สูงอายุที่บ้าน (อผส.) อาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของ มนุษย์ (อพม.) อาสาสมัครด้านยาเสพติดของชุมชน เป็นต้น

2.3 แรงจูงใจที่มีต่อการทำคุณประโยชน์

ในกลุ่มผู้สูงอายุที่ประกอบอาชีพและมีรายได้ และผู้ที่ให้บริการโดยไม่มีรายได้ ได้ระบุถึงแรงจูงใจที่ยังคงทำกิจกรรมที่มีคุณประโยชน์อยู่ถึงแม้จะมีอายุมากแล้ว ดังนี้

1. แรงจูงใจที่จะทำดี เพื่อสืบทอดปณิธานจากในหลวงและพระบรมวงศานุวงศ์ ต้องการทำดี เจริญรอยตามพระองค์ท่าน
2. แรงจูงใจในการช่วยเหลือครอบครัว ทั้งด้านการเพิ่มรายได้ให้กับครอบครัว การมีภาระค่าใช้จ่ายในครอบครัว การช่วยเหลือลดภาระค่าใช้จ่าย และลดความวิตกกังวลของ ครอบครัว ซึ่งเป็นแรงจูงใจที่มาจากความต้องการด้านเศรษฐกิจเป็นหลัก
3. แรงจูงใจที่มาจากมีความสุขกายและจิตที่ดี เฉพาะอย่างยิ่งการมี สุขภาพกายที่ดี สามารถประกอบอาชีพได้ อายุเป็นเพียงการกำหนดตัวเลขทางสังคมเท่านั้น ทางร่างกายยังสามารถดำเนินกิจกรรมต่างๆ ได้เป็นอย่างดี
4. แรงจูงใจที่มาจากความรู้และการมีภูมิปัญญา เกิดจากการสั่งสม ประสบการณ์ทั้งด้านธุรกิจ วิชาการ และศิลปะอื่นๆ ทำให้มีความต้องการที่จะคงไว้ รวมทั้ง ถ่ายทอดให้แก่ผู้อื่นด้วย

5. แรงจูงใจที่ต้องการช่วยเหลือผู้อื่น ทั้งด้านการมีรายได้ การบรรเทาปัญหา และการลดภารกิจลง โดยในด้านรายได้นั้น เกิดจากความต้องการให้ลูกจ้างมีรายได้ เพราะหากหยุดงานจะมีคนตกงานอีกจำนวนมาก บางรายต้องการช่วยเหลือลูกหลานให้มีความก้าวหน้า รวมทั้งบางรายเกิดจากเคยช่วยเหลือผู้ที่ยากลำบาก พบความประทับใจที่ผู้รับได้รับความช่วยเหลือ มีความปิติยินดี จึงกลายเป็นแรงกระตุ้นให้ทำต่อไป

เหตุปัจจัยที่คาดว่าจะทำให้ผู้สูงอายุเลิกทำงาน หรือเลิกทำกิจกรรม

ตามความคิดเห็นของผู้สูงอายุนั้น ทั้งเป็นรายบุคคลและรายกลุ่มให้เหตุผลที่จะทำให้ผู้สูงอายุให้เหตุผลที่จะทำให้ผู้สูงอายุเลิกทำงานหรือทำกิจกรรม เรียงตามลำดับความสำคัญดังนี้

1. สุขภาพไม่ดี ร่างกายทรุดโทรม หรือมีโรคประจำตัว หรือแพทย์แนะนำให้หยุด “ใจเต็มร้อย แต่กายไม่ให้”
2. มีเหตุจำเป็นต้องดูแลคู่สมรส บุตร หลาน หรือญาติที่มีปัญหา
3. เมื่อรู้สึกว่าคุณเองไม่สามารถเรียนรู้ หรือไม่สามารถพัฒนาทักษะฝีมือได้
4. การเดินทางไปทำกิจกรรมไม่สะดวกเช่น ไม่มีรถ เดินทางเพียงลำพังไม่ได้ไม่มีผู้พาไป
5. ขาดความรับผิดชอบจากสังคม และคนรุ่นเดียวกันไม่มาร่วมกิจกรรม

ข้อเสนอแนะจากการศึกษา

การศึกษาภาวะสูงวัยอย่างมีคุณภาพประโยชน์ต่อการพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจในประเทศไทย คณะวิจัยมีข้อเสนอแนะต่อรัฐบาลและกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ เพื่อเป็นแนวทางการดำเนินงานในการจัดกิจกรรมที่เหมาะสมกับคุณลักษณะของผู้สูงอายุ ดังนี้

ข้อเสนอแนะระดับนโยบาย

1. ในระดับการวางแผนพัฒนาผู้สูงอายุ ควรกำหนดแนวทางการสร้างความรู้ความเข้าใจต่อคุณลักษณะการยังคุณประโยชน์ของผู้สูงอายุทั้งในเชิงสังคมและเศรษฐกิจให้ครอบคลุมและชัดเจน เนื่องจากแนวคิดเกี่ยวกับการยังคุณประโยชน์ของผู้สูงอายุต่อสังคมเป็นเรื่องใหม่ที่สังคมส่วนใหญ่ยังไม่ตระหนักและยังไม่ให้ความสนใจเท่าที่ควร และยังมีความเข้าใจต่อเรื่องการยังคุณประโยชน์ของผู้สูงอายุ (Productive Ageing) ที่แตกต่างกัน ดังนั้นในระดับนโยบายควรกำหนดแนวทางการสร้างความรู้ความเข้าใจต่อคุณลักษณะการยังคุณประโยชน์ของผู้สูงอายุทั้งในเชิงสังคมและเศรษฐกิจให้ครอบคลุมและชัดเจน หน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนา

ผู้สูงอายุ ร่วมกันกำหนดแผนงาน มาตรการที่จะใช้การยังคุณประโยชน์ของผู้สูงอายุให้ถูกต้องและเหมาะสมกับคุณสมบัติของการยังคุณประโยชน์ที่มีอยู่ของผู้สูงอายุ

2. กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ควรยกย่องประกาศเกียรติคุณผู้สูงอายุที่ทำกิจกรรมบริการ จิตอาสา หรืออาสาสมัคร ระดับชุมชน ในรูปแบบต่างๆ อย่างทั่วถึงทุกระดับ เพราะผู้สูงอายุกลุ่มที่ทำกิจกรรมบริการต่างๆ ไม่ได้ต้องการค่าตอบแทน ทำด้วยความรู้ที่ปรารถนาดี และตั้งใจอุทิศตนเองเพื่อกลุ่มและชุมชน สิ่งที่สามารถตอบแทนได้ คือ การยกย่อง ประกาศเกียรติคุณและควรมีการดำเนินการในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับชุมชน จังหวัด และประเทศ

3. ในระดับกระทรวงที่นำนโยบายและแผนพัฒนาผู้สูงอายุไปปฏิบัติ ควรผลักดันให้นโยบายการเรียนรู้ตลอดชีวิต ได้มีการนำสู่การปฏิบัติอย่างจริงจัง เพราะการพัฒนาการเรียนรู้ในกลุ่มวัยต่างๆ รวมทั้งวัยสูงอายุ จะช่วยเสริมสร้างฐานความรู้ในการดำรงชีวิตอย่างมั่นคง ภายใต้สถานการณ์การเปลี่ยนแปลงได้

4. รัฐบาลควรส่งเสริมให้หน่วยงานต่างๆ มีการดำเนินการที่เปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุที่ยังคงมีความรู้ความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคม เช่น การสนับสนุนส่งเสริมให้โรงเรียนในท้องถิ่น นำผู้สูงอายุที่มีความรู้เฉพาะ มีความสามารถ มีความเชี่ยวชาญ ที่ผ่านประสบการณ์ในอาชีพ ช่วงวัยทำงาน มาช่วยงานด้านเด็กและเยาวชนในโรงเรียน เช่น การสอนอ่าน การเขียน การเล่านิทาน งานวาด ปั้น จักสาน และอื่นๆ ที่ต้องอาศัยความรักความเมตตา อดทน ใจเย็น ชัดเกลา หล่อหลอม ปลูกฝัง ทั้งนี้ จากการศึกษาพบว่า ผู้สูงอายุหลายรายมีความสนใจและมีความพร้อมด้านความรู้ความสามารถแต่ไม่ได้รับการโอกาสให้ได้ใช้ความสามารถที่มีอยู่

ข้อเสนอแนะระดับปฏิบัติ

เพื่อการพัฒนาผู้สูงอายุที่ยังคุณประโยชน์ให้สามารถสร้างคุณค่าด้านเศรษฐกิจและสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ควรดำเนินการดังนี้

1. ควรเผยแพร่ความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับการยังคุณประโยชน์ของผู้สูงอายุให้สังคมได้รับรู้และตระหนักถึงคุณค่าของผู้สูงอายุ

2. ควรกำหนดแนวทางและวิธีการในการค้นหาความรู้เดิม/ ประสบการณ์ที่ผู้สูงอายุมีอยู่ เพื่อแสวงหาอาชีพที่เหมาะสมและสอดคล้องกับคุณลักษณะนั้นๆ ของผู้สูงอายุ

3. **ควรมีการศึกษาเพื่อแสวงหาปัจจัยสำคัญที่จะนำไปสู่ความสำเร็จในการประกอบอาชีพนั้น** ซึ่งได้แก่ ความรู้ ทักษะและการตลาด ให้องค์กรที่จะสนับสนุนให้ประกอบอาชีพ ควรมีศึกษาข้อมูลอย่างรอบคอบเพื่อประกอบการตัดสินใจ เนื่องจากการตลาดเป็นจุดเริ่มต้นของการสร้างอาชีพ

4. **ควรสนับสนุนหรือประสานแหล่งทุนที่มีการจัดสรรงบประมาณ** เพื่อส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สูงอายุ การทำกิจกรรมของกลุ่ม/ชมรมผู้สูงอายุ เพราะการทำกิจกรรมจะมีค่าใช้จ่ายบางอย่างที่จำเป็น โดยประธานหรือคณะกรรมการ ต้องเป็นผู้รับผิดชอบจึงทำให้กิจกรรมไม่สามารถขยายหรือพัฒนาได้เต็มที่ ดังนั้นการแสวงหาความร่วมมือกับกองทุนต่างๆ เช่น กองทุนผู้สูงอายุ กองทุนสวัสดิการสังคมให้ปรับเกณฑ์การให้ทุนเอื้อต่อกิจกรรมของกลุ่มผู้สูงอายุ

5. **ควรมีการให้ความรู้แก่กลุ่มผู้สูงอายุในการพัฒนาผลิตภัณฑ์** เฉพาะอย่างยิ่งผลิตภัณฑ์สิ่งประดิษฐ์ ซึ่งควรมีการพัฒนาในรูปแบบผลิตภัณฑ์อย่างต่อเนื่อง หน่วยงานที่ส่งเสริมการทำ ควรมีการให้ความรู้แก่กลุ่มผู้สูงอายุในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ และสร้างความแตกต่างของผลิตภัณฑ์อย่างต่อเนื่อง

6. **ควรส่งเสริมให้ผู้ประกอบอาชีพเชิงธุรกิจได้ถ่ายทอดความรู้ให้แก่ผู้อื่น** ในกลุ่มของผู้สูงอายุที่ประกอบอาชีพเชิงธุรกิจนั้น เป้าหมายของการคงอาชีพ คือ การต่อยอดผลิตภัณฑ์หรือสร้างควมยั่งยืนแก่ครอบครัว และสามารถนำธุรกิจสู่ความสำเร็จได้ ดังนั้นควรมีเวทีให้ผู้สูงอายุกลุ่มนี้ได้ถ่ายทอดความรู้ประสบการณ์ไปสู่ผู้สูงอายุและกลุ่มวัยอื่น

7. **ควรมีโครงการพัฒนาหรือเสริมความรู้ในด้านการดูแลเฉพาะด้านแก่กลุ่มผู้สูงอายุที่ทำกิจกรรมบริการ** กลุ่มผู้สูงอายุที่ทำกิจกรรมบริการที่เป็นอาสาสมัครดูแลผู้สูงอายุ/ไปเยี่ยมผู้สูงอายุในชุมชน ควรพัฒนาหรือเสริมความรู้ในด้านการดูแลเฉพาะด้าน เช่น ด้านสุขภาพอนามัย โรค หรือ ภาวะความเจ็บป่วยที่เปลี่ยนแปลงไป เพื่อให้ผู้สูงอายุได้รับรู้และนำไปใช้ประโยชน์ได้ ทั้งกับตนเอง และเพื่อนผู้สูงอายุในชุมชน การเป็นอาสาสมัครด้วยจิตสำนึก ความเอื้ออาทร มีจิตใจชอบช่วยเหลือผู้อื่นนั้น ไม่เพียงพอ ควรที่เสริมด้วยความรู้ที่ถูกต้อง และเป็นประโยชน์ด้วยเช่นกัน

8. **กระทรวงการพัฒนาสังคมฯ หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาผู้สูงอายุ ควรมีการจัดสรรงบประมาณเพื่อการสนับสนุนด้านการเงินแก่ผู้สูงอายุที่ทำหน้าที่ ดูแลผู้ป่วย หรือผู้พิการในครอบครัว (family care giver)** เนื่องจากผู้สูงอายุกลุ่มนี้บางรายยังมีความจำเป็นด้านรายได้ หรือต้องออกจากงาน จึงทำให้ขาดรายได้และเงิน ที่จะใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน

9. กระทรวงการพัฒนาสังคมฯ หรือกระทรวงที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนา
ผู้สูงอายุ ควรมีแผนงาน และโครงการเกี่ยวกับการพัฒนาความรู้ในการดูแล หรือจัดหา
พี่เลี้ยงในการช่วยเหลือ นอกเหนือจากการได้รับการสนับสนุนด้านการเงินแล้ว การเสริมความรู้
เฉพาะด้านสำหรับการทำหน้าที่ในการดูแลผู้เจ็บป่วยและผู้สูงอายุเป็นเรื่องสำคัญ เพื่อเสริมสร้าง
การดูแลที่เหมาะสมและถูกวิธี รวมทั้งการมีพี่เลี้ยงในการช่วยเหลือแบ่งเบาภาระ จะช่วยให้
ผู้สูงอายุทำกิจกรรมได้ดียิ่งขึ้น

Executive Summary

Title : Productive Ageing and Socio-Economic Development in Thailand
Researchers : Assoc.Prof Lek Sombat, Prof.Sasipat Yodpet and Ms.Thanikan Sakdaporn
Year of Publication : 2011

This qualitative research aims to study and collect information on economic status, community, health, capability, knowledge, experience and wisdom of the productive ageing; and propose guidelines on proper activities. The informants were the early, ages of 60-69 years, a total of 110, residing in Bangkok Metropolis, Chiangmai, Suratthani and Ubonrachathani. The data collection tools covered informal interview, in-depth interview), focus group and observation. With the content analysis, the research results are fundamental information for policy settings on development of the elderly. The productive ageing meant the elderly aged 60 years or above who had been working or conducting business or service activities, either formal or informal activities, either with or without pay. Such activities should benefit themselves, families, communities and societies. The productive ageing is based on the social and economic concept. Its objectives are to change negative attitudes towards the elderly; and reduce obstacles on living of the elderly. This concept emphasizes on using capabilities of the elderly. The major research results are summarized as follows.

Section 1 Personal information

The samples comprised 68 female and 42 male. Most samples were married, cohabited with spouses and aged 64 years and 69 years, respectively. The average number of children was 3. Before 60 years of age, their occupations were government service, agriculture and freelance, respectively. Most of them had the elementary education

(Grade 4), provided that 1 person held a doctoral degree and 3 persons had a master's degree.

In addition to formal educations, some elderly people studied specific courses such as District Police Academy, Astrology, etc. More than half had congenital diseases; high blood pressure was a disease found mostly, followed by hyperlipidemia. Among the group without disease, they exercised regularly and had annual physical exam.

In term of economic status, main sources of income were working, followed by spouse income/ support from children. Some elderly people had pension or savings; others had other sources such as lending, volunteer remuneration, etc. Most samples had an average income of more than 10,000 baht per month; a maximum was 85,000 baht and a minimum was 1,000 baht. More than half had sufficient income for living.

Section 2 Productive Ageing Activities

The productive ageing activities were classified into 2 categories, namely, (1) business activities and (2) service activities.

2.1 Productive Ageing on Business Activities means the elderly working or conducting activities upon their interest with pay for living. Pay may be either permanent or temporary income which may be paid from time to time, annually or occasionally.

Among this group (51 persons), their occupations were divided into 5 groups. The biggest group was **agriculturists** covering owners, employees of rice farming, palm, longan and vegetable gardening, etc. The second one was **general workers** comprising skilled workers such as carpenters, Thai massagers, sewing and lamp production workers; and unskilled labors in agricultural sections, sharpening bamboo, cutting paper, decorating lamp and making fermented pork, the third one was **business owners** e.g. owners of pawnshop, home for rent, room for rent and car for rent, etc. With a similar number to the previous group. The forth one was **food sellers** such as made-by-order food, fermented

pork, fried pork skins and dokjok dessert. The last group was **grocery shop owners**; its number was equal to skilled workers and business owners. However, one person was a lawyer. The elderly mentioned above were considered productive aging.

2.2 Productive Ageing on Service Activities

Productive ageing on service activities referred to the elderly working or conducting activities without pay, but for public interest or interest of persons, groups of persons. By their good intention, helpfulness and kindness, the elderly with social minds aimed to provide happiness or convenience to other persons. The followings were the service activities.

1) **Family services** : The motivations were to alleviate family burdens, reduce expenses and ensure family benefits. Most services were related to general homework such as cooking, cleaning, washing, ironing, gardening/ taking care of pets, taking care of grandchildren, including taking care of elder or ill family members, or the disabled. An average working hour was 3 hours while a maximum was 8 hours per day.

2) **Social services** referred to social groups' works or activities for public interest as follows.

1) *Group leaders or representatives* : This covered community leaders, deputy municipality leaders, presidents of municipal council, vice presidents of provincial administration organizations, village committees, female group leaders, housewife group members, elderly club committees (presidents, vice presidents, secretaries, exercise leaders, lecturers, assistant entertainers, etc.).

2) *Experts* : They were specialized committees of the National Elderly Committee, specialized committees of provincial cultural committee.

3) *Buddhists* : They acted as temple representatives on managing temple properties and religious ceremonies.

4) *Instructor* teaching and knowledge transfer.

5) *Community supporters* on community activities such as religious holiday, presenting robes to monks, ordination ceremony, wedding ceremony, new house ceremony, etc. The elderly participated in activities such as cooking.

6) *Financial supporters*; and

7) *Volunteers* helping other persons such as volunteers of benefit associations, ASM., APS., APM., anti-drug groups, etc.

2.3 Motivation of Productive Ageing

In prospective of the elderly having occupation and income, and the elderly working without pay, their motivations on productive ageing were as follows.

1. Motivation to do good to inherit aspiration of His Majesty the King and the members of the royal family.

2. Motivation to help families i.e. revenue increase, burden relief, lower expense and reduced concern. This motivation was mainly derived from economic need.

3. Motivation from good physical and mental health, especially physical health to work. Age was a social number only; with good health, they were able to perform activities efficiently.

4. Motivation from knowledge and wisdom from experience on business, academy and arts. They therefore needed to transfer such knowledge to other persons.

5. Motivation to help other persons in terms of income, resolution and burden alleviation. They needed employees gain income and prevented unemployment. Some needed to help descendants; some had helped other persons and felt delight so they had motivation to do good again.

Potential Reasons of Stop Working or Activity

In their opinions, both individuals and groups, reasons to stop working or activities were ranked in the order as the followings.

1. Poor health or physical deterioration or congenital disease or physician recommendation ("Strong aspiration but poor health").
2. Necessity to take care of spouses, children, grandchildren or relatives having problems.
3. Personal belief that they are not able to learn or develop skills.
4. Inconvenient transportation to do activities such as no vehicle, no accompany, etc.
5. A lack of social responsibility and no participation of people in the same age.

Recommendations

From the Study on Productive Ageing and Socio-Economic Development in Thailand, the researchers propose the following recommendations to Government and The Ministry of Social Development and Human Security as guidelines for setting proper activities for the elderly.

Policy Recommendation

1. Develop guideline for knowledge enhancement on productive ageing, in terms of social and economic aspects, clearly and comprehensively. The productive ageing concept is considered brand-new and has not been widely recognized by the public. People knowledge towards this issue is quite different. Hence, the policy on knowledge enhancement should be established comprehensively. Related organizations should jointly determine effective work plans and measures to use productive ageing correctly and appropriately.
2. Have in place admiration for the elderly doing service activities, having social minds or being community or operational volunteers at the community, provincial and

national levels. With their social responsibilities, they worked without pay but created social interest.

3. Drive and implement a policy on lifelong learning.

4. Government should Encourage organizations to provide social development opportunities on the elderly. For examples, local schools may offer the capable elderly jobs such as teaching reading-writing, fabling, drawing, molding, weaving and other jobs depending on love, kindness, endurance, training, fostering. It was found that some elderly people were interested and had skills and knowledge but had no opportunity.

Operational Recommendation

1. Disseminate correct knowledge on productive ageing to the public, in order to ensure public awareness on values of the elderly.

2. Search for existing knowledge/ experience of the elderly to match with proper occupations.

3. Discover key success factors for career achievement such as knowledge, capital and marketing. To support decision making, organizations related to occupations should have information on customer needs and other information. Marketing is the first stage of occupation.

4. Provide financial support or coordinate with sources of funding. The objective is to promote their participation in club activities. Since the elderly clubs had expenses presently paid by presidents or committees, their activities were limited and have not been developed efficiently. The collaboration with sources of funding such as the elderly fund, social security fund, to improve funding criteria would benefit and promote activities.

5. Provide knowledge on product development to the elderly, especially invented products to be developed consistently. Organizations also should provide the elderly knowledge on product development and differentiation.

6. Encourage knowledge transfer of business organizations. Goals of business organizations are to expand their products, create family sustainability and reach accomplishment. Forums to transfer their knowledge to the elderly or other generations should be set in place.

7. Develop or enhance care-giving knowledge of the elderly doing service activities. Those taking care of or visiting the elderly should be trained on special care issues such as health, sanitation, disease or illness changed, etc. As a result, they will be able to apply such knowledge for benefit of themselves or of other elder persons in communities. Key success factors are not only social mind and kindness but also correct and benefiting knowledge.

8. Provide financial support to the elderly acting as family caregivers. They need income for daily living but, as caregivers, they have to resign from work and have no income.

9. Support care-giving knowledge and provide assistants. In addition to financial support, care-giving knowledge is also considered important to ensure efficient cares. Assistants will alleviate burdens so the elderly will have time to participate in activities.

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาของปัญหา

การเข้าสู่สังคมสูงอายุเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในประเทศต่างๆ และกำลังขยายเข้าสู่ประเทศกำลังพัฒนา รวมทั้งประเทศไทยด้วย การศึกษาขนาดและแนวโน้มของประชากรสูงอายุจากสำมะโนประชากรประเทศไทยระหว่างปี 2503 จนถึงปี 2543 และการคาดประมาณประชากรของประเทศไทยระหว่างปี 2543 ถึงปี 2573 แสดงให้เห็นว่าในปี 2503 ประชากรอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป มีเพียง 1.5 ล้านคน หรือประมาณร้อยละ 5.4 ของประชากรทั้งหมดเท่านั้น แต่ขนาดของประชากรตั้งแต่อายุ 60 ปีขึ้นไปเพิ่มเป็น 7 เท่าตัว คือประมาณ 7.6 ล้านคนในปี 2552 หรือคิดเป็นร้อยละ 11.5 ของประชากรทั้งหมด ซึ่งสถานการณ์ดังกล่าวนี้ทำให้ปี 2552 เป็นปีที่ประเทศไทยก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ (Ageing Society) อย่างสมบูรณ์ ซึ่งหมายถึงประเทศไทยมีผู้สูงอายุ (ผู้ที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป) มากกว่าร้อยละ 10 ของประชากรทั้งหมด (Shryock, 2004 อ้างถึงใน วิพรรณ ประจวบเหมาะ และ ศิริวรรณ ศิริบุญ, 2553) การเพิ่มขนาดและสัดส่วนประชากรสูงอายุไทยยังคงเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ผลจากการคาดประมาณประชากรของประเทศไทยระหว่างปี 2543 ถึง ปี 2573 แสดงว่าอีกประมาณ 15 ปีข้างหน้า หรือในปี 2568 จำนวนผู้สูงอายุจะเพิ่มขึ้นเป็น 14.9 ล้านคน หรือคิดเป็น 2 เท่าของประชากรสูงอายุในปี 2552 และใน ปี 2573 จะเพิ่มขึ้นเป็นประมาณ 17.8 ล้านคน หรือคิดเป็นร้อยละ 25 (ประมาณ 1 ใน 4) ของประชากรไทยทั้งประเทศ (วิพรรณ ประจวบเหมาะ และ ศิริวรรณ ศิริบุญ, 2553: น.8-9)

เมื่อพิจารณาถึงคุณลักษณะของประชากรอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป ในปี 2552 กลุ่มอายุที่มีสัดส่วนสูงที่สุดโดยมีมากกว่าครึ่งหนึ่งของประชากรสูงอายุทั้งหมด คือ กลุ่มอายุ 60-69 ปี ประมาณ 1 ใน 3 มีอายุระหว่าง 70-79 ปี และประมาณร้อยละ 13 อยู่ในกลุ่มผู้สูงอายุวัยปลาย คือ อายุ 80 ปีขึ้นไป (วิพรรณ ประจวบเหมาะ และ ศิริวรรณ ศิริบุญ: น.18) การเพิ่มขึ้นของประชากรเหล่านี้ ทำให้หน่วยงานทั้งภาครัฐ เอกชน และภาคประชาชนได้คำนึงถึงภาระและความรับผิดชอบต่อการจัดบริการและสวัสดิการสำหรับผู้สูงอายุเหล่านี้ ซึ่งแท้จริงแล้วยังผู้สูงอายุที่มีศักยภาพที่ยังคงสามารถทำงานได้อีกเป็นจำนวนมาก ดังเช่นการสำรวจการทำงานของประชากรร้อยละที่

ทำงานเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 35.0 ในปี 2547 เป็นร้อยละ 37.2 ในปี 2552 นอกจากนั้นข้อมูลด้านการประกอบอาชีพของผู้สูงอายุที่มีการกู้ยืมเงินจากกองทุนผู้สูงอายุในปี 2553 นั้น มีจำนวนผู้กู้ยืมทุนประกอบอาชีพรายบุคคลถึง 3,138 ราย และรายกลุ่ม จำนวน 22 กลุ่ม (110 คน) ในส่วนของ การใช้ความรู้ความสามารถเพื่อพัฒนาตนเองและกลุ่มนั้น มีการรวมตัวเป็นชมรมผู้สูงอายุเพื่อพัฒนาตนเองเพิ่มขึ้นจาก 19,745 ชมรมในปี 2551 เป็น 21,185 ชมรมในปี 2552 นอกจากนั้น ยังมีอีกเป็นจำนวนมากที่ได้รับการยกย่องเชิดชูจากสังคม เช่น การได้รับประกาศเกียรติคุณเป็นศิลปินแห่งชาติใน 3 สาขา จำนวน 8 ราย รวมทั้งการมีศักยภาพด้านการอนุรักษ์และการถ่ายทอดภูมิปัญญาอีกด้วย ซึ่งนับว่าผู้สูงอายุเหล่านี้เป็นผู้สูงอายุที่มีศักยภาพ (Active Ageing) ซึ่งหมายถึง ผู้สูงอายุที่ดูแลตัวเองได้ (Self-care) พึ่งตนเองได้ (Self-reliance) ทำในสิ่งที่ปรารถนาได้ตามศักยภาพของตน ทำประโยชน์ต่อผู้อื่นและสังคม มีความพึงพอใจในชีวิตความเป็นอยู่ในปัจจุบันและเตรียมพร้อมสำหรับความเปลี่ยนแปลงที่จะมาถึง ผู้สูงอายุที่มีศักยภาพจะแสดงออกถึงคุณลักษณะที่สำคัญ 2 ประการคือ (ศศิพัฒน์ ยอดเพชร, 2549: น.103-104) 1) เป็นผู้สูงอายุที่ยังคุณประโยชน์ (Productive Ageing) 2) เป็นผู้สูงอายุที่ประสบความสำเร็จ (Successful Ageing) นั่นคือเป็นผู้สูงอายุที่สามารถพึ่งตนเองได้และใช้ความสามารถของตนในทางสร้างสรรค์ให้แก่ตนเอง ครอบครัวและบุคคลอื่น และเป็นผู้ที่สามารถดำรงชีวิตในสังคมได้อย่างเหมาะสมตามความพึงพอใจและความปรารถนาของตน และพบว่าในประเทศไทยมีผู้สูงอายุที่มีศักยภาพตามคุณลักษณะที่กล่าวมา กระจายอยู่ทั่วประเทศทั้งในกรุงเทพมหานครและต่างจังหวัดที่แสดงออกถึงศักยภาพด้านต่างๆ ด้วยการใช้ความรู้ ความสามารถ ความชำนาญพิเศษ มีจิตสาธารณะ (Public minded) ที่มุ่งสร้างประโยชน์ทั้งเชิงเศรษฐกิจและสังคมมากมาย

ประเด็นที่ท้าทายคือ จะทำอย่างไรที่จะส่งเสริมให้ผู้สูงอายุที่มีศักยภาพได้มีโอกาสประกอบอาชีพ โดยใช้ความรู้ ความสามารถของตน หรือได้มีโอกาสในการทำประโยชน์ให้กับสังคม และครอบครัว ในลักษณะที่แตกต่างกันตามภูมิปัญญา ทักษะ ประสบการณ์ และความพึงพอใจ เพื่อให้คนในสังคมได้ตระหนักถึงคุณค่าของผู้สูงอายุในฐานะบุคคลที่มีประโยชน์ต่อสังคม และส่งเสริมให้คงคุณค่าไว้ให้นานที่สุด ทั้งนี้เพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ของแผนผู้สูงอายุแห่งชาติ ฉบับที่ 2 ที่กล่าวว่า “ผู้สูงอายุส่วนใหญ่มีใช้บุคคลด้อยโอกาสหรือเป็นภาระต่อสังคม และถึงแม้ผู้สูงอายุจำนวนหนึ่งจะประสบความสำเร็จ และต้องการการเกื้อกูลจากสังคมและรัฐ แต่ก็เพียงบางช่วงเวลาของวัยสูงอายุเท่านั้น” และผู้สูงอายุที่มีคุณค่าและศักยภาพสมควรได้รับการส่งเสริมและสนับสนุนให้มีส่วนร่วมเป็นประโยชน์ต่อสังคม” (วิพรรณ ประจวบเหมาะ, 2552: น.43) ดังนั้นการวิจัยนี้จึงให้ความสำคัญที่ว่า ผู้สูงอายุจำนวนมากเหล่านี้ ยังจะสามารถทำประโยชน์ให้กับครอบครัว หมู่บ้าน ชุมชนและสังคมที่ตนเองเป็นสมาชิกอยู่ได้มากนักน้อยเพียงใด ความรู้

ความสามารถ ความชำนาญพิเศษ การมีจิตสาธารณะ ในลักษณะใด ตลอดจนแสวงหาเวทีหรือช่องทางให้กลุ่มผู้สูงอายุที่มีอายุระหว่าง 60-69 ปี ที่มีเป็นจำนวนมาก และยังต้องการทำคุณประโยชน์ต่อสังคม สามารถนำความรู้ ประสบการณ์ และความชำนาญพิเศษของตนออกมาช่วยเหลือ ครอบครัว หมู่บ้าน ชุมชนและสังคมของตนได้อย่างเหมาะสมและต่อเนื่อง และหาคำตอบถึงแนวทางในการส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพของผู้สูงอายุให้เป็นผู้สูงอายุที่ยังคุณประโยชน์ต่อส่วนรวมได้อย่างต่อเนื่อง

1.2 วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษารวบรวมข้อมูลด้านภูมิปัญญา ความเชี่ยวชาญ และจิตสำนึกสาธารณะของผู้สูงอายุในการทำประโยชน์ให้กับครอบครัว ชุมชน และสังคม
2. เพื่อศึกษาลักษณะการทำกิจกรรมของผู้สูงอายุที่แสดงถึงการเป็นผู้สูงอายุที่ยังคุณประโยชน์
3. เพื่อนำเสนอแนวทางการดำเนินงานในการจัดกิจกรรมที่เหมาะสมกับคุณลักษณะของผู้สูงอายุ

1.3 ขอบเขตการวิจัย

(1) ขอบเขตด้านเนื้อหา

เป็นการค้นคว้ารวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพทางเศรษฐกิจ สังคม (Social-Economic Situation) ความรู้ ประสบการณ์ และภูมิปัญญาของกลุ่มผู้สูงอายุที่ยังคุณประโยชน์ (Productive Ageing)

(2) ขอบเขตประชากร

เก็บข้อมูลจากผู้สูงอายุที่มีอายุระหว่าง 60-69 ปี ทั้งรายบุคคล และกลุ่ม โดยใช้วิธีการคัดเลือกบุคคลและกลุ่มตามคุณลักษณะที่กำหนดของการวิจัย

(3) ขอบเขตพื้นที่

กำหนดพื้นที่ในการศึกษา 4 พื้นที่ ได้แก่ กรุงเทพมหานคร และส่วนภูมิภาคอีก 3 พื้นที่ คือ จังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดอุบลราชธานี และจังหวัดสุราษฎร์ธานี

1.4 คำจำกัดความในการวิจัย

1. ผู้สูงอายุที่ยังคุณประโยชน์

หมายถึง ผู้สูงอายุที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป ที่ยังคงทำงานหรือกิจกรรมในลักษณะของกิจกรรมเชิงธุรกิจหรือกิจกรรมบริการก็ได้ กิจกรรมที่เป็นทางการหรือไม่เป็นทางการก็ได้ ทั้งที่ได้รับ

ค่าตอบแทนหรือไม่ได้รับค่าตอบแทน งานหรือกิจกรรมนั้นเป็นประโยชน์ ทั้งต่อตนเอง ครอบครัว ชุมชน และสังคม

2. การยังคุณค่าประโยชน์ของผู้สูงอายุในกิจกรรมเชิงธุรกิจ

หมายถึง ผู้สูงอายุที่ทำงานหรือกิจกรรมใดๆ ตามความชอบหรือความถนัด โดยได้รับค่าตอบแทนเป็นค่าจ้างหรือเงินเพื่อใช้จ่ายในการดำรงชีวิต โดยค่าตอบแทนที่ได้รับสามารถเป็นทั้งเงินรายได้ประจำ และรายได้ไม่ประจำ ได้รับเงินเป็นงวด เป็นรายปี หรือเป็นครั้งคราวก็ได้ เป็นลักษณะการยังคุณค่าประโยชน์โดยการประกอบอาชีพ

3. การยังคุณค่าประโยชน์ของผู้สูงอายุในกิจกรรมบริการ

หมายถึง การทำงานหรือกิจกรรมใดๆ ของผู้สูงอายุ โดยไม่ได้รับค่าตอบแทน เป็นการกระทำที่เป็นประโยชน์ต่อบุคคล กลุ่มบุคคล และส่วนรวมเพื่อให้ผู้อื่นได้รับความสุข ความสะดวก หรือความสบาย อันเกิดจากจิตใจที่เปี่ยมไปด้วยความปรารถนาดี ช่วยเหลือเกื้อกูล เอื้ออาทร มีน้ำใจไมตรี เป็นลักษณะของผู้มีจิตสาธารณะหรือจิตอาสา

1.5 ประโยชน์ที่ได้รับ

1. ได้ข้อมูลภูมิปัญญา ความเชี่ยวชาญ และจิตสำนึกสาธารณะ ของผู้สูงอายุในการทำประโยชน์ให้กับครอบครัว ชุมชน และสังคม
2. ได้ข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะการทำกิจกรรมของผู้สูงอายุที่แสดงถึงการเป็นผู้สูงอายุที่ยังคุณค่าประโยชน์
3. ทราบแนวทางการพัฒนาการดำเนินในการจัดกิจกรรมที่เหมาะสมกับคุณลักษณะของผู้สูงอายุกลุ่มต่างๆ
4. หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง สามารถนำผลการวิจัยไปดำเนินการพัฒนาต่อยอดงานวิจัยต่อไปได้

บทที่ 2

การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยเรื่อง ภาวะสูงวัยอย่างมีคุณภาพประโยชน์กับการพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจในประเทศไทย มีวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

- ทฤษฎีกิจกรรม (Activity Theory)
- แนวคิดผู้สูงอายุที่มีศักยภาพ (Active Ageing)
- แนวคิดผู้สูงอายุที่ยังคุณประโยชน์ (Productive Ageing)
- แนวคิดผู้สูงอายุที่ประสบความสำเร็จ (Successful Ageing)
- แนวคิดการสูงวัยอย่างมีสุขภาพของผู้สูงอายุ (Healthy Ageing)
- แนวคิดภูมิปัญญาผู้สูงอายุ
- แนวคิดอาสาสมัคร
- แนวคิดการประกอบอาชีพอิสระ
- งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. ทฤษฎีกิจกรรม (Activity Theory)

ทฤษฎีกิจกรรม (Activity Theory) เป็นทฤษฎีในกลุ่มสังคมวิทยา โดย Kossuth, P. M. and Bengtson, V. (1988) ได้พัฒนาขึ้นมาวิเคราะห์ถึงการทำกิจกรรมต่างของบุคคล สิ่ง чтоช่วยให้บุคคลมีความพึงพอใจในตนเอง และมีแรงจูงใจที่จะสร้างสัมพันธ์กับบุคคลอื่น เป็นการสร้างการเรียนรู้ให้กับบุคคล โดยมีกิจกรรมเป็นเครื่องมือ และเป็นการพัฒนาบุคคลโดยอาศัยการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันและกัน ในการศึกษาครั้งนี้ใช้ทฤษฎีกิจกรรมอธิบายบทบาทของผู้สูงอายุ ที่เกี่ยวข้องกับการทำกิจกรรมทางสังคมของผู้สูงอายุ เป็นการทำกิจกรรมที่ส่งผลให้มีความสุขและมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ทฤษฎีกิจกรรมแสดงให้เห็นว่า ผู้สูงอายุที่มีการทำกิจกรรมอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ ทำให้มีความพึงพอใจในชีวิต และปรับตัวได้ดีกว่าผู้สูงอายุที่ไม่มีบทบาทหน้าที่หรือการทำกิจกรรมใดๆ

ทฤษฎีกิจกรรมยังเชื่ออีกว่า กิจกรรมจะช่วยให้ผู้สูงอายุมีชีวิตอยู่อย่างมีความสุข มีความเพลิดเพลิน กระฉับกระเฉง สามารถตัดสินใจได้ เกิดภาพพจน์ที่ดีเกี่ยวกับตนเอง โดยแนวคิดทฤษฎีนี้อยู่บนพื้นฐาน 3 ประการ (son.uth.tmc.edu/coa/FDGN_1/RESOURCES/Age_ Theories.ppt) ได้แก่

1) การเข้าร่วมกิจกรรมของผู้สูงอายุ มีความสัมพันธ์กับสถานภาพทางสังคมก่อนการเกษียณ กล่าวคือ ผู้สูงอายุที่เคยมีบทบาทที่แสดงความสามารถในสังคมมาก่อนเกษียณอายุ จะเข้าร่วมกิจกรรมเพื่อทดแทนบทบาทที่สูญเสียไป ผู้สูงอายุประเภทนี้จะมีความพร้อมทางด้านสุขภาพกาย สุขภาพจิต มีความพร้อมทางด้านรายได้และเศรษฐกิจในครอบครัว และมีความสุข มีความพึงพอใจที่ได้เข้าร่วมกิจกรรม

2) การเข้าร่วมกิจกรรมของผู้สูงอายุขึ้นอยู่กับพื้นฐานความคิดอารมณ์ จิตใจ และสังคมของผู้สูงอายุ กล่าวคือ เมื่อเข้าสู่วัยสูงอายุ หรือหลังเกษียณ บุคคลจะมีการเปลี่ยนแปลงในชีวิตเกิดขึ้น เช่น การสูญเสียคู่สมรส การเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมในการทำงาน การทำกิจกรรมจะช่วยให้มีความมั่นคงทางด้านอารมณ์ มีความมั่นใจในการดำรงชีวิตและเชื่อมั่นในความสามารถของตนเอง และต้องการมีความสัมพันธ์กับบุคคลอื่น

3) ผู้สูงอายุที่เข้าร่วมกิจกรรมจะมีความคาดหวัง ว่ากิจกรรมที่ทำจะทดแทนความสูญเสียการทำงานประจำ การมีชีวิตคู่ และการเป็นพ่อแม่ และสถานะในครอบครัวและในสังคมได้

ดังนั้น กิจกรรมในการดำเนินชีวิตประจำวันของผู้สูงอายุ ซึ่งอาจกลายเป็นบทบาทหน้าที่ของผู้สูงอายุ ที่ควรมีต่อสังคม ครอบครัว และชุมชน เพื่อการมีคุณค่าในชีวิตและเพิ่มความพึงพอใจตนเองของผู้สูงอายุ รูปแบบของกิจกรรมแบ่งได้ 3 ประเภท (The Encyclopedia of Ageing: p.11) คือ

1. กิจกรรมที่ไม่มีรูปแบบ (Informal activity) เป็นกิจกรรมทั่วไปแบบไม่เป็นทางการ เช่น การช่วยเหลืองานทั่วไปภายในครอบครัว การพบปะพูดคุย หรือการสังสรรค์กับเพื่อนๆ หรือญาติ เป็นต้น

2. กิจกรรมที่มีรูปแบบ (Formal activity) เป็นกิจกรรมที่มีลักษณะเป็นทางการ เช่น การเป็นจิตอาสา หรืออาสาสมัครทำกิจกรรมเพื่อสังคม การเข้าร่วมในกลุ่มในสมาคม หรือชมรมต่างๆ ซึ่งเป็นกิจกรรมที่มีความสัมพันธ์กับบุคคลภายนอกครอบครัว เป็นต้น

3. กิจกรรมที่ทำคนเดียว (Solitary activity) เป็นการทำกิจกรรมที่มีความเป็นส่วนตัว เป็นกิจกรรมที่ทำภายในบ้าน เช่น การทำกิจกรรมในยามว่าง กิจกรรมเพื่อการพักผ่อนหรือคลายเครียด เป็นต้น

ทฤษฎีความต่อเนื่อง (Continuity Theory) เป็นทฤษฎีที่อธิบายในเรื่องของการปรับตัวทางสังคมของผู้สูงอายุ คือ การที่ผู้สูงอายุจะมีความสุขในบั้นปลายชีวิตได้นั้น มีผลมาจากบุคลิกภาพและรูปแบบของการดำเนินชีวิตของแต่ละบุคคลที่มีมาเดิม ซึ่งเชื่อว่า ผู้สูงอายุจะแสวงหาบทบาททางสังคมใหม่มาทดแทนบทบาททางสังคมเก่าที่ตนสูญเสียไป และยังคงสภาพที่จะพยายามปรับตนเองให้กับสภาพแวดล้อมใหม่อย่างต่อเนื่องอยู่เสมอ ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่า ทฤษฎีความต่อเนื่องเป็นการกล่าวถึงการปรับตัวของผู้สูงอายุว่า ผู้สูงอายุจะปรับตัวได้ดี และมีความสุขในบั้นปลายชีวิตได้นั้น ขึ้นอยู่กับบุคลิกภาพและการมีพฤติกรรมในการดำเนินชีวิตที่ผ่านมาในอดีต

กล่าวได้ว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการปรับเปลี่ยนบทบาททางสังคมของผู้สูงอายุ คือ การเข้าไปมีส่วนร่วมกิจกรรมทางสังคมในวัยสูงอายุ ซึ่งถือเป็นบทบาทใหม่ที่เข้ามาทดแทนบทบาททางสังคมเดิมที่ต้องสูญเสียไปในกิจกรรมประเภทต่างๆ ที่ทำให้ผู้สูงอายุมีสุขภาพดี ทั้งด้านร่างกายและจิตใจ ซึ่งการเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ของผู้สูงอายุนั้น จะเป็นการได้แสดงศักยภาพ ความสามารถของตนเอง เพื่อประโยชน์ต่อตนเองและสังคมได้ เพื่อผู้สูงอายุมีความพึงพอใจในชีวิตและมีคุณภาพชีวิตที่ดี

2. แนวคิดผู้สูงอายุที่มีศักยภาพ (Active Ageing)

คำว่า ผู้สูงอายุที่มีศักยภาพ (Active Ageing) ได้ถูกเสนอโดยองค์การอนามัยโลก เพื่อหาแนวทางการแก้ปัญหาประชากรสูงอายุที่กำลังเพิ่มมากขึ้นในอนาคต เป็นความพยายามปรับเปลี่ยนแนวคิดจาก “ความต้องการพื้นฐาน (need-based)” ที่มีผู้สูงอายุเป็นกลุ่มเป้าหมายแบบถูกกระทำ (passive targets) เป็นแนวคิด “สิทธิขั้นพื้นฐาน (rights-based)” จากหลักการพื้นฐาน ผู้สูงอายุขององค์การสหประชาชาติ ประกอบด้วย หลักการมีเสรีภาพ (independent) หลักการมีส่วนร่วม (participation) การได้รับการดูแล (care) การบรรลุความพึงพอใจในตนเอง (self-fulfillment) และ ความมีศักดิ์ศรี (dignity) ที่ได้ตระหนักถึงสิทธิของประชาชนอย่างเท่าเทียม เป็น การปฏิบัติ ในทุกมิติของชีวิต ตามวัยหรือเหมาะสมกับอายุของผู้สูงอายุ ซึ่งผู้สูงอายุที่มีศักยภาพจะสนับสนุน ให้ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมรับผิดชอบ และมีส่วนร่วมในกระบวนการทางการเมืองและ มิติอื่นๆ ของวิถีชุมชน (วันดี โภคกุล, 2549: น.3-5)

องค์การอนามัยโลก (WHO, 2002) ได้เสนอกรอบที่เป็นองค์ประกอบหลักของการเป็น ผู้สูงอายุที่มีศักยภาพ (Active Ageing) ใน 3 องค์ประกอบหลัก อันได้แก่ สุขภาพ การมีส่วนร่วม ในกิจกรรมทางสังคม และการมีหลักประกันความมั่นคงในชีวิต ดังนี้

1. สุขภาพ (health) สุขภาพส่วนบุคคลนั้นเป็นสิ่งสำคัญ หากบุคคลมีสุขภาพแข็งแรงจะเป็นเงื่อนไขแรกของการดำรงอยู่อย่างเป็นอิสระและพึ่งพาตนเอง อันเป็นลักษณะสำคัญของผู้สูงอายุที่มีศักยภาพ การที่บุคคลจะมีสุขภาพดี แข็งแรงหรือไม่ขึ้นอยู่กับทั้งปัจเจกบุคคลเอง ครอบครัวและสังคมแวดล้อม

2. การมีส่วนร่วม (participation) กิจกรรมในครอบครัว ชุมชน และสังคม เป็นผู้ดำรงไว้ซึ่งสิทธิมนุษยชน และวัฒนธรรมของสังคม ผู้สูงอายุที่ยังคงมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ นอกจากจะรู้สึกถึงคุณค่า มีเกียรติภูมิแล้ว ยังรู้สึกถึงความเป็นผู้มีศักดิ์ศรี และเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของบุตรหลานด้วย เหล่านี้ช่วยทำให้สุขภาพจิตของผู้สูงอายุดีขึ้น อันจะส่งผลต่อสุขภาพกายด้วย

3. การมีหลักประกัน (security) ความมั่นคงของผู้สูงอายุ คือการที่ ผู้สูงอายุมีความมั่นคงปลอดภัยทางด้านร่างกาย จากที่อยู่อาศัยที่ปลอดภัย ตลอดจนสถานที่ต่างๆ ที่ผู้สูงอายุต้องไปใช้บริการแล้ว ยังมีความมั่นคงทางเศรษฐกิจที่ทำให้ผู้สูงอายุมั่นใจที่จะดำเนินชีวิตในปัจจุบันปลายอย่างมีคุณภาพ

อาจกล่าวได้ว่า ความหมายของผู้สูงอายุที่มีศักยภาพ (Active Ageing) ให้น้ำหนักที่ปัจจัยด้านสังคมเป็นหลัก กล่าวคือ การมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม การมีสัมพันธภาพกับครอบครัว เพื่อน และชุมชน หรือการบำเพ็ญประโยชน์ต่างๆ ประเด็นที่ให้ความสนใจถัดมาคือ ประเด็นทางเศรษฐกิจ ทั้งการมีส่วนร่วมทางเศรษฐกิจ และเป็นความมั่นคงในชีวิต ขณะที่ให้ความสนใจด้านสุขภาพกายและสุขภาพจิตเป็นลำดับหลัง

สำหรับประเทศไทย คำว่า Active Ageing มีผู้แปลเป็นภาษาไทยแตกต่างกันไป เช่น “สูงวัยอย่างมีคุณภาพ” “พหุผลิพลัง” และ “ผู้สูงอายุที่มีศักยภาพ” กล่าวได้ว่า นักวิชาการของไทยให้ความสำคัญของผู้สูงอายุที่มีศักยภาพโดยให้ความสำคัญกับสุขภาพกายเป็นหลัก ความสามารถในการดูแลพึ่งตนเองได้ ตลอดจนการบำเพ็ญประโยชน์ต่อผู้อื่นและสังคม หรือการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของ ชุมชน และสังคม อีกทั้งการมีอิสระ ความพอใจในชีวิต ตลอดจน การพัฒนาทางจิตและปัญญา

ศักยภาพของผู้สูงอายุไทยพิจารณาจากการที่ผู้สูงอายุได้ทำกิจกรรมต่างๆ เกิดประโยชน์ทั้งต่อตนเอง ครอบครัว ชุมชน และสังคม โดยใช้ทักษะความรู้ ความสามารถและภูมิปัญญาของตนให้เป็นประโยชน์ ข้อมูลจากรายงานสถานการณ์ผู้สูงอายุไทย พ.ศ.2552 กล่าวถึงศักยภาพของผู้สูงอายุไทยด้านการพัฒนาตนเองและกลุ่ม และด้านการเป็นบุคคลที่ทำประโยชน์ให้แก่สังคม (บุคคลที่ได้รับการยกย่องและประกาศเกียรติคุณ) ดังนี้ (ศศิพัฒน์ ยอดเพชร, 2553: น.126-136)

ศักยภาพด้านการพัฒนาตนเองและกลุ่ม จุดเริ่มต้นของการพัฒนาตนเองและกลุ่มของผู้สูงอายุ มาจากการรวมกลุ่มเป็นชมรมผู้สูงอายุ ในปี 2552 มีจำนวนชมรมผู้สูงอายุที่เป็นเครือข่ายกับสมาคมสภาผู้สูงอายุฯ 21,155 ชมรม แสดงถึงความต้องการของผู้สูงอายุที่ยังคงมีกิจกรรมทางสังคม มีความต้องการพบปะเพื่อนฝูงทำกิจกรรมสาธารณะที่เป็นประโยชน์

ด้านการเป็นบุคคลที่ทำประโยชน์ให้แก่สังคม การได้รับการยกย่องและประกาศเกียรติคุณหรือมอบรางวัลให้แก่ผู้สูงอายุ เป็นเครื่องหมายที่แสดงถึงศักยภาพเป็นที่ยอมรับของสังคมของผู้สูงอายุท่านนั้น ซึ่งในปี 2552 มีผู้สูงอายุที่ได้รับรางวัลต่างๆ มากมาย เช่น

1) การประกาศสดุดีเกียรติคุณให้เป็นผู้สูงอายุแห่งชาติ คือ ศาสตราจารย์ ท่านผู้หญิง พูนทรัพย์ นพวงศ์ ณ อยุธยา

2) การประกาศเกียรติคุณเป็นศิลปินแห่งชาติ ได้แก่ ศาสตราจารย์ปรีชา เถาทอง สาขาทัศนศิลป์ ด้านจิตรกรรม นายองอาจ สาตรพันธุ์ สาขาทัศนศิลป์ ด้านสถาปัตยกรรมร่วมสมัย นางเพ็ญพรรณ สิทธิไตรย์ สาขาทัศนศิลป์ ด้านประณีตศิลป์-แกะสลักเครื่องสด นายเสกสรรค์ ประเสริฐกุล สาขาวรรณศิลป์ ด้านเรื่องสั้น สารคดี นวนิยาย กวีนิพนธ์ นายจตุพร รัตนวราหะ สาขาศิลปะการแสดง ด้านนาฏศิลป์-โขน นายอุทัย แก้วละเอียด สาขาศิลปะการแสดง ด้านดนตรีไทย นางมณฑนา โมรากุล สาขาศิลปะการแสดง ด้านดนตรีไทยสากล-คำร้อง นายประยงค์ ชื่นเย็น สาขาศิลปะการแสดง ด้านดนตรีไทยลูกทุ่ง-ผู้เรียบเรียงเสียงประสาน

3) การได้รับรางวัลเชิดชูผู้ทำความดี ผู้สูงอายุหลายรายได้รับรางวัลฐานะผู้ทำความดี เช่น ศาสตราจารย์นายแพทย์ พูนพิศ อมาตยกุล เป็นผู้ทำความดีเพื่อสังคมสาขาการส่งเสริมดนตรี การประกาศเกียรติคุณอาสาสมัครดีเด่นและองค์การที่มีกิจกรรมทางสังคมดีเด่นของชาติ ในปี 2552 มีผู้ได้รับรางวัล 227 ราย

4) การได้รับรางวัลระดับนานาชาติ คือ นายมีชัย วีระไวทยะ

จากข้อมูลศักยภาพผู้สูงอายุที่กล่าวมา ถึงแม้จะเป็นการนำเสนอประเด็นศักยภาพของผู้สูงอายุในการดูแลตนเองและกลุ่ม การเป็นบุคคลที่ทำประโยชน์ให้แก่สังคม แต่ในอีกมุมมองหนึ่งได้แสดงให้เห็นถึงการประสบความสำเร็จในชีวิตของผู้สูงอายุอีกด้วย

3. แนวคิดผู้สูงอายุที่ประสบความสำเร็จ (Successful Ageing)

แนวคิดนี้เห็นว่า ผู้สูงอายุที่ประสบความสำเร็จจะมีลักษณะของผู้ที่มีศักยภาพ และมีความพึงพอใจต่อสิ่งแวดล้อมที่ผู้สูงอายุอยู่ โดยจะมองเป็นภาพรวมของผู้สูงอายุ กับสภาพแวดล้อมทุกๆ ด้าน และเน้นมิติทางสังคม และอารมณ์ จากความพึงพอใจในชีวิต มองเห็นคุณค่าในตนเอง การมีปฏิสัมพันธ์กับคนอื่นและมีกิจกรรมสร้างสรรค์

แนวคิดผู้สูงอายุที่ประสบความสำเร็จนี้ มีประเด็นสืบเนื่องมาจากทฤษฎีการปล่อยวาง (disengagement theory) ที่เชื่อว่าผู้สูงอายุต้องหยุดจากงานประจำ หรือวางมือจากบทบาททางสังคม เพื่อตอบสนองความต้องการตามธรรมชาติที่ลดลงของผู้สูงอายุ ทฤษฎีกิจกรรม (activity theory) เชื่อว่าผู้สูงอายุจะประสบความสำเร็จได้นั้น จะต้องมีส่วนร่วมในกิจกรรมประจำวันต่างๆ ต่อมานักพฤฒาวิทยาของว่าทฤษฎีนี้แคบเกินไปสำหรับการอธิบายผู้สูงอายุที่มีความหลากหลายอย่างในปัจจุบัน และทฤษฎีความต่อเนื่อง (continuity theory) ที่เชื่อว่าผู้สูงอายุส่วนใหญ่ที่ประสบความสำเร็จ มักจะยังคงมีสิ่งที่ยังคงทำอยู่เป็นประจำอย่างต่อเนื่องตั้งแต่วัยกลางคนจนกระทั่งเป็นผู้สูงอายุ (Bearon, Lucille, 1996) สำหรับผู้สูงอายุที่ประสบความสำเร็จนี้ส่วนใหญ่วัดจากสุขภาวะ (well-being) ต่างๆ เช่น ความพึงพอใจในชีวิต (life satisfaction) ความสุข (happiness) กำลังใจ (morale) ความพอใจ (contentment) และการรับรู้เกี่ยวกับคุณภาพชีวิต ที่สัมพันธ์กับมาตรวัดทางด้านลบ เช่น ภาวะ ซึมเศร้า ความวิตกกังวล

ศศิพัฒน์ ยอดเพชร (2542: น.103) ได้กล่าวถึงผู้สูงอายุที่มีคุณภาพว่าครอบคลุมลักษณะผู้สูงอายุที่ประสบความสำเร็จ (Successful Ageing) โดยเป็นผู้ที่ดำรงชีวิตในสังคมได้อย่างเหมาะสม สอดคล้องกับความพึงพอใจและความปรารถนาของตนเอง กับการเป็นผู้สูงอายุที่มีศักยภาพและความสามารถ (Productive Ageing) เป็นความสามารถในการพึ่งตนเองเท่าที่จะทำได้ของผู้สูงอายุ และการใช้ความสามารถส่วนตัวในทางสร้างสรรค์ให้แก่ทั้งตนเอง ครอบครัว และบุคคลอื่นในสังคม

ดังนั้นแนวคิดผู้สูงอายุที่ประสบความสำเร็จ จึงเป็นแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุที่มีลักษณะเหมาะสมตามวัย ในทุกมิติของการดำเนินชีวิต อันได้แก่ การมีสุขภาพที่ดี มีส่วนร่วมหรือมีกิจกรรมกับครอบครัว ชุมชน และสังคม ตลอดจนมีความมั่นคงในชีวิต เน้นมิติทางสังคม และอารมณ์จากความพึงพอใจในชีวิต โดยการมองคุณค่าในตนเองและการปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น

4. แนวคิดผู้สูงอายุที่ยังคุณประโยชน์ (Productive Ageing)

แนวคิด ผู้สูงอายุที่ยังคุณประโยชน์ (Productive Ageing) เป็นแนวคิดเชิงเศรษฐศาสตร์ และเชิงสังคมวิทยา ที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ การเป็นผู้สูงอายุที่ยังคุณประโยชน์ได้พัฒนาขึ้น เพื่อแก้ไขทัศนคติทางลบต่างๆ ที่มีต่อผู้สูงอายุและเพื่อลดอุปสรรคต่างๆ ที่มีต่อการดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุ เป็นแนวคิดที่ให้ความสำคัญกับการนำความสามารถของผู้สูงอายุไปใช้ประโยชน์ (Scott et.al, 2001 อ้างถึงใน ศศิพัฒน์ ยอดเพชร, 2542)

4.1 ความหมายผู้สูงอายุที่ยังคุณประโยชน์ (Productive Ageing)

การเป็นผู้สูงอายุที่ยังคุณประโยชน์ หรือ Productive Ageing มีนักวิชาการหลายคนได้ให้ความหมายอย่างหลากหลาย ดังนี้

Caro, Bass, and Chen (1993: p.6) ได้ให้ความหมายของ ผู้สูงอายุที่ยังคุณประโยชน์ (Productive Ageing) ว่าหมายถึง “กิจกรรมใดๆ ที่ผู้สูงอายุได้ผลิตสินค้า บริการ หรือเป็นการพัฒนาประสิทธิภาพของทั้งสองอย่าง ไม่ว่าผู้สูงอายุจะได้เงินจากกิจกรรมนี้หรือไม่ก็ตาม เช่น งานบ้าน การดูแลเด็ก งานอาสาสมัคร หรือการช่วยเหลือครอบครัว หรือเพื่อน ที่เป็นการฝึกทักษะเพื่อเพิ่มพูนความรู้ความสามารถ หรือ บทบาท ของบุคคลเมื่อสูงอายุ หรืองานที่สอดคล้องระหว่างสังคมและความคาดหวังส่วนบุคคล

Lenard W. ,Kaye Sandra S. and Nancy M. Webster (2003: p.203) ได้ให้ความหมายว่าหมายถึง ผู้สูงอายุที่มีความสามารถที่จะทำงานต่อไปได้หลังการเกษียณอายุ เป็นทั้งงานที่ได้รับค่าตอบแทน หรืองานอาสาสมัคร ที่เป็นประโยชน์ต่อความเป็นอยู่ที่ดีของครอบครัว ชุมชน และประเทศ ลักษณะของการทำงานของผู้สูงอายุบางคนจะยังคงได้รับค่าตอบแทนเพิ่มขึ้น ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับลักษณะงานที่อาจจะทำบางเวลา หรือเต็มเวลาก็ขึ้นอยู่กับความสามารถของผู้สูงอายุ ผู้สูงอายุที่ยังคุณประโยชน์ อาจรวมความถึงผู้สูงอายุที่ยังคงมีพฤติกรรม และบุคลิกภาพที่แสดงออกถึงความพอใจในการเป็นผู้สูงวัย วางตัวเหมาะสม มีการดำเนินชีวิตอย่างมีความหมาย สร้างประโยชน์ต่อตนเองและผู้อื่น

Hooyman R. Nancy (2002: pp.364-365) ได้เน้นให้เห็นคุณลักษณะของผู้สูงอายุที่ยังคุณประโยชน์ (Productive Ageing) คือผู้สูงอายุที่ยังมีความสามารถในการผลิตหรือบริการ แม้ว่าผลผลิตหรือบริการที่ได้นั้น อาจได้ผลตอบแทนเป็นตัวเงิน หรือไม่ก็ตาม เช่น งานบ้าน การดูแลเด็ก งานอาสาสมัคร หรือการช่วยเหลือครอบครัว หรือเพื่อน ที่เป็นการฝึกทักษะ เพื่อเพิ่มพูนความรู้ความสามารถหรือบทบาทของบุคคลเมื่อสูงอายุ หรืองานที่สอดคล้องระหว่างสังคมและความคาดหวังส่วนบุคคล ดังนั้นผู้สูงอายุที่ยังคุณประโยชน์ อาจจะปฏิบัติกิจกรรม ทั้งที่เป็นทางการ และไม่เป็นทางการ ได้รับค่าตอบแทน หรือไม่ได้รับค่าตอบแทน ที่มีอิทธิพลทางบวกต่อสภาวะทางจิตใจ และสภาวะของผู้สูงอายุ ผู้สูงอายุที่ยังคุณประโยชน์จะเลือกและมีการปรับพฤติกรรมตลอดจนมีแรงบันดาลใจที่จะบำรุงรักษาศักยภาพเพื่อเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อม ซึ่งผู้สูงอายุส่วนใหญ่มักจะมีบทบาทที่ไม่ได้รับค่าตอบแทน อันเป็นการอุทิศเพื่อครอบครัว ชุมชน และสังคมของพวกเขา

สรุปความหมายของผู้สูงอายุที่ยังคุณประโยชน์ (Productive Ageing)

	Caro, Bass, & Chen. (1993)	Kaye et al. (2003)	Hooyman R. (2002)
มีอายุ 60 ปีขึ้นไปและยังทำงานอยู่		✓	
งานที่สอดคล้องระหว่างสังคมและความคาดหวัง ส่วนบุคคล	✓		✓
การทำงานเต็มเวลาหรือบางเวลา		✓	
ผลิตสินค้า	✓	✓	✓
ปฏิบัติกิจกรรมทั้งที่เป็นทางการ และไม่เป็น ทางการ			✓
การพัฒนาประสิทธิภาพของการผลิตสินค้า/ บริการอย่าง	✓		
ให้บริการ	✓	✓	✓
งานบ้าน การดูแลเด็ก งานอาสาสมัคร หรือการ ช่วยเหลือครอบครัว หรือเพื่อน	✓		
ได้เงิน (ค่าตอบแทน)	✓	✓	✓
ได้รับค่าตอบแทนเพิ่มขึ้นตามลักษณะงาน		✓	
ไม่ได้เงิน (อาสาสมัคร)	✓	✓	✓
ได้รับค่าตอบแทน หรือไม่ได้รับค่าตอบแทน โดยมี อิทธิพลทางบวกต่อสภาวะทาง จิตใจ และสภาวะ ของผู้สูงอายุ			✓
เพื่อการฝึกทักษะ	✓		✓
เพื่อการพัฒนาประสิทธิภาพ	✓		✓
เพื่อเพิ่มพูนความรู้ความสามารถ	✓		✓
เพื่อเพิ่มพูนบทบาทของบุคคลเมื่อสูงอายุ	✓		✓
เป็นประโยชน์ต่อความเป็นอยู่ที่ดีของครอบครัว ชุมชน และประเทศ		✓	✓
มีพฤติกรรม และบุคลิกภาพที่แสดงออกถึงความ พอใจในการเป็นผู้สูงวัย		✓	✓
มีพฤติกรรม และบุคลิกภาพสร้างประโยชน์ต่อ ตนเองและผู้อื่น		✓	✓

ดังนั้น นิยามของ ผู้สูงอายุที่ยังคุณประโยชน์ (Productive Ageing) จึงมีองค์ประกอบครอบคลุมดังนี้

1. ผู้ที่เกษียณอายุหรือมีอายุ 60 ปีขึ้นไป และยังทำงานอยู่
2. ลักษณะการทำงานนั้น การผลิตสินค้า/บริการ หรือการทำงานที่เป็นการพัฒนาประสิทธิภาพของทั้งสองอย่าง กิจกรรมทั้งที่เป็นทางการ และไม่เป็นทางการ เช่น งานบ้าน การดูแลเด็ก งานอาสาสมัคร หรือการช่วยเหลือครอบครัว หรือเพื่อน โดยจะได้รับเงินค่าตอบแทน หรือไม่ได้รับค่าตอบแทนก็ได้ และค่าตอบแทนที่ได้รับอาจเพิ่มขึ้นตามลักษณะงาน ส่วนใหญ่มักจะมีบทบาทที่ไม่ได้รับค่าตอบแทน อันเป็นการอุทิศเพื่อครอบครัว ชุมชน และสังคม

3. วัตถุประสงค์ของกิจกรรมที่ทำ เพื่อการฝึกทักษะ พัฒนาประสิทธิภาพ เพิ่มพูนความรู้ความสามารถ หรือบทบาทของบุคคลเมื่อสูงอายุ หรืองานที่สอดคล้องระหว่างสังคมและความคาดหวังส่วนบุคคล เพื่อเป็นประโยชน์ต่อความเป็นอยู่ที่ดีของครอบครัว ชุมชน และประเทศ

นอกจากนี้ ผู้สูงอายุที่ยังคุณประโยชน์ (Productive Ageing) ยังหมายถึง ผู้สูงอายุที่มีพฤติกรรมและบุคลิกภาพที่แสดงออกถึงความพอใจในการเป็นผู้สูงวัย วางตัวเหมาะสม มีการดำเนินชีวิตอย่างมีความหมาย สร้างประโยชน์ต่อตนเองและผู้อื่น ซึ่งจะอิทธิพลทางบวกต่อสภาวะทางจิตใจและสภาวะของผู้สูงอายุ

ดังนั้นสรุปได้ว่า นิยามของผู้สูงอายุที่ยังคุณประโยชน์ (Productive Ageing) จึงหมายถึง ผู้สูงอายุที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป ที่ยังคงทำงานหรือกิจกรรมในลักษณะของกิจกรรมเชิงธุรกิจหรือกิจกรรมบริการก็ได้ กิจกรรมที่เป็นทางการหรือไม่เป็นทางการก็ได้ ทั้งที่ ได้รับค่าตอบแทนหรือไม่ได้รับค่าตอบแทน งานหรือกิจกรรมนั้นเป็นประโยชน์ ทั้งต่อตนเอง ครอบครัว ชุมชน และสังคม

4.2 ขอบเขตแนวคิดผู้สูงอายุยังประโยชน์

ขอบเขตแนวคิดผู้สูงอายุยังคุณประโยชน์ที่มีส่วนสำคัญ ทั้งการเป็นอุปสรรค และปัจจัยที่ช่วยส่งเสริมการเป็นผู้สูงอายุยังประโยชน์ ประกอบด้วย 5 ประเด็นที่สำคัญ ดังนี้ (ปาริชาติ ญาตินิยม, 2547: น.7-8)

1) สิ่งแวดล้อม (Environment) ประกอบด้วย อำนาจทางการเมือง เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อมทางสังคม สงคราม ความอดอยากขาดแคลน การปฏิวัติ สภาพเศรษฐกิจ โลก การเปลี่ยนแปลงแปลงลักษณะประชากร เหตุการณ์ในประวัติศาสตร์ เหตุการณ์ของโลกและอิทธิพลทางวัฒนธรรม ปัจเจกบุคคลไม่สามารถควบคุมอำนาจในส่วนประกอบนี้ แต่ส่วนประกอบนี้มีอำนาจในการควบคุม

ผลลัพธ์ และระดับการมีส่วนร่วมในการผลิตของปัจเจกบุคคลสิ่งแวดล้อมและช่วงอายุ (Cohort) ซึ่งบุคคลแต่ละคนเติบโตขึ้นมา มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตในวัยสูงอายุ เช่น บุคคลที่มีชีวิตอยู่ในช่วงที่เศรษฐกิจซบเซาอาจเลือกที่จะเกษียณอายุจากการเป็นผู้ผลิตเนื่องด้วยเหตุผลทางเศรษฐกิจ ต่างจากบุคคลซึ่งมีชีวิตอยู่ในช่วงที่เศรษฐกิจเจริญรุ่งเรือง บริบทของสิ่งแวดล้อมทางสังคมทั้งในอดีตและปัจจุบันมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของผู้กำหนดนโยบาย เช่น ในสภาวะที่เศรษฐกิจซบเซาและขาดแคลนงบประมาณผู้กำหนดนโยบายเกี่ยวกับงบประมาณและทิศทางของเศรษฐกิจย่อมกำหนดนโยบายที่แตกต่างจากช่วงที่เศรษฐกิจเจริญรุ่งเรือง

2) สถานภาพ (Status) ประกอบด้วยตัวแปรที่เกี่ยวกับตำแหน่งในสังคม บทบาทที่หน่วยงานเป็นผู้กำหนดขึ้นและบทบาทอื่นๆ ที่ถูกกำหนดขึ้นตามโอกาสและสภาพแวดล้อม รวมทั้งบทบาทที่เกิดขึ้นจากความผูกพันในครอบครัว เช่น คู่สมรส ญาติพี่น้อง ลูกหลาน และแหล่งสนับสนุนทางเศรษฐกิจของบุคคล ระดับการศึกษา ประเพณีนิยม และความคาดหวังของสังคม การเจ็บป่วยเฉียบพลันหรือการเจ็บป่วยในชีวิต สถานะสุขภาพปัจจุบัน ผู้สูงอายุอาจได้รับบทบาทตามตำแหน่งที่องค์กรมอบหมายให้ เช่น โปสท์ บริษัท สมาคม ในสถาบันเหล่านี้จะกำหนดความคาดหวังที่อาจขัดขวางหรือสนับสนุนการเป็นผู้สูงอายุยังคุณค่าประโยชน์ อีกทั้งบริบทของชุมชน เพื่อนบ้าน การอยู่อาศัยเป็นทั้งอุปสรรคและปัจจัยส่งเสริมการก้าวเข้าสู่การเป็นผู้ผลิตของผู้สูงอายุ เช่น การอยู่ในที่ๆ คับแคบได้แก่ บ้านพักคนชราอาจทำให้รู้สึกเหมือนกับอยู่ในที่คุมขัง ผู้สูงอายุที่มีข้อจำกัดทางสุขภาพจะได้รับผลกระทบจากบทบาทที่เปลี่ยนแปลงไป หรือการสูญเสียหัวหน้าครอบครัวซึ่งเป็นผู้สูงอายุ สมาชิกครอบครัวหวังพึ่งพาถูกคนแรกในการช่วยเหลือทางด้านเศรษฐกิจและสังคม สิ่งเหล่านี้อาจเป็นสาเหตุให้แต่ละคนลังเลที่จะตัดสินใจเกษียณอายุ

3) ปัจเจกบุคคล (Individual) ประกอบด้วยปัจจัยทางจิตวิทยา ได้แก่ แรงกระตุ้น แรงขับ ความคิดสร้างสรรค์ ทักษะและความสามารถในการเรียนรู้ได้เร็ว ซึ่งถูกกำหนดมาแต่กำเนิดจากเพศ เชื้อชาติ กลุ่มชาติพันธุ์ ลักษณะทางสรีรวิทยา โครงสร้างพันธุกรรม และลักษณะทางชีววิทยา บุคคลจะถูกกระตุ้นด้วยส่วนประกอบเหล่านี้และจะพยายามปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมและสถานการณ์ซึ่งมีข้อจำกัด เช่น ผู้สูงอายุที่มีปัญหาในการมองเห็นหรือการได้ยินจำเป็นต้องได้รับความช่วยเหลือปรับสภาพแวดล้อมในที่ทำงานให้เหมาะสม ถ้า

นายจ้างไม่ยินยอมหรือไม่สามารถปรับเปลี่ยนได้ก็จะส่งผลให้ผู้สูงอายุเกษียณอายุการทำงาน คุณสมบัติเฉพาะในชีวิตจิตวิทยา เช่น แรงกระตุ้น แรงขับ ทักษะ การเรียนรู้ได้เร็วและอุปนิสัย เปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลาตามแต่สถานการณ์ การบำบัดรักษา และการปรับเปลี่ยนด้วยตัวเอง แต่โรคทางกรรมพันธุ์ การเจ็บป่วยที่ได้รับการถ่ายทอดจากลักษณะพันธุกรรมและภาวะทุพพลภาพ เป็นลักษณะเฉพาะของแต่ละบุคคล และเป็นข้อจำกัดต่อการเข้าสู่การเป็นผู้สูงอายุยังคุณประโยชน์ ความสนใจและแรงกระตุ้นเป็นตัวแปรที่มีความแตกต่างกันในบุคคลแต่ละคน ส่งผลต่อการก้าวเข้าสู่การเป็นผู้ผลิต ควรมีการกำหนดนโยบายที่จะสนับสนุนปัจจัยดังกล่าว เช่นถ้าผู้สูงอายุส่วนใหญ่ต้องการเกษียณอายุก่อนกำหนด แต่ผู้กำหนดนโยบายต้องการให้ผู้สูงอายุทำงานนานขึ้น จึงควรหาทางเลือกที่เหมาะสม การเปลี่ยนแปลงนโยบายต่างๆ มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของผู้สูงอายุ

4) นโยบายสังคม (Social Policy) ประกอบด้วย นโยบายของรัฐบาล นโยบายการจ้างงาน การปกครอง เบี้ยบำนาญ ข้อกำหนดในการจัดเก็บภาษี โครงการและสิทธิ (Prioritie) รวมถึงข้อบังคับ นโยบายที่องค์กรเอกชนแต่ละแห่ง กำหนดขึ้น ได้แก่ กฎเกณฑ์ข้อบังคับ เบี้ยบำนาญ ข้อบังคับเกี่ยวกับภาษีอากร โครงการและสิทธิต่างๆ เช่น การที่นายจ้างอาจจะสนับสนุนเรื่องเบี้ยบำนาญ ซึ่งเป็นเครื่องกระตุ้นให้ผู้สูงอายุเกษียณอายุงานก่อนกำหนด นโยบายเหล่านี้มีผลกระทบต่อการส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมีโอกาสที่จะเข้าสู่การเป็นผู้สูงอายุยังคุณประโยชน์ การเปลี่ยนแปลงหรือปรับปรุง ส่วนประกอบด้านสิ่งแวดล้อม ปัจเจกบุคคลสถานภาพ และนโยบายทางสังคมส่งผลต่อระดับการมีส่วนร่วมในการเป็นผู้สูงอายุยังคุณประโยชน์

5) ผลลัพธ์ (Outcome) คือ ระดับการมีส่วนร่วม สภาพแวดล้อมการทำงาน บริการที่นายจ้างจัดให้ และผู้ทำงาน เมื่อปัจจัยในส่วนประกอบใด ส่วนประกอบหนึ่งมีการเปลี่ยนแปลงจะส่งผลกระทบต่อระดับการมีส่วนร่วมในการเป็นผู้สูงอายุที่ยังคุณประโยชน์ เมื่อผู้สูงอายุเข้าร่วมเป็นผู้ผลิตประโยชน์ที่ได้คือการอยู่ดีของสังคมและเศรษฐกิจส่วนประกอบทั้ง 5 มีความสัมพันธ์กันโดยตรง เช่น ผู้สูงอายุชายวัย 65 ปีมีชีวิตวัยเกษียณอยู่ในช่วงที่เศรษฐกิจถดถอยรายได้จากการเกษียณอายุก็ลดลง ผู้สูงอายุรายนี้มีสุขภาพร่างกายแข็งแรงแต่ไม่มีความสุขในวิถีชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไป จึงคิดว่าควรจะกลับไปทำงานอีก คู่สมรสเองก็ต้องการคงสภาพการมีชีวิตอยู่ให้เหมือนเดิม ทำให้เพิ่มแรงกดดันที่ต้องหาเงินให้ได้มากขึ้น อีก

ทั้งอยู่ในช่วงผลต่อเนื่องจากเศรษฐกิจขาลง รัฐบาลเองก็มีโครงการจ้างงานผู้เกษียณอายุ ผู้สูงอายุท่านนี้ต้องปรึกษารรยาในการตัดสินใจเพื่อสัมภาษณ์งานในโครงการของรัฐบาลและกลับเข้ามาทำงานนอกเวลา ผลจากเงื่อนไขสภาพแวดล้อม และนโยบายสาธารณะส่งผลกระทบต่อการเข้าร่วมผลิตหลังเกษียณอายุ

การพิจารณาจัดบริการสำหรับผู้สูงอายุวัยต้นของหน่วยงานภาครัฐ

ในการจัดสวัสดิการสำหรับผู้สูงอายุ ภาครัฐและหน่วยงานองค์กรที่เกี่ยวข้องจะต้องมีความเข้าใจถึงคุณลักษณะของผู้สูงอายุในแต่ละช่วงวัย รวมทั้งปัญหาอุปสรรคความต้องการ และศักยภาพ ที่จะสามารถนำมาใช้ประโยชน์ในทางเศรษฐกิจและสังคมได้ ดังเช่น ศศิพัฒน์ ยอดเพชร (2549: น.124-125) ได้เสนอประเด็นที่ควรพิจารณาดังต่อไปนี้

1. ผู้สูงอายุวัยต้น ส่วนมากจะขาดความเชื่อมั่นในตนเอง ส่วนหนึ่งอาจมาจากประสบการณ์ที่ได้รับจากการสูญเสียอาชีพ หรือการทำงานและอีกส่วนหนึ่งอาจเกิดจากความไม่แน่ใจในการที่จะดำเนินการกับชีวิตซึ่งเป็นประสบการณ์ใหม่ที่ได้รับ ฉะนั้นการจะริเริ่มโครงการใดๆ จะต้องมีการอธิบายเป็นพิเศษว่า สิ่งนั้นต้องการอะไร และเขาควรจะมีบทบาทอย่างไรในแนวคิดที่ถูกต้อง การดำเนินการที่มีประสิทธิภาพนั้นจะต้องกระทำเพื่อให้ผู้สูงอายุรู้สึกว่าเขาทั้งหลายได้ช่วยตรวจสอบโครงการมากกว่าเป็นการประเมินผลตัวเอง
2. ผู้สูงอายุวัยต้น ส่วนใหญ่จะเป็นผู้ที่มีปัญหาด้านเศรษฐกิจ ซึ่งมีได้หมายความว่า ผู้สูงอายุเหล่านั้นไม่มีความสามารถ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ความชำนาญการวิชาชีพบางชนิด เช่น ช่างฝีมือต่างๆ เพราะเป็นสิ่งที่สร้างสมมาได้จากประสบการณ์ในการทำงาน และหลังจากที่ผู้สูงอายุต้องออกจากงาน บางคนอาจประสบกับปัญหาทางเศรษฐกิจ คือ รายได้มีไม่เพียงพอกับค่าใช้จ่ายที่จะต้องออกมาทำงานนอกบ้านในฐานะอาสาสมัคร ดังนั้นการดำเนินงานโครงการต่างๆ ของหน่วยงานภาครัฐควรคำนึงถึงการให้ประโยชน์หรือให้ประโยชน์แก่บุคคลกลุ่มนี้ มีการตั้งค่าพาหนะเดินทางหรือค่าอาหารกลางวันไว้
3. ผู้สูงอายุในสังคมไทย มักจะมีความผูกพันกับครอบครัวสูง โดยเฉพาะอย่างยิ่งภาระหน้าที่ต่างๆ ที่จะต้องดูแลบุตรหลานและดูแลบ้าน ดังนั้นกิจกรรมที่จัดขึ้นควรจะเป็นกิจกรรมที่มีการกำหนดช่วงเวลา ช่วงใดช่วงหนึ่ง มิใช่

กระทำทั้งวัน เพื่อมิให้เกิดปัญหาที่เกี่ยวกับความรับผิดชอบในครอบครัว

4. ไม่คาดหวังผลประโยชน์จากผู้สูงอายุเหล่านี้มากเกินไป เพราะเป็นธรรมชาติของบุคคลเหล่านี้ ซึ่งดูเหมือนว่าจะมีเวลาว่างและมีความสามารถที่จะอุทิศให้แก่งานระยะเริ่มแรกเท่านั้น เนื่องจากความสุขที่ยังได้มีงานทำ และได้บำเพ็ญประโยชน์แต่หลังจากนั้น ผู้สูงอายุจะเริ่มวางมือเพื่อหาเวลาว่างให้กับตนเองมากขึ้น

การปฏิบัติงานกับผู้สูงอายุนี้ จุดมุ่งหมายสำคัญคือ การส่งเสริมให้ผู้สูงอายุได้ใช้ความรู้ ความสามารถ ประสบการณ์ มาทำประโยชน์ต่อสังคม รวมทั้งเป็นการสร้างกิจกรรมเพื่อส่งเสริมให้ผู้สูงอายุเกิดความมั่นใจ ภายหลังจากที่สูญเสียไปพร้อมกับการเกษียณ ดังนั้นข้อจำกัดเหล่านี้จึงควรนำมาพิจารณาประกอบด้วยเช่นกัน

4.3 ความเป็นมาของแนวคิดผู้สูงอายุที่ยังคุณประโยชน์

สืบเนื่องจากการพัฒนาที่มุ่งเน้นการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ทำให้ผู้สูงอายุถูกมองในเชิงลบว่าเป็นผู้ที่เป็นภาระ เนื่องจากไม่ได้ทำงานในเชิงเศรษฐกิจ หรือถ้าทำงานก็ให้ผลผลิตต่ำ ที่จริงแล้วผู้สูงอายุยังมีคุณค่าเพราะเป็นบุคคลสังคมนี้อุปการะในการดำเนินชีวิตมาอย่างยาวนาน และสามารถมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคม หรือใช้พหุพลังให้เกิดประโยชน์แก่สังคมได้ ผู้สูงอายุที่มีศักยภาพ เช่น มีภาวะสุขภาพแข็งแรง ช่วยเหลือตนเองและผู้อื่นได้มีเป็นจำนวนมากไม่น้อย แต่ในปัจจุบันยังไม่ได้มีการนำศักยภาพของประชากรกลุ่มนี้มาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อประเทศชาติอย่างเต็มที่ เช่น ความสามารถด้านการเป็นอาสาสมัครให้การดูแลช่วยเหลือผู้สูงอายุด้วยกัน หรือการดึงกลุ่มข้าราชการที่เกษียณ หรือผู้สูงอายุที่มีการศึกษาดีให้มาร่วมในงานสาธารณประโยชน์ หรืองานอาสาสมัครต่างๆ ที่ผ่านมามีรัฐจะได้ทำการรวบรวมและจัดทำทะเบียนคลังปัญญา ผู้สูงอายุ วุฒิสภา และจัดกิจกรรมถ่ายทอดภูมิปัญญาโดยให้ผู้สูงอายุที่ขึ้นทะเบียนไว้เป็นวิทยากร แต่ในทางปฏิบัติพบว่า ยังไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร เพราะแต่ละหน่วยงานหรือแต่ละพื้นที่ต่างก็จัดทำทะเบียนของตน ไม่มีการเชื่อมโยงประสานงานกัน แม้ว่าจะมีผู้สูงอายุบางส่วนได้เข้ามา มีบทบาทอย่างสำคัญในการเป็นคลังสมองให้กับภาครัฐและเอกชน แต่เชื่อว่าน่าจะมีผู้สูงอายุจำนวนมากที่ไม่ได้ไปขึ้นทะเบียน หรือขึ้นทะเบียนไว้แต่ไม่ได้มีบทบาทหรือได้รับการมอบหมายให้เข้าร่วมพัฒนาสังคม นอกจากนี้ยังเป็นที่น่าสังเกตว่า การเป็นอาสาสมัครทำงานเพื่อสังคมยังไม่น่าเป็นที่นิยมในหมู่ผู้สูงอายุไทย ที่ผ่านมามีบทบาทของผู้สูงอายุส่วนใหญ่จะเป็นการช่วยในการแบ่งเบาภาระของครอบครัว เช่น การช่วยงานของครอบครัว การทำงานบ้าน หรือการดูแลหลาน

การเป็นผู้สูงอายุที่ยังคุณประโยชน์อาจจะพิจารณาได้จากการมีส่วนร่วมในกิจกรรมภายนอกครัวเรือน เช่น จากการเป็นสมาชิกของกลุ่มต่างๆ และการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของกลุ่มหรือชุมชน

จากการวิเคราะห์ข้อมูลการสำรวจประชากรสูงอายุ ปี 2550 พบว่า ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ไม่ได้เข้าร่วมกิจกรรมของกลุ่ม ดังจะเห็นได้ว่ามี เพียงร้อยละ 1.9 ของผู้สูงอายุที่เป็นสมาชิกกลุ่มอาชีพได้เข้าร่วมกิจกรรมของกลุ่มในรอบปีที่ผ่านมาหรือเพียงประมาณร้อยละ 21 ของผู้สูงอายุที่เป็นสมาชิกของชมรมผู้สูงอายุได้เข้าร่วมกิจกรรมของชมรม สำหรับกิจกรรมที่ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมมากที่สุดกว่าร้อยละ 70 คือกิจกรรมของชุมชนซึ่งส่วนใหญ่เป็นกิจกรรมรื่นเริง ตามเทศกาล เช่น วันผู้สูงอายุ วันสงกรานต์ ประเด็นที่ท้าทายคือ จะทำอย่างไรที่จะส่งเสริมให้ผู้สูงอายุที่มีศักยภาพเข้ามามีส่วนร่วมทำประโยชน์ให้สังคม จะทำอย่างไรถึงจะส่งเสริมค่านิยมในการเป็นอาสาสมัครทำงานเพื่อสาธารณประโยชน์ รวมทั้งจะทำอย่างไรให้คนในสังคมมองผู้สูงอายุในทางบวก ตระหนักถึงคุณค่าผู้สูงอายุในฐานะบุคคลที่ยังคุณประโยชน์ต่อสังคม และส่งเสริมให้คงคุณค่าไว้ให้นานที่สุด ทั้งนี้เพื่อให้บรรลุตามปรัชญาของแผนผู้สูงอายุแห่งชาติฉบับที่ 2 ที่กล่าวไว้ว่า “ผู้สูงอายุส่วนใหญ่มีใช้บุคคลด้อยโอกาสหรือเป็นภาระต่อสังคม และถึงแม้ผู้สูงอายุจำนวนหนึ่งจะประสบความสำเร็จและต้องการการเกื้อกูลจากสังคมและรัฐ แต่ก็เพียงบางช่วงเวลาของวัยผู้สูงอายุเท่านั้น” และ “ผู้สูงอายุมีคุณค่าและศักยภาพสมควรได้รับการส่งเสริมและสนับสนุนให้มีส่วนร่วมอันเป็นประโยชน์ต่อสังคม” (วิพรรณ ประจวบเหมาะ, 2552: น.42-43)

4.4 ลักษณะกิจกรรมที่แสดงถึงการยังคุณประโยชน์ของผู้สูงอายุ

เนื่องจากผู้สูงอายุที่ยังคุณประโยชน์เป็นแนวคิดที่เน้นมิติเศรษฐกิจ ในลักษณะความสามารถในการผลิตหรือบริการของผู้สูงอายุ การศึกษาลักษณะกิจกรรมของผู้สูงอายุที่ยังคุณประโยชน์นั้นสามารถทำได้ในหลายมุมมอง

กุศล สุนทรธาดา (2553: น.65-67) ได้เสนอกรอบการวิเคราะห์คุณค่าของผู้สูงอายุในเชิงเศรษฐกิจ โดยแบ่งประเภทการยังคุณประโยชน์ของผู้สูงอายุ ดังนี้

(1) การมองคุณค่าผู้สูงอายุในฐานะที่เป็นทุนมนุษย์ ซึ่งสามารถประเมินคุณค่าได้ ทั้งในระดับบุคคล ระดับกลุ่ม (เช่น ชมรมผู้สูงอายุในชุมชน) และระดับองค์กร (เช่น สาขาสมาคมสภาผู้สูงอายุฯ สมาคมคลังปัญญาผู้สูงอายุ องค์กรอาสาสมัคร) (Flamholtz ,2005 อ้างถึงใน กุศล สุนทรธาดา, 2553)

(2) การมองคุณค่าผู้สูงอายุในฐานะเป็นเครื่องมือ (Instrumental value) เป็นการมองคุณค่าในเชิงอรรถประโยชน์ ที่ทำให้ผู้สูงอายุมีความมั่นคงในชีวิต และลดความเสี่ยงต่อความยากจน ซึ่งมีทั้งที่เห็นได้ชัดและวัดได้ ได้แก่ คุณค่าด้านเศรษฐกิจของผู้สูงอายุด้านการทำงาน รายได้ และการออม (Lehrer et al., 1996 อ้างถึงใน กุศล สุนทรธาดา, 2553) และคุณค่าที่ประเมินหรือตีค่าทางเศรษฐกิจออกมายาก (Immanent / Intrinsic value) เป็นการมองคุณค่าผู้สูงอายุที่ทำประโยชน์ให้แก่ชุมชนและสังคม โดยเฉพาะที่ไม่ได้รับค่าจ้าง หรือทำงานในลักษณะที่เป็นจิตอาสา (Lie et al. 2009 อ้างถึงใน กุศล สุนทรธาดา, 2553) เช่น ทำหน้าที่เป็นวุฒิอาสา ผู้ทรงคุณวุฒิ กรรมการที่ปรึกษา สรุปได้ว่า ปัจจัยทางประชากรและสังคม เศรษฐกิจ และสุขภาพ โดยเฉพาะการศึกษา การได้รับบำเหน็จ/บำนาญ ความสามารถในการทำกิจกรรมประจำวัน และการไม่มีโรคเรื้อรัง เป็นปัจจัยพื้นฐานสำคัญที่สุด ที่มีผลต่อการทำงานของผู้สูงอายุ ดังนั้นในเชิงนโยบาย จึงมีความจำเป็นที่จะต้องสนับสนุนให้ผู้สูงอายุได้มีการศึกษาตลอดชีวิต หรือได้รับการอบรมเพื่อเสริมทักษะในการทำงาน การส่งเสริมการออมระยะยาว ทั้งแบบบังคับและสมัครใจ รวมทั้งการสนับสนุนอุปกรณ์เพื่อให้ผู้สูงอายุสามารถทำกิจวัตรประจำวันและทำงานได้ และการดูแลสุขภาพให้ผู้สูงอายุปราศจากโรคเรื้อรัง เพื่อไม่ให้สุขภาพเป็นอุปสรรคต่อการทำงาน สามารถพึ่งพาตนเองได้

(3) การออมของผู้สูงอายุ: คุณค่าด้านเศรษฐกิจ การออมจะมีผลต่อความมั่นคงในชีวิตเมื่อเข้าสู่วัยสูงอายุ ซึ่งมีความเสี่ยงต่อการดำรงชีวิตในวัยชรา และจะเป็นภาระต่อครอบครัว และเป็นประมาณของประเทศในระยะยาว

(4) การมองคุณค่าผู้สูงอายุที่ทำประโยชน์ให้แก่สังคม เป็นคุณค่าผู้สูงอายุด้านที่มองเห็นได้ชัด แต่ประเมินคุณค่าด้านเศรษฐกิจออกมายาก ประเทศไทยมีผู้สูงอายุที่ทำคุณประโยชน์ให้แก่ สังคม ได้แก่ เป็นที่ปรึกษาตามหน่วยงานต่างๆ เช่น เป็นผู้บริหารชมรมผู้สูงอายุ เป็นราชบัณฑิตที่มีความรู้และเชี่ยวชาญในสาขาต่างๆ เป็นอาสาสมัครทำงานเพื่อสังคม เช่น หนายอาสา และอาสาสมัครทำงานในโรงพยาบาล เป็นวุฒิอาสาสมัครสอน ทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาโครงการต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนผู้พิพากษาสมทบ และกรรมการเลือกตั้งนอกจากนี้ ผู้สูงอายุยังมีคุณค่าในการเป็นผู้มีภูมิปัญญา มีความรู้ความชำนาญ และมีประสบการณ์สูง ทำหน้าที่สืบสานและถ่ายทอดภูมิปัญญา/ประสบการณ์ให้กับคนรุ่นหลังในชุมชนได้เรียนรู้ เช่น เป็นวิทยากร / ครูสอนดนตรีไทย สอนทำของเล่น

ให้แก่เด็กนักเรียน / เด็กในชุมชน รวมทั้งเป็นผู้สืบสานพิธีกรรมทางศาสนาและประเพณีนิยมต่างๆ รวมทั้งดำรงศิลปวัฒนธรรม (ปรีญา และคณะ, 2552 อ้างถึงใน กุศล สุนทรธาดา, 2553) นอกจากการทำประโยชน์ให้แก่สังคมในลักษณะดังกล่าว ผู้สูงอายุยังเป็นบุคคลที่ทรงคุณค่าของครอบครัว ที่คอยให้ความรัก ความอบอุ่น ช่วยสานสัมพันธ์ในครอบครัวให้เป็นครอบครัวที่สมบูรณ์เป็นผู้ได้รับการเคารพนับถือ และเป็นที่ปรึกษาที่ดีให้แก่ลูกหลานด้วยความเต็มใจเพราะมีประสบการณ์มากมาย มีข้อคิดที่น่าสนใจให้แก่ลูกหลาน ประกอบกับช่วงวัยที่ทำให้มีความสุขุมรอบคอบมากขึ้นจึงสามารถมองปัญหาได้หลากหลายแง่มุม และเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิต ซึ่งคุณค่าดังกล่าวยังไม่มีมีการประเมินมูลค่าทางเศรษฐกิจ

นอกจากนี้ การใช้เกณฑ์การได้รับค่าตอบแทนจากการทำงานหรือกิจกรรมของผู้สูงอายุเป็นอีกแนวทางหนึ่งที่ใช้แบ่งกิจกรรมที่แสดงการยังคุณค่าประโยชน์ของผู้สูงอายุได้ โดยแบ่งเป็น 2 ประเภท คือ 1) การทำงานที่ได้รับค่าตอบแทน และ 2) การทำงานที่ไม่ได้ค่าตอบแทน (Kenneth K. & Charlotte M, 2000)

(1) *การทำงานที่ได้รับค่าตอบแทน (Paid work productive activities)* หมายถึง ผู้สูงอายุที่เป็นแรงงานในภาคการผลิต ทำงานเพื่อให้สังคมดำรงตนเองอยู่ได้ต่อไป ทั้งนี้รวมถึงการใช้พลังงานทางร่างกายและสติปัญญาในกระบวนการผลิต โดยปกติแล้วคำนี้มีความหมายอย่างเดียวกับคำว่า แรงงานเพื่อค่าจ้าง (wage labour) ซึ่งหมายถึง การทำงานโดยมีบุคคลอื่นจ่ายค่าจ้างแรงงานให้ (<http://kc.hri.tu.ac.th/index.php?title>) จากข้อมูลสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติในปี 2552 จำนวนผู้สูงอายุประมาณ 7.7 ล้านคน จะอยู่ในชนบทประมาณ 5.4 ล้านคน หรือร้อยละ 70 และจากจำนวนผู้สูงอายุทั้งหมด เป็นผู้ที่ยังทำงานหรือต้องการทำงาน 3.2 ล้านคน โดยอยู่ในชนบท 2.44 ล้านคน (ร้อยละ 77.0) และ 0.7 ล้านคนในเมือง (ร้อยละ 23.0) อัตราการอยู่ในแรงงานของผู้สูงอายุในชนบทประมาณ ร้อยละ 45.4 ซึ่งสูงกว่าอัตราการอยู่ในแรงงานของผู้สูงอายุในเมืองซึ่งเท่ากับร้อยละ 31.0

จากข้อมูลสถานการณ์ผู้สูงอายุ พ.ศ.2552 ระบุว่า ปีงบประมาณ 2552 กองทุนผู้สูงอายุได้ให้การสนับสนุนการกู้ยืมเงินทุนประกอบอาชีพรายบุคคลแก่ผู้สูงอายุ 3,138 ราย และรายกลุ่มแก่ผู้สูงอายุ จำนวน 22 กลุ่ม ข้อสังเกตประการหนึ่ง จากสถิติของผู้สูงอายุที่ยื่นขอกู้ยืมเงินรายบุคคลจากกองทุนผู้สูงอายุและได้รับการอนุมัติเพียงร้อยละ 49.19 ของผู้ขอกู้ยืม และรายกลุ่มได้รับการอนุมัติเพียงร้อยละ 38.59 แสดงว่า ผู้สูงอายุมีความต้องการในการประกอบอาชีพเป็นจำนวนมาก แต่ยังมีปัญหาในด้านการเข้าถึงแหล่งทุน ทำให้พิจารณาได้ว่าศักยภาพของ

ผู้สูงอายุที่จะเข้าถึงแหล่งทุนมีจำกัด และรัฐไม่สามารถตอบสนองได้เพียงพอกับความต้องการ ซึ่งควรมีการส่งเสริมให้เกิดการเข้าถึงแหล่งทุนต่างๆของผู้สูงอายุให้เพิ่มขึ้น และเมื่อพิจารณาถึงลักษณะอาชีพที่ผู้สูงอายุนำเงินกู้ยืมไปใช้ ส่วนใหญ่เป็นการประกอบอาชีพเกษตรกรรมเนื่องจากเป็นอาชีพเดิมของผู้สูงอายุอยู่แล้ว โดยนำเงินที่กู้ยืมไปซื้อปุ๋ย เมล็ดพันธุ์/หน่อ รวมทั้งพลิกฟื้นดินด้วย อีกจำนวนหนึ่งนำเงินกู้ยืมไปประกอบอาชีพค้าขายตามความถนัดที่มีอยู่ ขยายร้านค้าเดิมและจัดตั้งร้านค้าขึ้นใหม่ การประกอบอาชีพด้านปศุสัตว์ เป็นอาชีพที่ผู้สูงอายุนิยมเป็นอันดับถัดมา นอกนั้นผู้สูงอายุนำเงินไปซื้อพันธุ์สัตว์ และจัดทำคอกสัตว์ งานบริการ / รับจ้าง และงานหัตถกรรมงานฝีมือ ทำให้เห็นว่าลักษณะอาชีพต่างๆที่ผู้สูงอายุได้ดำเนินการนั้น ส่วนใหญ่เป็นอาชีพที่มีความถนัดหรือความชำนาญอยู่เดิม เช่น อาชีพด้านการเกษตรประเภทต่างๆ และยังคงทำเป็นกิจการในครัวเรือนที่มีรายได้เพียงเล็กน้อย ซึ่งหากต้องการให้ผู้สูงอายุสามารถประกอบอาชีพและเลี้ยงตนเองได้แล้ว ภาครัฐควรมีการสนับสนุนและส่งเสริมความรู้ทางเทคโนโลยีใหม่ๆให้แก่ผู้สูงอายุ เพื่อเพิ่มผลผลิตและสร้างมูลค่าเพิ่มแก่ผลิตภัณฑ์ต่อไป

(2) การทำงานที่ไม่ได้ค่าตอบแทน (Unpaid work productive activities)

หมายถึง ผู้สูงอายุคนที่ทำงานโดยไม่ได้รับค่าตอบแทน ที่ทำงานเป็นอาสาสมัครบริการสังคม หรือเป็นกิจกรรมบริการผู้อื่น โดยรูปแบบกิจกรรมบริการผู้อื่นที่ผู้สูงอายุกระทำได้ มีดังนี้ (<http://hp.anamai.moph.go.th/soongwai/statics/about/soongwai/topic006.php>)

1. **บริการทางสุขภาพอนามัย** หลายโรงพยาบาลมีองค์กรตั้งขึ้น เพื่อช่วยเหลือกิจการของโรงพยาบาล หรือสถานบริการอนามัย เช่น หาทุนเยี่ยมผู้ป่วย และช่วยผู้ป่วยในการทำกิจวัตรบางประการ สังคมสงเคราะห์ หน่วยงานสังคมสงเคราะห์ ซึ่งออกช่วยเหลือสังคมหรือประชาชนที่ทุกข์ร้อนด้วยเหตุต่างๆ เช่น น้ำท่วม ไฟไหม้

2. **องค์กรการกุศล หรือองค์กรทางศาสนา** องค์กรเหล่านี้ ต้องการอาสาสมัครทำงานหลายด้าน เช่น งานหาทุน งานประสานงาน คนติดต่อ งานบริการที่ไม่ต้องอาศัยวิชาการชั้นสูง

3. **ชมรมและสมาคม** ผู้สูงอายุอาจเข้าร่วมชมรมหรือสมาคมได้ในหลายฐานะ เช่น เป็นผู้จัดการหรือประธาน ผู้สอน ผู้บริการหรือสมาชิก ในบรรดาสมาคม ชมรม หรือองค์กรต่างๆ ที่ดีที่สุดคือ สมาคมหรือองค์กรที่ทำงานเกี่ยวกับเด็กและวัยรุ่น เพราะจะทำให้ผู้สูงอายุได้สัมผัสกับคนหนุ่มสาว ทำให้ช่องว่างระหว่างวัยหายไป

4. **กลุ่มการเมือง** เหมาะสำหรับผู้สูงอายุที่สนใจในทางการเมือง กลุ่มเฉพาะทาง เช่น กลุ่มอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม กลุ่มผู้บริโภค กลุ่มสิทธิมนุษยชน

5. บทบาทตามวิชาชีพ เช่น เคยเป็นตำรวจ อาจเป็นหน่วยรักษาความปลอดภัยของหมู่บ้าน เคยเป็นครู อาจสอน หรือบรรยายพิเศษ และเคยเป็นช่าง อาจเปิดอบรมความรู้ด้านแก้ไขเครื่องยนต์

ข้อมูลจากรายงานสถานการณ์ผู้สูงอายุ ระบุว่า ปี 2552 มีผู้สูงอายุที่ทำงานโดยการเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ ภูมิปัญญา ในโครงการต่างๆ ที่หน่วยงานภาครัฐจัดขึ้น ดังนี้

1) โครงการคลังปัญญาผู้สูงอายุ โครงการคลังปัญญาผู้สูงอายุ ได้จัดทำทะเบียนคลังปัญญาผู้สูงอายุ โดยรวบรวมผู้สูงอายุที่มีความรู้ด้านต่างๆ 23 สาขาวิชา และมีจิตอาสา พร้อมทั้งจะใช้ภูมิปัญญาสร้างประโยชน์ให้กับชุมชนตลอดจนถ่ายทอดทักษะประสบการณ์ความรู้ได้ 6,528 คน เป็น ชาย 4,890 คน และ หญิง 1,638 คน โดยจัดทำระบบฐานข้อมูลทะเบียนคลังปัญญาผู้สูงอายุ

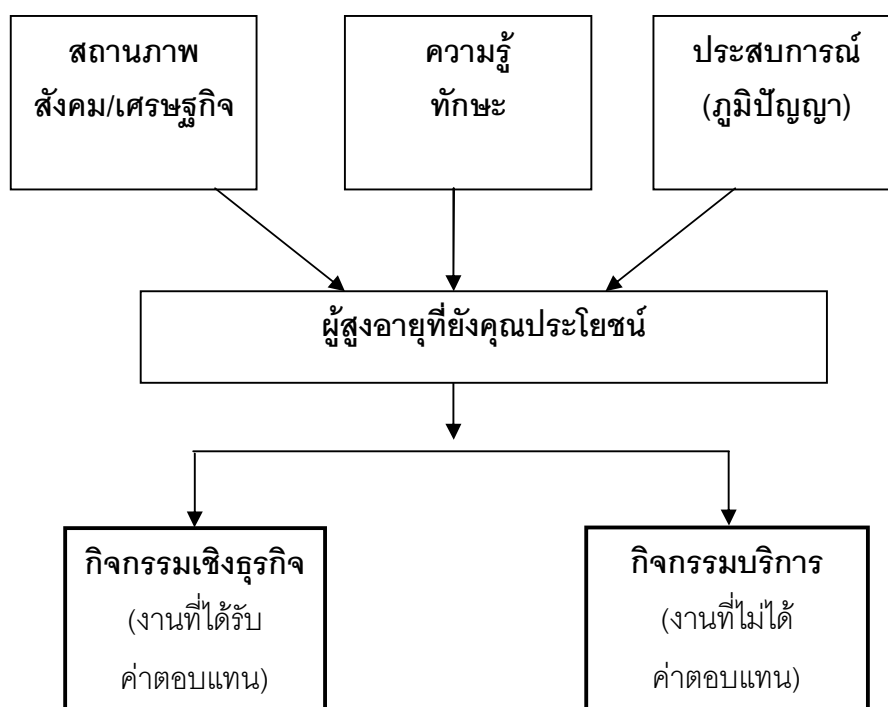
2) คุรุภูมิปัญญาไทย โครงการส่งเสริมภูมิปัญญาไทย สนับสนุนโดยกระทรวงศึกษาธิการ ได้รวบรวมคุรุภูมิปัญญาไทย รวม 9 ด้าน ได้แก่ เกษตรกรรม อุตสาหกรรม หัตถกรรม การแพทย์แผนไทย การจัดการทรัพยากร ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กองทุนและธุรกิจ ชุมชน ศิลปกรรม ภาษาและวรรณกรรม ปรัชญา ศาสนา และประเพณี ด้านโภชนาการ ในปี พ.ศ. 2552 เกิดคุรุภูมิปัญญาไทยรวมแล้ว 6 รุ่น จำนวน 341 คน สามารถถ่ายทอดความรู้ให้แก่ผู้เรียน จำนวน 300,000 คน นอกจากนี้ได้จัดทำหนังสือคุรุภูมิปัญญาไทยรวม 5 ภาค รุ่นที่ 6 (1 ชุด 4 เล่ม) รวม 4,000 เล่ม และหนังสือภูมิปัญญาไทย เพื่อคุณภาพชีวิตที่ดีในสังคมไทยทุกเพศ ทุกวัย ทุกอาชีพ จำนวน 2,000 เล่ม เพื่อส่งเสริมคุรุภูมิปัญญาไทย ซึ่งเป็นผู้สูงอายุให้ได้ถ่ายทอดแก่ผู้เรียน ทั้งในระบบนอกระบบโรงเรียน และตามอัธยาศัย จัดบริการสนับสนุนสื่อองค์ความรู้กระจายหนังสือไปตามห้องสมุดประชาชนต่างๆ เพื่อให้ผู้สนใจทุกกลุ่มได้เข้าไปสืบค้น และเปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุที่สนใจได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้โดยตรงกับคุรุภูมิปัญญาไทยทั้งทางโทรศัพท์และศูนย์การเรียนรู้ของคุรุภูมิปัญญานั้นๆ ได้

3) วุฒิสภาธนาคารสมอง การดำเนินงานของธนาคารสมอง เป็นแนวคิดและการดำเนินงานที่คำนึงถึงการนำทรัพยากรมนุษย์อันทรงคุณค่าคือ ผู้สูงอายุที่เกษียณหรือลาออกจากงานแล้ว ซึ่งมีอยู่จำนวนมากในประเทศไทยมาร่วมสมัครเป็น “วุฒิสภา” อาสาทำงานให้กับสังคม ธนาคารสมองจึงเป็นแหล่งรวมของวุฒิสภา ซึ่งเป็นคลังปัญญาของประเทศ ที่พร้อมอาสาร่วมพัฒนาสังคมและประเทศ ในลักษณะการสร้างเครือข่ายการทำงานร่วมกัน โดยไม่หวังผลตอบแทน แต่มุ่งสร้างประโยชน์ให้เกิดกับส่วนรวมของประเทศ เพื่อความอยู่ดีมีสุขของประชาชน โดยบทบาทของวุฒิสภาธนาคารสมองที่สำคัญคือ การมีวิทยากรและที่ปรึกษาในโครงการต่างๆ ทั้งภาครัฐ เอกชน และภาคประชาชน

4) อาจารย์วัยเกษียณในสถาบันอุดมศึกษา จากการขยายอายุเกษียณของกลุ่มอาชีพอาจารย์ในสถาบันอุดมศึกษา เนื่องจากเป็นผู้ทรงคุณวุฒิที่ยังสามารถถ่ายทอดความรู้ที่สั่งสมมายาวนานให้กับนิสิต นักศึกษา ตลอดจนช่วยบริหารจัดการองค์ความรู้งานวิชาการ และองค์การทางการศึกษาได้ ในปี พ.ศ. 2552 มีอาจารย์ที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป หรือเข้าสู่วัยสูงอายุแล้ว แต่ยังคงทำงานต่อเนื่องจำนวน 3,816 คน ในที่นี้เป็นอาจารย์ในกลุ่มมหาวิทยาลัยของรัฐมีจำนวน 3,501 คน และมหาวิทยาลัยเอกชน มี 315 คน อาจารย์ส่วนใหญ่จบการศึกษาสูงกว่าปริญญาตรีซึ่งมีจำนวน 3,484 คน และดำรงตำแหน่งทางวิชาการในระดับรองศาสตราจารย์จำนวน 1,452 คน รองลงมาเป็นผู้ช่วยศาสตราจารย์จำนวน 1,009 คน

5) โครงการถ่ายทอดงานศิลป์กับศิลปินแห่งชาติ คลังสมองด้านศิลปะของแผ่นดินไทย ตามทำเนียบศิลปินแห่งชาติ ซึ่งในปี 2552 มีจำนวน 118 ราย บุคคลเหล่านี้มีบทบาทสำคัญในการดำเนินกิจกรรมถ่ายทอดภูมิปัญญาให้กลุ่มเป้าหมาย ทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาคของประเทศไทย โดยมีสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรม ส่งเสริม สนับสนุน ภายใตโครงการถ่ายทอดงานศิลป์กับศิลปินแห่งชาติ ซึ่งนับว่าเป็นผู้สูงอายุที่มีศักยภาพในการถ่ายทอดภูมิปัญญาให้คงไว้ในแผ่นดินต่อไป

ตามแนวคิดที่ทบทวนมานั้น สรุปได้ว่า ผู้สูงอายุที่ยังคุณประโยชน์ เป็นลักษณะของผู้สูงอายุที่ยังคงทำกิจกรรมในรูปแบบเชิงธุรกิจซึ่งเป็นการทำงานที่ได้รับค่าตอบแทน และกิจกรรมบริการที่ไม่ได้ค่าตอบแทน โดยมีปัจจัยที่พื้นฐานที่จะส่งเสริมและเป็นแรงผลักดันให้ผู้สูงอายุยังคงสามารถทำกิจกรรมนั้นๆ อันได้แก่ ปัจจัยด้านสถานภาพทางสังคม เศรษฐกิจ และปัจจัยส่วนบุคคลของผู้สูงอายุ อันได้แก่ ความรู้ ทักษะ ภูมิปัญญา หรือประสบการณ์ของผู้สูงอายุ ดังแผนภูมิ

แผนภูมิ แสดงปัจจัยที่มีผลต่อการเป็นผู้สูงอายุที่ยังคุณประโยชน์และลักษณะกิจกรรม

5. แนวคิดการสูงวัยอย่างมีสุขภาวะของผู้สูงอายุ (Healthy Ageing)

แนวคิดการสูงวัยอย่างมีสุขภาวะของผู้สูงอายุ (Healthy Ageing) หรือการเป็นผู้สูงอายุที่มีสุขภาพดี เป็นแนวคิดที่พิจารณาเกี่ยวกับภาวะสุขภาพของผู้สูงอายุทั้งหมด ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการเข้าสู่การเป็นผู้สูงอายุสุขภาพดี อันเป็นความสัมพันธ์ระหว่างสภาวะหรือเงื่อนไขต่างๆ ตลอดอายุขัย ในระดับบุคคล ความอ่อนแอในวัยสูงอายุเป็นปัจจัยกำหนดภาวะสุขภาพ และวิถีการดำเนินชีวิตในแต่ละบุคคล ในระดับโครงสร้าง สิ่งแวดล้อมทางกายภาพและสังคม จะช่วยอำนวยความสะดวกให้ผู้สูงอายุสามารถปรับตัวได้ เหมาะสมกับสภาพร่างกาย จิตใจ สังคม ที่ได้เปลี่ยนแปลงไปตามอายุของการเป็นผู้สูงอายุที่มีสุขภาพดี

องค์การอนามัยโลก (WHO) ได้กำหนดรูปแบบการจัดการด้านการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุ โดยมุ่งเน้น การจัดการในองค์ประกอบต่างๆ การส่งเสริมการดูแลผู้สูงอายุนั้นมีความจำเป็นและสำคัญเพื่อให้เกิดการส่งเสริมสุขภาพ การป้องกัน และการเตรียมความพร้อมในการดูแลผู้สูงอายุอย่างครบวงจรและเป็นระบบ โดยมีตัวอย่างการให้การสนับสนุนและดำเนินการในมิติต่างๆ ดังนี้

1. การประเมินความต้องการขั้นพื้นฐาน (Basic need)
2. การได้รับการสนับสนุน ช่วยเหลือบริการและการดูแลสุขภาพเพื่อให้ดำรงชีวิตได้อย่างมีคุณภาพชีวิตที่ดีและความสุข (Well Being)
3. การจัดการที่เหมาะสมให้ครอบครัวชุมชนและสังคมที่ผู้สูงอายุอาศัยอยู่ได้มีส่วนร่วมกันในดูแลผู้สูงอายุ

4. การให้การดูแลผู้สูงอายุที่มีภาวะทุพพลภาพ และไม่สามารถพึ่งพาตนเองได้

การที่ผู้สูงอายุจะมีความสุข หรือมีสุขภาวะทางจิตที่ดีนั้น ผู้ที่จะบอกได้ดีและตรงที่สุดคือ ผู้สูงอายุเอง ความสุขของผู้สูงอายุ คือ การที่ผู้สูงอายุรับรู้เกี่ยวกับสภาวะของตนเอง หลายท่านที่มีประสบการณ์เกี่ยวกับงานวิจัยของผู้สูงอายุ ได้ค้นพบว่า ความสุขเป็นความพึงพอใจในชีวิตที่ผู้สูงอายุมีอยู่ ซึ่งบางครั้งผู้สูงอายุอาจมีภาวะสุขภาพทางกายไม่ดีนัก แต่มีความพึงพอใจ คือ ได้พักอาศัยอยู่กับลูกหลานที่ตนรัก มีการดูแล เอาใจใส่ เชื้ออาหาร ซึ่งกันละกัน จนทำให้ผู้สูงอายุมีความรู้สึก ว่าตนเองถึงแม้สุขภาพทางกายไม่ดี แต่ก็พึงพอใจได้อยู่ใกล้ลูกหลาน และลูกหลานเอาใจใส่ ให้การดูแลอย่างใกล้ชิด ลูกหลานให้เกียรติ ยกย่อง เคารพนับถือ ซึ่งถ้าเปรียบเทียบกับความอยู่ดีมีสุข ของผู้สูงอายุไทย กับผู้สูงอายุของต่างประเทศจะแตกต่างกันโดยสิ้นเชิง ซึ่งผลจากการศึกษาของ จิราพร เกศพิชญวัฒนา และคณะ (2543) ได้ศึกษามิติการอยู่ดีมีสุข (Psychological Well-being) ของผู้สูงอายุไทยประกอบด้วย 5 มิติดังนี้คือ 1) ความสามัคคีปรองดองของลูกหลาน (Harmony) 2) ความสงบของจิตใจ (Acceptance and calmness) 3) การได้รับการยอมรับนับถือ (Respect) 4) การพึ่งพาอาศัยกัน (Interdependence) และ 5) ความรื่นรมย์ในชีวิต (Enjoyment) ดังนั้น การมีผู้สูงอายุไทยจะสุขได้นั้นจะต้องสุขจากการที่มีลูกหลานดี สุขจากการมีความสงบในจิตใจของผู้สูงอายุเองในสังคม ในสังคมไทยนั้นเป็นโชคดีที่ผู้สูงมีพุทธศาสนาเป็นแกนหลักในการดำเนินชีวิต กล่าวคือเมื่อมีสิ่งใดเกิดขึ้นในชีวิตก็ทำได้ สุขจากการได้รับการยอมรับนับถือจากลูกหลานและบุคคลในครอบครัวชุมชนคนในละแวกบ้านหรือสังคมที่ผู้สูงอายุอาศัยอยู่ ผู้สูงอายุไทยสุขจากการพึ่งอาศัยกันซึ่งได้มีการวิจัยหลายเรื่องสนับสนุนตรงกันว่า ผู้สูงอายุส่วนใหญ่จะไม่มีรายได้เป็นของตนเอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้สูงอายุหญิง และมีแหล่งรายได้หลักจากบุตร ในขณะที่เดียวกันนั้นผู้สูงอายุส่วนใหญ่จะจัดเตรียมสิ่งของให้แก่บุตรหลาน เช่น การปลูกผักผลไม้ จัดทำอาหารไว้แบ่งปันให้แก่ลูกหลาน ลูกหลานที่ทำงานนอกบ้านไม่มีเวลาที่จะประกอบกิจกรรมดังกล่าวได้ ดังนั้นจะเห็นว่าการกระทำเหล่านี้เป็นกิจกรรมที่พึ่งพาระหว่างผู้สูงอายุและบุตรหลาน นอกจากนี้การที่ผู้สูงอายุจะมีความสุขได้นั้นจะต้องพยายามทำให้ชีวิตรื่นรมย์ ซึ่งผู้สูงอายุบอกว่า การที่จะประกอบกิจกรรมใดๆ ก็ตาม ก็ต้องทำด้วยความสุข เช่น ทำไปร้องเพลงไป หรือทำไปฟังวิทยุไป

6. แนวคิดภูมิปัญญาผู้สูงอายุ

6.1 แนวคิดภูมิปัญญาผู้สูงอายุ

ความหมาย

คำว่า “ภูมิปัญญา” (Wisdom) แปลตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 (<http://rirs3.royin.go.th/dictionary.asp>) จากความหมายของคำว่า “ภูมิ” มีความหมายว่า พื้น ส่วน “ปัญญา” มีหมายความว่า ความรอบรู้ ความรู้ทั่ว ความฉลาดเกิดแต่การเรียนรู้และคิด ดังนั้นภูมิปัญญา จึงหมายถึง พื้นความรู้ ความสามารถ

นอกจากนี้ ยังมีคำที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาหลากหลาย อาทิ ภูมิปัญญาพื้นบ้าน ภูมิปัญญาชาวบ้าน ภูมิปัญญาท้องถิ่น และภูมิปัญญาไทย เป็นต้น (<http://tkagri.doae.go.th/temp.php?gpg=title02>) แต่ละคำมีความหมายดังนี้

ภูมิปัญญาพื้นบ้าน เป็นองค์ความรู้ ความสามารถและประสบการณ์ที่สั่งสมและสืบทอดกันมา เป็นความสามารถและศักยภาพในเชิงการแก้ปัญหา การปรับตัวเรียนรู้และสืบทอดไปสู่คนรุ่นต่อไป เพื่อดำรงอยู่ของเผ่าพันธุ์ จึงเป็นมรดกทางวัฒนธรรมชาติ ของเผ่าพันธุ์หรือเป็นวิถีชีวิตของชาวบ้าน

ภูมิปัญญาชาวบ้าน เป็นวิธีการปฏิบัติของชาวบ้าน ซึ่งได้มาจากประสบการณ์แนวทางแก้ปัญหาแต่ละเรื่อง แต่ละประสบการณ์ แต่ละสภาพแวดล้อม ซึ่งจะมีเงื่อนไขปัจจัยเฉพาะแตกต่างกันไป นำมาใช้แก้ไขปัญหโดยอาศัยศักยภาพที่มีอยู่โดยชาวบ้านคิดเอง เป็นความรู้ที่สร้างสรรค์และมีส่วนเสริมสร้างการผลิต หรือเป็นความรู้ของชาวบ้านที่ผ่านการปฏิบัติมาแล้วอย่างโชกโชน เป็นส่วนหนึ่งของมรดกทางวัฒนธรรม เป็นความรู้ที่ปฏิบัติได้มีพลังและสำคัญยิ่ง ช่วยให้ชาวบ้านมีชีวิตอยู่รอดสร้างสรรค์การผลิตและช่วยในด้านการทำงาน เป็นโครงสร้างความรู้ที่มีหลักการ มีเหตุ มีผลในตัวเอง

ภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นความรู้ที่เกิดจากประสบการณ์ในชีวิตของคน ผ่านกระบวนการศึกษา สังเกต คิดว่าวิเคราะห์จนเกิดปัญญาและตกผลึกเป็นองค์ความรู้ที่ประกอบกันขึ้นมาจากความรู้เฉพาะหลาย ๆ เรื่อง จัดว่าเป็นพื้นฐานขององค์ความรู้สมัยใหม่ที่จะช่วยในการเรียนรู้ การแก้ปัญหาจัดการและการปรับตัวในการดำเนินชีวิตของคนเรา ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นความรู้ที่มีอยู่ทั่วไปในสังคม ชุมชนและในตัวผู้รู้เอง จึงควรมีการสืบค้นรวบรวม ศึกษา ถ่ายทอดพัฒนาและนำไปใช้ประโยชน์ได้อย่างกว้างขวาง

ภูมิปัญญาไทย หมายถึง องค์ความรู้ ความสามารถ ทักษะของคนไทยที่เกิดจากการส่งเสริมประสบการณ์ที่ผ่านกระบวนการการเลือกสรร เรียนรู้ปรุงแต่งและถ่ายทอดสืบต่อกันมา เพื่อใช้แก้ปัญหาและพัฒนาวิถีชีวิตของคนไทยให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและเหมาะสมกับยุคสมัย

ดังนั้น ภูมิปัญญาผู้สูงอายุ จึงหมายถึง ความรู้ความสามารถที่มีอยู่ในตัวผู้สูงอายุที่เกิดจากการเรียนรู้ ประสบการณ์ รวมทั้งความรู้ที่สั่งสมมาตั้งแต่บรรพบุรุษโดยการสืบทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง

6.2 การจำแนกสาขาตามภูมิปัญญาของผู้สูงอายุ

เนื่องจากการภูมิปัญญามีขอบเขตและเนื้อหากว้างขวางมาก จึงยังไม่มีหน่วยงานใดรับผิดชอบในภาพรวม แต่ละหน่วยงานดูแลเฉพาะเรื่องที่อยู่ในอำนาจหน้าที่ เช่น กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก รวบรวมองค์ความรู้เกี่ยวกับการแพทย์แผนไทยที่มีความเกี่ยวข้องกับการแสดงออกทางวัฒนธรรม เช่น การรำยาเพื่อรักษาโรค สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ รวบรวมข้อมูลด้านศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน ได้แก่ การแสดงพื้นบ้านต่างๆ ช่างพื้นบ้าน เช่น ช่างจักสาน ช่างสลัก ช่างไม้ ช่างโลหะ หรือช่างหนัง รวมทั้งประเพณีต่างๆ เพื่อจัดทำแผนที่ประเพณีไทยในอนาคต เป็นต้น กรมป่าไม้ มีการจัดกิจกรรมการศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน ซึ่งได้มีการจัดทำข้อมูลทางด้านหัตถกรรมด้วย (กรมทรัพยากรทางปัญญา, ออนไลน์)

กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์เป็นหน่วยงานหลักรับผิดชอบดำเนินการเกี่ยวกับภูมิปัญญาของผู้สูงอายุ โดยเฉพาะผู้สูงอายุในชุมชน กระทรวงฯ จึงได้จัดทำโครงการ “คลังปัญญาผู้สูงอายุชุมชน” โดยเล็งเห็นความสำคัญของภูมิปัญญาหรือความรู้ ความสามารถที่มีอยู่ของผู้สูงอายุ เป็นสิ่งที่มีคุณค่าที่สมควรจะอนุรักษ์ไว้ และสร้างช่องทางหรือโอกาสให้ผู้สูงอายุได้ถ่ายทอดภูมิปัญญาไปสู่กลุ่มวัยอื่นๆ ในปี 2553 สำนักส่งเสริมและพิทักษ์ผู้สูงอายุ สำนักงานส่งเสริมสวัสดิภาพและพิทักษ์เด็ก เยาวชน ผู้ด้อยโอกาส และผู้สูงอายุ ได้บูรณาการความร่วมมือกับสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดทุกจังหวัด จัดทำทะเบียนภูมิปัญญาผู้สูงอายุและได้จำแนกสาขาภูมิปัญญาด้านต่าง ๆ 23 สาขา ดังนี้ (สำนักส่งเสริมและพิทักษ์ผู้สูงอายุ, สำนักงานส่งเสริมสวัสดิภาพและพิทักษ์เด็ก เยาวชน ผู้ด้อยโอกาส และผู้สูงอายุ, บันทึกข้อความเรื่องการจัดทำโครงการคลังปัญญาผู้สูงอายุ ปี 2553-2554 ลงวันที่ 7 ธันวาคม พ.ศ.2553)

1. **ด้านการศึกษา** คือ ผู้มีความสามารถในการถ่ายทอดความรู้ ประสบการณ์ต่าง ๆ โดยไม่หวังวิชา ทั้งด้านทฤษฎี และการฝึกปฏิบัติ ทำให้ผู้เรียนเข้าใจและสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ และเป็นผู้ที่ศึกษาหาความรู้ รวบรวมข้อมูล ถ่ายทอดให้แก่ผู้อื่นได้
2. **ภูมิปัญญาด้านการแพทย์และสาธารณสุข** ได้แก่ ความสามารถในการจัดการป้องกันและรักษาของคนในชุมชน โดยเน้นให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองทางด้านสุขภาพ และอนามัยได้ เช่น ยาสมุนไพร การนวดแผนโบราณ การดูแลรักษาสุขภาพแบบพื้นบ้าน เป็นต้น
3. **ภูมิปัญญาด้านเกษตร** ได้แก่ ความสามารถในการผสมผสานองค์ความรู้ทักษะและเทคนิคด้านการเกษตรกับเทคโนโลยี โดยการพัฒนานวัตกรรมบนพื้นฐานคุณค่าทางสังคม ซึ่งคนสามารถพึ่งพาตนเองในสภาวะการณ์ต่าง ๆ ได้ เช่น การทำเกษตรแบบผสมผสานการแก้ปัญหาการเกษตร ด้านตลาด การแก้ปัญหาด้านการผลิต เป็นต้น
4. **ภูมิปัญญาด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม** ได้แก่ ความสามารถเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทั้งการอนุรักษ์การพัฒนา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน เช่น การอนุรักษ์ป่าชายเลนการปลูกและใช้ประโยชน์จากหญ้าแฝก
5. **ภูมิปัญญาด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี** ได้แก่ ความสามารถทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีในการประดิษฐ์ หรือคิดค้นสิ่งของวัสดุอุปกรณ์เครื่องมือที่ใช้ในชีวิตประจำวัน หรือใช้ในการประกอบอาชีพหารายได้ หรือนำแนวคิดทางด้านวิทยาศาสตร์ ถ่ายทอดให้ผู้อื่นไปใช้ในชีวิตซึ่งมีคุณภาพมากยิ่งขึ้น เช่น วิธีการแช่อาหารโดยสารจากธรรมชาติ การย้อมสีผ้าโดยธรรมชาติ เป็นต้น
6. **ภูมิปัญญาด้านวิศวกรรม** ได้แก่ ความสามารถในการสร้างหรือประดิษฐ์โครงสร้างขนาดใหญ่ หรือการปรับปรุงพัฒนาพื้นที่ อาจนำหลักการทางวิศวกรรมมาใช้เพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคน หรือประชาชนในพื้นที่ เช่น การทำเขื่อน หรืออ่างเก็บกักน้ำ เป็นต้น
7. **ภูมิปัญญาด้านสถาปัตยกรรม** ได้แก่ ความสามารถในการผสมผสานความรู้ ประสบการณ์ในการตกแต่ง ออกแบบ ประดิษฐ์วัสดุอุปกรณ์ซึ่งเป็นส่วนประกอบของโครงสร้าง หรือสถานที่ที่มีความเฉพาะ หรือเป็นเอกลักษณ์ในแต่ละพื้นที่
8. **ภูมิปัญญาด้านการพัฒนาสังคม พัฒนาชุมชน การจัดสวัสดิการชุมชน การสังคมสงเคราะห์** ได้แก่ ความสามารถช่วยเหลือทางด้านสังคม การเยี่ยมเยียนคนยากจน คนด้อยโอกาส การจัดเวทีประชาคมแลกเปลี่ยนเรียนรู้และแก้ปัญหาต่างๆ ในชุมชนร่วมกัน โดยมีเป้าหมายเพื่อพัฒนาชุมชน พื้นที่ให้มีความเจริญมั่นคงต่อไป

9. **ภูมิปัญญาด้านกฎหมาย** ได้แก่ ความสามารถในการนำประสบการณ์ ความรู้ด้านกฎหมายใช้ให้เกิดประโยชน์ในชุมชน ช่วยเหลือผู้มีปัญหาด้านกฎหมายต่าง ๆ

10. **ภูมิปัญญาด้านการเมืองการปกครอง** ได้แก่ ความสามารถเป็นผู้นำ ในการปกครองพื้นที่ ชุมชนรักษาความสงบในพื้นที่ให้อยู่อย่างมีความสุข เป็นชุมชนที่พึ่งตนเอง หรือนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้ให้สอดคล้องกับเหตุการณ์ปัจจุบัน

11. **ภูมิปัญญาด้านศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี** ได้แก่ ความสามารถในการสร้างสรรค์ผลงานทางศิลปะ สาขาต่าง ๆ เช่น จิตรกรรม ประติมากรรม นาฏศิลป์ ดนตรี ทัศนศิลป์ การอนุรักษ์การสืบสานวัฒนธรรมประเพณีของท้องถิ่นให้คงอยู่ เช่น หนึ่งตะลุง การแสดงมโนราห์ การแสดงศิลปะพื้นบ้าน เป็นต้น

12. **ภูมิปัญญาด้านศาสนา จริยธรรม** ได้แก่ การนำหลักคำสอนทางศาสนา ปรัชญาความเชื่อมาปรับใช้ให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมในปัจจุบัน การถ่ายทอดหลักคำสอน ทางศาสนาให้แก่ลูกหลานให้ประพฤติปฏิบัติตนเป็นคนดี

13. **ภูมิปัญญาด้านพาณิชย์และบริการ** ได้แก่ ความสามารถในการพัฒนา การให้บริการดูแลผู้อื่นให้เกิดความพึงพอใจ ซึ่งจะเกี่ยวข้องกับการประกอบอาชีพสร้างรายได้ หรือ การเพิ่มมูลค่าของหรือสิ่งประดิษฐ์ต่าง ๆ ที่เป็นของโบราณ เช่น การทำบายศรี โดยประยุกต์ให้มีความหลากหลาย เป็นที่สนใจมากขึ้น หรืออาหารไทยโบราณ เป็นต้น

14. **ภูมิปัญญาด้านความมั่นคง** ได้แก่ ความสามารถในการปกป้องคุ้มครอง ประเทศให้ปลอดภัยด้วยวิธี หรือวิธีการที่ได้เรียนรู้ หรือประสบการณ์ที่ได้สั่งสมมา เช่น ทหารที่ ปลดประจำการได้นำความรู้ ระเบียบวินัยต่าง ๆ มาถ่ายทอดให้แก่เด็กและเยาวชน ทำให้บุคคล เหล่านั้นเป็นพลเมืองดี ไม่สร้างความวุ่นวายให้สังคม

15. **ภูมิปัญญาด้านการบริหารจัดการและบริหารธุรกิจ** ได้แก่ ความสามารถในการประยุกต์ วิธีการ หรือจัดการธุรกิจ หรือกิจการให้ได้รับผลประโยชน์แก่ตนเอง หรือปันส่วน ผลประโยชน์แก่ผู้เกี่ยวข้อง และแบ่งให้ได้ผลประโยชน์ทั้ง 2 ฝ่าย หรือสามารถถ่ายทอดวิธีการ เหล่านี้แก่ผู้อื่นได้

16. **ภูมิปัญญาด้านการประชาสัมพันธ์** ได้แก่ ความสามารถในการผลิตสื่อ หรือเผยแพร่ ประชาสัมพันธ์ สารความรู้ หรือข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่นด้วยเอกสาร แผ่นพับ การบอกต่อบอกเล่าเรื่องราวความเป็นมาในสมัยโบราณ สมัยก่อน อนุรักษ์/พยายามรักษาคุณค่าสืบไป หรือแนวคิดภูมิปัญญาที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นให้คงอยู่

17. **ภูมิปัญญาด้านการคมนาคมและการสื่อสาร** ได้แก่ การนำความรู้ ประสบการณ์ด้านคมนาคม/ การสื่อสารสมัยก่อน ถ่ายทอดให้ผู้ให้มีความสนใจ เช่น ช่องทางการ สื่อสาร การรักษาทางน้ำ วิธีการสมัยโบราณให้เป็นการสร้างเส้นทางคมนาคม พาหนะเก็บรักษา ไว้ให้คงอยู่

18. **ภูมิปัญญาด้านพลังงาน** ได้แก่ การนำวัสดุทรัพยากรธรรมชาติ หรือสิ่งทดแทนมาใช้แทนพลังงานที่กำลังจะหมดไป เช่น สบู่ดำทดแทนเชื้อเพลิง ถ่านแท่งที่ผลิตจาก แกลบ กะลา และวัสดุ ต่าง ๆ ในท้องถิ่น เป็นต้น

19. **ภูมิปัญญาต่างประเทศ** ประสพการณ์ในการติดต่อเจรจาต่อรองเกี่ยวกับชาวต่างชาติ หรือประสานงานดำเนินงานกับต่างประเทศ ทำให้ประเทศไทยเป็นที่รู้จักหรือนำผลประโยชน์มาให้ประเทศไทย สามารถนำความรู้ถ่ายทอดให้ผู้อื่นเป็นกลยุทธ์ในการประสานงานกับต่างชาติ

20. **ภูมิปัญญาด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม** ได้แก่ การรู้จักประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ในการแปรรูปผลิตภัณฑ์อย่างปลอดภัย ประหยัดและเป็นธรรม อันเป็นขบวนการให้ชุมชนท้องถิ่นสามารถพึ่งพาตนเองทางเศรษฐกิจได้ ตลอดจนอุตสาหกรรมในครัวเรือนการผลิตและการจำหน่ายผลผลิตทางหัตถกรรม เช่น การรวมกลุ่มหัตถกรรม จักสาน การทอผ้า ผลิตภัณฑ์จากยางรถยนต์ เป็นต้น

21. **ภูมิปัญญาด้านภาษา วรรณคดี และวรรณศิลป์** ได้แก่ ความสามารถด้านภาษาไทยภาษาถิ่น ภาษาไทยดั้งเดิม ความงดงามของภาษา กาพย์ โคลง กลอน การใช้และการอนุรักษ์ภาษาไทยให้ถูกต้องถ่ายทอดแก่เด็ก เยาวชน เป็นต้น

22. **ภูมิปัญญาด้านนาฏศิลป์** ได้แก่ การสืบสานศิลปะในการใช้ถ้อยคำ สำนวนโวหารอย่างถูกต้องเหมาะสมตามกาลเทศะ

23. **อื่น ๆ** ได้แก่ ภูมิปัญญาที่ไม่สามารถจัดเข้าอยู่ในข้อ 1 – 22 ได้

จากการดำเนินงานโครงการคลังปัญญาผู้สูงอายุที่กล่าวมา สามารถสืบค้นคัดเลือกผู้สูงอายุที่มีความรู้และมีจิตอาสา พร้อมที่จะทำประโยชน์เพื่อสาธารณะ ด้วยภูมิปัญญาได้ จำนวน 16713 คน และได้บันทึกประวัติเข้าระบบฐานข้อมูลเว็บไซต์ <http://opptgg.opp.go.th/wisdom/homepage/index.php> และสนับสนุนให้ทุกจังหวัดจัดทำหนังสือ ทะเบียนภูมิปัญญาผู้สูงอายุ เผยแพร่ ประชาสัมพันธ์ให้หน่วยงานหรือชุมชน ได้รู้จักและเชิญชวนให้นำศักยภาพผู้สูงอายุออกมาใช้ประโยชน์เพื่อการพัฒนาสังคม (สำนักส่งเสริมและพิทักษ์ผู้สูงอายุ, สำนักงานส่งเสริมสวัสดิภาพและพิทักษ์เด็ก เยาวชน ผู้ด้อยโอกาส และผู้สูงอายุ, อ่างแล้ว)

งานวิจัยนี้ศึกษาเกี่ยวกับผู้สูงอายุที่ยังคุณประโยชน์ ที่ครอบคลุมผู้สูงอายุที่ยังคุณประโยชน์ ทั้งกิจกรรมเชิงธุรกิจและกิจกรรมบริการ การที่ผู้สูงอายุยังคงกิจกรรมที่ใช้ความสามารถที่เป็นภูมิปัญญาที่มีอยู่ในตนเอง มาสร้างประโยชน์ทั้งแก่ตนเอง ครอบครัว และชุมชน ในรูปแบบต่างๆ จึงถือว่ามีคุณประโยชน์อย่างยิ่ง

7. แนวคิดอาสาสมัคร

7.1 ความหมายอาสาสมัคร

คำว่า “อาสาสมัคร” มีความหมายแตกต่างกันไป ตามมุมมองของแต่ละบุคคล ซึ่ง นพพร ทิพวงศ์ (2552: น.9-10) ได้รวบรวมและสรุปความหมายดังนี้

สมพร เทพสิทธา (2541: น.1) ให้ความหมายว่า อาสาสมัคร หมายถึง ผู้ที่สมัครใจทำงานเพื่อประโยชน์แก่ประชาชนและสังคมโดยไม่หวังผลตอบแทนเป็นเงิน นอกจากนี้หมายถึง บุคคลซึ่งเป็นรูปธรรมยังหมายถึงจิตและวิญญาณของอาสาสมัคร (Spirit Voluntarism) ซึ่งเป็นนามธรรมด้วย

ศุภรัตน์ รัตนมูขัย (2544: น.10) ได้ให้ความหมายว่า “อาสาสมัคร” หรือที่ภาษาอังกฤษใช้คำว่า “Volunteer” ซึ่งหมายถึงการเลือกกระทำการต่างๆ ที่เห็นว่าเป็นสิ่งที่ควรกระทำและเป็นความรับผิดชอบต่อสังคม โดยไม่หวังผลตอบแทนเป็นเงินทอง และการกระทำนี้ไม่ใช่ภาระงานที่ต้องทำตามหน้าที่

กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (2549) นิยามคำ “อาสาสมัคร” (Volunteer) ใน ปฏิญญาอาสาสมัครไทย ว่าหมายถึง บุคคลที่อาสาเข้ามาช่วยเหลือสังคมด้วยความสมัครใจ เสียสละ เพื่อช่วยเหลือผู้อื่น ป้องกัน แก้ไขปัญหา และพัฒนาสังคม โดยไม่หวังสิ่งตอบแทน

โดยสรุป อาสาสมัคร หมายถึง ผู้ที่สมัครใจทำงานให้ส่วนร่วมหรือสังคมโดยไม่หวัง ผลตอบแทนที่เป็นวัตถุหรือเงิน ที่เป็นรูปธรรม แต่ผลตอบแทนที่อาสาสมัครได้รับคือความสุขทางจิตใจ ซึ่งเป็นนามธรรม การเป็นอาสาสมัครต้องมีความอิสระและภาระหน้าที่ของอาสาสมัครจะต้องไม่ใช่งานในหน้าที่ที่ต้องทำเป็นประจำ

7.2 องค์ประกอบของอาสาสมัคร

องค์ประกอบที่สำคัญของคำว่า “อาสาสมัคร” อยู่ 4 ประการ คือ (http://tu4903520163.blogspot.com/2010/02/blog-post_20.html)

(1) การเลือก (Choose) อันเป็นการเน้นที่เจตจำนงที่อิสระที่จะกระทำหรือไม่กระทำในสิ่งใด ๆ

(2) ความรับผิดชอบต่อสังคม (Social Responsibility) หมายถึงการกระทำที่มุ่งมั่นเป็นประโยชน์ต่อผู้อื่น ซึ่งอาจเป็นได้ทั้ง บุคคล กลุ่มคน หรือสังคมส่วนรวม

(3) โดยไม่หวังผลตอบแทนเป็นเงินทอง (Without Monetary Profit) หมายถึง ไม่ได้หวังผลรายได้ทางเศรษฐกิจ แต่อาจรับเป็นรางวัลหรือ ค่าใช้จ่ายทดแทนที่ตนเองได้ใช้จ่ายไป แต่อย่างไรก็ตามก็ไม่อาจเทียบได้กับค่าของสิ่งที่ได้กระทำลงไป

(4) ไม่ใช่ภาระงานที่ต้องทำตามหน้าที่ (Beyond Basic Obligations) หมายถึง สิ่งที่ทำนั้นอยู่นอกเหนือความจำเป็น หรือสิ่งที่ถูกคาดหวังว่าจะต้องทำตามภาระหน้าที่ เช่น งานตามหน้าที่ประจำที่ได้รับค่าจ้าง การดูแลครอบครัวตนเอง ความรับผิดชอบในฐานะพลเมือง (เช่น การไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง) ฯลฯ

7.3 แรงผลักดันที่ก่อให้เกิดจิตวิญญาณอาสาสมัคร

แรงผลักดันที่ก่อให้เกิดจิตวิญญาณอาสาสมัคร (spirit of voluntarism) เป็นหลักคิดประการสำคัญของผู้อุทิศตนเป็นอาสาสมัคร จิตวิญญาณอาสาสมัคร คือการมีจิตใจที่เสียสละ ทำงานด้วยความสมัครใจ เพื่อเห็นแก่ประโยชน์ของผู้อื่น ประชาชนและสังคม โดยไม่หวังผลตอบแทนที่เป็นเงินหรือวัตถุ เช่น การทำหน้าที่ ที่ไม่มีบำเหน็จรางวัล หรือผลประโยชน์ส่วนตน และดำเนินชีวิตในรูปแบบที่แตกต่างไปจากกระแสหลัก คือกระแสเศรษฐกิจบริโภคนิยมที่มุ่งเน้นเรื่องการสร้างรายได้เป็นหลัก จะมีแรงผลักดันภายในตนเองที่ทำให้เลือกใช้ชีวิตที่อุทิศตนทำงานให้โดยไม่มีผลตอบแทน หรือได้ผลตอบแทนน้อย และไม่อาจนับรวมเข้ากับมาตรฐานของการตีค่าแรงงานเป็นเงินได้ตามแบบของสังคมแรงงานที่กำหนดกันอยู่ แรงผลักดันของอาสาสมัครที่มีจิตใจเป็นอุทิศตนเช่นนี้ มีปัจจัยหลักของการมาเป็นอาสาสมัครคือ (www.openbase.in.th/files/05-บทที่2.doc)

1) การหล่อหลอมหรือมีพื้นฐานมาจากครอบครัว จิตวิญญาณการอุทิศตนเพื่อผู้อื่น หรือเพื่อความสุขของส่วนรวมนั้น มาจากการหล่อหลอมของครอบครัวเป็นหลัก ระบบคุณค่าที่ได้รับจากการถ่ายทอดจากหรือคนในครอบครัว โดยการสอน การทำให้เห็นเป็นตัวอย่าง ล้วนมีผลอย่างยิ่งต่อบุคลิกภาพของปัจเจกบุคคลและการมีจิตใจที่จะทำตัวให้เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่น

2) การปรารถนาการยอมรับและการพัฒนาตน จัตรวรรณ์ องค์กรสิงห์ (www.openbase.in.th/files/05-บทที่2.doc) กล่าวว่า ผู้ที่อุทิศตนเป็นอาสาสมัครมีความต้องการการยอมรับจากสังคมและคนรอบข้างในระดับหนึ่ง การยอมรับนี้สามารถสะท้อนได้จากการได้รับรางวัลในรูปของวัตถุ สิ่งของ โล่ประกาศเกียรติคุณ หรือการได้รับการยกย่อง ชมเชย การยอมรับในความสามารถของตนเอง แต่อย่างไรก็ตาม การได้รับการยอมรับนี้มีแนวคิดว่าเป็นการสร้างตัวตนให้กับมนุษย์ แทนที่จะให้การอุทิศตนเป็นแนวทางของการบรรลุถึงความสุขในขั้นที่แตกต่างจากทรัพย์สิน เงินทอง และความต้องการอันเป็นแรงขับจากภายใน

นอกจากนี้ ไตรรัตน์ ทองสัมฤทธิ์ (2548: น.51-52) ได้สรุป ปัจจัยเกื้อหนุนที่ทำให้ผู้สูงอายุสามารถเข้าร่วมทำงานอาสาสมัคร ประกอบด้วย

1) *ระดับการศึกษาและอาชีพ* ส่วนใหญ่เป็นหม้าย มีการศึกษาตั้งแต่ระดับประถมศึกษาปีที่ 4 จนถึงระดับปริญญาตรี มีอาชีพเดิมที่แตกต่างกัน เช่น ค้าขาย รับจ้าง รับราชการครู รับราชการทหาร ผู้ช่วยพยาบาลในโรงพยาบาลของรัฐ ครูโรงเรียนเอกชน ทำงานภาคเกษตรกรรม ส่วนใหญ่มีรายได้จากเงินบำนาญ เงินเก็บออม และการสนับสนุนจากลูกหลาน การศึกษาและประสบการณ์ในงานและอาชีพ เป็นปัจจัยที่มีส่วนในการกำหนดสถานะของบุคคลในกลุ่มอาสาสมัคร นั่นคือผู้ที่มีความรู้ มีการศึกษาสูง มีความเชี่ยวชาญในงานใดๆ ก็มักจะได้รับการยอมรับเป็นผู้นำในกลุ่มนั้น ๆ แต่ระดับการศึกษาไม่สูงไม่ได้เป็นอุปสรรคในการเข้าร่วมทำงานอาสาสมัคร

2) *สภาพทางเศรษฐกิจ* อาสาสมัครผู้สูงอายุบางท่านไม่มีรายได้ที่แน่นอน หรือมีรายได้ในระดับที่ค่อนข้างต่ำ ในขณะที่หลายท่านเป็นข้าราชการบำนาญ มีเงินบำนาญเลี้ยงชีพหรือบางท่านเคยประกอบอาชีพทางธุรกิจ การค้าขายมาก่อน มีทรัพย์สินที่ดินให้เช่า บางท่านได้รับการสนับสนุนเลี้ยงดูจากลูก ๆ ประมาณ 30,000 บาทต่อเดือน การมีรายได้เพียงพอเพียงในการดำรงชีวิตเป็นปัจจัยหนึ่ง ที่กำหนดการเข้าร่วมหรือไม่เข้าร่วมทำงานอาสาสมัคร

3) *สภาพทางสังคม* ทุกคนมีสัมพันธภาพภายในครอบครัวที่ดี ได้รับการสนับสนุนจากสมาชิกในครอบครัวในด้านการอำนวยความสะดวก การให้กำลังใจ การให้ความช่วยเหลือ และร่วมมือกับผู้สูงอายุในการทำงานอาสาสมัครของสมาชิกในครอบครัว อาสาสมัครผู้สูงอายุเป็นผู้ที่มีถิ่นฐานอยู่ในชุมชน รักและเข้าใจสภาพชุมชน มีความสามารถและเป็นที่ยอมรับของชุมชนเป็นอย่างดี

4) *สภาพทางวัฒนธรรม* กลุ่มตัวอย่างที่นับถือศาสนาพุทธ และศาสนาคริสต์ นิกายโปรเตสแตนต์ มีการปฏิบัติศาสนกิจในศาสนา ตามความเชื่อของตนอย่างสม่ำเสมอ รวมทั้งการดำเนินกิจกรรมหลายอย่างก็มีความเกี่ยวข้องกับศาสนสถาน ด้านภูมิปัญญานั้นอาสาสมัครเป็นบุคคลที่ได้สั่งสมเอาความรู้และประสบการณ์ในงานของตน มาเป็นเวลายาวนานทั้งโดยการศึกษาเรียนรู้จากผู้สูงอายุรุ่นก่อนหน้า และสืบทอดความรู้จากบรรพบุรุษ เป็นที่ยอมรับและเป็นที่ยกย่องของสมาชิกในสังคม ทั้งระดับชุมชนท้องถิ่น และระดับประเทศ ในเรื่องทัศนคตินั้น อาสาสมัครผู้สูงอายุ มีความรักและความห่วงหาอาลัยภูมิปัญญา ทั้งความมุ่งมั่นในการมีชีวิตร่วมกันอย่างเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในชุมชน สร้างสรรค์ให้สังคมสามารถดำรงอยู่อย่างเข้มแข็ง นอกจากนั้นค่านิยมในสังคมไทย ได้แก่ความมีน้ำใจ การอุปถัมภ์ค้ำชู การนับถือผู้มีอาวุโสกว่า เป็นปัจจัยสำคัญที่เกื้อหนุนให้ผู้สูงอายุเข้าร่วมทำงานอาสาสมัคร

5) *ภาวะสุขภาพ* อาสาสมัครผู้สูงอายุกลุ่มตัวอย่างมากกว่าครึ่งหนึ่งมีปัญหาทางสุขภาพแต่ก็ไม่ถึงขั้นที่จะเป็นอุปสรรคต่อการทำงานอาสาสมัคร จากการที่อาสาสมัครผู้สูงอายุมีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารด้านสุขภาพ ทำกิจกรรมด้านการดูแลสุขภาพร่วมกัน ทำให้สุขภาพของสมาชิกภายในกลุ่มแข็งแรงขึ้น ในส่วนของอาสาสมัครสูงอายุที่ไม่มีปัญหาทางด้านสุขภาพ คือไม่มีภาวะเจ็บป่วยเรื้อรัง มีสุขภาพที่แข็งแรง สามารถทำกิจกรรมของกลุ่มได้อย่างต่อเนื่อง มีผลมาจากการรับประทานอาหารที่มีประโยชน์ และการทำงานออกกำลังกายอย่างเหมาะสม

7.4 ประโยชน์ที่ผู้สูงอายุได้รับจากการทำงานอาสาสมัคร

ประโยชน์จากการที่ผู้สูงอายุทำงานเป็นอาสาสมัครมีหลากหลายประการ ทั้งด้านจิตใจ ร่างกาย สังคม และจิตวิญญาณ กล่าวได้ว่า การทำงานอาสาสมัครทำให้ผู้สูงอายุมีสุขภาพดีขึ้น (ไตรรัตน์ ทองสัมฤทธิ์, 2548: น.54)

1) *ด้านจิตใจ* ผลต่อสุขภาพทางด้านจิตใจนั้นถือเป็นผลที่อาสาสมัครผู้สูงอายุถือว่ามีความสำคัญเป็นอันดับแรก เนื่องจากการทำงานอาสาสมัครทำให้มีความสบายใจ ไม่เครียด ก่อให้เกิดความสุขใจเมื่อเห็นว่สิ่งที่ตนปฏิบัติมีประโยชน์ต่อคนอื่น และทำให้ตัวเองมีกำลังใจ มีมุมมองต่อสถานการณ์ชีวิตตัวเองในทางบวกมากขึ้น รวมทั้งช่วยให้อาสาสมัครผู้สูงอายุเห็นคุณค่าของตนเองลดปัญหาด้านความเครียด ความว้าวุ่น เป็นการจัดการความรู้สึกด้วยคำหรือขาดบพบาททางสังคม สามารถดำเนินชีวิตในสังคมได้อย่างมีเป้าหมาย มีความหวังต่อไป

2) *ด้านร่างกาย* การเข้าร่วมกลุ่มทำงานอาสาสมัครนั้นให้ผลดีต่อสุขภาพร่างกายของผู้สูงอายุ เนื่องจากการรวมกลุ่มทำงานอาสาสมัครมีกิจกรรมที่ก่อให้เกิดประโยชน์ทั้งต่อคนอื่น ๆ รวมทั้งภายในกลุ่มของอาสาสมัครผู้สูงอายุเองด้วย ได้ใช้ความคิดทำให้สมองมีการตื่นตัวอยู่ตลอดเวลา มีการออกกำลังกายด้วยกัน การพบปะพูดคุยแลกเปลี่ยนความรู้ในประเด็นต่าง ๆ โดยเฉพาะด้านสุขภาพ การดูแลรักษาสุขภาพ อาหารการกิน การพักผ่อน และกิจกรรมอื่น ๆ ที่เหมาะสมกับวัยสูงอายุ นอกจากนี้กิจกรรมที่อาสาสมัครผู้สูงอายุดำเนินการนั้น ช่วยให้ผู้สูงอายุได้ออกกำลังกายด้านร่างกาย ด้านสมองอยู่เสมอ ซึ่งผลทางร่างกายดังกล่าวยังมีความเกี่ยวพันอย่างแยกไม่ออกกับผลดีทางด้านจิตใจ ทางด้านสังคม และจิตวิญญาณ

3) *ด้านสังคม* การทำงานอาสาสมัครช่วยให้ผู้สูงอายุมีโอกาสพบปะสังสรรค์ แลกเปลี่ยนความรู้ความคิดเห็นต่อซึ่งกันและกัน ผู้สูงอายุหลายท่านยังคงมีบทบาทต่อสังคมในสิ่งที่ตัวเองมีความสามารถ มีความรู้ความเชี่ยวชาญ ทำให้เกิดความรู้สึกมีเพื่อน มีเครือข่าย และไม่รู้สึกโดดเดี่ยว ซึ่งเป็นผลเกี่ยวเนื่องกับสุขภาพะที่ได้รับด้านจิตใจ การที่สังคมยังให้ความสำคัญ

ได้รับเกียรติและความนับถือ ทำให้อาสาสมัครผู้สูงอายุไม่รู้สึกว่าคุณค่าของตัวเองก็เกี่ยวข้องกับสุขภาวะที่ได้รับด้านจิตวิญญาณด้วย

4) **ด้านจิตวิญญาณ** อาสาสมัครผู้สูงอายุกลุ่มตัวอย่างทุกคนรู้สึกถึงคุณค่าในตัวเองและภาคภูมิใจต่อสิ่งที่ตัวเองกระทำต่อผู้อื่น เห็นคนอื่นได้รับความสุข ได้รับความสบาย ได้ผ่อนคลายจากปัญหาที่เผชิญการทำงานอาสาสมัครยังช่วยเติมเต็มความเชื่อศรัทธา ทำให้เกิดมุมมองในสถานการณ์ของชีวิตหลากหลาย ดำเนินชีวิตอย่างมีความหวัง รู้สึกว่าตัวเองยังมีค่า ยังทำประโยชน์ ยังช่วยเหลือคนอื่นได้ ประเด็นที่น่าสนใจเกี่ยวกับแรงผลักดันจากความเชื่อศรัทธาต่อการทำงานอาสาสมัครผู้สูงอายุ ก็คือ แม้ว่าอาสาสมัครผู้สูงอายุส่วนใหญ่จะไม่พูดถึงแรงขับเคลื่อนจากความเชื่อศรัทธา แต่ผู้สูงอายุเหล่านี้ก็มีความตั้งใจที่แน่วแน่หรือมีอุดมการณ์ในงานที่ตัวเองทำอย่างชัดเจน หลายท่านทำงานอาสาสมัครเพราะมีความประสงค์อยากเห็นคนอื่นได้รับความสุข ได้รับความสบาย ได้รับความผ่อนคลายจากปัญหาที่เผชิญ รวมทั้งตัวเองก็ได้รับความสุข ความสบายใจด้วย ซึ่งผลจากการกระทำดังกล่าวจึงนำมาซึ่งความสุข ความมีสันติสุข และเป็นพลังในการขับเคลื่อนชีวิตต่อไปได้

8. แนวคิดการประกอบอาชีพอิสระ

การประกอบอาชีพอิสระ คือ การประกอบกิจการส่วนตัวต่าง ๆ ในการผลิตสินค้า หรือบริการที่ถูกต้องตามกฎหมายเป็นธุรกิจของตนเอง ไม่ว่าธุรกิจนั้นเล็กหรือใหญ่ก็ตาม ผู้ประกอบการสามารถที่จะกำหนดรูปแบบและวิธีดำเนินงานของตัวเองได้ตามความเหมาะสม ๆ ไม่มีเงินเดือน หรือรายได้ที่แน่นอนตายตัว ผลตอบแทนคือเงินกำไรจากการลงทุน (กองส่งเสริมการมีงานทำ, ม.ป.ป.)

8.1 ประเภทของอาชีพอิสระ มี 4 ประเภทคือ

- 1) การผลิต เช่น ผลิตอาหาร ผลิตสิ่งประดิษฐ์ ผลิตของใช้ ฯลฯ
- 2) ประเภทการบริการ เช่น บริการนวด บริการแปลเอกสาร บริการถ่ายเอกสาร บริการซัก – รีด ฯลฯ
- 3) ประเภทซื้อมา – ขายไป เช่น ขายเสื้อผ้า ขายอาหารสัตว์ ขายของกินของใช้ ฯลฯ
- 4) ประเภทการเกษตร เช่น ปลูกผักผลไม้ เลี้ยงสัตว์ ประมง ฯลฯ

8.2 คุณสมบัติของการเป็นผู้ประกอบการอาชีพอิสระ

การเป็นผู้ประกอบการอาชีพอิสระ จำเป็นต้องมีคุณสมบัติต่าง ๆ เพื่อประกอบการเป็นผู้ประกอบการอาชีพอิสระอย่างมีคุณภาพ ได้แก่ (ฝ่ายส่งเสริมการมีงานทำ สำนักงานจัดหางาน จังหวัดเชียงใหม่, ม.ป.ป.)

1) กล้าเสี่ยง (Taking risk) การประกอบการอาชีพอิสระแตกต่างจากการเป็นลูกจ้างเนื่องจากต้องมีการลงทุน ในขณะที่เป็นลูกจ้างไม่ต้องลงทุนอะไร การลงทุนนั้นเป็นการเสี่ยงอย่างหนึ่งซึ่งไม่รู้ว่าสิ่งที่เราลงทุนไปจะได้กำไรหรือขาดทุน แต่ในความเสี่ยงนั้นผู้ประกอบการอาชีพอิสระจะต้องไตร่ตรองให้รอบคอบและมีเหตุผลก่อนที่จะลงทุนรวม ต้องมีจิตใจอยากเป็นผู้ชนะเสมอ

2) มีความคิดสร้างสรรค์ (Taking initiative) การประกอบการอาชีพอิสระ มิได้ยึดติดกับรูปแบบใดๆ เนื่องจากผู้ประกอบการอาชีพอิสระต้องเป็นนายของตนเอง ดังนั้นในการปรับปรุงสินค้าหรือบริการสามารถทำได้อย่างมีอิสระเพื่อให้ได้มาซึ่งกำไรในการดำเนินธุรกิจ

3) มีความเชื่อมั่นในตนเอง (Self Confidence) ผู้ประกอบการอาชีพอิสระ จะต้องเป็นผู้ที่มีความเชื่อมั่นในตนเอง ในการดำเนินกิจการของตนเอง จะรอให้ใครมาช่วยเหลืออยู่ตลอดเวลาไม่ได้

4) อดทน (Persistence and dealing with failure) การดำเนินธุรกิจของตนเอง ย่อมมีทั้งกำไรและขาดทุน โดยเฉพาะขั้นแรกจะต้องประสบปัญหาและอุปสรรคบ้างซึ่งถือได้ว่าเป็นเรื่องธรรมดา

5) มีวินัยในตนเอง (Having discipline) การประสบความสำเร็จในอาชีพซึ่งเราเป็นเจ้าของกิจการเองจำเป็นต้องมีวินัย มีกฎระเบียบ การทำงานต้องทำสม่ำเสมอ มิเช่นนั้นความสำเร็จในอาชีพอาจจะไม่ประสบผลสำเร็จเลย

6) ทักษะที่ดีต่ออาชีพ (Good attitude) ไม่ว่างานนั้นจะเป็นงานที่มีเกียรติหรือไม่ ผู้ประกอบการอาชีพอิสระ จะต้องรักในงานที่ทำและให้เกียรติกับงานนั้น ๆ เสมอ

7) มีความรอบรู้ (Seeking information) การประกอบการอาชีพอิสระจะต้องมีความรอบรู้อยู่เสมอ เพื่อปรับตัวให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของโลกซึ่งเปลี่ยนแปลงไปเร็วมาก ประโยชน์ของการรับรู้ข่าวสารจะสามารถทำให้ปรับปรุงธุรกิจของตนให้ทันสมัยอยู่ตลอดเวลา ผลที่ได้คือกำไรนั่นเอง

8) มีมนุษยสัมพันธ์ (Good human relationship) การประกอบการอาชีพอิสระ จะต้องเป็นผู้มีมนุษยสัมพันธ์อันดีเพื่อผลประโยชน์ในธุรกิจของตนเอง ไม่ว่าจะเป็นลูกค้า บุคคล

รอบข้างหรือคู่แข่งก็ตาม เพราะการมีมนุษยสัมพันธ์อันดีจะทำให้มีความคล่องตัวในการดำเนินงานเป็นอย่างยิ่ง

9) *มีความซื่อสัตย์ (Honesty with customer)* ผู้ประกอบการอาชีพอิสระจะต้องมีความซื่อสัตย์และจริงใจต่อลูกค้า การบริการลูกค้าให้เกิดความประทับใจในการขายสินค้าหรือบริการ และกลับมาใช้บริการอีกเป็นหัวใจสูงสุด เพื่อผลประโยชน์ต่อธุรกิจและตัวเองในที่สุด

8.3 ปัจจัยหลักที่สำคัญในการประกอบอาชีพอิสระให้ประสบความสำเร็จสรุปมีดังนี้ (กองส่งเสริมการมีงานทำ, ม.ป.ป.)

1. *ทุน* เป็นปัจจัยแรกที่ต้องคำนึง ซึ่งทุนคือ สิ่งที่จะเป็นปัจจัยพื้นฐานของการประกอบอาชีพ โดยจะต้องวางแผนแนวทางการดำเนินธุรกิจไว้ล่วงหน้า เพื่อให้ทราบว่าจะต้องใช้เงินทุนประมาณเท่าไร แล้วพิจารณาว่ามีเงินทุนเพียงพอหรือไม่ ถ้าไม่พอจะหาแหล่งเงินทุนจากที่ใด อาจจะได้จากการร่วมหุ้นลงทุนกันในหมู่ญาติพี่น้อง/เพื่อนฝูง หรือการกู้ยืมจากหน่วยงานราชการหรือสถาบันการเงินต่างๆ อย่างไรก็ตาม ในระยะแรกไม่ควรลงทุนมากเกินไป เนื่องจากยังไม่ทราบความต้องการของตลาดแรงงานที่แท้จริง

2. *ความรู้* ในที่นี้หมายถึง ความรู้ในงานอาชีพที่จะมาประกอบอาชีพ หากไม่ต้องการศึกษาและฝึกฝนจนเชี่ยวชาญความรู้ โดยการเรียนจากสถาบันที่ให้ความรู้ด้านอาชีพซึ่งมีทั้งของรัฐบาลและเอกชน หรือสมัครเรียนกับชมรมต่าง ๆ หรือทำงานเป็นลูกจ้างคนอื่น หรือทดลองปฏิบัติด้วยตนเอง เพื่อให้มีความรู้เกิดทักษะความชำนาญและประสบการณ์ในการประกอบอาชีพนั้น ๆ

3. *การจัดการ* เป็นความสามารถในการบริหารงานของแต่ละบุคคลในการจัดการเกี่ยวกับอาชีพตนเอง เป็นส่วนที่เกี่ยวข้องกับการวางแผนการทำงาน ในเรื่อง คน เงิน เครื่องมือ และกระบวนการทำงานต่าง ๆ

4. *การตลาด* ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญอีกปัจจัยหนึ่ง เพราะหากสินค้าและบริการที่ผลิตขึ้นไม่เป็นที่ติดหูติดตาของผู้บริโภค ถือว่ากระบวนการทั้งระบบไม่ประสบความสำเร็จ เนื่องจากไม่สามารถแปรสินค้าและบริการเหล่านั้นให้เป็นตัวเงินได้ ดังนั้นการวางแผนการตลาดซึ่งในปัจจุบันมีแข่งขันสูง จึงควรได้รับการสนใจในการพัฒนาเทคนิคด้านต่างๆ ให้ทันสมัยเพื่อให้เป็นที่สนใจของกลุ่มเป้าหมาย

นอกจากนี้ ศศิพัฒน์ ยอดเพชร และคณะ (2554: 291-294) ได้กล่าวถึง ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความสำเร็จและความล้มเหลวในการประกอบอาชีพเกิดจากปัจจัยทั้งภายในตัวบุคคลและจากปัจจัยภายนอก โดยสรุปดังนี้

1. *ภาวะความสูงอายุ* พบว่า มีผู้สูงอายุคนหนึ่งมีอายุมากกว่า 70 ปีขึ้นไป ซึ่งเป็นผู้สูงอายุวัยกลางและวัยท้าย เป็นวัยที่พลังกำลังเสื่อมถอย ความสามารถในการช่วยเหลือตนเองลดลง ทำให้ความสามารถในการประกอบอาชีพลดลงตามไปด้วย รวมทั้งบางรายมีการเกิดการเจ็บป่วยทำให้ยุติการประกอบอาชีพ ภาวะการมีอายุมากในขณะนี้นั้นถือว่าเป็นความเสี่ยงในอนาคต เพราะหลังจากเกษียณไป 6 เดือน - 1 ปี พบว่าผู้สูงอายุเริ่มไม่มีเรี่ยวแรงในการทำงาน เนื่องจากอายุที่มากขึ้นและเจ็บป่วย การประกอบอาชีพจึงไม่มีความต่อเนื่อง

2. *มีสมาชิกในครอบครัวช่วยเหลือในการประกอบอาชีพ* ครอบครัวได้เข้ามามีส่วนร่วม ทั้งในด้านการช่วยคิด ตัดสินใจ และการช่วยการประกอบอาชีพ และการรับภาระในการเดินทางไปชำระคืนให้ รวมทั้งยินดีที่จะรับผิดชอบในกรณีที่ผู้สูงอายุมีภาวะความเจ็บป่วยหรือไม่สามารถประกอบอาชีพได้ เป็นปัจจัยที่สำคัญที่สนับสนุนให้การประกอบอาชีพราบรื่น ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่า การมีผู้ช่วยเหลือหรือผู้ช่วยงานเป็นปัจจัยสำคัญอีกประการหนึ่งสำหรับผู้สูงอายุวัยกลางและวัยท้าย

3. *การมีความรู้ ประสบการณ์ และความเชี่ยวชาญในสาขาอาชีพนั้นๆ* เป็นปัจจัยที่นำไปสู่ความสำเร็จในการประกอบอาชีพ โดยพบว่า การประกอบอาชีพในลักษณะเดิมทำอยู่แล้วขอเกษียณโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาหรือปรับปรุงต่อยอดจากสิ่งที่มีอยู่ เช่น การลงทุนเพื่อเพิ่มผลผลิต การพัฒนาคุณภาพสินค้า การซื้อเครื่องมือหรืออุปกรณ์ที่ทันสมัยเพื่อให้การผลิตได้ผลผลิตจำนวนมากและมีคุณภาพมากขึ้น เป็นปัจจัยที่ทำให้ผู้สูงอายุกลุ่มหนึ่งมีความก้าวหน้า และประสบความสำเร็จในอาชีพได้มากกว่าการเกษียณไปเริ่มต้นทำสิ่งใหม่ภายใต้วงเงินที่จำกัด ซึ่งเป็นไปตามปัจจัยสำคัญในการเลือกประกอบอาชีพอิสระ คือ การมีทักษะความชำนาญที่มีอยู่เดิมเป็นพื้นฐาน

อย่างไรก็ตาม การประกอบอาชีพจากอาชีพเดิมและประสบความสำเร็จนั้น ได้เกิดขึ้นกับผู้บางกลุ่มเท่านั้น ผู้เกษียณอีกกลุ่มหนึ่งยังคงต้องการส่งเสริมและพัฒนาอาชีพให้ทันสมัยทั้งรูปแบบ ลักษณะ และรูปลักษณะของผลิตภัณฑ์ให้สอดคล้องกับความต้องการของคนรุ่นใหม่ เช่น กลุ่มอาหาร ดังนั้นคำแนะนำจากผู้รู้ และผู้เชี่ยวชาญจึงเป็นเรื่องที่จำเป็นและสำคัญที่จะต้องจัดทำควบคู่กันไป

4. *การมีตลาดรองรับสินค้าที่ดี* ซึ่งพบว่า นอกจากการประกอบอาชีพเกษตรกรรมทั่วไปซึ่งรายได้ไม่ได้มากนัก ยังมีบางกลุ่มที่ประกอบอาชีพเกษตรบางประเภท เช่น เพาะเห็ด เนื่องจากมีความต้องการของตลาดสูง จึงมีผู้รับซื้อผลผลิตจากแหล่งผลิต สามารถสร้างรายได้ที่ดี แต่หากอาชีพนั้นๆ ไม่เป็นที่ต้องการของ และผู้ที่ไม่มีการวิเคราะห์ความต้องการของตลาดหรือนิยมทำตามๆ กัน โดยเห็นผู้อื่นหรือเพื่อนบ้านทำก็ทำตาม ทำให้ไม่ประสบความสำเร็จซึ่งแท้จริงแล้ว

5. มีความรู้ในงานอาชีพ ที่จะมาประกอบอาชีพ เกิดจากการสั่งสมประสบการณ์ ในการประกอบอาชีพนั้นๆ เกิดทักษะความรู้ความชำนาญ

6. การบริหารจัดการ เป็นความสามารถในการบริหารงานของแต่ละบุคคล ในการจัดการเกี่ยวกับอาชีพตนเอง เป็นส่วนที่เกี่ยวข้องกับการวางแผนการทำงานในเรื่องคน เงิน เครื่องมือ และกระบวนการทำงานต่างๆ

ผู้สูงอายุที่ยังคงประกอบอาชีพส่วนใหญ่เป็นอาชีพที่ตนเองมีความถนัดและทำอาชีพ นั้นมาเป็นเวลายาวนาน เป็นอาชีพที่สืบเนื่องมาจากครอบครัว อาศัยทุนหมุนเวียนจากการทำแล้ว ขาย เป็นการสั่งสมประสบการณ์เรียนรู้ด้านการจัดการและการตลาดจากประสบการณ์ของตนเอง มากกว่าเรียนรู้วิชาการใหม่ๆ

9. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. เกริกศักดิ์ บุญญานุพงศ์ และ สุรีย์ บุญญานุพงศ์ (2536). ศึกษาวิจัยเรื่อง "ศักยภาพของผู้สูงอายุในการทำงานเพื่อสังคม" งานวิจัยนี้มีแนวความคิดพื้นฐานว่า ผู้สูงอายุเป็น บุคคลที่ยังมีความสามารถในการที่จะทำสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมได้อยู่ วัตถุประสงค์ในการศึกษามุ่งที่จะศึกษาถึงศักยภาพในการทำงานของผู้สูงอายุ และศึกษาความพร้อมของผู้สูงอายุ ที่จะนำศักยภาพที่มีอยู่นี้มาทำงานให้กับสังคม เพื่อเป็นแนวทางส่งเสริมให้ผู้สูงอายุได้เข้ามามี บทบาทในการทำงาน เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้วิธีการสัมภาษณ์ผู้สูงอายุที่ถูกเลือกเป็นตัวอย่าง จากเขตเมืองและชนบท และเสนอภาพรวมของผู้สูงอายุทั้งหมด

ผลการศึกษาพบว่า ภูมิหลังการทำงานและการดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุในเขต เมืองและชนบท ไม่มีความแตกต่างกันมากนัก ทั้งนี้เพราะสภาพสังคมในอดีตไม่มีความแตกต่าง กันอย่างชัดเจน สำหรับการทำกิจกรรมทางสังคมหรือการเข้าไปมีบทบาททางสังคม พบว่า ผู้สูงอายุไม่ค่อยเข้าไปมีบทบาททางสังคมมากนัก แต่ผู้ที่ได้เข้าไปมีบทบาททางสังคมแล้วก็มักจะ เป็นผู้ที่มีบทบาทอยู่ในกิจกรรมต่างๆ เป็นระยะเวลาต่อเนื่องยาวนาน ในแง่ของศักยภาพในการ ทำงานนั้นพบว่า ผู้สูงอายุส่วนใหญ่มีศักยภาพหรือมีความสามารถในตนเองที่จะทำงานต่างๆ ได้ ทั้งในลักษณะของการทำงานเพื่อหารายได้และการทำงานให้กับสังคม ลักษณะงานที่ผู้สูงอายุ ส่วนใหญ่มีความถนัดก็คือ งานเกี่ยวกับการค้าขายและงานช่างฝีมือประเภทต่างๆ นอกจากนี้ ยังพบว่าผู้สูงอายุมีความพร้อมในการที่จะทำงานหรือมีส่วนร่วมในการทำงานเพื่อสังคมอีกด้วย เหตุผลที่ผู้สูงอายุเข้าไปมีบทบาทในทางสังคมน้อยทั้งๆ ที่มีศักยภาพพอที่จะทำงานได้และ มีความพร้อมที่จะทำงานนั้น เป็นผลเนื่องมาจากท่าทีของคนในวัยเด็กกว่า (คนหนุ่มสาว วัยรุ่น

เด็ก) ที่มีต่อผู้สูงอายุเป็นไปในทางที่ไม่ให้การยอมรับในศักยภาพที่มีอยู่ แม้ว่าผู้สูงอายุเองจะมีความรู้สึกที่สามารถที่จะร่วมทำงานกับคนที่อยู่ในวัยหนุ่มสาวได้ แต่ก็ไม่มั่นใจว่าจะได้รับการยอมรับจากคนหนุ่มสาวเพียงไร

ข้อเสนอแนะจากการศึกษามีดังนี้ 1. รัฐควรกำหนดนโยบายที่ชัดเจนเกี่ยวกับการเปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุเข้าไปมีส่วนร่วมในการดำเนินงานหรือการทำกิจกรรมต่างๆ ทางสังคม 2. รัฐควรสนับสนุนให้ผู้สูงอายุได้มีบทบาทในการศึกษาของท้องถิ่นให้มากขึ้น 3. ชุมชนท้องถิ่นควรเปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุได้มีส่วนร่วมในการทำงานกับคนหนุ่มสาว 4. ควรจัดให้ผู้สูงอายุได้มีโอกาสพบปะเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและทัศนะต่างๆ ร่วมกัน 5. องค์กรหรือส่งเสริมให้เยาวชนได้เข้าใจหรือตระหนักในความสำคัญของผู้สูงอายุ 6. หน่วยงานที่รับผิดชอบดำเนินงานเกี่ยวกับการให้การสงเคราะห์ผู้สูงอายุ ควรส่งเสริมให้ผู้สูงอายุได้แสดงออกถึงความสามารถของตนให้มากขึ้น โดยคำนึงถึงศักยภาพที่แตกต่างกันของแต่ละบุคคล

2. จิราพร เกศพิชญวัฒนา และคณะ (2549) ศึกษาวิจัยเรื่อง “พหุผลพลึง : กรณีศึกษาจากผู้สูงอายุที่ได้รับการยอมรับในสังคม” มีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาประวัติชีวิตของผู้สูงอายุไทยที่ได้รับการยอมรับ วิเคราะห์และสังเคราะห์องค์ประกอบของภาวะพหุผลพลึงจากผู้สูงอายุดังกล่าว และปัจจัยที่ช่วยส่งเสริมการเข้าสู่ภาวะพหุผลพลึงในบริบทของสังคมไทย ใช้รูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ ทำการกรณีศึกษาแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) ซึ่งมีเกณฑ์คัดเลือกคือ เป็นผู้มีอายุเกิน 60 ปีบริบูรณ์ขึ้นไป ทั้งเพศชายและเพศหญิง ไม่มีภาวะทุพพลภาพมีส่วนร่วมในสังคมอย่างสม่ำเสมอ มีชื่อเสียงและผลงานเป็นที่ยอมรับในระดับชุมชนหรือระดับชาติ และยินดีให้ความร่วมมือในการศึกษาวิจัย ทั้งหมด 15 กรณีศึกษา ผลของการศึกษาพบประเด็นที่น่าสนใจดังนี้

ลักษณะภาวะพหุผลพลึงของผู้สูงอายุกรณีศึกษา ประกอบด้วย 3 ลักษณะ คือ

1. การไม่ยั้งทำกิจกรรมตลอดเวลา พบว่า กิจกรรมที่กำหนดไว้ในแนวคิดผู้สูงอายุยังประโยชน์ เริ่มตั้งแต่การทำกิจกรรมที่ตนชอบในยามว่าง และการทำกิจกรรมที่ทำในองค์กรที่ตนเป็นสมาชิก ได้แก่ ครอบครัว เพื่อน เพื่อนบ้าน เพื่อนร่วมงาน ชมรม สมาคม มูลนิธิต่างๆ

2. การมีสุขภาพที่ดี การที่ผู้สูงอายุสามารถดูแลตนเองให้มีสุขภาพกาย ใจ สังคม และจิตวิญญาณได้เหมาะสมกับวัย ทั้งผู้สูงอายุที่ปราศจากโรคและไม่ปราศจากโรค

3. การมีความมั่นคงในชีวิต คือ การที่ผู้สูงอายุรู้สึกมั่นใจ ปลอดภัย มีความรู้สึกแน่นอนถึงปัจจัยต่างๆ ในการดำรงชีวิต ได้แก่ 1) การมีความมั่นคงทางด้านรายได้ 2) การมีความมั่นคงด้านที่อยู่อาศัย และ 3) การมีความมั่นคงด้านผู้ดูแล

3. เพ็ญนรินทร์ สารตจำริญ (2549) ได้ศึกษาเรื่อง “การศึกษาทัศนะของผู้สูงอายุต่อการเป็นผู้สูงอายุที่ยังคุณประโยชน์ : กรณีศึกษาชมรมผู้สูงอายุโรงพยาบาลสังกัดกรุงเทพมหานคร” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาทัศนะของสมาชิกชมรมผู้สูงอายุโรงพยาบาลสังกัดกรุงเทพมหานครต่อการเป็นผู้สูงอายุที่ยังคุณประโยชน์ และแนวทางที่จะส่งเสริมให้เป็นผู้สูงอายุที่ยังคุณประโยชน์ โดยใช้แบบสอบถามในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้สูงอายุที่เป็นสมาชิกชมรมผู้สูงอายุโรงพยาบาลสังกัดกรุงเทพมหานคร คือ โรงพยาบาลกลาง โรงพยาบาลตากสินและโรงพยาบาลเจริญกรุงประชารักษ์ จำนวน 291 คน การวิเคราะห์ข้อมูลใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสังคมศาสตร์

ผลการศึกษารูปได้ว่า ประชากรตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง มีอายุระหว่าง 60-65 ปี สมรสแล้ว มีการศึกษาระดับประถมศึกษา ไม่ได้ประกอบอาชีพและมีรายได้อยู่ระหว่าง 5,001-10,000 บาท ทัศนะต่อการเป็นผู้สูงอายุที่ยังประโยชน์ ในภาพรวมกลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นด้านการดูแลตนเองและพึ่งตนเองได้ในระดับมาก ความพึงพอใจในชีวิตตนเองด้านสุขภาพด้านการทำสิ่งต่างๆ ได้ตามศักยภาพของตนเองมีการเข้าร่วมกิจกรรมชมรมสม่ำเสมอและด้านการใช้ความสามารถส่วนตัวในทางสร้างสรรค์ต่อการแสดงความคิดเห็นที่เป็นประโยชน์ ส่วนทัศนะต่อแนวทางการเป็นผู้สูงอายุที่ยังประโยชน์ กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นต่อการพัฒนาด้านภาวะสุขภาพกาย จิตใจและสังคมที่ดีในระดับมาก ผลการศึกษาความแตกต่างระหว่างตัวแปร พบว่ากลุ่มตัวอย่างที่มีเพศ อายุ สถานภาพ อาชีพและรายได้ที่แตกต่างกัน ไม่มีความสัมพันธ์กับทัศนะการเป็นผู้สูงอายุที่ยังประโยชน์และทัศนะต่อแนวทางการส่งเสริมผู้สูงอายุเพื่อเป็นผู้สูงอายุที่ยังประโยชน์อย่างมีนัยสำคัญ ข้อเสนอแนะจากการศึกษา คือ กรุงเทพมหานครควรมีการสนับสนุนนโยบายในการจัดสวัสดิการผู้สูงอายุในเชิงรุกเพิ่มมากขึ้น เพื่อส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมีคุณภาพชีวิตที่ดีโดยผู้สูงอายุที่ยังประโยชน์เป็นผู้เผยแพร่แนะนำแนวทางให้แก่ผู้สูงอายุทั่วไปให้มีสุขภาพที่ดีอย่างองค์รวม พร้อมทั้งสนับสนุนการจัดตั้งชมรมผู้สูงอายุและสร้างองค์กรเครือข่ายผู้สูงอายุให้ครอบคลุมทั่วทุกพื้นที่

4. ศศิพัฒน์ ยอดเพชร และคณะ (2554) ศึกษาวิจัยเรื่อง “การติดตามและประเมินผลการดำเนินงานของกองทุนผู้สูงอายุ” วัตถุประสงค์เพื่อติดตามและประเมินโครงการที่ได้รับทุนสนับสนุน และผู้สูงอายุที่กู้ยืมประกอบอาชีพ ทั้งรายบุคคลและรายกลุ่ม ศึกษาปัญหา

อุปสรรคในการดำเนินงาน กลุ่มตัวอย่างประกอบด้วย ผู้กู้ยืมเงินทุนประกอบอาชีพรายบุคคล 854 ราย กลุ่ม 37 กลุ่ม ผู้ได้รับการสนับสนุนโครงการ 163 ราย และกลุ่มผู้ปฏิบัติงานเกี่ยวกับกองทุน และสาขาสมาคมสภาผู้สูงอายุ เก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม การสนทนากลุ่ม การเยี่ยมชม การประกอบอาชีพ และการสังเกต ผลการศึกษาสรุปได้ดังนี้

กลุ่มตัวอย่างที่กู้ยืมรายบุคคล เป็นเพศหญิง ร้อยละ 54.3 เป็นผู้สูงอายุในวัยต้น มีอายุระหว่าง 60-69 ปี มากที่สุด ผู้กู้รายบุคคลได้นำเงินไปประกอบอาชีพค้าขายมากที่สุดโดยนำเงินไปประกอบอาชีพค้าขาย ประเภท 'ขายของชำ' มากที่สุด แสดงให้เห็นว่า ผู้สูงอายุเลือกประกอบอาชีพที่ไม่ต้องลงแรงมากนัก สามารถใช้ที่บ้านหรือที่อยู่อาศัยของตนเป็นแหล่งประกอบอาชีพได้ และส่วนหนึ่งเป็นอาชีพเดิมที่เคยทำอยู่ก่อนการกู้ยืม เช่นเดียวกันกับการกู้ยืมเงินไปทำไร่ ทำสวน เลี้ยงสัตว์ หรือทำนา พบว่าเป็นอาชีพเดิมของผู้กู้จำนวนหนึ่งเช่นกัน เมื่อนำข้อมูลส่วนบุคคลมาพิจารณาประกอบ จะเห็นว่าเกินกึ่งหนึ่งของผู้กู้มีอายุระหว่าง 60-69 ปี ซึ่งเป็นผู้สูงอายุวัยต้นนั้น ยังคงมีศักยภาพทั้งทางด้านร่างกายและอื่นๆ ในการประกอบอาชีพเดิมของตนเองต่อไป แต่ต้องการรักษาให้อาชีพของตนดำรงอยู่ หรือต้องการขยายอาชีพเดิมให้ดียิ่งขึ้น แสดงถึงศักยภาพด้านทางเศรษฐกิจที่มี ผู้สูงอายุยังสามารถหารายได้ หรือเป็นแหล่งทุนให้แก่สมาชิกในครอบครัว รวมทั้งสามารถช่วยเหลือสมาชิกในครอบครัวยามมีปัญหาด้านการเงินได้

ปัจจัยความสำเร็จที่มีผลต่อความสำเร็จในการประกอบอาชีพ คือ การมีความรู้ ประสบการณ์ และความเชี่ยวชาญในสาขาอาชีพนั้นๆ โดยพบว่า การประกอบอาชีพในลักษณะเดิมทำอยู่แล้ว ขอกู้ยืมโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาหรือปรับปรุงต่อยอดจากสิ่งที่มีอยู่ เช่น การลงทุนเพื่อเพิ่มผลผลิต การพัฒนาคุณภาพสินค้า การซื้อเครื่องมือหรืออุปกรณ์ที่ทุนแรงเพื่อเพิ่มการผลิตได้ผลผลิตจำนวนมากและมีคุณภาพมากขึ้น เป็นปัจจัยที่ทำให้ผู้สูงอายุกลุ่มหนึ่งมีความก้าวหน้า และประสบความสำเร็จในอาชีพได้มากกว่าการกู้เงินไปเริ่มต้นทำสิ่งใหม่ภายใต้วงเงินที่จำกัด ซึ่งเป็นไปตามปัจจัยสำคัญในการเลือกประกอบอาชีพอิสระ คือ การมีทักษะ ความชำนาญที่มีอยู่เดิมเป็นพื้นฐาน อีกประการอีกหนึ่งคือ การมีตลาดรองรับสินค้าที่ดี พบว่าผลผลิตทางการเกษตรบางประเภทมีความต้องการของตลาดสูง สร้างรายได้ที่ดี แต่หากอาชีพนั้นๆ ไม่เป็นที่ต้องการของ และผู้กู้ไม่มีการวิเคราะห์ความต้องการของตลาดหรือนิยมทำตามๆ กัน ทำให้ไม่ประสบความสำเร็จซึ่งแท้จริงแล้วปัจจัยหลักในการประกอบอาชีพไม่ได้มีเพียงทุนและความตั้งใจเพียงอย่างเดียวเท่านั้น

ข้อเสนอแนะ ระดับนโยบายควรกำหนดนโยบายเกี่ยวกับการจัดสัดส่วนของการจ่ายเงินให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของกองทุน เพิ่มศักยภาพการบริหารจัดการกองทุน ผู้สูงอายุในส่วนภูมิภาคให้เข้มแข็ง การสร้างเครือข่ายการดำเนินงานทั้งในส่วนกลางและ

ส่วนภูมิภาค การประสานงานกับหน่วยงานภาครัฐ ระดับการบริหารจัดการ การสร้างเครือข่าย การดำเนินงานระหว่างหน่วยงานในส่วนภูมิภาคและองค์กรที่เป็นตัวแทนผู้สูงอายุในระดับท้องถิ่น ควรให้ความสำคัญกับคณะกรรมการผู้สูงอายุในระดับจังหวัดการเพิ่มจำนวนบุคลากรที่มีความรู้ ความสามารถ และมีวิทยุติ และในระดับปฏิบัติ และการพิจารณาปรับปรุงหลักเกณฑ์ การให้อนุมัติโดยยึดอัตราค่าใช้จ่ายของทางราชการเป็นเกณฑ์

5. นางนุช สุนทรชวากานต์ (2552) ศึกษาวิจัยเรื่อง “การสร้างโอกาสการทำงานของผู้สูงอายุไทย” ผลการศึกษาพบว่า ผู้สูงอายุ 1 คน ใน 3 คนที่ต้องยังชีพด้วยการทำงาน ประมาณร้อยละ 70 ของกลุ่มผู้สูงอายุชายอายุ 60-65 ปี และและร้อยละ 65 ของกลุ่มผู้สูงอายุชายอายุ 80 ปีขึ้นไป ตามลำดับ ต้องทำงานต่อเนื่องเพราะเป็นรายได้หลักของครอบครัว ส่วนใหญ่ของผู้สูงอายุที่ยังทำงานเป็นผู้ที่ไม่มีการศึกษาหรือมีการศึกษาต่ำกว่าประถม จึงได้ค่าจ้างต่ำมาก แทบไม่สามารถเก็บสะสมเงินออมไว้สำหรับเลี้ยงชีพในวัยชรา เป็นเหตุให้ผู้สูงอายุกลุ่มนี้ต้องทำงานต่อไป นอกจากนี้ ยังมีผู้สูงอายุบางส่วนที่มีความต้องการทำงานต่อหลังวัยเกษียณ เพราะยังคิดว่ายังมีความรู้ความสามารถเพียงพอที่จะทำงานต่อ และไม่ต้องการเป็นภาระแก่บุตรหลาน แต่ผู้สูงอายุกลุ่มนี้ก็ไม่ได้เข้ามาหางานในตลาดแรงงาน เพราะรู้ว่าโอกาสที่จะได้งานที่เหมาะสมนั้นยาก หรือได้ผลตอบแทนต่ำ ไม่ดึงดูดให้ออกมาหางานทำ ดังนั้นหากมีการขยายโอกาสการทำงานของผู้สูงอายุออกไปได้ ก็จะเป็นหนทางที่สามารถช่วยเหลือทั้งผู้สูงอายุที่ต้องการทำงานเพื่อเลี้ยงชีพ และผู้สูงอายุที่ยังต้องการจะใช้ความรู้ความสามารถของตนเองต่อไป ซึ่งจะทำให้ผู้สูงอายุสามารถพึ่งตนเองได้อย่างมีศักดิ์ศรี

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย คือ ต้องสร้างโอกาสการทำงานให้ผู้สูงอายุสามารถอยู่ในตลาดแรงงานได้ยาวนานอย่างเหมาะสม จะต้องช่วยให้ผู้สูงอายุได้รับการพัฒนาฝีมือแรงงานควบคู่กับการดูแลในด้านสุขภาพของผู้สูงอายุ และ ควรพิจารณาปรับเปลี่ยนการมีขีดจำกัดของอายุเกษียณในพระราชบัญญัติข้าราชการพลเรือน พ.ศ. 2551 หมวด 8 ที่กำหนดการเกษียณอายุเมื่อข้าราชการมีอายุครบ 60 ปี และพระราชบัญญัติประกันสังคม พ.ศ. 2533 ที่ให้ลูกจ้างที่อายุไม่เกิน 60 ปี เป็นผู้ประกันตน เพื่อให้แรงงานสามารถเลือกเวลาการเกษียณอายุเองได้ อีกทั้งการเปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุสามารถเลือกทำงานแบบไม่เต็มเวลา (part time) ได้ จะทำให้ผู้สูงอายุสามารถทำงานต่อไปได้ตราบเท่าที่ปัจจัยสุขภาพยังเอื้ออำนวย และหน่วยงานของรัฐควรสนับสนุนให้แรงงานสูงอายุมิมีโอกาสได้รับการอบรมเรียนรู้ความชำนาญใหม่ ๆ เช่น การใช้คอมพิวเตอร์ การใช้อินเทอร์เน็ต เป็นต้น เฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มแรงงานที่มีอายุตั้งแต่ 50 ปีขึ้นไป

6. ยงยุทธ แฉล้มวงษ์ และคณะ (2553) ศึกษา “โอกาสเข้าถึงงานที่ดีมีความมั่นคง” ในการสัมมนาวิชาการประจำปี 2553 เรื่อง “การลดความเหลื่อมล้ำและสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจ” วัตถุประสงค์เพื่อที่จะตอบคำถามว่าในสังคมคนทำงานของไทยมีงานอาชีพอะไรที่จัดอยู่ในกลุ่มของงานที่ดีและมีความมั่นคงและมีมากน้อยเพียงใด จะมีแนวทางในการสร้างโอกาสให้กับกลุ่มคนทำงานที่ด้อยกว่าได้อย่างไร เพื่อให้เข้าถึงงานที่ดีมีความมั่นคงมากขึ้น โดยใช้ข้อมูลจากการสำรวจภาวะการทำงานของประชากรที่วราชอาณาจักรและข้อมูลการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน ซึ่งจัดทำโดยสำนักงานสถิติแห่งชาติ ในปี 2552 ได้แบ่งคนทำงานออกเป็น 2 กลุ่มคือ กลุ่มคนทำงานในระบบ (ประมาณ 14.5 ล้านคน) คือลูกจ้างรัฐบาล ลูกจ้างรัฐวิสาหกิจ และลูกจ้างเอกชน และกลุ่มคนทำงานนอกระบบ (ประมาณ 24.1 ล้านคน) ซึ่งกลุ่มใหญ่นี้คือแรงงานนอกระบบมีอยู่หลายกลุ่มด้วยกัน โดยกลุ่มที่มีจำนวนแรงงานมากที่สุดคือ ผู้ประกอบวิชาชีพ (ประมาณ 8.4 ล้านคน) ที่มีฝีมือขั้นสูง และระดับปานกลาง (ประมาณร้อยละ 25.8) ส่วนใหญ่เป็นผู้มีรายได้ดีและมีความมั่นคงจากการใช้ระบบประกันของเอกชน ส่วนที่เหลืออีกร้อยละ 74.2 ล้านเป็นผู้มีความเสี่ยงสูงกับรายได้ที่ไม่มั่นคงและอยู่ในภาวะยากจน

ข้อเสนอแนะ สำหรับวัยสูงอายุที่ด้อยโอกาสและขาดหลักประกัน ซึ่งหนึ่งในกลุ่มที่มีปัญหาหารายได้และความมั่นคงเป็นพิเศษ รัฐควรเน้นเรื่องการลดค่าใช้จ่าย หารายได้และรักษาสุขภาพทางกายและใจ เช่น (1) ส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมีกิจกรรมมากขึ้นโดยเปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุแสดงศักยภาพที่มีอยู่เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนที่อาศัย เน้นกระบวนการที่ทำให้ผู้สูงอายุมีความสุข (2) เพิ่มโอกาสการทำงานที่เหมาะสมให้กับผู้สูงอายุโดยการขยายอายุเกษียณและยกเลิกข้อจำกัดเกี่ยวกับอายุสำหรับการจ้างแรงงานใหม่ (3) เสริมสร้างทักษะฝีมือให้สอดคล้องกับสภาพของผู้สูงอายุ โดยประสานงานกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและหน่วยงานตัวแทนของภาครัฐในระดับท้องถิ่น (4) ต้องมีการแสวงหาแนวคิดร่วมกันเพื่อให้ผู้สูงอายุที่ต้องการทำงานได้รับโอกาสในการทำงาน มีค่าตอบแทนที่เหมาะสม และมีความปลอดภัยในการทำงาน (5) กำหนดระบบที่เอื้อให้องค์กรต่างๆ เสนอโอกาสทำงานให้กับผู้สูงอายุ จัดสถานที่ทำงานให้ผู้สูงอายุเพิ่มขึ้น เป็นต้น

7. สมรักษ์ รักษาทรัพย์, กาญจน์ กังวานพรศิริ และนนุช อินทวิเศษ (2553) ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาอาชีพและโอกาสที่จะได้รับค่าตอบแทนที่เหมาะสมสอดคล้องกับผู้สูงอายุ” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาลักษณะอาชีพ ตำแหน่งงาน ลักษณะงาน แนวทางการจ้างงาน อัตราค่าจ้าง ผลประโยชน์ตอบแทน สวัสดิการ เงื่อนไขการทำงานที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุ โอกาสของผู้สูงอายุที่ได้รับการจ้างงานและได้รับค่าตอบแทนที่เหมาะสม วิธีการศึกษาใช้แบบจำลองความตึงเครียดของงานของแคแรเซค (Karasek's Job Strain Model) พิจารณาจากความสัมพันธ์

ระหว่างการตัดสินใจในงานและภาระงานที่ต้องทำและได้แบ่งลักษณะงานออกเป็น งานเชิงรุก (Active job) งานเชิงรับ (Passive job) งานที่มีความตึงเครียดหรือความกดดันต่ำ (Low strain) และ งานที่มีความตึงเครียดหรือความกดดันสูง (High strain) ตัวชี้วัดหลัก ประกอบด้วย ทักษะ สุขภาพกาย/สุขภาพจิต ความรับผิดชอบ สภาพและเงื่อนไขการทำงาน การพิจารณาค่าจ้างที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุด้วยค่ากลางและค่ามัธยฐาน

ผลการศึกษาค่าจ้างที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุควรเป็นค่าที่อยู่ระหว่างค่าจ้างสูงสุดและค่าจ้างต่ำสุดของตำแหน่งนั้นๆ การกำหนดค่าจ้างสำหรับผู้สูงอายุไม่ควรเป็นค่าจ้างสูงสุดของตำแหน่งนั้นๆ เพราะสุขภาพของผู้สูงอายุที่เสื่อมสภาพลงตามอายุที่เพิ่มขึ้นทำให้ประสิทธิภาพของการทำงานลดลง ขณะเดียวกันก็ไม่ควรเป็นค่าจ้างต่ำสุดของตำแหน่งนั้นๆ เพราะผู้สูงอายุเป็นผู้ที่มีประสบการณ์ ต้องบวกค่าประสบการณ์ไว้ในค่าจ้างสำหรับผู้สูงอายุ แต่จะอยู่ ณ ระดับใดขึ้นอยู่กับตลาดแรงงานผู้สูงอายุและสภาวะเศรษฐกิจในขณะนั้น โอกาสที่ผู้สูงอายุจะได้รับการจ้างงาน นายจ้างกว่าร้อยละ 80 เห็นว่า ยังไม่มีความจำเป็นที่จะต้องจ้างแรงงานสูงอายุ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะยังมองไม่เห็นปัญหาการขาดแคลนแรงงานในสังคมไทย ถ้าสถานประกอบการขาดแคลนแรงงานไร้ฝีมือก็สามารถจ้างแรงงานต่างชาติที่อยู่ในวัยทำงาน เพราะกฎหมายเปิดโอกาสให้ คนกลุ่มนี้มีค่าจ้างไม่สูง มีความอดทนทำงาน แต่ถ้าขาดแคลนแรงงานที่มีทักษะ มีความรู้และมีประสบการณ์ สถานประกอบการจะจ้างผู้สูงอายุที่ทำงานกับสถานประกอบการก่อนเกษียณให้ทำงานต่อ และถ้าผู้ที่มีทักษะ มีประสบการณ์จากหน่วยงานหรือองค์กรอื่นแล้วมาสมัครงานใหม่โอกาสที่จะได้รับจ้างมีน้อยมาก ยกเว้นในสถานประกอบการขนาดใหญ่อาจเห็นความจำเป็นต้องจ้างข้าราชการที่เคยมีตำแหน่งสูงๆ ให้มาทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาองค์กรเท่านั้น การจ้างผู้สูงอายุให้ทำงานต่อมีสองลักษณะ คือ จ้างให้มาทำงานสัปดาห์ละ 2-3 วันโดยจ่ายค่าจ้างน้อยกว่าเดิม และจ้างให้มาทำงานเหมือนเดิมให้เดือนเท่าเดิม แต่ให้ภาระงานลดลงบ้าง

8. สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล (2553) ทำการศึกษา "โครงการศึกษาเพื่อหารูปแบบการส่งเสริมการมีงานทำแก่ผู้สูงอายุในพื้นที่ชนบท" มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวทางการสร้างโอกาสหรือทางเลือกในการทำงานของผู้สูงอายุในพื้นที่ชนบท และเพื่อศึกษารูปแบบการดำเนินการที่เหมาะสมในพื้นที่ชนบท รวมทั้งเพื่อให้ได้ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายด้านการส่งเสริมการมีงานทำของผู้สูงอายุในพื้นที่ชนบทในอนาคต ใช้รูปแบบการศึกษาทั้งเชิงปริมาณ โดยใช้แบบสอบถามจากกลุ่มตัวอย่างที่มีอายุตั้งแต่ 55 ปีขึ้นไป ทั้งหมด 8 จังหวัด จำนวน 2,018 คน เชิงคุณภาพเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ระดับลึกและสนทนากลุ่มบุคคล/ตัวแทน

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง 3 กลุ่ม ประกอบด้วย 1) หน่วยงานภาครัฐ 2) กลุ่มอาชีพ และภาคเอกชน รวมทั้งการจัดเวทีประชาคมเฉพาะพื้นที่ที่เป็นกรณีศึกษา ผลการศึกษาที่สำคัญมีดังนี้

การทำงานและการประกอบอาชีพ พบว่า มากกว่าครึ่ง (ร้อยละ 58) ยังทำงาน/ประกอบอาชีพ โดยเหตุผลที่สำคัญที่สุดที่ต้องทำงานคือ เพื่อเลี้ยงชีพหรือหารายได้มาเลี้ยงครอบครัว หรือต้องการต้องการพึ่งตนเอง รองลงมาคือต้องการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ และร่างกายยังแข็งแรงพอทำงานไหว ส่วนกลุ่มตัวอย่างที่ไม่ได้ทำงานให้เหตุผลว่า สุขภาพไม่แข็งแรง เจ็บป่วย ทำไม่ไหว มีโรคประจำตัว ต้องเลี้ยงหลาน/เฝ้าบ้าน ขราภาพ ลูกไม่ให้ทำ และต้องการพักผ่อน ตามลำดับ มีอาชีพหลักคือ ทำการเกษตร ค้าขาย ให้บริการ ผลิตภัณฑ์ โดยส่วนใหญ่มีสถานภาพเป็นเจ้าของกิจการเอง ความคิดเห็นของผู้สูงอายุต่อการทำงานประกอบ ส่วนใหญ่ 2 ใน 3 มีความเห็นว่าผู้สูงอายุควรต้องทำงาน เพื่อเพิ่มรายได้/มีรายได้เสริม ต้องการมีสังคม และเป็นการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ โดยลักษณะงานที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุ คืองานที่ทำเป็นครั้งเป็นคราว สามารถปรับเปลี่ยนเวลาในการทำงานได้ หรือเป็นงานที่ทำในลักษณะของการรวมกลุ่ม มีสถานที่ทำงานในหมู่บ้านและชุมชนที่ผู้สูงอายุอาศัยอยู่ ประเภทงานที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุ ได้แก่ งานที่เน้นทักษะ ฝีมือและประสบการณ์

รูปแบบการมีงานทำของผู้สูงอายุ มี 2 ลักษณะ คือ 1) การทำงานในลักษณะส่วนบุคคล ส่วนใหญ่เป็นการทำงานนอกระบบ เช่น งานในภาคเกษตรที่ทำในรูปของเศรษฐกิจพอเพียง และการประกอบอาชีพอิสระ ส่วนใหญ่เป็นงานที่มีต้นทุนต่ำ อาศัยเงินทุนจากเงินออมหรือเงินทุนหมุนเวียน ผลิตโดยใช้เทคโนโลยีต่ำหรือใช้ภูมิปัญญาที่มีอยู่ดั้งเดิม มีตลาดแคบสามารถบริหารจัดการได้ง่าย แต่ได้รับความสนใจจากภาครัฐน้อย ส่วนผู้สูงอายุที่ทำงานในระบบมีน้อยมาก 2) การทำงานในลักษณะของการรวมกลุ่ม ส่วนใหญ่ทำผ่านองค์กรที่มีอยู่แล้วในชนบท เช่น ชมรมผู้สูงอายุ กลุ่มอาชีพต่างๆ วิสาหกิจชุมชน โครงการ OTOP ซึ่งกลุ่มที่ประสบความสำเร็จและยั่งยืน จะมีผู้นำที่มีศักยภาพในการบริหารจัดการ มีความเสียสละ การดำเนินงานประกอบด้วยคนหลายวัย ไม่ค่อยมีปัญหาด้านการตลาด มีหลายหน่วยงานให้การสนับสนุน สมาชิกมีรายได้ประจำสม่ำเสมอ

แนวทางการสร้างโอกาสในการทำงานของผู้สูงอายุในพื้นที่ชนบท 1. สร้างความตระหนักในเรื่องความสำคัญของการทำงานของผู้สูงอายุ 2. รณรงค์ส่งเสริมการรวมกลุ่มในรูปแบบต่างๆ ให้มากขึ้น 3. ถอดบทเรียนด้านการทำงานของผู้สูงอายุที่ประสบความสำเร็จ 4. จัดทำฐานข้อมูลของผู้สูงอายุในตำบลและหมู่บ้าน 5. ทดลองรูปแบบการส่งเสริมการทำงานของผู้สูงอายุ รูปแบบการดำเนินการที่เหมาะสมในการส่งเสริมการมีงานทำของผู้สูงอายุในพื้นที่ชนบท 1) การดำเนินการควรต่อยอดจากชมรมผู้สูงอายุหรือต่อยอดจากกลุ่มอาชีพที่มีอยู่เดิม 2) ส่งเสริม

ให้หน่วยงานภาครัฐและเอกชนจัดแนะแนวอาชีพตามภารกิจของหน่วยงาน 3) ขยายภาคีเครือข่ายการทำงานสู่สาขาสภาผู้สูงอายุจังหวัด องค์การพัฒนาเอกชน (FOPDEV) และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 4) บูรณาการการทำงานของหน่วยงานภาครัฐและเอกชน ในการสร้างงาน สร้างอาชีพ แก่ผู้สูงอายุ ที่เชื่อมโยงกับตลาดในพื้นที่ 5) ให้มีการสร้างงานในจังหวัดแก่ผู้สูงอายุร่วมกับภาคเอกชน 6) การส่งเสริมผู้สูงอายุที่ประกอบอาชีพอิสระ ให้เทคโนโลยีเพื่อการทำธุรกิจ การบริหารจัดการการตลาดและ สนับสนุนข้อมูลข่าวสารเพื่อการประกอบอาชีพอิสระ รวมทั้ง การสนับสนุนให้ผู้สูงอายุสามารถเข้าถึงแหล่งทุน 7) จัดทำทำเนียบองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีการส่งเสริมการทำงานของผู้สูงอายุ

9. เอกสิทธิ์ พิสิฐพจมาน (2550) ศึกษาเรื่อง “การประเมินค่าเชิงเศรษฐกิจและปัจจัยกำหนดแรงงานอาสาสมัครในประเทศไทย” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษามูลค่างานอาสาสมัครและปัจจัยกำหนดการมีส่วนร่วมในงานอาสาสมัคร โดยใช้ข้อมูลการสำรวจการใช้เวลาของประชากร พ.ศ.2547 จากสำนักงานสถิติแห่งชาติในการวิเคราะห์ ผลของการศึกษามีดังนี้ การประเมินค่าเสียโอกาสและการคำนวณเวลาอาสาสมัครนั้นเป็นการจ้างงานเต็มเวลา จากการประเมินมูลค่าของการใช้เวลา ได้นำแนวคิดการคำนวณต้นทุนค่าเสียโอกาสของการใช้นั้นแทนที่จะนำเวลานั้นไปทำงานในตลาดแรงงาน พบว่า มูลค่างานอาสาสมัครคิดเป็น 19,517 ล้านบาท หรือ ร้อยละ 0.30 ของ GDP ส่วนการคำนวณจำนวนอาสาสมัครเทียบการจ้างงานเต็มเวลา คิดเป็น 618,016 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 1.77 ของผู้มีงานทำ

ส่วนปัจจัยกำหนดแรงงานอาสาสมัคร ได้วิเคราะห์แรงจูงใจของการทำงานอาสาสมัครในทฤษฎีทางเศรษฐศาสตร์ พบว่า อัตราส่วนการมีส่วนร่วมของอาสาสมัครต่อประชากรมีผลในเชิงบวกต่อการตัดสินใจทำงานอาสาสมัคร จากตัวแปรนี้สามารถสรุป แรงจูงใจของคนไทยได้ว่า เป็นแรงจูงใจแบบ “Impure altruism” คือ ผู้ที่ทำงานโดยมีแรงจูงใจประกอบด้วย 2 ส่วนหนึ่ง ได้แก่

1) การทำงานโดยที่หวังให้ผู้ที่ได้รับการบริการนั้นมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

2) การทำงานโดยที่เกิดจากความต้องการของตัวอาสาสมัครที่หวังจะได้รับความสุขใจ ความอิมเมจจากการทำงานนั้นด้วย กล่าวคือ การได้เห็นคนอื่นเป็นอาสาสมัครจะส่งผลต่อการตัดสินใจเป็นอาสาสมัครด้วย หรือหากตนไม่เป็นอาสาสมัครแล้วจะทำให้ตนเองเกิดความรู้สึกว่าตนเองไม่เข้าพวกกับบุคคลอื่น

นอกจากนี้ สมาชิกในครัวเรือนมีผลต่อการตัดสินใจเป็นอาสาสมัคร ยังมีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนมากขึ้นเท่าไร เวลาที่ใช้สำหรับสมาชิกในครัวเรือนมากขึ้นด้วย ฉะนั้นจึงเวลาที่เหลือน้อยลงจึงส่งผลให้การตัดสินใจเป็นอาสาสมัครน้อยลงด้วย ส่วนตัวแปรถิ่นอาศัยสะท้อนให้เห็น

ว่าถ้าบุคคลที่อาศัยอยู่ในเขตที่มีความเป็นเมือง โอกาสที่บุคคลนี้จะตัดสินใจเป็นอาสาสมัครน้อยกว่าบุคคลที่อยู่ในชนบท ซึ่งสอดคล้องกับลักษณะเขตเมืองที่มีการอยู่อาศัยแบบต่างคนต่างอยู่ ไม่ค่อยจะสนใจผู้อื่นมากนัก ข้อเสนอแนะให้ภาครัฐมีมาตรการส่งเสริมให้ประชาชนตัดสินใจเป็นอาสาสมัครมากขึ้นส่งเสริมให้เห็นถึงความสำคัญและคุณประโยชน์ที่อาสาสมัครจะได้รับ หรือคุณประโยชน์ที่สังคมจะได้รับอย่างชัดเจน

10. จุฑาทิพย์ เล็กกลิ่น (2550) ศึกษาเรื่อง “ปัจจัยที่ส่งผลต่อรูปแบบการทำงานช่วยเหลือสังคมของผู้สูงอายุ อาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (อพม.) ในกรุงเทพมหานคร” มีวัตถุประสงค์เพื่อหาความสัมพันธ์ของปัจจัยส่วนบุคคล ปัจจัยดึงดูด ปัจจัยผลักดัน และปัจจัยสนับสนุน ต่อทัศนคติการทำงานช่วยเหลือสังคมของผู้สูงอายุที่เป็นอาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (อพม.) โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือรวบรวมข้อมูลสรุปผลการศึกษาดังนี้ การจัดกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชน พบว่า ระดับการศึกษาที่แตกต่างกัน มีการทำงานแตกต่างกัน โดยผู้ที่มีการศึกษาระดับต่ำกว่าประถม-มัธยมปลาย ช่วยเหลือสังคมรูปแบบนี้มากกว่าผู้ที่มีระดับการศึกษานุปริญญา-ปริญญาตรีขึ้นไป รูปแบบการให้ความรู้ในชุมชน พบว่า ผู้ที่มีอาชีพเดิมก่อนเกษียณอายุ ที่ทำงานในสังกัด มีการทำงานช่วยเหลือสังคมรูปแบบการให้ความรู้มากกว่าผู้ที่ทำงานอิสระรูปแบบการดูแลเด็กและผู้สูงอายุ พบว่าเพศหญิงมีการทำงานช่วยเหลือมากกว่าเพศชาย

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการทำงานช่วยเหลือสังคมของผู้สูงอายุนั้น คำนึงเกี่ยวกับการทำงานช่วยเหลือสังคมของผู้สูงอายุเป็นปัจจัยดึงดูด ความต้องการทำประโยชน์แก่สังคมเป็นปัจจัยผลักดัน และความเชื่อมั่นในความสามารถของตนเองเป็นปัจจัยสนับสนุน มีผลต่อการทำงานช่วยเหลือสังคมของผู้สูงอายุ ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ที่มีการทำงานช่วยเหลือสังคมจึงทำงานช่วยเหลือสังคมด้วยวิธีที่รู้สึกรู้ว่าเป็นการทำงานเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อสังคม ทำให้รู้สึกที่ตนเองได้ช่วยเหลือผู้อื่น สุขใจที่ได้ทำงานช่วยเหลือสังคม การทำงานช่วยเหลือสังคมของผู้สูงอายุ ทำให้ผู้สูงอายุเกิดความสุขในชีวิต ทำให้ชีวิตในวัยท้ายมีความสุข กิจกรรมการทำงานช่วยเหลือสังคมของผู้สูงอายุส่วนใหญ่เป็นงานที่ไม่หวังผลตอบแทน แต่คาดหวังว่าจะมีโอกาสใช้ความรู้ความสามารถ และประสบการณ์ความชำนาญที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนและสังคมเพื่อยืนยันว่าตนเองยังเป็นผู้ทรงคุณค่าของสังคม

ข้อเสนอแนะ ภาครัฐควรมีการส่งเสริมให้ผู้สูงอายุที่มีความรู้ความสามารถในด้านต่างได้มีการทำงานช่วยเหลือสังคมเพิ่มมากขึ้น ส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมีการถ่ายทอดภูมิปัญญาให้แก่สังคม เพื่อเป็นประโยชน์ต่อลูกหลานสืบไป โดยการประชาสัมพันธ์ถึงประโยชน์ที่ผู้สูงอายุจะได้รับ

จากการทำงานช่วยเหลือสังคม ทั้งที่เป็นประโยชน์ต่อตนเองด้านสุขภาพกาย และสุขภาพจิตที่ดีขึ้น เมื่อผู้สูงอายุได้มีการทำกิจกรรมต่างร่วมกับสังคม ภาครัฐควรมีการสนับสนุนด้านเงินทุนให้แก่ผู้สูงอายุที่ทำประโยชน์ให้แก่สังคมบ้าง

11. ไตรรัตน์ ทองสัมฤทธิ์ (2548) ศึกษาเรื่อง “ปัจจัยเกื้อหนุนและสุขภาวะที่ผู้สูงอายุได้รับจากการเข้าร่วมทำงานอาสาสมัคร” มีวัตถุประสงค์ศึกษา 1) ปัจจัยเกื้อหนุนที่เอื้ออำนวยให้ผู้สูงอายุสามารถเข้าร่วมทำงานอาสาสมัคร 2) กระบวนการจัดตั้งกลุ่มและการดำเนินกิจกรรมภายในกลุ่ม 3) ผลต่อสุขภาวะในด้านร่างกาย จิตใจ สังคมและจิตวิญญาณ ที่ผู้สูงอายุได้รับจากการเข้าร่วมทำงานอาสาสมัคร โดยใช้รูปแบบการศึกษาเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลจากกรณีศึกษาเป็นสมาชิกกลุ่มอาสาสมัครผู้สูงอายุ ในจังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 17 คน จากกลุ่มอาสาสมัครผู้สูงอายุ 9 กลุ่ม โดยการสัมภาษณ์ตามแนวคำถาม การสนทนากลุ่มย่อย การสังเกตทั้งแบบมีส่วนร่วมในกิจกรรม และไม่มีส่วนร่วม นำข้อมูลมาวิเคราะห์หาคำตอบ และหาข้อสรุป ผลของการศึกษาพบประเด็นที่น่าสนใจดังนี้

ปัจจัยเกื้อหนุนที่ทำให้ผู้สูงอายุสามารถเข้าร่วมทำงานอาสาสมัคร มี 5 ประการ ได้แก่ 1) ปัจจัยลักษณะทางประชากร 2) ปัจจัยทางเศรษฐกิจ 3) ปัจจัยทางสังคม 4) ปัจจัยทางวัฒนธรรม และ 5) ปัจจัยด้านสุขภาพ ปัจจัยด้านสุขภาพและปัจจัยทางเศรษฐกิจเป็นปัจจัยสำคัญที่สุดที่มีอิทธิพลต่อการเข้าร่วมทำงานของอาสาสมัครผู้สูงอายุ การดำเนินกิจกรรมไม่มีรูปแบบเป็นทางการ แต่อาศัยสัมพันธ์ภายในกลุ่ม การร่วมคิดร่วมทำมีความไว้วางใจเชื่อใจเป็นหลัก ในการศึกษาพบว่า การเข้าร่วมทำงานอาสาสมัครของผู้สูงอายุ มีบทบาทสำคัญ 3 บทบาทหลัก คือ 1) บทบาทด้านการเยี่ยมเยียนดูแลและให้ความช่วยเหลือ 2) บทบาทด้านการให้บริการ 3) บทบาทด้านการถ่ายทอดความรู้และภูมิปัญญา ในด้านผลต่อสุขภาวะนั้น พบว่าการเข้าร่วมกลุ่มทำงานอาสาสมัครให้ผลดีต่อสุขภาพทางร่างกาย เนื่องจากมีการใช้พลังกำลังของร่างกายและสมองและการดูแลสุขภาพตนเองสม่ำเสมอ ทางด้านจิตใจนั้นการทำงานร่วมกันทำให้มีความสุข ความสบายใจ ช่วยลดปัญหาความเครียด ความว้าวุ่นของผู้สูงอายุ ในด้านสังคม การพบปะสังสรรค์ การที่สามารถแลกเปลี่ยนความรู้ การยังคงบทบาทของตนเองต่อสังคม ทำให้ผู้สูงอายุได้รับความรัก ความเคารพ ได้รับเกียรติและความนับถือ ไม่รู้สึกไร้ค่า ช่วยลดปัญหาการแยกตัว การถอยหนี และเข้าสู่ภาวะซึมเศร้า สำหรับด้านจิตวิญญาณ อาสาสมัครผู้สูงอายุรู้สึกถึงคุณค่าในตัวเองและภาคภูมิใจต่อผลกิจกรรมของตน ทำให้อาสาสมัครผู้สูงอายุได้รับความสุขความมีสันติสุข และดำเนินชีวิตบั้นปลายอย่างมีความหวัง

ข้อเสนอแนะ จากผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่าการรวมตัวทำกิจกรรมเชิงอาสาสมัคร ส่งผลที่เป็นบวกต่อสุขภาวะของผู้สูงอายุ ทั้งรูปแบบการจัดตั้งกลุ่ม การดำเนินกิจกรรม

ก็มีรูปแบบที่ไม่ซับซ้อน อาศัยความสัมพันธ์ที่มีลักษณะเป็นธรรมชาติของผู้สูงอายุในชุมชน ดังนั้น จึงควรใช้แนวทางดังกล่าวสนับสนุนให้เกิดการรวมตัวทำงานอาสาสมัครของผู้สูงอายุในกลุ่มอื่น ๆ ที่มีแบบแผนชีวิตใกล้เคียงกัน และองค์กร หน่วยงาน สถาบันต่าง ๆ ที่เข้าไปมีส่วนสนับสนุนงาน ผู้สูงอายุ ควรจัดให้มีเนื้อหาเกี่ยวกับผลดีต่อสุขภาวะของผู้สูงอายุจากการเข้าร่วมทำงาน อาสาสมัคร เป็นส่วนหนึ่งในกระบวนการให้การสนับสนุนกลุ่มผู้สูงอายุ

จากการศึกษาทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องสรุปได้ว่า ในสถานการณ์สังคมที่ก้าวสู่ การเป็นสังคมผู้สูงอายุนั้น จะมีปรากฏการณ์การเพิ่มมากขึ้นของผู้สูงอายุที่มีสุขภาพดี มีความสามารถพึ่งพาตนเองได้ และมีความสามารถในการทำกิจกรรมทางสังคม ที่จะเกิดประโยชน์ ในทางเศรษฐกิจกับสังคม โดยอาศัยความรู้ ประสบการณ์ ที่เป็นภูมิปัญญาอันมีคุณค่าประกอบ กับการมีจิตสาธารณะที่ตระหนักในคุณค่าแห่งภูมิปัญญาตนเองที่จะเป็นประโยชน์ต่อบุคคลและ สังคม จากงานวิจัยที่ศึกษามาแล้ว แสดงให้ทราบว่าผู้สูงอายุที่ยังคงประโยชน์ หรือผู้สูงอายุที่ ประสบความสำเร็จจะเป็นกลุ่มที่สามารถพึ่งพาตนเองได้ และมีความพึงพอใจในชีวิตมีสุขภาวะ ด้านเศรษฐกิจและสังคม และงานวิจัยได้สะท้อนให้เห็นว่าผู้สูงอายุที่ยังคงทำกิจกรรมทางสังคม อย่างต่อเนื่อง จะเป็นผู้ที่มีความสุขและมีความภาคภูมิใจในชีวิต และมีความพร้อมที่จะถ่ายทอด ภูมิปัญญาตนเองไปสู่บุคคลอื่นได้

บทที่ 3

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยเรื่อง ภาวะสูงวัยอย่างมีคุณภาพประโยชน์กับการพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจในประเทศไทย ได้ทำการศึกษาในประเด็นผู้สูงอายุไทยที่ยังคุณประโยชน์ (Productive Ageing) ซึ่งเป็นประเด็นใหม่ในสังคมไทย การดำเนินการวิจัยครั้งนี้จึงใช้รูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อสืบค้นเกี่ยวกับสถานภาพทางเศรษฐกิจ สังคม ภาวะสุขภาพ ศักยภาพ ความรู้ ประสบการณ์ และภูมิปัญญาของผู้สูงอายุไทยที่ยังคุณประโยชน์ต่อครอบครัว ชุมชน และสังคม โดยการสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการ (Informal Interview) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In - depth Interview) การสนทนากลุ่ม (Focus Group) และการสังเกต (Observation) แล้วนำข้อมูลมาจัดระเบียบวิเคราะห์ และสังเคราะห์ และเสนอเป็นข้อมูลที่เป็นพื้นฐานในการกำหนดนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาผู้สูงอายุต่อไป มีรายละเอียดการศึกษาดังนี้

ขั้นเตรียมการวิจัย

เป็นการศึกษาและรวบรวมข้อมูลก่อนลงเก็บข้อมูล โดยคณะวิจัยได้ดำเนินการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อกำหนดคำถามเชิงปฏิบัติการของผู้สูงอายุ “ยังคุณประโยชน์” (productive ageing) ในการวิจัย และใช้ในการสร้างแนวคำถามที่จะใช้ในการสัมภาษณ์ต่อไป

ขั้นตอนการวิจัย

1. การคัดเลือกพื้นที่วิจัย

การคัดเลือกพื้นที่ เป็นการเลือกแบบเฉพาะเจาะจง โดยกำหนดให้เป็นเมืองใหญ่ของภูมิภาค ภาคละ 1 จังหวัด และกรุงเทพมหานคร โดยได้จังหวัดที่เป็นพื้นที่ศึกษาดังนี้

ภูมิภาค	พื้นที่คัดเลือก
กรุงเทพมหานคร	กรุงเทพมหานคร
ภาคเหนือ	จังหวัดเชียงใหม่
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	จังหวัดอุบลราชธานี
ภาคใต้	จังหวัดสุราษฎร์ธานี

2. ผู้ให้ข้อมูลและการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูล

2.1 ผู้ให้ข้อมูล

ผู้ให้ข้อมูล คือ ผู้สูงอายุวัยต้น อายุ 60-69 ปี ซึ่งมีคุณสมบัติตามคำนิยาม ผู้สูงอายุยังคุณประโยชน์ จำนวน 110 คน

2.2 การคัดเลือกผู้ให้ข้อมูล

เพื่อให้การวิจัยในครั้งนี้ ได้ผู้ให้ข้อมูลที่สอดคล้องกับประเด็นที่ศึกษา คณะวิจัยจึงใช้การเลือกผู้ให้ข้อมูลแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) ซึ่งผู้ให้ข้อมูลจะต้องมีคุณสมบัติตามเกณฑ์ที่ใช้ในการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูล ได้แก่

1. มีอายุระหว่าง 60-69 ปี ทั้งชายและหญิง
2. เป็นผู้สูงอายุยังคุณประโยชน์ หมายถึง

(1) เป็นผู้สูงอายุที่ยังคุณประโยชน์ของผู้สูงอายุในกิจกรรมเชิงธุรกิจ หมายความว่า เป็นผู้สูงอายุทำงานแล้วได้รับค่าตอบแทน

(2) เป็นผู้สูงอายุที่ยังคุณประโยชน์ของผู้สูงอายุในกิจกรรมบริการ หมายความว่า เป็นผู้สูงอายุที่ทำงานแบบไม่ได้รับค่าตอบแทน (เป็นผู้ทำคุณประโยชน์ต่อครอบครัว ชุมชน สังคม)

3. ยินดีให้ความร่วมมือในการทำวิจัยครั้งนี้

3. กำหนดวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บข้อมูลผู้สูงอายุ จำนวน 110 คน เพื่อทราบถึงวิธีคิด ประสิทธิภาพ ความสามารถ ตลอดจนความต้องการที่จะได้รับโอกาสแสดงตัวตน หรือคุณประโยชน์ต่อผู้อื่นและส่วนรวม คณะวิจัยได้ใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล 2 วิธี ได้แก่

1. การทำกรณีศึกษา (case study) กับผู้สูงอายุเป็นรายบุคคล จังหวัดละ 5 คน 4 จังหวัด รวม 20 ราย

2. การสนทนากลุ่ม (focus groups) กับผู้สูงอายุที่มีการรวมกลุ่มกันทำกิจกรรมในชุมชน จังหวัดละ 1-2 กลุ่ม รวม 90 ราย โดยดำเนินการเก็บข้อมูลผู้สูงอายุในแต่ละจังหวัด ดังนี้

พื้นที่ วิธีเก็บข้อมูล	สนทนากลุ่ม	กรณีศึกษา
กรุงเทพมหานคร	30 ราย	5 ราย
จังหวัดเชียงใหม่	20 ราย	5 ราย
จังหวัดอุบลราชธานี	20 ราย	5 ราย
จังหวัดสุราษฎร์ธานี	20 ราย	5 ราย

4. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

แบ่งเครื่องมือวิจัยตามวิธีการเก็บข้อมูล

1. แนวการสนทนารายบุคคล เป็นเครื่องมือสำหรับรวบรวมข้อมูลจากกรณีศึกษา ซึ่งมีประเด็นดังนี้

1. ขอให้ท่านประเมินสุขภาพของท่าน (เช่น โรคประจำตัว ความแข็งแรงของร่างกาย การดูแลสุขภาพร่างกาย เป็นต้น)
2. ขอให้เล่าถึงครอบครัวของท่าน (จำนวน สมาชิกในครอบครัว ประกอบด้วยใครบ้าง การทำงานของสมาชิก สัมพันธภาพของท่านและสมาชิกในครอบครัว)
3. การทำหน้าที่/ การทำกิจกรรมในชีวิตประจำวันของท่านในบ้าน ทำให้ใครบ้าง ทำอะไร อย่างไร ปกติหน้าที่นั้นๆ เป็นของใคร ใครได้รับประโยชน์บ้าง ได้รับประโยชน์อย่างไร
4. ในหมู่บ้าน/ชุมชนที่ท่านอยู่ ท่านได้มีหน้าที่ บทบาทอย่างไรบ้าง ท่านอะไรที่เกี่ยวข้องกับหมู่บ้าน/ชุมชน งานที่ได้รับค่าตอบแทนหรือผลตอบแทนอย่างไรบ้าง
5. ลักษณะอาชีพ/ กิจกรรม ที่ท่านทำอยู่ในปัจจุบัน (กิจกรรมเชิงธุรกิจ กิจกรรมบริการ)
6. ท่านคิดว่า ผู้สูงอายุไทยที่มีอายุระหว่าง 60-69 ปี จะมีส่วนช่วยเหลือ ครอบครัว หมู่บ้าน /ชุมชน สังคมอย่างไรบ้าง

7. ถ้าจะประเมินงาน/ กิจกรรมที่ท่านทำอยู่ จะประเมินอย่างไร ว่ามีประโยชน์ มีคุณค่า ต่อครอบครัว ต่อหมู่บ้าน/ชุมชน และต่อสังคม

8. ท่านคิดว่า ครอบครัว/ หมู่บ้าน /ชุมชน/ สังคม ควรจะปฏิบัติอย่างไร/ สนับสนุน ส่งเสริมอย่างไร แก่ผู้สูงอายุกลุ่มอายุ 60-69 ปี

2. แบบสนทนากลุ่ม เป็นเครื่องมือสำหรับเก็บข้อมูลกับกลุ่มผู้สูงอายุที่ร่วมกันทำกิจกรรม โดยมีแนวทางการสนทนาดังนี้

1. ให้สมาชิกที่ร่วมสนทนาให้ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับตนเอง ได้แก่ เพศ อายุ สถานภาพสมรส การศึกษา รายได้ แหล่งที่มาของรายได้ ความพอเพียงของรายได้ ภาวะสุขภาพ และอาชีพก่อนจะอายุ 60 ปี และอาชีพปัจจุบัน

2. การเป็นสมาชิกของกลุ่ม/ชมรม และการเป็นอาสาสมัคร ของผู้สูงอายุในกลุ่มสนทนา ระยะเวลาที่เป็นสมาชิก

3. สนทนาเกี่ยวกับการใช้เวลาทำงาน/กิจกรรมต่างๆ ในรอบสัปดาห์ของผู้สูงอายุ เช่น กิจกรรมในบ้าน กิจกรรมอาสาสมัครในองค์กร กิจกรรมเชิงธุรกิจ การทำงานที่ได้รับค่าตอบแทน การให้บริจาค เป็นต้น

4. ความคิดเห็นต่อการทำงาน/กิจกรรมของผู้สูงอายุ

5. เหตุผลที่ผู้สูงอายุยังคงทำงาน/กิจกรรม

6. ประโยชน์ที่ได้รับจากการทำงาน/กิจกรรมของผู้สูงอายุ

7. ปัญหาอุปสรรคในการทำงาน/กิจกรรม

8. สิ่งที่ทำให้ผู้สูงอายุเลิกทำงาน/ทำกิจกรรม

5. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บข้อมูลกับผู้สูงอายุที่เป็นกรณีศึกษา คณะวิจัยขอความร่วมมือกับเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานผู้สูงอายุผู้สูงอายุระดับจังหวัด ได้แก่ สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด สำนักงานสาธารณสุขจังหวัด และสมาคมสภาผู้สูงอายุแห่งประเทศไทยฯ ให้เสนอชื่อผู้สูงอายุที่มีคุณสมบัติตามเกณฑ์ฯ แห่งละ 5 ชื่อ พร้อมระบุเหตุผลสั้นๆ ที่เลือกผู้สูงอายุคนดังกล่าวเป็นผู้สูงอายุที่ยังคุณประโยชน์ จากนั้นคณะวิจัยจึงนำรายชื่อที่มาจัดเรียงกัน หากรายชื่อผู้สูงอายุคนใดที่หน่วยงานทั้งสามเสนอชื่อมาเหมือนกัน คณะวิจัยก็จะเลือกผู้สูงอายุคนดังกล่าวเป็นผู้ให้ข้อมูล กรณีที่ไม่รายชื่อผู้สูงอายุที่หน่วยงานเสนอมาไม่ซ้ำกัน คณะวิจัยจะคัดเลือกจากเหตุผลที่หน่วยงานส่งมา ในการเก็บข้อมูลนั้น คณะวิจัยได้ประสานผ่านสำนักพัฒนาสังคมฯ ให้ช่วยติดต่อนัดหมายกับผู้สูงอายุคนที่ได้รับ

คัดเลือกว่า คณะวิจัยขออนุญาตที่จะเข้าสัมภาษณ์เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล โดยมีระยะเวลา สัมภาษณ์ผู้สูงอายุแต่ละราย ประมาณ 1 ชั่วโมง – 1 ½ ชั่วโมง

การเก็บข้อมูลโดยการสนทนากลุ่ม ผู้สูงอายุที่จะเข้าร่วมการสนทนากลุ่มนั้น คือ ผู้สูงอายุที่มีการรวมกลุ่มกันทำกิจกรรมในชุมชน ในที่นี้หมายถึงผู้สูงอายุที่ร่วมกิจกรรมของชมรม ผู้สูงอายุ ดังนั้นคณะวิจัยจึงได้ประสานผ่านประธานสาขาสมาคมสภาผู้สูงอายุแห่งประเทศไทยฯ จังหวัด ให้ดำเนินการให้คัดเลือกผู้สูงอายุที่มีคุณสมบัติตามเกณฑ์ที่ระบุไว้ และคณะวิจัยได้นัดหมายวันเวลาที่จะดำเนินการเก็บข้อมูล

ในวันเก็บข้อมูล คณะวิจัยเริ่มต้นจากการแนะนำตนเอง อธิบายจุดมุ่งหมายของการวิจัย อธิบายเหตุผลที่ผู้สูงอายุได้รับเลือกให้เข้าร่วมเป็นกรณีศึกษาในงานวิจัยครั้งนี้ อธิบายรายละเอียดการวิจัย ประเด็นคำถามที่จะขอสัมภาษณ์ ขออนุญาตบันทึกเทป และระยะเวลาที่ใช้ในการสัมภาษณ์ต่อผู้สูงอายุกรณีศึกษา และเปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุซักถามในส่วนที่มีข้อสงสัย ในการสัมภาษณ์พยายามสร้างบรรยากาศของความเป็นกันเองโดยการเริ่มสนทนาในเรื่องทั่วไป เช่น สภาพการเดินทางมาบ้านผู้สูงอายุตามที่ท่านแนะนำ ลักษณะภูมิประเทศที่พบเห็นขณะเดินทาง หรือสุขภาพโดยทั่วไปของผู้สูงอายุ กิจกรรมที่ท่านกำลังทำอยู่ก่อนหน้า เป็นต้น จากนั้นจึงถามตามแนวคำถามที่ได้เตรียมไว้ เมื่อสิ้นสุดการสัมภาษณ์หรือการสนทนากลุ่ม กล่าวขอบคุณผู้ให้ข้อมูล ที่ให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์แก่ผู้วิจัย และมอบของที่ระลึกให้แก่ผู้สูงอายุเพื่อตอบแทนการให้ข้อมูลครั้งนี้ และกล่าวเปิดทางไว้สำหรับการสัมภาษณ์ครั้งต่อไป ว่าหากข้อมูลยังไม่ชัดเจนในประเด็นใดจะขออนุญาตกลับมาสัมภาษณ์อีกครั้ง โดยจะทำการโทรศัพท์นัดหมายผู้สูงอายุก่อนเข้าไปสัมภาษณ์

ขั้นการวิเคราะห์ข้อมูล

คณะวิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยมีขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. ถอดข้อความเทปสนทนาของผู้สูงอายุแต่ละคนแบบคำต่อคำ (Verbatim) อ่านบทสนทนาย่ร่วมกับฟังเทปซ้ำเพื่อตรวจสอบความถูกต้อง
2. อ่านบทสนทนาซ้ำหลายๆ ครั้ง เพื่อให้สามารถมองเห็นเค้าโครงบางอย่างของข้อมูล
3. ให้รหัสข้อมูลเบื้องต้น พร้อมทั้งจัดแยกข้อมูลรหัสเดียวกันหรือใกล้เคียงกันไว้ด้วยกัน
4. กำหนดความหมายของข้อมูลในแต่ละข้อความในแต่ละประโยคที่ได้คัดลอกไว้

5. นำข้อความหรือประโยคที่กำหนดความหมายแล้วจากการสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่มที่มีความหมายหรืออยู่ในหมวดหมู่เดียวกันมาจัดรวมเป็นหัวข้อ (Theme)
6. เขียนพรรณนาอธิบายการยังคุณประโยชน์ของผู้สูงอายุ

บทที่ 4

ผลการศึกษา

จากการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ ผู้สูงอายุที่ศึกษา จำนวน 110 ราย โดยใช้วิธีการ
สนทนากลุ่ม การทำกรณีศึกษา และการสังเกต ผลการศึกษาแบ่งเนื้อหาเสนอเป็น 5 ตอน ได้แก่

- ตอนที่ 1 คุณลักษณะพื้นฐานของกลุ่มที่ศึกษา
- ตอนที่ 2 การยังคุณประโยชน์ของผู้สูงอายุในกิจกรรมเชิงธุรกิจ
- ตอนที่ 3 การยังคุณประโยชน์ของผู้สูงอายุในกิจกรรมบริการ
- ตอนที่ 4 ข้อคิดเห็นต่อการยังคุณประโยชน์ของผู้สูงอายุ
- ตอนที่ 5 แนวทางการดำเนินงานในการจัดกิจกรรมที่เหมาะสมกับคุณลักษณะ
ของผู้สูงอายุ

ตอนที่ 1 คุณลักษณะพื้นฐานของกลุ่มที่ศึกษา

มีรายละเอียดดังนี้

1.1 สถานภาพสังคม/เศรษฐกิจ

สถานภาพ หมายถึง ตำแหน่งหรือฐานะของบุคคลในสังคมหนึ่งๆ ซึ่งจะเป็น
เครื่องบอกให้ทราบว่าใครเป็นใครในสังคมนั้นๆ โดยกลุ่มที่ศึกษามีสถานภาพดังนี้

เพศ เป็นเพศหญิง 68 ราย เพศชาย 42 ราย

สถานภาพสมรส ส่วนใหญ่ 72 ราย สมรสและอยู่ในครัวเรือนกับคู่สมรส เป็น
หม้าย จำนวน 38 ราย มาจากเหตุที่คู่สมรสเสียชีวิต และในกลุ่มนี้มีผู้สูงอายุแยกกันอยู่กับคู่สมรส
เพียงรายเดียว เนื่องจากคู่สมรสเป็นชาวต่างชาติสูงอายุมากแล้ว และต้องการใช้ชีวิตที่บ้านเกิด
ของตนในต่างประเทศ

ตารางที่ 4.1

จำนวนของกลุ่มที่ศึกษา จำแนกตามเพศและสถานภาพสมรส

	คุณลักษณะ	จำนวน
เพศ		
	หญิง	68 ราย
	ชาย	42 ราย
สถานภาพสมรส		
	สมรส	72 ราย
	หม้าย/โสด	38 ราย

อายุของกลุ่มที่ศึกษานั้น กลุ่มที่มีอายุ 64 ปี มีจำนวนมากที่สุด คือ 21 ราย รองลงมาเป็นกลุ่มที่มีอายุ 69 ปี 17 ราย และกลุ่มอายุ 61 ปี เป็นกลุ่มที่มีจำนวนน้อยที่สุด คือ 4 ราย

ตารางที่ 4.2

จำนวนของกลุ่มที่ศึกษา จำแนกตามอายุ

อายุ (ปี)	60	61	62	63	64	65	66	67	68	69
ผู้สูงอายุ ราย	5	4	7	14	21	7	11	9	15	17

จำนวนบุตร จำนวนบุตรของกลุ่มที่ศึกษา ส่วนใหญ่มีบุตร 3 คน และรองลงมา มีบุตร 2 คน โดยจำนวนบุตรมีมากที่สุด 8 คน นอกจากนี้ ยังมีผู้สูงอายุที่ไม่มีบุตร 11 ราย

ตารางที่ 4.3

จำนวนบุตรของกลุ่มที่ศึกษา

จำนวนบุตร	ไม่มีบุตร	1 คน	2 คน	3 คน	4 คน	5 คน	6 คน	7 คน	8 คน
ผู้สูงอายุ ราย	11	4	21	23	13	2	5	1	2

ภาวะสุขภาพของกลุ่มที่ศึกษา พิจารณาจาก การมีหรือไม่มีโรคประจำตัวของผู้สูงอายุ พบว่า กลุ่มที่ศึกษามากกว่าครึ่งหนึ่ง คือ จำนวน 61 ราย ที่ระบุว่า ตนเองมีโรคประจำตัว ในบางรายมีโรคประจำตัวมากกว่า 1 โรค และมีผู้ที่ระบุว่าไม่มีโรคประจำ แต่ไม่ระบุว่าไม่มีโรคอะไรรวมอยู่ด้วย โรคที่เป็นมากที่สุดคือ ความดันโลหิตสูง รองลงมาคือ ไขมันในเส้นเลือด นอกนั้นเป็นโรคอื่นๆ เช่น เบาหวาน ปวดข้อ เวียนศีรษะ โรคหัวใจ โรคเก๊าท์ ภูมิแพ้ หอบหืด ริดสีดวง ไ้มเกรน โรคกระดูก ไทรอยด์ และโรคประจำตัวนั้นมีผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตประจำวันหลายอย่าง เช่น ต้องไปพบหมอทุกเดือน เนื่องจากกลุ่มที่ศึกษาเจ็บป่วยหลายโรค ทำให้ทำงานหนักไม่ได้ สายตาไม่ดี มองเห็นอะไรไม่ชัด ปวดหัวเข้าทั้งสองข้าง ต้องฝังเข็มทุกอาทิตย์เพื่อลดอาการปวด เป็นต้น สำหรับกลุ่มที่มีสุขภาพปกติ คือ ผู้ไม่มีโรคประจำตัว มีจำนวน 49 รายที่ระบุว่าสุขภาพแข็งแรงดี

ตารางที่ 4.4

ภาวะสุขภาพและโรคที่เป็น

ภาวะสุขภาพ		จำนวน
มีสุขภาพแข็งแรงดี		49 ราย
มีโรคประจำตัว *		61 ราย
	ความดันสูง	22 ราย
	ไขมันในเส้นเลือด	9 ราย
	เบาหวาน	6 ราย
	ปวดข้อ	4 ราย
	เวียนศีรษะ	2 ราย
	โรคหัวใจ	2 ราย
	โรคเก๊าท์	2 ราย
	ภูมิแพ้	2 ราย
	ริดสีดวง	1 ราย
	เวียนศีรษะ	1 ราย
	หอบ-หืด	1 ราย
	โรคกระดูก	1 ราย
	ไมเกรน	1 ราย
	ไทรอยด์	1 ราย
รวม		55 ราย

หมายเหตุ : ผู้สูงอายุสามารถตอบได้มากกว่า 1 โรค

และ * มีผู้สูงอายุที่มีโรคประจำตัวแต่ไม่บอกว่าเป็นโรคอะไร จำนวน 6 ราย

แหล่งที่มาของรายได้ แหล่งที่มาของรายได้ของกลุ่มที่ศึกษา ได้แก่ การทำงาน คู่สมรสหรือบุตรจัดหาให้ ได้รับเงินบำนาญ/ เงินออม เป็นต้น พบว่า กลุ่มที่ศึกษาส่วนใหญ่ จำนวน 64 ราย มีรายได้มาจากการทำงาน รองลงมา จำนวน 45 ราย ได้มาจากคู่สมรสหรือบุตรจัดหาให้ มีส่วนน้อย คือ จำนวน 24 ราย ที่มีรายได้มาจากเงินบำนาญ/เงินออม นอกนั้น มีรายได้จากแหล่งอื่น เช่น เบี้ยยังชีพ เงินค่าตอบแทนการเป็นอาสาสมัครต่างๆ เช่น อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) อาสาสมัครดูแลผู้สูงอายุที่บ้าน (อผส.) อาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (อพม.) การปล่อยเงินกู้ เป็นต้น โดยผู้สูงอายุมีทั้งผู้ที่มีรายได้จากแหล่งเดียว หรือมีรายได้จากหลายแหล่งรวมกัน

ตารางที่ 4.5
แหล่งที่มาของรายได้

ที่มาของรายได้	จำนวน
ทำงาน	64 ราย
คู่สมรส/บุตรให้	45 ราย
เงินบำนาญ	24 ราย
แหล่งอื่น	22 ราย
รวม	155 ราย

หมายเหตุ : ผู้สูงอายุสามารถตอบที่มาของรายได้มากกว่า 1 แหล่ง

รายได้เฉลี่ยต่อเดือน พบว่า กลุ่มที่ศึกษาจำนวนมากที่สุด คือ 42 ราย มีรายได้มากกว่า 10,000 บาท รายได้สูงที่สุดคือ 85,000 บาท ในกลุ่มที่มีรายได้ต่ำกว่า 10,000 บาทนั้นมีจำนวนใกล้เคียงกัน โดยมีรายได้ 2,000 – 3,999 บาท จำนวน 16 ราย มีรายได้ต่ำกว่า 1,999 บาท จำนวน 15 ราย รายได้น้อยที่สุดคือ 1,000 บาทต่อเดือน

ตารางที่ 4.6
รายได้เฉลี่ยต่อเดือน

รายได้เฉลี่ยต่อเดือน	จำนวน
ต่ำกว่า 1,999 บาท	15 ราย
2,000 – 3,999 บาท	16 ราย
4,000 – 5,999 บาท	11 ราย
6,000 – 7,999 บาท	6 ราย
8,000 – 9,999 บาท	11 ราย
มากกว่า 10,000 บาท	42 ราย
รวม	101 ราย

หมายเหตุ มีผู้สูงอายุที่ไม่ตอบคำถามนี้ 9 ราย

Max = 85,000 บาท , Min = 1,000 บาท ,

ความพอเพียงของรายได้ กลุ่มที่ศึกษามากกว่าครึ่งระบุว่า รายได้ที่มีอยู่เพียงพอต่อการดำเนินชีวิต และส่วนน้อยที่ระบุว่ารายได้ไม่เพียงพอ

ตารางที่ 4.7
ความพอเพียงของรายได้

ความพอเพียงของรายได้	จำนวน
เพียงพอ	58 ราย
ไม่เพียงพอ	26 ราย
รวม	84 ราย
หมายเหตุ มีผู้สูงอายุที่ไม่ตอบคำถามนี้ 26 ราย	

การศึกษาสูงสุด การศึกษาสูงสุดของกลุ่มที่ศึกษา พบว่า ส่วนใหญ่สำเร็จการศึกษาสูงสุดในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 มีผู้สำเร็จการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น มัธยมศึกษาตอนปลาย และจบปริญญาตรี จำนวนเท่าๆ กัน ในที่นี้มีผู้สูงอายุ 1 ราย ที่จบระดับปริญญาเอก สาขา Human Resources, Econometrics, Ph.D. (Hawaii) จบระดับปริญญาโท จำนวน 2 ราย สาขาที่จบการศึกษา ได้แก่ สาขาสังคมสงเคราะห์ศาสตรบัณฑิต (บริหารและนโยบายสวัสดิการสังคม) และจบศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต (การศึกษานอกระบบ) นอกเหนือจากการศึกษาในระบบ

แล้ว กลุ่มที่ศึกษายังได้ศึกษาเพิ่มเติมความรู้สาขาที่สนใจ เช่น ไปศึกษาต่อยังโรงเรียนตำรวจภูธร เพื่อประกอบอาชีพเป็นตำรวจ ไปเรียนโหราศาสตร์เพิ่มเติม

ตารางที่ 4.8
ระดับการศึกษาสูงสุดของกลุ่มที่ศึกษา

ระดับการศึกษา	จำนวน
ชั้นประถมศึกษา ปีที่ 4	45 ราย
ชั้นประถมศึกษา ปีที่ 6	10 ราย
มัธยมศึกษาปีที่ 3 (ม.ต้น)	11 ราย
มัธยมศึกษาปีที่ 6 (ม.ปลาย)	15 ราย
ประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.)	3 ราย
ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.)	2 ราย
ปริญญาตรี	15 ราย
ปริญญาโท	4 ราย
ปริญญาเอก	1 ราย
อื่นๆ ได้แก่ - เรียนตำรวจ - นักธรรม	2 ราย
รวม	108 ราย

หมายเหตุ มีผู้สูงอายุที่ไม่ตอบคำถามนี้ 2 ราย

การประกอบอาชีพของกลุ่มที่ศึกษาก่อนเกษียณ (อายุ 60 ปี) พบว่า ส่วนใหญ่จำนวน 26 ราย ทำงานราชการ ในหน่วยงานต่างๆ เช่น เป็นครู อาจารย์, พยาบาล, ตำรวจ, ทหาร, เจ้าหน้าที่กรมราชทัณฑ์ รองลงมา จำนวน 19 ราย ประกอบอาชีพทำการเกษตร เช่น ทำนา, ปลูกผัก, สอนยางพารา, สอนผลไม้, สอนปาล์ม, เลี้ยงสัตว์ นอกนั้นมีการทำงานแตกต่างกัน ได้แก่ ทำการค้าขาย เป็นพ่อค้าแม่ค้าที่ขายของชำ, ขายหมู/ไก่, ทำอาหารขาย, ขายกล้วยทอด ทำงานแม่บ้าน ทำงานรับจ้างทั่วไป เช่น นวดแผนไทย ทำโคม รับจ้างเย็บผ้า ขับรถบรรทุก ส่งเอกสาร รับจ้างรายวัน เป็นลูกจ้างประจำของหน่วยงานรัฐ ทำงานรัฐวิสาหกิจ ทั้งการไฟฟ้าฝ่ายผลิต

การรถไฟแห่งประเทศไทย การประปา ทำธุรกิจส่วนตัว และทำงานในบริษัทเอกชน นอกจากนี้ มี 1 รายที่เป็นผู้นำชุมชน

ตารางที่ 4.9
การประกอบอาชีพก่อน 60 ปี

การประกอบอาชีพก่อน 60 ปี	จำนวน
ราชการ	26 ราย
เกษตรกร	19 ราย
ค้าขาย	17 ราย
แม่บ้าน	17 ราย
รับจ้าง	10 ราย
ลูกจ้างประจำ	7 ราย
รัฐวิสาหกิจ	7 ราย
ธุรกิจส่วนตัว	4 ราย
ลูกจ้างเอกชน	2 ราย
อื่นๆ	1 ราย
รวม	110 ราย

การทำงานของผู้สูงอายุ หลังอายุ 60 ปี การทำงานของกลุ่มที่ศึกษาหลังจากอายุ 60 ปี จำแนกได้เป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ 1) *กลุ่มที่ทำกิจกรรมเชิงธุรกิจ* มีจำนวน 51 ราย โดยส่วนใหญ่เป็นผู้ที่ทำงานอยู่ในภาคการเกษตร เช่น ทำนา ทำสวนยางพารา สวนปาล์ม สวนลำไย ปลูกพืชผักสวนครัว เลี้ยงสัตว์ เป็นต้น นอกนั้นมีการทำงานแตกต่างกันไป เช่น รับจ้างทั่วไป ธุรกิจส่วนตัว ทำอาหารขาย ขายของชำ เป็นต้น และ 1 ราย เป็นทนายความ 2) *กลุ่มที่ทำกิจกรรมบริการ* จำนวน 59 ราย เป็นแม่บ้านทำงานเพื่อครอบครัว เป็นผู้ที่เป็นข้าราชการแล้วเกษียณได้รับเงินบำนาญ และเป็นผู้ที่ทำงานเพื่อสังคม

ตารางที่ 4.10

การทำงานของกลุ่มที่ศึกษาหลังจากอายุ 60 ปี

การทำงานของกลุ่มที่ศึกษาหลัง 60 ปี	จำนวน
กลุ่มที่ทำกิจกรรมเชิงธุรกิจ	= 51 ราย
เกษตรกร	24 ราย
รับจ้างทั่วไป	11 ราย
ธุรกิจส่วนตัว	5 ราย
ทำอาหารขาย	4 ราย
ขายของชำ	3 ราย
งานฝีมือ/งานส่วนตัว	3 ราย
ทนายความ	1 ราย
กลุ่มที่ทำกิจกรรมบริการ	= 59 ราย
แม่บ้าน	38 ราย
ข้าราชการบำนาญ	24 ราย
ทำงานเพื่อสังคม	4 ราย
รวม	110 ราย

ตอนที่ 2 การยังคุณค่าประโยชน์ของผู้สูงอายุในกิจกรรมเชิงธุรกิจ

การยังคุณค่าประโยชน์ของผู้สูงอายุในกิจกรรมเชิงธุรกิจ หมายถึง ผู้สูงอายุที่ทำงานหรือกิจกรรมใดๆ ตามความชอบหรือความถนัด โดยได้รับค่าตอบแทนเป็นค่าจ้างหรือเงินเพื่อใช้จ่ายในการดำรงชีวิต โดยค่าตอบแทนที่ได้รับสามารถเป็นทั้งเงินรายได้ประจำ และรายได้ไม่ประจำ ได้รับเงินเป็นงวด เป็นรายปี หรือเป็นครั้งคราวก็ได้ เป็นลักษณะการยังคุณค่าประโยชน์โดยการประกอบอาชีพ โดยมีรายละเอียดดังนี้

2.1 การทำกิจกรรมเชิงธุรกิจ

การยังคุณค่าประโยชน์ของกลุ่มที่ศึกษาในกิจกรรมเชิงธุรกิจ โดยใช้การประกอบอาชีพของผู้สูงอายุแบ่งประเภทกิจกรรมเชิงธุรกิจ พบว่า ส่วนใหญ่เป็นงานในภาคเกษตรกรรม ผู้สูงอายุ

บางรายก็ออกแรงลงมือทำเอง โดยไปกับลูกเพื่อกรีดยางตั้งแต่ตอนตีสาม เมื่อกลับมาจึงจะทำงานบ้านต่อ ผู้สูงอายุบางรายทำงานในลักษณะการกำกับดูแลการทำงาน อย่างผู้สูงอายุที่มีส่วนลำไยก็จะคอยกำกับดูแลลูกจ้างให้ทำงานให้ถูกต้อง เช่น การใส่ปุ๋ย การตัดแต่งกิ่ง การรดน้ำ

การค้าขาย ส่วนใหญ่เป็นการเก็บพืชผักที่มีอยู่ในบ้านไปขาย หรือผู้สูงอายุบางรายปลูกพืชสวนครัวไว้รับประทานในครอบครัว เช่น ผัก ผลไม้ ในสวนของตัวเองหรือของลูกหลาน และขายของจากสวนในบ้าน พืชผลที่ปลูกไว้ถ้ามีปริมาณมาก นำมาวางขายเป็นรายได้เล็กๆ น้อยๆ บางชนิดมีขายตลอดทั้งปี บางชนิดมีผลผลิตตามฤดูกาล มีรายได้ตลอดปี มากน้อยและราคาของตลาด

บางรายมีธุรกิจส่วนตัว ค้าขายของชำ บางรายเปิดร้านขายของชำที่ช่วยกันกับลูก เพราะอยู่ใกล้โรงเรียน ผู้สูงอายุก็ต้องช่วยลูกขายของ ดูแลหน้าร้านด้วย ผู้สูงอายุจะช่วยดูแลร้านในช่วงเวลาที่ลูกไปตลาดหรือไปร่วมกิจกรรมที่อื่น

ผู้สูงอายุที่มีความสามารถเฉพาะ เช่น เป็นช่างไม้ ก็รับทำตู้ไม้ หรือบางรายที่มีความรู้เป็นอาจารย์มาก่อน ก็เขียนหนังสือขาย และบางรายมีการทำงานเสริมรายได้จากที่มีรายได้ประจำอยู่ เช่น มีบ้านเช่าในตลาด มีหอพักให้นักศึกษาเช่าพัก

บางรายเป็นผู้บริหารในชุมชน ผู้สูงอายุบางคนมีตำแหน่งเป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน มีค่าตอบแทนเป็นรายเดือน และเป็นงานที่ไม่กำหนดเวลาแน่นอนใครมีกิจกรรมอะไรก็ไปช่วยดูแลช่วยเหลือตามที่ร้องขอมา

การประกอบอาชีพอื่นๆ ได้แก่ รับจ้างทั่วไป เช่น งานรับจ้างห่อแหนม มัดแหนม รับจ้างกรีดยาง รับจ้างแกะลำไย เก็บลำไยร่วง เป็นต้น

2.2 แรงจูงใจในการทำกิจกรรมเชิงธุรกิจ

ผู้สูงอายุที่ยังทำงานเพื่อหารายได้อยู่ มีแรงจูงใจดังต่อไปนี้

1) ครอบครัวมีรายได้ไม่เพียงพอและต้องรับภาระค่าใช้จ่ายในครอบครัว

ผู้สูงอายุบางรายต้องทำหน้าที่หลักในการหารายได้ให้กับครอบครัว เพื่อนำมาเป็นรายได้เลี้ยงชีพทั้งของตนเองและครอบครัว บางรายบุตรนำหลานมาฝากเลี้ยง ซึ่งต้องมีค่าใช้จ่ายในการส่งเรียนหนังสือ อาหารการกิน เสื้อผ้า สมุดหนังสือ และผู้สูงอายุต้องเป็นผู้รับผิดชอบทั้งหมด

ผู้สูงอายุบางรายยังคงทำงานอยู่ แม้จะรู้สึก “เหนื่อย” และสุขภาพไม่เอื้ออำนวย ต้องฉีดยาอินซูลินทุกวัน เนื่องจากครอบครัวมีรายได้ไม่เพียงพอ “เพราะเงินเรามีไม่พอใช้ ถ้าไม่ทำ เงินก็จะไม่พอใช้จ่ายในบ้าน” โดยผู้สูงอายุได้เล่าให้ฟังว่า บ้านของตนเองมีผู้อยู่อาศัยอยู่เยอะ (7 คน) แต่คนที่หาเงินเข้าบ้านจริงๆ มีอยู่แค่ 3 คน (ตัวเอง สามี ลูกสาวคนที่ 4) นอกนั้นเป็น

รายจ่ายทั้งหมด ไม่ว่าจะเป็นลูกสาวคนที่ 2 ซึ่งกำลังรักษาโรคมะเร็งเต้านมอยู่ ทำงานหนักไม่ได้ ลูกชายคนเล็กก็ว่างงาน หางานทำไม่ได้ หลานชายที่อายุ 18 ปีนั้น ก็กำลังเรียนอยู่ ต้องเรียน เลยไม่ค่อยได้มาช่วยอะไร

ผู้สูงอายุบางรายทำนา เพราะต้องการนำข้าวที่ปลูกมารับประทานในครัวเรือน โดยผู้สูงอายุกล่าวว่า “ถ้าไม่ทำ... ก็ไม่มีกิน เราไม่มีรายได้อะไร มีแค่เงินเบี้ยยังชีพเดือนละ 500 บาท 2 คน ส่วนลูกเขาก็ต้องใช้ ต้องจ่าย ก็ให้เรามากไม่ได้ เลยต้องทำนา จะได้มีข้าวกิน หลานแต่ละคน ก็ยากำลังกิน กำลังนอน”

2) มีสุขภาพแข็งแรง ผู้สูงอายุที่ได้สนทนาด้วยทุกคนจะบอกว่า ตราบใดที่ยังมีร่างกายแข็งแรง ก็จะทำไปเรื่อยๆ เพราะอยู่เฉยๆ ไม่เป็นต้องหางานมาทำ เพราะทำงานมามากจนเป็นนิสัย และถูกฝึกไว้ตั้งแต่ตอนเป็นเด็กแล้ว เป็นนิสัยของตัวผู้สูงอายุ เป็นผู้ที่ทำงานมาตลอด และให้คุณค่ากับการมีงานทำ ดังนั้นจึงไม่รู้สึกรู้ว่า การทำงานเป็นเรื่องที่ลำบาก แต่กลับกันเมื่อไม่ได้ทำงานก็ไม่สบาย ผู้สูงอายุบางรายก็มองว่า การทำงาน ทำให้ตนเองยังคงมีสุขภาพร่างกายที่แข็งแรง เพราะเป็นการออกกำลังกายไปในตัว

3) ได้ช่วยเหลือลูกหลาน การได้ช่วยเหลือลูก ให้ลูกๆ ทำงานมีประสิทธิภาพมากขึ้น ผู้สูงอายุบางรายเป็นที่ปรึกษาให้กับลูก ไม่ได้ใช้แรงงานมาก และไม่ต้องทำเต็มเวลา หรือ ลูกต้องไปทำงานในสวนยาง สวนผลไม้ บางคนก็ไปขายของ “ต้องช่วยเขา เพราะเรายังทำไหว ทำได้” เป็นผู้ช่วยในการทำงาน เพราะทำงานทุกอย่างเพียงลำพังก็คงไม่ไหว จึงทำงานที่พอจะทำได้เพื่อช่วยเหลือในครอบครัว

4) เป็นงานที่ชอบและมีความชำนาญ ผู้สูงอายุบางรายประกอบอาชีพในสาขาที่มีความสามารถอยู่ และมีความชอบในงานที่ทำจึงทำงานต่อไป โดยรู้สึกรู้ว่าตนเองทำงาน/กิจกรรมได้ดี “เพราะเป็นงานที่ทำมาก่อน ทำมาตั้งแต่ลูกมันยังเล็กๆ” ตัวอย่างเช่น ผู้สูงอายุรายหนึ่งเปิดร้านรับซ่อมเครื่องยนต์เล็ก เพราะใจขึ้นชอบด้านเครื่องยนต์มาตั้งแต่เล็กประกอบกับได้เก็บเกี่ยวประสบการณ์การซ่อมเครื่องจักรในช่วงที่เป็นครูชายแดนอยู่ ทำให้มั่นใจว่าตนเองมีความรู้ความสามารถเพียงพอที่จะประกอบอาชีพนี้ได้ โดยได้กล่าวถึงเรื่องนี้ว่า “ทักษะความรู้เกี่ยวกับการซ่อมเครื่องยนต์เล็กนั้น เกิดจากที่ผมมีความชื่นชอบด้านเครื่องจักรเครื่องยนต์มาแต่เล็กแล้ว ช่วงจบ มศ.3 ประมาณช่วงเทอมปลาย หลังเลิกเรียนแล้ว ผมก็จะไปเรียนต่อที่โรงเรียนการช่าง เพื่อเรียนวิชา ‘การช่าง’ วันละ 2 ชั่วโมงทุกวัน เป็นระยะเวลา 2 เดือน” ต่อมาเมื่อเข้ารับราชการครูชายแดน เนื่องจากโรงเรียนที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ห่างไกลจากตัวเมือง ห่างไกลจากความเจริญ และส่วนใหญ่เป็นกลุ่มชาวเขา ยังไม่มีความรู้ ดังนั้นเมื่อเกิดปัญหาเกี่ยวกับอุปกรณ์เครื่องมือเครื่องใช้ที่เกี่ยวข้องกับเครื่องยนต์ ก็จะมาหาผู้สูงอายุ “บางครั้งเขาก็มาขอให้ช่วยซ่อมให้

หน่วย เพราะผมไม่คิดเงิน คิดแต่ค่าอุปกรณ์ ถือว่าเป็นครู ก็บริการอำนวยความสะดวกให้กับเขา “ บ่อยๆ ครั้ง ทำให้เป็นการเพิ่มทักษะประสบการณ์ด้านการซ่อมไปด้วย

ผู้สูงอายุบางรายต้องการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ และการเย็บผ้าเป็นความชื่นชอบอยู่แล้ว การได้ทำงานที่ชอบ แล้วได้เงินมาบ้าง น้อยบ้าง ทำให้มีความสุข และผู้สูงอายุรายหนึ่งได้กล่าวเหตุผลที่ยังคงทำงานประดิษฐ์อยู่ ถึงแม้จะขายสินค้าได้น้อย แต่มีความสุข ขายไม่ได้ก็ไม่ว่า ชอบทำ ทำแล้วมีความสุข และคิดจะทำไปเรื่อยๆ จนกว่าจะทำไม่ได้ ระยะเวลาในการผลิต วันๆ หนึ่ง เฉลี่ย 5 ชั่วโมง

5) ต้องการให้ลูกจ้างมีรายได้ ผู้สูงอายุบางรายแม้ว่าจะมีเงินเพียงพอต่อการเลี้ยงชีพแล้ว อยู่คนเดียวไม่มีค่าใช้จ่ายอะไรมาก ซึ่งจะหยุดเมื่อไหร่ก็ได้ แต่ผู้สูงอายุก็ยังต้องทำขนมอยู่ทุกวัน เพราะลูกมือไม่ให้หยุด ซึ่งผู้สูงอายุก็เข้าใจความจำเป็นของลูกมือที่ต้องการมีรายได้ เฉพาะอย่างยิ่ง บางรายที่ต้องเลี้ยงหลาน จึงหยุดไม่ได้ อย่างเช่น ลูกมือคนหนึ่งมีหลานที่ลูกทั้งไว้ให้เลี้ยง 2 คน จึงต้องประกอบอาชีพ หากไม่ทำ จะไม่มีเงินให้หลาน ผู้สูงอายุก็ได้ช่วยเหลือเป็นอาหาร กลัวย ของรับประทานอื่นๆ ให้เอาไปเลี้ยงหลานเป็นประจำ คนนี้หยุดงานไม่ได้ต้องทำทุกวัน หากมีภารกิจหรือธุระต้องไปที่อื่น จะเตรียมเครื่องปรุงใส่ตู้เย็นไว้เป็นวันๆ ลูกมือจะมาช่วยกันผสม น่อ และช่วยกันขายเอง ให้ค่าจ้างคนขายอีก 100 บาทต่อวันเพราะมีคติประจำใจคือ “คิดเรื่องเอื้อเฟื้อต่อผู้อื่น ตนเองใส่ใจในตนเอง งานก็ได้ทำ งานวัดก็ได้ช่วย งานบ้านก็ช่วย เทียบก็ได้เที่ยว พอเพียงแล้ว”

6) สินค้าเป็นที่ยอมรับของตลาด ผู้สูงอายุที่ยังคงทำงานโดยเฉพาะอย่างยิ่ง งานประเภทผลิตอาหาร เมื่อสินค้าขายได้ดีมีลูกค้าประจำก็จะทำงานต่อไป เช่น ทำขนม แคนหมู ขนมหอกจอก เมื่อนำไปขายที่ตลาดก็ ขายหมดทุกครั้ง รู้สึกมีความสุข วันไหนที่ไม่ทำไปจะถูกถามถึง จึงต้องทำทุกวัน

7) ใช้ที่ดินให้เป็นประโยชน์ ผู้สูงอายุบางรายเห็นว่า มีพื้นที่ว่างๆ เพื่อให้ได้ใช้ที่ดินให้เป็นประโยชน์ และตนเองมีเวลาว่าง ก็จะทำงานในพื้นที่นั้นๆ เช่น การเลี้ยงวัว ในช่วงว่างเว้นจากการทำนา และเป็นการปรับปรุงผืนนาให้รองรับการทำนาต่อไป

8) ไม่ต้องการจ้างคนอื่นมาทำ โดยกล่าวว่า “ ถ้าจ้างคนอื่นมาทำก็ได้ไม่ดีเท่าเรา ทำเอง ไม่ต้องเสียเงิน” งานหลายอย่างเป็นสิ่งที่ทำอยู่เป็นประจำ เพราะเป็นนิสัย ตื่นมาต้องหางานทำ

นอกจากนี้ยังมีสาเหตุอื่นๆ เช่น มีผู้ช่วยในการทำงาน ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงาน เป็นต้น

2.3 ประโยชน์ของการทำกิจกรรมเชิงธุรกิจ

กลุ่มผู้สูงอายุที่ทำงานเชิงธุรกิจ กล่าวถึงประโยชน์ที่ได้รับจากทำงานเชิงธุรกิจ มีประเด็นสำคัญสรุปได้ดังนี้

1) **ทำให้เกิดรายได้ต่อตนเอง ครอบครัวและผู้ที่มาช่วยในการทำงาน** การมีอาชีพทำให้รู้สึกมั่นคง เพราะการทำอาชีพไม่เพียงแต่ตัวผู้สูงอายุเท่านั้นที่มีรายได้ ลูกน้อง ที่มาช่วยงานก็มีรายได้และบางรายมีผู้สูงอายุที่เป็นเพื่อนบ้านมาช่วยงานก็มีรายได้ด้วย

“รายได้หักค่าใช้จ่ายแล้วมีกำไรประมาณ 500-700 บาท/วัน อาชีพนี้ไม่คิดจะขยายอีก เพราะตัวคนเดียว ไม่สามารถทำกิจการใหญ่กว่านี้ได้ ยึดหลักพอเพียง พอตัว ไม่เดือดร้อน ถึงเหนื่อยแต่ก็มีความสุข”

“สร้างรายได้ให้ครอบครัว และมีเงินเหลือพอสำหรับการใช้ค่าน้ำ- มีรายได้เฉลี่ย (ส่วนกำไร) วันละ 500 บาท”

“ได้เงินเข้าบ้าน ทำให้มีเงินมาใช้จ่ายในครอบครัว”

2) **เป็นประโยชน์ต่อร่างกาย** เมื่อมีการทำงานทำให้ร่างกายได้มีการเคลื่อนไหว เป็นการออกกำลังกายไปด้วย

“ได้ออกกำลังกาย การไปตัดหญ้าเพื่อนำมาใช้เลี้ยงวัวทุกวัน การเดิน การถอนหญ้า เป็นตัวช่วยที่ทำให้สุขภาพดี “

“มีประโยชน์ด้านกาย การมีสมาธิทำให้จิตใจผ่องใส มีสมาธิ ทำให้เลือดลมหมุนเวียนได้ ร่างกายจะแข็งแรง”

3) **เกิดประโยชน์ทางด้านจิตใจ** เพราะทำงานทำให้รู้สึกใช้เวลาผ่านไปรวดเร็ว และมีคนมาช่วยกันทำให้ไม่เหงา

“การทำงานเป็นชีวิตจิตใจ เพราะเราเคยอยู่กับคนหมู่มาก ถ้าเราต้องอยู่คนเดียว ย่อมรู้สึกเหงา”

“ได้พบปะกับชาวบ้าน ได้พูดคุยแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร”

“ข้อดีของการใช้แรงงานผู้สูงอายุ คือ ผู้สูงอายุรับผิดชอบดี ไม่มีผู้งาน ไม่ทะเลาะกัน คุยกันสนุกสนาน ทำงานไวได้ พองานเสร็จ ช่วยกันเก็บล้างเรียบร้อย ไม่ต้องบอก สบายใจ”

“ประโยชน์ด้านสุขภาพจิต ทำให้เขาเข้มแข็ง ไปประกอบอาชีพของตนเองได้ หรือให้ข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์”

“ประโยชน์ทางด้านจิตใจ ช่วยให้เกิดความเพลิดเพลิน ผ่อนคลาย
และมีความสุข”

“ประโยชน์ทางด้านจิตใจ - สมองจะได้พัฒนา ‘ไม่เสื่อม’”

4) การทำงานทำให้รู้สึกว่าคุณค่าและได้ทำประโยชน์ต่อครอบครัว
ถึงแม้ว่าจะเป็นอาชีพของครอบครัวและสมาชิกในครอบครัวจะได้มารับภาระต่อจากพ่อแม่แต่บาง
ครอบครัว บุตรหลานต้องออกไปทำงานที่อื่น ผู้สูงอายุที่มีทักษะฝีมือและมีร่างกายแข็งแรงยัง
สามารถทำงานได้ก็จะยังคงทำอาชีพนั้นต่อ ทำให้รู้สึกว่าตนเองสามารถ ทำได้ ตนเองยังมีความ
และมีความภูมิใจในตนเอง

“รู้สึกภาคภูมิใจในผลงานของตนที่สร้างสรรค์ขึ้นมา”

“รู้สึกว่าตนเองมีคุณค่า ที่ยังทำงานได้ หาเงินได้”

5) การทำงานเป็นการช่วยรักษาโรค เพราะเป็นการช่วยอวัยวะของร่างกายได้มี
การเคลื่อนไหว มีการขยับบอยๆ ทำให้อาการขาและยึดได้ลดอาการลงและได้อยู่ร่วมกับคนอื่นทำ
ให้รู้สึกว่าไม่เพื่อนมีกลุ่มไม่เหงาไม่คิดมาก

“ลูกมือที่เป็นผู้สูงอายุคนหนึ่ง ก่อนหน้าที่จะมาทำงาน มีอาการเป็น
โรคซึมเศร้า แม้ครอบครัวจะมีฐานะดี ลูกประกอบอาชีพขาย
รถจักรยานยนต์ในตลาด เมื่อมาร่วมวงทำงานกับเพื่อนๆ สูงอายุด้วยกัน
ทำให้อาการซึมเศร้าลดลง มีสุขภาพจิตดีขึ้น ส่วนลูกของเขานั้นไม่ต้องการ
ให้จ่ายเงินให้พ่อ เพราะรู้สึกเกรงใจ และพ่อได้ประโยชน์แล้ว แต่กับบอก
เขาว่า เป็นคนละเรื่องกัน ยังให้เงินค่าจ้างวันละ 100 บาททุกวัน และคุณ
ลูกก็พอใจมาก ยิ้มแย้มขึ้น แต่ยังไม่ปกตินัก”

“สามี ได้มาช่วยทำแหนด เป็นคนห่อแหนด ทำให้มือซึ่งเคยมี
อาการนิ้วล็อก มีอาการดีขึ้น ทำให้สามี รู้สึกพอใจมาก”

6) การทำงานทำให้คนในครอบครัวได้ร่วมกัน ทำให้มีความร่วมมือกัน
ในครอบครัว

“การใช้สมาชิกในครอบครัวเป็นแรงงานหลัก ทั้งสามี และลูกชาย
ก็ได้มาทำงานร่วมกัน ทำให้ครอบครัวอบอุ่น”

“ลูกหลานกลับมาอยู่ร่วมกัน การทำนาทำให้ลูกทั้งลูกชายและ
ลูกสาว ไม่ร่วมกันทำนา รวมถึงลูกชายคนที่เป็นทหารได้ย้ายมาอยู่ที่อุบล
เมื่อถึงฤดูกาลทำนาก็จะมาช่วยทำนาด้วย “

2.4 สิ่งที่จะทำให้ผู้สูงอายุเลิกทำประกอบอาชีพ

ในทัศนะของผู้สูงอายุ ปัจจัยที่ทำให้ผู้สูงอายุเลิกทำประกอบอาชีพ โดยพบว่า มีคำตอบที่น่าสนใจ โดยสามารถไล่เรียงจากลำดับมากไปยังลำดับน้อย ได้ดังนี้

1) สุขภาพเป็นประเด็นหลักที่ทำให้ผู้สูงอายุยังคงทำงานหรือเลิกทำงาน ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ให้ความเห็นว่า ไม่เคยเลิกคิดทำงาน จะเลิกทำงานเมื่อเห็นว่าตนเองมีสุขภาพที่ไม่เอื้ออำนวยต่อการทำงาน จนร่างกายทำงานไม่ไหวแล้ว กล่าวคือ หากร่างกายไม่เอื้ออำนวย หรือต้องประสบกับโรคภัยไข้เจ็บต่างๆ จนร่างกายอ่อนแรง จะทำให้การทำงานคล่องตัวน้อยลง “ใจเต็มร้อย แต่กายไปไม่ได้”

2) ความจำเป็นของครอบครัว เช่น เมื่อคู่สมรส บุตร หลาน หรือญาติมีปัญหา สุขภาพ จำเป็นต้องเป็นผู้ดูแล

3) สาเหตุอื่นๆ เช่น เมื่อมีเงินพอเลี้ยงตัวเอง เมื่อไม่ต้องทำงานที่มากขึ้นและยาวนานขึ้น เมื่อรู้สึกว่าคุณเองไม่สามารถเรียนรู้ หรือไม่สามารถพัฒนาทักษะฝีมือได้ รู้สึกว่าคุณเองไม่เหมาะสมกับการฝึกทักษะใหม่ๆ เป็นต้น

2.5 กรณีศึกษาการยังคุณค่าประโยชน์ของผู้สูงอายุในกิจกรรมเชิงธุรกิจ

เพื่อให้เข้าใจการยังคุณค่าประโยชน์ของผู้สูงอายุในกิจกรรมเชิงธุรกิจหรือการประกอบอาชีพของผู้สูงอายุนั้น จึงนำข้อมูลจากกรณีศึกษา จำนวน 11 ราย มาอธิบายลักษณะการทำงาน โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ลักษณะกิจกรรมเชิงธุรกิจของผู้สูงอายุ เป็นรูปแบบการประกอบอาชีพอิสระ กล่าวคือ เป็นอาชีพที่บริหารจัดการด้วยความรู้ความสามารถของตนเอง ทั้งการบริหารคนเป็นจำนวนมาก และไม่ต้องใช้คนจำนวนมาก สามารถดำเนินการด้วยตนเองแต่เพียงผู้เดียว หรือเป็นกลุ่ม อาจมีสมาชิกในครัวเรือนร่วมด้วย หรือมีการจ้างคนอื่นมาช่วยงาน ผู้สูงอายุเป็นผู้ลงทุนและจำหน่ายเอง คิดและตัดสินใจด้วยตนเองทุกเรื่อง ผลการศึกษาสามารถจำแนกผู้สูงอายุตามลักษณะอาชีพที่ทำออกเป็น 5 ประเภท ได้แก่

ประเภทที่ 1 การประกอบธุรกิจ (โรงรับจำนำ)

ประเภทที่ 2 การผลิตอาหารขาย

ประเภทที่ 3 งานเกษตรกรรม

ประเภทที่ 4 การบริการ

ประเภทที่ 5 ผลิตภัณฑ์ประดิษฐ์

โดยแต่ละกรณีมีรายละเอียดดังนี้

ประเภทที่ 1 การประกอบธุรกิจ (โรงรับจำนำ)

กรณีศึกษาที่ 1 คุณอัญญา กรุงเทพมหานคร

ข้อมูลส่วนบุคคล

คุณอัญญา อายุ 65 ปี ได้เล่าถึงประวัติครอบครัวตัวเองว่า ครอบครัวเป็นคนเชื้อสายจีน กัง(พ่อของแม่) อพยพมาจากเขตหัวเขาประเทศจีน แล้วมาตั้งรกรากแถวๆ ถนนสันติภาพ ที่กรุงเทพฯ คุณอัญญาบอกต่อว่า ตนเองเป็นลูกสาวคนโต จากพี่น้องทั้งหมด 9 คน แต่มีน้องคนหนึ่งเสียชีวิตไปแล้ว ทำให้เหลือพี่น้อง 8 คน และพี่น้องแต่ละคนทำงานประสบความสำเร็จ โดยมีธุรกิจการทำงาน ดังนี้ ตัวเองเปิดโรงรับจำนำ น้องสาว (คนที่ 1) เป็นเจ้าของโรงเรียน น้องชาย(คนที่ 2) เสียชีวิต น้องชาย(คนที่ 3) ทำงานเป็นวิศวกรคุมงานบริษัทอิตาเลียนไทยในประเทศเวียดนาม น้องสาว(คนที่ 4) เป็นเจ้าของร้านขายยา น้องสาว (คนที่ 5) เป็นสถาปนิกออกแบบ น้องชาย(คนที่ 6) เป็นเจ้าของโรงงานอุตสาหกรรมอาหารแปรรูปส่งออกไปญี่ปุ่น น้องชาย (คนที่ 7) เป็นเจ้าของโรงงานทำบรรจุภัณฑ์ ถุงพลาสติกใส) และน้องสาว (คนที่ 8) สามีเป็นเจ้าของธุรกิจร้านค้าอุปกรณ์ก่อสร้าง

สถานภาพสมรส เป็นหม้าย สามีเสียชีวิตไปด้วยโรคมะเร็ง มีบุตร 8 คน เป็นผู้หญิง 6 คน ผู้ชาย 2 คน ทั้งหมดทำงานแล้ว

การศึกษา จบปริญญาโท สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต สาขาบริหารและนโยบายสวัสดิการสังคม มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ส่วนปริญญาตรี จบรัฐประศาสนศาสตร์ บัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

ภาวะสุขภาพ มีสุขภาพแข็งแรงดี

การประกอบอาชีพ

จุดเริ่มต้นของธุรกิจ

โรงรับจำนำ คือสถานที่ให้กู้ยืมเงินโดยมีการรับจำนำสิ่งของเป็นประกันนี้ โรงรับจำนำถือว่าเป็นแหล่งการเงินขนาดเล็ก ที่ตั้งขึ้นมาโดยมีวัตถุประสงค์ที่จะช่วยเหลือคนยากจน โดยวิธีรับจำนำสิ่งของและเครื่องใช้ต่างๆ ทั้งของใหญ่และของใช้แล้ว โดยแหล่งการเงินอื่น ๆ จะไม่รับจำนำสิ่งของเหล่านี้

คุณัญญาเล่าเรื่อง การทำธุรกิจโรงรับจำนำว่า แต่เดิมนั้นครอบครัวก็ไม่ได้ประกอบธุรกิจทางนี้ โดยครอบครัวมีธุรกิจให้เช่ารถสามล้อและร้านขายอะไหล่รถยนต์นำเข้าจากประเทศญี่ปุ่น ส่วนธุรกิจโรงรับจำนำมีจุดเริ่มต้นมาจากพี่สาวของสามีมีธุรกิจโรงรับจำนำอยู่หลายแห่ง มีญาติคนหนึ่งทำโรงรับจำนำแถวบริเวณย่านสำเหร่ แต่เกิดไม่อยากจะทำธุรกิจนี้ (ซึ่งสมัยก่อนการตั้งโรงรับจำนำเอกชนจะต้องได้รับใบอนุญาตตั้งโรงรับจำนำจากคณะกรรมการควบคุมโรงรับจำนำเท่านั้นจึงจะตั้งได้ นับตั้งแต่ปี 2516 รัฐบาลไม่อนุญาตให้เอกชนจัดตั้งโรงรับจำนำเพิ่มขึ้นได้อีก) ดังนั้นเพื่อไม่ให้เสียสิทธิ์ในใบอนุญาต จึงมาชวนสามีซึ่งเป็นน้องชายให้มารับไปทำต่อ โดยรับปากว่าจะสอนงานและส่งคนมาช่วยดูแลคือให้ลูกจ้างที่ทำงานเป็นเสมียน (หลงจู้) ที่มีประสบการณ์มาทำงานด้วย 3 คน และมีพี่สาวของสามีคอยแนะแนวทางเรื่องการตีราคาสินค้าที่มาจำนำ วิธีการตรวจสอบคุณภาพของสิ่งของ การเปิดธุรกิจช่วงแรกนั้นเป็นการร่วมลงทุนกับญาติอีกคนหนึ่ง โดยย้ายมาเปิดโรงรับจำนำแห่งใหม่ในบริเวณย่านราชวงศ์ ประมาณปี 2518 จึงมาตั้งโรงรับจำนำที่แถวถนนสุขสวัสดิ์ และได้ขยายสาขาที่สอง ที่บางใหญ่ในปี 2530 โดยมีลูกชายเป็นผู้ดูแลกิจการ

ลักษณะการประกอบอาชีพและผู้ที่เกี่ยวข้องในการทำงาน

ปัจจุบันมีโรงรับจำนำ 2 ร้าน คือ โรงรับจำนำที่ถนนสุขสวัสดิ์และที่บางใหญ่ ทั้งสองแห่งได้ให้ลูกๆ เป็นผู้ดำเนินการ โรงรับจำนำที่สุขสวัสดิ์ให้ลูกสาว 4 คนช่วยกันดูแล ส่วนโรงรับจำนำที่บางใหญ่ให้ลูกชายกับลูกสะใภ้รับผิดชอบดำเนินการ ส่วนคุณัญญาทำหน้าที่เป็นผู้อำนวยความสะดวกทั้ง 2 แห่ง โรงรับจำนำทั้งสองแห่งเปิดวันจันทร์-เสาร์ โดยเปิดเวลา 8.00 น. เหมือนกัน แต่เวลาปิดแตกต่างกัน โดยโรงรับจำนำที่สุขสวัสดิ์ ปิดเวลา 17.30 น. ส่วนโรงรับจำนำที่บางใหญ่ ปิดเวลา 18.00 น. เนื่องจากพวกลูกค้าจะมาใช้บริการในเวลาช่วงเย็นๆ หลังเลิกงานแล้วเป็นส่วนใหญ่ เพื่อความปลอดภัยของร้าน เนื่องจากเวลาค่ำมืดจะดูแลทรัพย์สินยาก และกฎหมายกำหนดไว้

คุณัญญาได้แสดงความคิดเห็นต่อ การทำกิจการโรงรับจำนำว่า เป็นการให้ยืมกู้เงิน แก่ผู้ที่เดือดร้อนขาดเงินจำเป็นต้องใช้เงิน โดยมีสิ่งของมาค้ำประกันว่าจะมาไถ่คืนในภายหลัง สิ่งของที่รับจำนำจะมีราคาไม่เกินหนึ่งแสนบาท ผู้ที่มาใช้บริการมีหลากหลายกลุ่ม แต่โดยหลักแล้วคือ ส่วนใหญ่ค่อนข้างยากจนและขาดเงินหมุนเวียนชั่วคราว บางรายเป็นพ่อค้าแม่ค้ารายย่อยที่ไม่มีเป็นเงินทุนหมุนเวียนที่จะนำไปใช้ซื้อสินค้า บางรายก็ขาดเงินที่ใช้ในชีวิตประจำวัน บางรายเป็นพ่อแม่ที่ขาดเงินเป็นค่าเล่าเรียนบุตร หรือไม่มีเงินค่ารักษาพยาบาล เป็นต้น

การทำกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์

ด้านการทำกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์ คุณัญญาเป็นประธานกิตติมศักดิ์ของมูลนิธิตระกูลเล้า ซึ่งเป็นองค์กรสาธารณกุศล จัดตั้งขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์หนึ่งคือ การช่วยเหลือผู้ที่ทุกข์ยากลำบาก ให้ความช่วยเหลือแก่ผู้ประสบภัยต่างๆ และตามขนบธรรมเนียมประเพณีของจีน เพื่อเป็นการแสดงความกตัญญูรู้คุณและระลึกถึงคุณงามความดีของบรรพบุรุษ และญาติผู้ล่วงลับ เมื่อถึงเทศกาลสำคัญๆ เช่น วันตรุษจีน วันสารทจีน ก็จะมีการเปิดโรงทาน ทำบุญทิ้งกระจาด การบริจาคเงิน สิ่งของ

การเลิกประกอบอาชีพ

คุณัญญากล่าวว่า ตนนั้นจะไม่เลิกทำอาชีพ ตราบใดที่ยังมีความสามารถ คือสุขภาพร่างกายยังแข็งแรง สติปัญญายังดี ก็จะทำต่อไปเรื่อยๆ แต่ในอนาคตจะลดบทบาทตัวเองลงไปจะไปโรงรับจำนำ เป็นบางเวลาเท่านั้น ที่เหลือก็ให้ลูกๆ บริหารจัดการเอง ให้ลูกๆ มาดูแลกิจการแทน ส่วนตัวคุณัญญาก็จะเป็นที่ปรึกษาให้กับลูกๆ

ข้อเสนอแนะต่อการทำงานของผู้สูงอายุ

คุณัญญาเสนอแนะว่า การที่จะให้ผู้สูงอายุทำงาน “ต้องใช้ให้คนถูกจุด” คือ ต้องดูว่าผู้สูงอายุนั้นมีทักษะความรู้ความสามารถอะไร รัฐก็ควรนำความรู้ส่วนนั้นมาใช้ให้เป็นประโยชน์มากที่สุด ผู้สูงอายุที่พอมีความรู้ รัฐควรสนับสนุนให้นำประสบการณ์มาถ่ายทอด เป็นวิทยากร โดยรัฐต้องเชิญเขามาร่วมกิจกรรม ให้เกียรติ ยกย่อง เพื่อสร้างคุณค่าให้กับผู้สูงอายุ

การส่งเสริมการทำงานหรือการประกอบอาชีพของผู้สูงอายุ รัฐต้องพิจารณาสันับสนุนในอาชีพเดิมที่ผู้สูงอายุทำอยู่แล้ว กล่าวคือผู้สูงอายุมีทักษะความเชี่ยวชาญอยู่กับตัว รัฐต้องสนับสนุนให้ความช่วยเหลือการพัฒนาด้านแรงงานและตลาดรับซื้อสินค้า เช่น ถ้าผู้สูงอายุทำอาหารไทยอร่อย รัฐก็ควรส่งเสริมโดยการหาลูกค้าให้ รวมถึงมีคนอายุน้อยกว่ามาเป็นลูกมือช่วยงาน

นอกจากนี้ รัฐไม่ควรส่งเสริมการประกอบอาชีพใหม่ๆ ที่ผู้สูงอายุต้องมาเรียนรู้ใหม่ ซึ่งอาจไม่เหมาะสมกับความสูงอายุในการพัฒนาอาชีพ ทำให้ผลผลิตหรือสินค้าที่ผลิตขึ้นมาด้อยคุณภาพกว่าคนที่มีความชำนาญผลิต เมื่อทำไปๆ ก็ท้อ เพราะขายไม่ได้ หรือได้ราคาไม่ได้ ก็เลิกทำ

ประเภทที่ 2 การผลิตอาหารขาย

เป็นผู้สูงอายุที่ทำการผลิตอาหาร ด้วยการทำ การปรุง และการขายอาหาร ซึ่งจากกรณีศึกษา มีผู้ผลิตอาหารขาย 3 ราย ได้แก่

กรณีศึกษาที่ 2 ป้าสาย อายุ 62 ปี ประกอบอาชีพทำขนมขาย

กรณีศึกษาที่ 3 ป้าโสภี อายุ 65 ปี ประกอบอาชีพทำขนม แคนหมู ขนมดอกจอกขาย

กรณีศึกษาที่ 4 ป้าเสาร์ อายุ 62 ปี รับผิดชอบอาหารสำหรับจัดเลี้ยงในโอกาสต่างๆ

โดยมีผู้สูงอายุแต่ละกรณีมีรายละเอียดดังนี้

กรณีศึกษาที่ 2 ป้าสาย อายุ 62 ปี ประกอบอาชีพทำขนมขาย

ข้อมูลส่วนบุคคล

สถานภาพ หม้าย สามี (เป็นครู) เสียชีวิตมา 10 กว่าปีแล้ว มีบุตรด้วยกัน 2 คน ชาย 1 และหญิง 1 บุตรแต่ละคนประกอบอาชีพ ดังนี้

คนแรกเป็นหญิง จบปริญญาตรี ปัจจุบันเป็นนักจิตวิทยาที่สถานพินิจและคุ้มครองเด็ก จังหวัดนครสวรรค์

คนที่สองเป็นชาย จบปริญญาโท ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ ปัจจุบันทำงานอยู่บริษัทที่เชียงใหม่ มีบุตร 2 คน ภรรยาของลูกชายมีอาชีพทำหมอย

การศึกษา จบการศึกษาระดับประถม 4

สุขภาพ เป็นความดันโลหิตสูง และเบาหวาน ต้องควบคุมอาหาร และไปตรวจตามนัด ทุก 4 เดือน ปัจจุบันอาการดีขึ้น

อาชีพ ทำขนมขาย ทำมา 30 ปีแล้ว

รายได้ ประมาณเดือนละ 21,000 บาท

การประกอบอาชีพ

เหตุผลในการประกอบอาชีพ

เดิมเป็นช่างทำผม รายได้ไม่ดี สามีเป็นครู มีเงินเดือนน้อย (ลูกต้องเรียนหนังสือ) เลยมาทำขนมขาย เป็นอาชีพและโดยมีความรู้เดิมที่ได้รับมาจากพ่อแม่ เมื่อขายแล้ว รสชาติดี ขายได้ดี ขายหมดทุกวันจึงทำเป็นอาชีพมาตลอด การประกอบอาชีพยึดสูตรดั้งเดิม ไม่ใส่สารรั้นเนื้อที่ทำให้เนื้อแข็ง คนพื้นเมืองนิยมรับประทาน

ลักษณะการประกอบอาชีพและผู้ที่เกี่ยวข้องในการทำงาน

เริ่มงานตี 4 (04.00 น.) มีสามล้อมารับที่บ้าน ขนของใส่สามล้อไปขายที่ตลาดนัด “กาดตันโฮด” ขายของถึงประมาณ 6 โมงเช้า (06.00น) จึงกลับบ้าน บางวันมีผู้มาซื้อถึงที่บ้าน ถ้าสั่งเป็นจำนวนมากก็เอาไปส่งให้ สามล้อรับมาส่งพร้อมซื้อของมาทำต่อ เวลาประมาณ 7 โมงเช้า (07.00 น.) เริ่มทำขนม โดยมีลูกมือ 5 คน โดย 4 คน เป็นลูกมือที่มีอายุมาก

ลูกมือคนที่ 1 อายุ 74 ปี เริ่มงานประมาณ 7 โมง ทำหน้าที่ ต้มหนังหมู และหัน
 ลูกมือคนที่ 2 อายุ 78 ปี เริ่มงานประมาณ 8 โมง ทำหน้าที่ กำแหงมใส่ใบตอง
 ให้ได้ขนาดเท่ากัน มีพริก 1 เม็ด วางบนแหงม ค่าจ้าง 150 บาทต่อวัน

ลูกมือคนที่ 3 อายุ 73 ปี เริ่มงานประมาณ 8.00 น. ทำหน้าที่ห่อแหงม รัดด้วย
 หนังยาง ค่าจ้าง 100 บาทต่อวัน

ลูกมือคนที่ 4 อายุ 67 ปี ทำหน้าที่ ตัดป้ายยี่ห้อ และนับแหงมใส่ถุงๆ 5 ห่อ ผูกรัด
 ปากถุง พร้อมขาย ค่าจ้าง 100 บาทต่อวัน (คนนี้เป็นโรคซึมเศร้า ลูกมีฐานะดี ขายเป็นจักรยานยนต์ใน
 ตลาด เมื่อมาร่วมทำงานกับป้าสาย ทำให้อาการดีขึ้น และลูกไม่ต้องการให้ป้าสายจ่ายเงินให้พ่อ
 เพราะเกรงใจ และพ่อได้ประโยชน์แล้ว แต่ป้าสายบอกว่า เป็นคนละเรื่องกัน ยังให้เงินค่าจ้างวันละ
 100 บาททุกวัน และคุณลุงก็พอใจมาก ยิ้มแย้มขึ้น แต่ยังไม่ปกตินัก)

ลูกมือคนที่ 5 อายุ 50 ปี ทำหน้าที่ ยกของจากเตา จัดของ เคลื่อนย้ายของที่มี
 น้ำหนักมาก และแบกของอื่นๆ ค่าจ้าง 120 บาทต่อวัน

ในกระบวนการประกอบอาชีพ ป้าสายเป็นผู้ปรุงแหงมเอง โดยจะผสมและหมักแหงม
 แต่เช้า ช่วงเวลา 7.00-8.00 น. เมื่อปรุงเสร็จแล้ว ก็จะวางไว้ ฝายห่อและอื่นๆ ก็จะมาทำหน้าที่ของ
 ตน โดยป้าไม่ต้องอยู่ดูแลก็ได้ ทุกคนรู้หน้าที่ดี สูตรการทำแหงมไม่บอกใคร เพราะหวง ตั้งใจจะ
 ถ่ายทอดให้ลูกภายหลัง

ป้าสายต้องทำแหงมทุกวัน เพราะลูกมือไม่ให้หยุด ป้าสายเข้าใจความจำเป็นของ
 ลูกมือที่ต้องการมีรายได้ เฉพาะอย่างยิ่ง บางรายที่ต้องเลี้ยงดูหลาน จึงหยุดไม่ได้ หากมีการกิจ
 หรือธุระต้องไปทีอื่น จะเตรียมเครื่องปรุงใส่ตู้เย็นไว้เป็นวันๆ ลูกมือจะมาช่วยกันผสม ห่อ และ
 ช่วยกันขายเอง ให้ค่าจ้างคนขายอีก 100 บาทต่อวัน

สิ่งที่ป้าสายให้กับลูกมือที่ทำงานคือ ทำกับข้าว โดยเตรียมกับข้าวสำหรับมือเที่ยงไว้ 1
 อย่าง ทุกคนห่อข้าวเหนียวมาจากบ้านเอง เมื่อเสร็จงาน ก็รับประทานอาหารร่วมกัน เก็บกวาด
 กลับบ้าน ประมาณ 13.00 น. การประกอบอาชีพจบใน 1 วัน ป้าสายจะพักผ่อนไปจนถึงเย็น
 ทำเช่นนี้ทุกวัน ไม่มีวันหยุด

รายได้ หักค่าใช้จ่ายแล้วมีกำไรประมาณ 500-700 บาท/วัน อาชีพนี้ไม่คิดจะขยายอีก
 เพราะตัวคนเดียว ไม่สามารถทำกิจการใหญ่กว่านี้ได้ ยึดหลักพอเพียง พอตัว ไม่เดือดร้อน
 ถึงเหนื่อยแต่ก็มีความสุข

การใช้เวลาว่างทำงานอื่นๆ

ป้าสายได้ช่วยเหลืองานในชุมชน เป็นที่ปรึกษาการจัดกิจกรรมต่างๆ ในชุมชน เช่น งานแต่งงาน งานเทศกาล และงานบุญต่างๆ เกี่ยวกับอาหารการกิน มักจะเป็นคนทำหน้าที่จัดการ กำหนดรายการอาหาร ค่าใช้จ่าย มอบหมายให้มีการแบ่งงานรับผิดชอบ และแบ่งงานกันทำ เป็นที่รู้จักกันทั้งชุมชนว่า ป้าสายมีความสามารถ และช่วยทุกคนได้ ส่วนป้าสายเองก็มีความสุขที่ได้ช่วยเหลือคน บางครั้งต้องจ้างคนมาขายของแทนตน แต่ก็ยินดี เพราะเป็นการช่วยคนอื่น

ตำแหน่งทางสังคมของป้าสาย คือ เป็นประธานแม่บ้าน หมู่ 3 ตำบลหนองตองพัฒนา ซึ่งป้าสายได้ลาออกไปหลายครั้งแล้ว แต่ถูกคัดเลือกมาให้เป็นอีก เป็นประมาณ 30 ปีแล้ว นอกจากนั้น ยังเป็นกรรมการศูนย์เรียนรู้หนองตองพัฒนามาได้ 3 ปี มีความภาคภูมิใจถึงจะเหนื่อย แต่ไม่เหนื่อยใจ

งานอดิเรก

ไม่มีเป็นกิจจะลักษณะ ตอนเย็นหลังตื่นนอนตอนบ่าย ก็ปั่นจักรยานไปเยี่ยมเพื่อน บ้าน บ้านเหนือ บ้านใต้ (ประมาณ 2 กิโลเมตรครึ่ง) เป็นการออกกำลังกายไปด้วย ไม่หวังบ้าน เพราะไม่มีสมบัติอะไร (มีพี่สาวปลูกบ้านอยู่ในบริเวณเดียวกัน) เมื่อเก็บเงินได้ จะไปทัศนศึกษา ต่างประเทศ จนเพื่อนบ้านอิจฉา

คติประจำใจคือ

คิดเรื่องเอื้อเพื่อต่อผู้อื่น ตนเองใส่ใจในตนเอง งานก็ได้ทำ งานวัดก็ได้ช่วย งานบ้านก็ช่วย เพียวก็ได้เที่ยว พอเพียงแล้ว

“ແລ້ງຈິ ແລ້ງຫຍາຍ ແລ້ງຜາຍ ແລ້ງແພ່ ຍິ່ງຊື່ເໝີຍ ຍິ່ງໄມ້ ຍິ່ງໃຫ້ ຍິ່ງໄດ້”

ปัญหาในการประกอบอาชีพ

ป้าสายต้องการแรงงานวัยหนุ่มสาวให้มาช่วยทำงานบ้าง เพราะบางครั้งงานก็หนัก โดยเฉพาะอย่างยิ่งการผสมหมั่น แต่ผู้สูงอายุที่ช่วยอยู่ไม่ยอมออก เนื่องจากแต่ละคนต้องการมีอาชีพของตน จึงคิดไม่ตกว่าจะทำอย่างไร สมาชิกในชุมชน มักจะถามว่า ทำไมต้องเลี้ยงคนเฒ่า ก็ตอบไม่ได้ แต่ลึกๆ คือสงสาร

สิ่งดีที่ใช้แรงงานผู้สูงอายุ คือ ผู้สูงอายุรับผิดชอบดี ไม่มีอู้งาน ไม่ทะเลาะกัน คุยกัน สนุกสนาน ทำงานไวให้ดูแลแทนได้ พองานเสร็จ ช่วยกันเก็บล้างเรียบร้อย ไม่ต้องบอก สบายใจ โดยลูกมือคนหนึ่งมีหลานที่ถูกเอามาฝากให้ช่วยดูแล 2 คน จึงต้องประกอบอาชีพ หากไม่ทำ จะไม่มีเงินให้หลาน ป้าสายคอยให้ความช่วยเหลือ เป็นอาหาร กลัวย ของรับประทานอื่นๆ ให้เขาไปเลี้ยงหลานเป็นประจำ คนนี้หยุดงานไม่ได้ต้องทำทุกวัน

กรณีศึกษาที่ 3 ป้าโสภี อายุ 65 ปี ประกอบอาชีพทำแหนม แคบหมู และขนมดอกจอกขาย

ข้อมูลส่วนบุคคล

สถานภาพ อยู่กับคู่สมรส (เป็นอดีตผู้ใหญ่บ้าน) มีบุตรด้วยกัน 2 คน ชาย 1 คน และหญิง 1 คน

คนแรกเป็นหญิง อายุ 41 ปี จบปริญญาโทมหาวิทยาลัยมหิดล (ด้านสิ่งแวดล้อม) ทำงานราชการ

คนที่สองเป็นชาย อายุ 37 ปี จบปริญญาตรี ช่วยงานในครอบครัว

การศึกษา จบการศึกษาระดับประถม 4 และศึกษาต่อการศึกษานอกโรงเรียน (กศน.) จนสำเร็จการศึกษาในระดับมัธยมศึกษา

สุขภาพ เป็นความดันโลหิตสูง ไขมันในเส้นเลือด

การประกอบอาชีพ

จุดเริ่มต้นการประกอบอาชีพ

เริ่มเข้าสู่อาชีพเมื่อปี 2539 ก่อตั้งเป็นวิสาหกิจชุมชนกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรบ้านบ่อปู้ หมู่ 1 ตำบลดอนแก้ว อ.แมริม จ.เชียงใหม่ โดยเกษตรกรจังหวัดเป็นผู้สนับสนุน รวมกลุ่มกันกู้ยืมเงินมา 200,000 บาท ใช้คืนภายใน 5 ปี เรียบร้อยแล้ว กลุ่มทำแหนม แคบหมู ขนมดอกจอกขาย เป็นกลุ่มอาชีพของแม่บ้านเกษตรกร ซึ่งเดิมมีสมาชิก 10 คน ต่อมาสมาชิกก็เริ่มขาดหายไป บางคนไปทำงานที่อื่น ไม่ได้มาร่วมกลุ่มอีก จึงทำเองกับครอบครัว โดยกู้ยืมเงินมาซื้ออุปกรณ์อีก 150,000 บาท ปัจจุบันคืนไปแล้ว 70,000 บาท เหลืออีก 80,000 บาท

ปี 2551 ไปอบรมทำไส้กรอกเยอรมัน โดยสำนักงานวิสาหกิจชุมชนจัดขึ้นที่เชียงใหม่ นำความรู้มาทำระยะหนึ่งก็เลิก เพราะว่าขายยาก และเก็บไว้นานไม่ได้ จึงทำแหนมอย่างเดียว และการทำแหนมก็เป็นไปด้วยดี สามารถขายได้ กลุ่มลูกค้าเป็นชาวบ้านในพื้นที่ และนักท่องเที่ยว การประกอบอาชีพยึดสูตรดั้งเดิม ไม่ใส่สารวัตถุเนื้อที่ทำให้เนื้อแข็ง คนพื้นเมืองนิยมรับประทาน

ลักษณะการประกอบอาชีพและผู้ช่วยในการทำงาน

การทำแหนม และขนมดอกจอก แรงงานที่ใช้มีสมาชิกในครอบครัวเป็นผู้ช่วยหลัก และจ้างคนนอกครอบครัว (เพื่อนบ้าน) 3 คนมาร่วมทำงานด้วย คนหนึ่งทอดดอกจอก อีก 2 คน ช่วยทำแหนม ส่วนแคบหมูเพื่อนบ้านรับไปทำที่บ้าน และเอามาส่งให้ป้าโสภีตอนบ่ายๆ ประมาณ 4 โมงเย็น (16.00 น.) สามี่(คุณลุง)ขับรถไปกับป้าโสภีเอาแหนม แคบหมู และขนมไปส่ง เก็บเงินวันก่อนมาด้วย

วันๆ หนึ่งส่งขายจนหมด กลับถึงบ้านประมาณ 2 ทุ่ม (20.00 น.) จึงจะทำอาหารรับประทานอาหารเย็น และพักผ่อน

ซึ่งคิดว่า ขณะนี้ อาชีพไปได้ด้วยดี มีรายได้เฉลี่ย (ส่วนกำไร) วันละ 500 บาท ก็พออยู่พอกิน พอเก็บไว้คั่นหนี้สิน

ทุกวันที่ 10 ของเดือน อบต.ดอนแก้ว จัดสถานที่ให้เอาผลิตภัณฑ์ไปขาย โดยคุณลุงชายที่ อบต. ป่าไผ่ไปขายที่ศาลากลางจังหวัด โดยมีลูกชายช่วยขับรถให้ การขายสินค้า ขายได้ดีมาก ประมาณ 1 ชั่วโมงก็ขายหมด ขายหมดทั้ง 2 แห่ง มีความสุข

ปัจจุบัน ที่บ้านเป็นแหล่งเรียนรู้ แหล่งฝึกอาชีพของมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ มีคนมาฝึกงานด้วยเสมอ ซึ่งเต็มใจที่จะให้ความรู้กับผู้อื่น ทำให้ตนไม่เหงา ได้พบปะกับบุคคลอื่น

สำหรับคุณลุง (สามีป่าไผ่) การทำแหนม (ห่อแหนม) ทำให้มือของคุณลุงซึ่งเคยเป็นนิ้วล็อก มีอาการดีขึ้น ทำให้คุณลุงพอใจมาก

ประโยชน์ของการประกอบอาชีพ

1. สร้างรายได้ให้ครอบครัว รายได้จากการขายแหนม เฉลี่ย (ส่วนกำไร) วันละ 500 บาท ทำให้มีเงินเหลือพอสำหรับการใช้คั่นหนี้สิน

2. ช่วยรักษาโรค สามีของป่าไผ่ได้มาช่วยทำแหนม เป็นคนห่อแหนม ทำให้มือซึ่งเคยมี อาการนิ้วล็อก มีอาการดีขึ้น ทำให้สามีของป่าไผ่รู้สึกพอใจมาก

3. สร้างการมีส่วนร่วมของสมาชิกครอบครัว เป็นงานที่คนครอบครัวได้ร่วมกัน การใช้สมาชิกในครอบครัวเป็นแรงงานหลัก ทั้งสามี และลูกชาย ของป่าไผ่ก็ได้มาทำงานร่วมกัน ทำให้ครอบครัวอบอุ่น

เหตุผลที่ทำให้ยังประกอบอาชีพ

สินค้าเป็นที่ยอมรับของตลาด ทั้งแหนม แคมหมู ขนมหอกจอก เมื่อนำไปขายที่ตลาดก็ขายหมดทุกครั้ง รู้สึกมีความสุข สามารถหารายได้ดี และยังเป็นหนี้อยู่ ต้องหารายได้มาใช้หนี้ หากจะยุติงานกลับไปทำไร่ ทำนา หรือทำสวนลำไย ก็ทำไม่ได้ เพราะเป็นโรคแพ้ยาพ่นลำไย (ฮอริโมน) และยาฆ่าแมลง

การเลิกประกอบอาชีพ

ไม่มีแผนการหยุดงาน จะทำไปจนกว่าร่างกายจะไม่ไหว แต่สำหรับคนสูงอายุ ถ้านั่งๆ นอนๆ ร่างกายจะเสื่อมเร็ว ต้องทำงานไปเรื่อยๆ คิดว่าอาชีพนี้เหมาะสมกับตนเอง เพราะไม่บั่นทอนร่างกาย (เคยมีอาชีพทำสวนมาก่อน แพ้ยาฆ่าแมลง เจ็บป่วย) เห็นว่า การทำงานเป็นการออกกำลังกายด้วย

ปัญหาในการประกอบอาชีพ

ขาดแรงงานเสริม ไม่สามารถขยายงานได้ แรงงานหายาก หากมีแรงงานจะสามารถขยายงานได้อีกมาก ตลาดยังเปิดรับ

ความคิดเห็นเกี่ยวกับการส่งเสริมให้ผู้สูงอายุทำงาน

เป็นเรื่องยาก คนที่ทำงานเท่านั้นที่จะทำ คนไม่ทำงาน ไม่ทำ พอมีเงินหน่อยก็ไม่ทำ บางคนทำแล้วปวดหลัง เจ็บมือ ก็เลิก ไม่ทำงาน คนที่จำเป็นลำบากเท่านั้น จึงจะทำงาน

กรณีศึกษาที่ 4 ป้าเสาว์ อายุ 62 ปี รับผิดชอบอาหารสำหรับจัดเลี้ยงสัมมนา

ข้อมูลส่วนบุคคล

ป้าเสาว์ อายุ 62 ปี สถานภาพ อยู่กับสามี อายุ 80 ปี มีบุตรด้วยกัน 5 คน เป็นชาย 3 คน หญิง 2 คน ลูกคนโต (ญ) และคนที่ 3 (ช) แต่งงานแล้ว ย้ายบ้านออกไป ส่วนลูกคนอื่นๆ ที่เหลืออีก 3 คนนั้นยังอาศัยอยู่ร่วมกัน นอกจากนี้ ที่บ้านของป้าเสาว์ยังมีผู้อาศัยอีก 2 คน คือ หลานชายอายุ 18 ปี กำลังเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 (ม.6) และลูกจ้างอีก 1 คน รวมทั้งหมดที่บ้านของป้าเสาว์มีผู้คนที่อยู่ร่วมกันจำนวน 7 คน

การศึกษา จบ ป.6

ภาวะสุขภาพ – มีอาการโรคเบาหวาน ต้องฉีดอินซูลินทุกวัน

รายได้ ป้าเสาว์มีรายได้จากการทำงานเฉลี่ย 2,000- 3,000 บาทต่อเดือน (เฉพาะกำไรจากการประกอบอาชีพ) สามีเป็นอดีตข้าราชการครู ได้รับเงินบำนาญมา 10,000 บาท แบ่งให้ป้าเสาว์ ไว้ใช้ในดูแลกิจการของครอบครัว 6,000 บาท ลูกสาวคนโตรับราชการครู ให้เดือนละ 3,000 บาท และลูกชายคนที่ 3 รับราชการ ให้เดือนละ 1,000 บาท ลูกสาวคนที่ 4 รับราชการ ก็ช่วยรับผิดชอบเรื่องค่าน้ำค่าไฟให้ ส่วนลูกคนอื่นๆ มีอาชีพรับจ้าง และว่างงานอยู่

การประกอบอาชีพ

จุดเริ่มต้นของการมาทำอาหารขาย

ป้าเสาว์เล่าถึงจุดเริ่มต้นของการมาทำอาหารขาย เกิดจาก “ความชื่นชอบในการทำอาหาร” มาตั้งแต่สมัยยังเป็นเด็ก ป้าเป็นลูกคนที่ 4 จาก 9 คน พ่อของป้าเป็นแพทย์ในสงครามโลกครั้งที่ 2 ส่วนแม่เป็นแม่บ้านธรรมดาดูแลลูกๆ ทั้ง 9 คน สมัยนั้นป้าเสาว์ได้ช่วยงานแม่ภายในครัวบ่อยๆ นอกจากนี้ ยังเคยรับจ้างตำพริก โขลกพริก กระเทียม เพื่อทำเครื่องแกง บ่อยๆ ครั้งเข้าก็ทำให้ป้าเรียนรู้ว่า เครื่องแกงตัวไหน ใช้ทำแกงอะไร อย่างไรก็ตาม ป้าเสาว์ก็ยังไม่ได้ประกอบอาชีพขายอาหาร ก่อนหน้านั้นป้าเสาว์เป็นเพียงแม่บ้านธรรมดาที่ต้องคอยดูแลลูก 5 คน ซึ่ง

มีอายุได้ๆ กัน จนมาถึงปี 2523 ลูกๆ ของป้าเสาว์อยู่ในวัยศึกษาเล่าเรียน จึงมีค่าใช้จ่ายในครอบครัวมากขึ้น พี่สาวของป้าเสาว์ทำงานที่พัฒนาชุมชนได้มาขอให้ช่วยทำอาหารสำหรับผู้มาเข้าร่วมอบรมในโครงการของพัฒนาชุมชน ค่าตอบแทนได้รับเป็นรายคน ซึ่งป้าก็ได้รับไปทำ และคนที่ทานก็เห็นว่า “ใช้ได้ อร่อย” ชอบในรสชาติอาหารที่ป้าเสาว์ทำ จึงเริ่มอาชีพรับจัดอาหารสำหรับการจัดประชุมสัมมนา มาตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา โดยที่หน่วยงานพัฒนาชุมชนเมื่อมีการจัดประชุมเมื่อใดก็จะเรียกใช้บริการจากป้าโดยตลอด ทำให้ป้าเสาว์มีรายได้เดือนหนึ่งๆ กว่าหมื่นบาท ทำอาชีพนี้มาเป็นเวลากว่า 15 ปีแล้วที่ ป้าเสาว์เป็นแม่ครัวรับจัดอาหารอย่างนี้ แต่มาช่วงหลังๆ มีโรงแรมใหม่ๆ ปลุกสร้างขึ้นและมีบริการจัดเลี้ยงภายในโรงแรม ทำให้คนมาใช้บริการจัดอาหารลดน้อยลง อีกทั้งกลุ่มข้าราชการที่เป็นคนรู้จักคนเก่าคนแก่ต่างเกษียณกันไปเป็นส่วนใหญ่ คนที่มาใหม่ก็ไม่ค่อยรู้จักป้า ก็ยิ่งทำให้ป้าขาดลูกค้าจากหน่วยงานราชการลดลงเรื่อยๆ ทำให้ปัจจุบันนี้ ป้าจึงมีลูกค้าหลักคือ ศูนย์เด็กเล็กก่อนวัยเรียน และคนรู้จักเก่าแก่จะติดต่อมาหาป้าเสาว์จัดอาหารให้เป็นครั้งคราว

กลุ่มลูกค้า - หน่วยงานราชการต่างๆ ที่มีการจัดฝึกอบรม บุคคลผู้ต้องการให้จัดอาหารและในงานเลี้ยง งานบุญ งานแต่งงาน งานบวช งานศพ

ป้าเสาว์คิดค่าอาหารเป็นรายหัวขึ้นอยู่กับว่า ต้องจัดอาหารกี่อย่าง จัดอาหารว่างด้วยหรือไม่ ตัวอย่างเช่น

- อาหารกลางวันสำหรับผู้ใหญ่ คิด 150 บาทต่อคน มีอาหาร 3 อย่าง และของหวานหรือผลไม้

- อาหารเป็นจานๆ ประเภทอาหารจานเดียว จะคิดราคา 30 บาทต่อจาน พร้อมน้ำซุบ

- อาหารกลางวันสำหรับผู้ใหญ่ พร้อมอาหารว่าง 2 มื้อ คิดราคา 200 บาทต่อคน

- อาหารกลางวันสำหรับเด็ก คิดเป็น 90 บาทต่อคน พร้อมผลไม้

ลักษณะการประกอบอาชีพและผู้ช่วยในการทำงาน

ในการทำอาหารแต่ละครั้ง ป้าเสาว์จะทำหน้าที่เป็นแม่ครัวปรุงอาหารตามสูตรต่างๆ โดยจะให้ลูกสาว (ตอนนั้นยังไม่ป่วย) และลูกจ้างอีกคนเป็นฝ่ายเตรียมของที่ใช้สำหรับปรุงอาหารให้ แต่ป้าเสาว์จะเป็นคนจ่ายตลาดซื้อวัตถุดิบเอง ทุกๆ วันจันทร์ถึงศุกร์ป้าต้องตื่นประมาณตี 4 เพื่อไปจ่ายตลาดซื้อวัตถุดิบเครื่องปรุงที่ใช้สำหรับเมนูอาหาร ถึงเวลา 6-7 โมงเช้า กลับมาที่บ้าน ทำอาหารให้เสร็จ จนเวลา 9 โมงครึ่งก็จะให้ลูกชายขับรถไปส่งอาหารที่ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก โดยปกติถ้าทำส่งให้กับศูนย์เด็กเล็ก ก็จะมีลูกมือเพียง 2 คน แต่หากป้าได้รับงานจัดอาหารเลี้ยงที่มีผู้

มาร่วมงานมากๆ เช่น งานแต่งงาน งานขึ้นบ้านใหม่ งานศพ ป้าก็จะจ้างคนเพิ่ม 4 คนบ้าง 5 คนบ้างแล้วแต่ขนาดของงาน โดยจ่ายค่าจ้างเป็นรายวันๆ 200 บาทต่อคน

เหตุผลที่ทำให้ยังประกอบอาชีพ

สาเหตุหลักที่ป้าเสาว์ก็ยังคงทำงานอยู่ แม้จะรู้สึกว่ “เหนื่อย” เนื่องจาก “เพราะเงินเรามีไม่พอใช้ ถ้าไม่ทำ เงินก็จะไม่พอใช้จ่ายในบ้าน” โดยป้าเสาว์เล่าให้ฟังว่า บ้านของป้ามีคนอยู่เยอะ (7 คน) แต่คนที่หาเงินเข้าบ้านจริงๆ มีอยู่แค่ 3 คน (ตัวเอง สามี ลูกสาวคนที่ 4) นอกนั้นเป็นรายจ่ายทั้งหมด ไม่ว่าจะเป็นลูกสาวคนที่ 2 ซึ่งกำลังรักษาโรคมะเร็งเต้านมอยู่ ทำงานหนักไม่ได้ ลูกชายคนเล็กก็ว่างงานหางานทำไม่ได้ หลานชายที่อายุ 18 ปีนั้น ก็กำลังเรียนอยู่ ต้องเรียนเลยไม่ค่อยได้มาช่วยอะไร

ปัญหาในการประกอบอาชีพ

1. ปัญหาสุขภาพ ป้าเสาว์เป็นโรคเบาหวานและมีอาการในระดับต้องฉีดอินซูลินเพื่อควบคุมอาการทุกวัน ให้ลูกสาวหรือลูกชายเป็นผู้ฉีด

2. ปัญหาวัสดุดิบที่ใช้มีราคาสูงขึ้นทุกวันๆ แต่ป้ามีรายได้คงที่

การเลิกประกอบอาชีพ

ปัญหาสุขภาพเป็นประเด็นหลักที่จะทำให้ต้องเลิกทำงาน ทั้งปัญหาสุขภาพของตนเองและสมาชิกในครอบครัว คือ หากมีอาการโรคเบาหวานกำเริบ ก็จะทำงาต่อไม่ได้ สามียาวก็ต้องดูแล เพราะสามีอายุมากแล้ว (80 ปี) เป็นโรคความดันโลหิตสูง และหากลูกสาวคนที่เป็นมะเร็งอาการไม่ดีขึ้น (ตอนนี้รักษาด้วยคีโม) ก็ต้องอยู่ดูแลด้วย

ประเภทที่ 3 งานเกษตรกรรม

คือ ผู้ที่ทำงานเกี่ยวกับการปลูกพืช การเลี้ยงสัตว์ และการประมง ซึ่งจากกรณีศึกษา 11 ราย พบว่า มีผู้สูงอายุ 2 ราย ได้แก่

กรณีศึกษาที่ 5 นายจัน อายุ 69 ปี ประกอบอาชีพเลี้ยงวัว

กรณีศึกษาที่ 6 นายทอง อายุ 67 ปี ประกอบอาชีพทำนาปี

โดยแต่ละกรณีมีรายละเอียดดังนี้

กรณีศึกษาที่ 5 นายจัน อายุ 69 ปี ประกอบอาชีพเลี้ยงวัว

ข้อมูลส่วนบุคคล

สถานภาพสมรส อยู่กับภรรยา (อายุ 67 ปี) มีบุตรด้วยกัน 6 คน เป็นผู้หญิง 3 คนเป็นผู้ชาย 3 คน ลูกๆ ได้แต่งงานหมดแล้ว และขณะนี้อาศัยอยู่ร่วมกับลูกสาวคนโตและลูกเขย มีหลาน 2 คน อยู่รวมกันเป็นครอบครัวใหญ่

ภาวะสุขภาพ ต้องเข้าตรวจเบาหวานเป็นประจำทุก 2 เดือน แต่สุขภาพภายนอกแข็งแรงดี ไม่มีผลอะไรต่อการดำเนินชีวิตประจำวัน

ระดับการศึกษา จบการศึกษาระดับประถม 4

รายได้ มีรายได้ เดือนละประมาณ 2,000-3,000 บาท จากที่ลูกๆ ให้ ส่วนรายได้จากการเลี้ยงวัว ขายเป็นงวด ประมาณ 20,000 บาท/ปี

การประกอบอาชีพ

จุดเริ่มต้นการประกอบอาชีพ

เดิมนายจันมีอาชีพทำเกษตรกรรม ทั้งทำนา และเลี้ยงสัตว์ มีที่นากว่า 80 ไร่ และวัวหลายสิบตัว ต่อมาเมื่อนายจันอายุเพิ่มมากขึ้น แต่ยังคงต้องการทำงาน จึงได้เลี้ยงวัวเพียงอย่างเดียวเท่านั้น จำนวนวัวที่เลี้ยงอยู่มีจำนวน 5 ตัว เป็นวัวพันธุ์พื้นเมือง

รายได้ ขายวัวแต่ละครั้งได้กำไร 3,000-4,000 บาทต่อตัว

กลุ่มลูกค้า – พวกพ่อค้า และคนที่รู้จักที่ต้องการวัว

ลักษณะการประกอบอาชีพและผู้ช่วยในการทำงาน

นายจันเป็นคนรับผิดชอบดูแลวัวทั้งหมด โดยนายจันจะไปซื้อวัวอายุน้อย ยังหนุ่มสาวอยู่ เอามาเลี้ยง มาขุนให้อ้วน ราคาวัวตัวหนึ่ง ตอนซื้อมีราคาประมาณ 15,000 กว่าบาท ใช้เวลาเลี้ยงตัวหนึ่งประมาณ 6-7 เดือน พอวัวโต พอขายได้ราคาตั้งแต่ 18,000-20,000 บาท และถ้าเป็นตัวเมียก็จะเก็บไว้ทำแม่พันธุ์ เอาไปผสมพันธุ์กับพ่อพันธุ์อื่น

นายจันเล่าเรื่องการเลี้ยงวัวว่า เลี้ยงช่วงหน้าแล้ง ช่วงที่นาว่างเว้นจากการทำนา ในที่นาของลูกนายจันเอง มีที่นาประมาณ 32 ไร่ โดยนายจันรับผิดชอบเลี้ยงวัว และคอยหาหญ้าให้วัวกิน ทุกๆ เช้า ก็จะปล่อยวัวออกจากคอก ให้เดินไปทุ่งนา เวลาประมาณ 8-9 โมงเช้า นายจันจะตามไปที่ทุ่งนา เพื่อไปตัดหญ้าที่ปลูกไว้สำหรับเลี้ยงวัวโดยเฉพาะ ซึ่งนายจันปลูกหญ้าไว้ในทุ่งนา มีเนื้อที่ 2 ไร่ โดยเมล็ดพันธุ์ของหญ้า นายจันได้ไปขอมาจากเกษตรตำบล วันหนึ่งๆ นายจันจะตัดหญ้าให้วัวกิน (ใช้เคียว) ใช้เวลาเฉลี่ย 1 ชั่วโมง นายจันจะออกไปเกี่ยวหญ้าทุกวัน หากวันไหนฝนตก ก็จะรอให้ฝนหยุดตก จึงจะออกไป แต่ต้องไปทุกวัน เพราะจะเอาหญ้าสดไปให้วัว เอารำไปให้ (ได้แกลบฟรี) ลูกมีโรงสีข้าวอยู่ หลังจากนั้นก็นกลับมาอยู่บ้าน ไม่ได้ทำอะไรอยู่เฉยๆ ดูโทรทัศน์ ฟังวิทยุ และช่วยดูแลเหลนบ้างเป็นบางครั้ง ช่วงตอนเย็น วัวที่เลี้ยงก็จะเดินตามๆ กัน กลับมาถึงที่บ้านเอง

ประโยชน์ของการประกอบอาชีพ

นายจัน กล่าวถึงประโยชน์ที่ได้รับจากการเลี้ยงวัวว่า ทำให้ได้ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ เพราะตนเองมีเวลา ไม่ต้องทำนาแล้ว การอยู่ว่างๆ เฉยๆ ก็ทำไม่ได้ และการเลี้ยงวัวเป็นงานที่มีความชอบอยู่แล้ว และยังทำให้มีสุขภาพแข็งแรงอีกด้วย

เหตุผลที่ทำให้ยังประกอบอาชีพ

ไม่ต้องการจะอยู่เฉยๆ และสภาพร่างกายไม่เหมาะสมกับงานแบบเดิม คือ ทำนา โดยนายจันได้กล่าวว่า “ตนเองแก่มากแล้ว (อายุ 69 ปี) แต่ไม่ต้องการจะอยู่เฉยๆ และการเลี้ยงวัวไม่ยุ่งยาก แค่นำหญ้ามาให้วัวกิน ก็พอแล้ว ส่วนน้ำ ก็วัวไปหากินเองตามแหล่งน้ำตามธรรมชาติเอาเอง

การเลิกประกอบอาชีพ

ลูกๆ บอกให้หยุด ลูกขอไว้ว่า “พ่ออายุมากแล้ว อยู่เฉยๆ เกะพ้อ” โดยนายจันได้กล่าวถึงเรื่องนี้ว่า “วัวที่มีอยู่ ก็ขายก็ให้ลูกเอาไว้ทำนา ถ้าเลี้ยง ก็เลี้ยง ถ้าไม่เอาก็ขายทิ้ง เอาเงินมาใช้ ที่ดินโอนให้ลูกหลานแล้ว อยากซื้อก็ซื้อ อยากขายก็ขาย ตอนนี้อยู่ไม่ห่วงอะไรแล้ว ลูกๆ ก็โตหมดแล้ว นอนตาย...ก็ตายตาหลับ” “ถ้าจะให้เลิกทำงาน ก็ต่อเมื่อไปไม่ไหว ไม่มีแรง ซึ่งเราจะรู้สึกเองว่า จะไหวหรือไม่ไหว”

กรณีศึกษาที่ 6 นายทอง อายุ 67 ปี ประกอบอาชีพทำนาปี

ข้อมูลส่วนบุคคล

นายทอง เป็นข้าราชการเกษียณจากศูนย์วิจัยทดลองพันธุ์สัตว์ มีภรรยา อายุ 62 ปี มีบุตร 3 คน เป็นผู้หญิง 1 คน เป็นผู้ชาย 2 คน ลูกๆ ได้แต่งงานกันหมดแล้ว

คนโต อายุ 48 ปี จบ ป.ตรี รับราชการทหาร มีลูก 2 คน

คนรอง อายุ 36 ปี จบ ป.6 มีอาชีพทำนา แยกไปอยู่บ้านอื่น แต่อยู่ภายในจังหวัด

คนสุดท้าย อายุ 34 ปี จบ. มศ.3 มีอาชีพรับจ้างทั่วไป

สมาชิกในครอบครัวนายทอง มีจำนวนทั้งสิ้น 7 คน คือ นายทอง ภรรยา ลูกคนเล็ก และหลานอีก 3 คน หลานคนโต เรียนอยู่ ม.6 หลานคนที่ 2 เรียน ป.6 ส่วนคนที่ 3 คนเล็กกำลังเรียนชั้นอนุบาล

ภาวะสุขภาพ แข็งแรงดี เนื่องจากมีการดูแลสุขภาพตนเอง โดยการออกกำลังกายเป็นประจำ อาหารการกินถูกสุขลักษณะ

ระดับการศึกษา จบการศึกษาระดับประถมศึกษา 4 จากโรงเรียนบ้านกอก ตำบลบ้านไทย อำเภอน้ำขุ่น จังหวัดอุบลราชธานี

รายได้ มีรายได้ เดือนละประมาณ 1,000 บาท (ไม่รวมเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ) และไม่นับรายได้จากการขายข้าว ปีละประมาณ 15,000 บาท

การประกอบอาชีพ

จุดเริ่มต้นการประกอบอาชีพ

นายทองทำงานราชการที่ศูนย์วิจัยทดสอบพันธุ์สัตว์จังหวัดอุบลราชธานี เมื่อเกษียณ นายทองได้รับเงินบำเหน็จมา 200,000 บาท ได้นำเงินจำนวนนี้ไปใช้สำหรับปลูกบ้านใหม่ทั้งหมด ลูกทั้ง 3 คน ก็แต่งงานมีครอบครัวหมดแล้ว คนที่ได้เงินเดือนมากที่สุดคือ ลูกคนโตมีอาชีพเป็นทหาร เงินเดือนประมาณ 10,000 กว่าบาท ส่วนอีก 2 คน มีอาชีพทำนา และทำงานรับจ้าง รายได้ไม่แน่นอน ทำให้ลูกๆ ของนายทองไม่สามารถสนับสนุนทางการเงินให้กับพ่อแม่ได้ นอกจากนี้ ลูกก็ยังฝากให้ช่วยดูแลหลานอีกอีก 3 คน ทำให้ครอบครัวของนายทอง มีจำนวนสมาชิกทั้งสิ้น 7 คน คือ นายทอง ภรรยา ลูกคนเล็ก และหลาน หลานคนโต เรียนอยู่ ม.6 หลานคนที่ 2 เรียน ป.6 ส่วนคนที่ 3 คนเล็กกำลังเรียนชั้นอนุบาล

จากการที่เกษียณราชการมา เงินบำเหน็จที่ได้รับมาก็นำไปปลูกบ้านใหม่หมด เงินเก็บออมก็ไม่มี ลูกก็ช่วยอะไรไม่ได้ และยังฝากหลานให้ดูแลอีกถึง 3 คน ดังนั้น เพื่อให้มีอาหารสำหรับทานในครอบครัว นายทองคิดว่า ตนยังมีที่นาอยู่ อยากใช้ที่นาให้เป็นประโยชน์ จึงชวนกลับมาคิดถึงอาชีพที่เคยช่วยพ่อแม่สมัยที่ตนยังเป็นเด็ก คือ อาชีพทำนา เพราะ “จะได้มีข้าวกิน” และเห็นว่า “ตนเองยังมีกำลังพอที่จะทำได้”

ลักษณะการประกอบอาชีพและผู้ช่วยในการทำงาน

ในการทำนา นายทองมี ภรรยา และลูก 2 คน มาช่วยกันทำนา แต่ช่วงหลังเกษียณมาใหม่ๆ นายทองและภรรยาช่วยกันทำนาเพียง 2 คน ในพื้นที่ 4 ไร่ เพื่อเป็นการทดลองว่า “ตนเองจะสามารถทำได้หรือไม่ เพราะไม่ได้ทำนา มานานแล้ว” นายทองและภรรยาช่วยกันทำนา ตั้งแต่ “ไถพรวน ไถกลบ จ้างรถมาไถ ส่วนการปักกล้าข้าว ก็ใช้วิธี “เอาแรง” ลักษณะคือ การไปเป็นแรงงานทำนาในที่นาของคนอื่นแลกเปลี่ยนกัน คิดเป็นวันๆ เราไปช่วยเขาทำนาก็วัน เขาก็จะมาช่วยเราทำนาเท่ากัน แลกเปลี่ยนกัน” อย่างไรก็ตาม ในขณะที่นายทองหรือภรรยาต้องไปช่วยในที่นาคนอื่น แต่จะต้องมีคนหนึ่งที่คอยอยู่บ้านเพื่อคอยดูแลหลานๆ หากจะออกไปข้างนอกต้องสลับกันไป

การทำนาของ นายทอง เป็นประเภท นาปี อาศัยน้ำฝนตามธรรมชาติ จึงมีระยะเวลาทำนาเพียง 6 เดือน (ฤดูฝน) ช่วงเวลาที่เหลือ นายทองและภรรยา มีรายได้จากการรับจ้างทั่วไป และเผาถ่านขาย เพื่อให้มีรายได้เข้ามาในครอบครัวบ้าง

การทำนาแต่ละปี นายทองก็จะพยายามนำเทคนิควิธีการใหม่มาทดลองใช้เพื่อเพิ่มผลผลิต โดยได้กล่าวถึงเรื่องนี้ว่า “ช่วงแรกๆ ที่ทำนาก่อนหน้านี้ ปักดำกล้า ก็ปักแบบถี่ๆ คิดว่าจะได้ข้าวเยอะ แต่มันขึ้นแต่ใบ ไม่ออกรวงข้าว เพราะแสงแดดส่องไม่ถึงทั่วกัน ดังนั้น 2-3 ปีที่ผ่านมา เวลาขึ้นแถวปักดำกล้าต้นข้าว จะทำห่างๆ ข้าวที่ขึ้น แดกกอดี แม่น้ำมีน้อย และไม่ปักลึกเกินไป เดี่ยวข้าวไม่งอก” และหลังจากทำนาแล้ว นายทองจะไม่เผาหญ้าเหมือนที่นาคนอื่นใกล้เคียง แต่นายทองจะใช้วิธีไถกลบเพื่อให้ฟางข้าวเหล่านั้นเป็นปุ๋ยสำหรับการปลูกข้าวปีต่อไป

ประโยชน์ของการประกอบอาชีพ

1. ต้องการผลผลิต คือ ข้าวสำหรับรับประทานในครัวเรือน ผลผลิตที่ได้จากการปลูกข้าวในครั้งแรก เป็นที่พึงพอใจ คือ “ได้ข้าวมากินตลอดปี” โดยเก็บเกี่ยวได้ข้าวเปลือก 43 กระสอบ กระสอบหนึ่งมีน้ำหนักประมาณ 30 กิโลกรัม ต่อมา นายทองได้ขยายพื้นที่ปลูกข้าวเป็น 6 ไร่ เพราะขณะนั้น “หลานๆ ก็โตขึ้น กินมากขึ้น และมาช่วยงานได้บ้างแล้ว” ได้ผลผลิตเป็นข้าวเปลือกประมาณ 50-60 กระสอบ นายทองได้นำข้าวสารที่ได้บางส่วนมาขาย ประมาณ 10 กระสอบ ได้เงินมา 3,000 กว่าบาท เพื่อนำเงินมาใช้สำหรับซื้อของใช้ในชีวิตประจำวัน เช่น พวกสบู่ ยาสีฟัน ยาสระผม

2. ลูกหลานกลับมาอยู่ร่วมกัน การทำนาทำให้ลูกทั้งลูกชายและลูกสาว ไม่ร่วมกันทำนา รวมถึงลูกชายคนที่เป็นทหารได้ย้ายมาอยู่ที่อุบลราชธานี เมื่อถึงฤดูกาลทำนาก็จะมาช่วยทำนาด้วย ปี 2554 ได้ขยายพื้นที่ปลูกข้าวเพิ่มขึ้นไปอีก เป็น 10 ไร่ เพราะว่าลูกชายได้กลับมาช่วยทำนาด้วยอีกคน และกำลังรอผลผลิตอยู่

เหตุผลที่ทำให้ยังประกอบอาชีพ

เหตุผลหลักที่ นายทองกล่าวว่า ที่ยังคงทำนาอยู่ก็เพราะต้องการนำข้าวที่ปลูกมารับประทานในครัวเรือน โดย นายทองได้กล่าวว่า “ถ้าไม่ทำ... ก็ไม่มีกิน เราไม่มีรายได้อะไร มีแค่เงินเบี้ยยังชีพเดือนละ 500 บาท 2 คน ส่วนลูกเขาก็ต้องใช้ ต้องจ่าย ก็ให้เราไม่ได้ เลยต้องทำนาจะได้มีข้าวกิน หลานแต่ละคนก็ช่วยกำลังกิน กำลังนอน”

ปัญหาอุปสรรค

ปัญหาภัยธรรมชาติ เนื่องจากการทำนาของ นายทอง ต้องอาศัยน้ำฝนจากธรรมชาติ บางปีก็ต้องประสบกับปัญหาแล้งขาดน้ำ ทำให้ต้นข้าวไม่โต บางปีก็ประสบกับปัญหาน้ำท่วมทำให้ต้นข้าวตายไปบางส่วน

การเลิกประกอบอาชีพ

ปัญหาสุขภาพ กล่าวคือ เมื่อร่างกายไม่มีแรงพอที่จะทำนา หรือไม่สามารรถเคลื่อนไหวยุได้ถึงจะหยุด โดยนายทองได้กล่าวว่า “ตนเลิกไม่ได้ ถ้าไม่ทำก็ไม่มีกิน” “จะหยุดได้ก็ต่อเมื่อ ตนเองทำไม่ไหว สังขารไม่ไหว ถึงจะหยุดได้”

การส่งเสริมให้ผู้สูงอายุทำงาน

นายทองมีความต้องการเป็นวิทยากรถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับการทำเกษตรปลอดสารเคมี เพราะว่าตนเองมีความรู้มีประสบการณ์และมีความตั้งใจที่จะทำประโยชน์ให้กับสังคม เพื่อให้ชุมชนที่อาศัยได้พัฒนา รวมถึงการพัฒนาตนเองไปด้วย

ประเภทที่ 4 การบริการ

จากกรณีศึกษาพบว่า มีผู้สูงอายุประกอบอาชีพนี้ จำนวน 3 ราย โดยให้บริการซ่อมเครื่องยนต์เล็ก ขับรถตู้รับส่งนักเรียน และหมอดู มีรายละเอียดดังนี้

กรณีศึกษาที่ 7 นายฤทธิ์ เชียงใหม่ อายุ 62 ปี เปิดร้านซ่อมเครื่องยนต์เล็ก

กรณีศึกษาที่ 8 นายมล อายุ 65 ปี ขับรถตู้รับส่งนักเรียน

กรณีศึกษาที่ 9 นายจิตร อายุ 62 ปี เป็นหมอดู (โหร)

โดยแต่ละกรณีมีรายละเอียดดังนี้

กรณีศึกษาที่ 7 นายฤทธิ์ เชียงใหม่ อายุ 62 ปี เปิดร้านซ่อมเครื่องยนต์เล็ก

ข้อมูลส่วนบุคคล

นายฤทธิ์ อยู่กับภรรยา (อายุ 58 ปี) มีลูกด้วยกัน 3 คน คนโตเป็นผู้หญิง คนรอง และคนที่สามเป็นผู้ชาย บรรดาลูก ๆ ของนายฤทธิ์ ต่างแยกย้ายกันไปทำงานที่อื่นๆ

ลูกสาวคนโตแต่งงานกับชาวอังกฤษและย้ายไปอยู่ที่ภูเก็ต ลูกชายคนโตจบวิศวะเครื่องยนต์ ทำงานอยู่ที่จังหวัดลำพูน และลูกชายคนเล็กเรียนจบ ปวช.เกี่ยวกับช่างกลโรงงาน ขณะนี้เปิดร้านอาหารที่จังหวัดลำพูน

บ้านที่อาศัยอยู่และเปิดเป็นร้านนั้น อยู่ด้วยกัน 3 คน ดูแลหลานชาย อายุ 11 ปี ซึ่งเป็นลูกของลูกชายคนเล็ก

สถานที่ประกอบกิจการ ร้านของนายฤทธิ์ให้บริการในชุมชน

กลุ่มลูกค้า กลุ่มลูกค้าที่มาใช้บริการส่วนใหญ่จะเป็นกลุ่มคนที่สูงอายุแล้ว เครื่องจักรที่นำมาให้ซ่อมเป็นประเภทเครื่องจักรที่เกี่ยวข้องกับเครื่องมือที่ใช้ทำการเกษตร

รายได้ มีรายได้หลักจาก ซ่อมรถจักรยานยนต์ และอุปกรณ์เครื่องมือ เครื่องจักร การเกษตร โดยเฉลี่ยประมาณ 6,000 บาทต่อเดือน

การประกอบอาชีพ

นายฤทธิ์เป็นอดีตครูโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน (ครู ตชด.) ในพื้นที่จังหวัดของภาคเหนือ ซึ่งเมื่อเกษียณแล้วก็ได้มาเปิดร้านให้บริการในชุมชน รับซ่อมเครื่องยนต์เล็ก เช่น เครื่องยนต์ของรถจักรยานยนต์ เครื่องยนต์ที่ใช้ในการเกษตร เช่น ปั้มน้ำ สูบน้ำ เครื่องพ่นยาฆ่าแมลง เครื่องตัดหญ้า เป็นต้น

จุดเริ่มต้นการประกอบอาชีพ

หลังจากที่เกษียณจากการเป็นครูแล้ว นายฤทธิ์ก็กลับมาอยู่อาศัยที่ตำบลหนองตองพัฒนา อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ โดยได้รับเงินบำเหน็จมาจำนวนหนึ่ง ซึ่งนายฤทธิ์ได้นำส่วนหนึ่งไปใช้หนี้สินที่มีอยู่ และนำเอาเงินส่วนที่เหลือมาลงทุนทำธุรกิจ โดยได้กล่าวถึงช่วงนั้นว่า “หลังเกษียณมา ก็คิดว่าต้องหาอะไรทำ เพราะไม่มีที่ดิน ไม่มีสวนลำไย แล้วต่อไปจะอยู่อย่างไร ไม่อยากอยู่เฉยๆ อยู่เฉยแล้วคิดมาก กลัวเป็นโรค และลำบากๆ” ปี 2549 นายฤทธิ์ได้ใช้เงินบำเหน็จที่เหลือ มารวมกับเงินที่กู้มาจากกองทุนหมู่บ้าน จำนวน 20,000 บาท มาเปิดร้านรับซ่อมเครื่องยนต์เล็ก ส่วนภรรยา ก็เปิดร้านขายของชำเล็กๆ น้อยๆ ซึ่งในปัจจุบันไม่ได้ดำเนินการแล้ว เนื่องจากขาดทุน ลูกค้าไม่ค่อยเข้ามาซื้อ แต่ร้านซ่อมฯ ของ นายฤทธิ์ยังคงเปิดให้บริการอยู่ ปัจจุบัน (2554) นายฤทธิ์ได้กู้ยืมจากกองทุนหมู่บ้านรอบที่ 2 (ครั้งแรกใช้คืนหมดแล้ว) จำนวน 18,000 บาท โดยเสียค่าดอกเบี้ยในอัตราร้อยละ 2 ต่อปี

ลักษณะการประกอบอาชีพและผู้ช่วยในการทำงาน

นายฤทธิ์เป็นผู้ให้บริการ โดยมีภรรยาช่วยเหลือดูแลงานบ้านในครอบครัว บางครั้งจะช่วยเหลือร้านให้ ซึ่งนายฤทธิ์ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับการให้บริการของร้าน ได้แก่ ปะยาง เปลี่ยนยางนอก ยางใน เปลี่ยนลูกปืนล้อ เปลี่ยนสเตอร์ เปลี่ยนผ้าเบรค เปลี่ยนยางกันน้ำ เปลี่ยนหลอดไฟ เปลี่ยนน้ำมันเครื่อง ชนชี้ลวด ฯลฯ นอกจากนี้ ยังได้จำหน่ายอุปกรณ์ เช่น หัวเทียน น้ำมันเครื่อง ออโต้ลุ๊ป ยางนอก/ใน หลอดไฟ ฯลฯ รวมด้วย

สรุป ปัจจัยที่ทำให้การประกอบอาชีพประสบความสำเร็จของนายฤทธิ์มีดังนี้

1. *สร้างความเชื่อมั่นให้ลูกค้า* – ในการเปิดร้านนั้น ต้องทำให้ลูกค้าเห็นว่าเรามีความพร้อมในการทำงาน คือ มีเครื่องมือเครื่องใช้ อะไหล่เปลี่ยนพร้อม ซึ่ง “แรกๆ ก็เปิดเป็นร้านเล็กๆ ไม่ค่อยมีของขาย ต้องสร้างความเชื่อมั่นให้ลูกค้า ผมก็จะไปหาซื้อของเข้าร้าน พวกหัวเทียน น้ำมันเครื่อง ออโต้ลุ๊ป ยางนอก/ใน หลอดไฟ ฯลฯ จะไปสั่งซื้อกับร้านในเมือง ซื้อเชื่อ เดือนนี้เอา

ของมา เดือนหน้าไปจ่ายให้ ช่วงแรกๆ ก็เป็นหมื่น แต่ตอนนี้อยู่ตัวแล้ว ก็จะซื้อเฉพาะสินค้าที่ขาด หมุนเวียนเข้าร้านเท่านั้น”

2. เปิดร้านสม่ำเสมอ โดยนายฤทธิจะเปิดร้านทุกวัน เปิดตั้งแต่ 06.00-18.00 น. (ถ้ามีลูกค้ามาใช้บริการ ก็จะเปิดบริการจนเสร็จ) หากต้องออกไปธุระข้างนอก ก็จะให้ภรรยาเป็นคนอยู่เฝ้าร้านให้ ซึ่งจะต้องมีคนอยู่ร้านคนหนึ่งตลอด เพื่อคอยรับบริการลูกค้า “ผมเปิดร้านตั้งแต่ 6 โมงเช้า จะเปิดทุกวัน ไม่หยุด หากจะไปไหน ก็จะมีคนหนึ่งอยู่ ไปคนอยู่คน แม้ผมไม่อยู่ ภรรยาผม ก็จะคอยรับลูกค้าให้ เขาอุดรสำราญแล้ว ไม่อยากให้ไปที่อื่น”

3. เน้นการบริการด้วยใจ โดยนายฤทธิได้กล่าวว่า “ร้านค้าคนแก่ วัยรุ่นไม่ค่อยเข้าหรอก ส่วนมากคนแก่ คนวัยเดียวกันถึงจะมา ส่วนมากก็จะมาให้ซ่อมเครื่องจักรทางการเกษตร ถ้าเป็นมอเตอร์ไซด์ก็จะเป็นถ่ายน้ำมันเครื่อง หรือปะยาง” หากไม่มีอะไหล่หรืออุปกรณ์ที่ใช้ในการซ่อม นายฤทธิก็จะรีบไปหาซื้อมาให้ทันที เพราะว่า “จำเป็น เดียวขาดลูกค้า ลูกค้าจะหนีไปร้านอื่น เขาเป็นลูกค้าเรา เราต้องบริการเขาดีๆ” ซึ่งเป็นสาเหตุที่ทำให้ นายฤทธิไปประสบอุบัติเหตุชนกับรถสิบล้อ ช่วงที่กำลังซ่อมมอเตอร์ไซด์ไปซื้ออะไหล่เปลี่ยนให้ลูกค้าประจำรายหนึ่ง

4. รู้จักประเมินศักยภาพของตนเอง กล่าวคือ เมื่อมีลูกค้าที่นำรถจักรยานยนต์คันใหญ่ๆ หรือรุ่นที่ นายฤทธิไม่รู้จัก นายฤทธิก็จะประเมินความสามารถของตนเองว่าจะสามารถซ่อมได้ไหวหรือไม่ หากไม่ก็จะแนะนำให้ลูกค้าไปใช้บริการร้านอื่น “ประเมินความสามารถ สมมติรถใหญ่มาให้ซ่อม ก็จะแนะนำเขาไปร้านอื่นแทน”

ประโยชน์ของการทำงาน

นายฤทธิกล่าวถึงประโยชน์ของการทำงานว่า ได้ประโยชน์หลายอย่าง ทั้งต่อตนเองเอง และครอบครัว ดังนี้

1. ประโยชน์ต่อตนเอง คือ รู้สึกว่าตนเองมีคุณค่า ที่ยังทำงานได้ หาเงินได้ นอกจากนี้ การเปิดร้านในชุมชน ก็ทำให้ได้พบปะกับชาวบ้าน ได้พูดคุยแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารระหว่างกัน

2. ประโยชน์ต่อครอบครัว คือ ได้เงินเข้าบ้าน ทำให้มีเงินมาใช้จ่ายในครอบครัว

การเลิกประกอบอาชีพ

นายฤทธิกล่าวว่า “จะทำได้เรื่อยๆ จนกว่าจะหมดแรง เพราะเป็นงานที่ชอบ พอใจที่ได้ทำงาน”

เหตุผลที่ทำให้ยังประกอบอาชีพ

การเปิดร้านซ่อมเครื่องยนต์เล็ก เป็นความชื่นชอบด้านเครื่องยนต์มาตั้งแต่เล็ก ของนายฤทธิ และเกี่ยวประสบการณ์การซ่อมเครื่องจักรในช่วงที่เป็นครูชายแดนอยู่ ทำให้มั่นใจว่าตนเองมีความรู้ความสามารถเพียงพอที่จะประกอบอาชีพนี้ได้ โดยได้กล่าวถึงเรื่องนี้ว่า “ทักษะ

ความรู้เกี่ยวกับการซ่อมเครื่องยนต์เล็กนั้น เกิดจากที่ผมมีความชื่นชอบด้านเครื่องจักรเครื่องยนต์ มาแต่เล็กแล้ว ช่วงจบ มศ.3 ประมาณช่วงเทอมปลาย หลังเลิกเรียนแล้ว ผมก็จะไปเรียนต่อที่ โรงเรียนการช่าง เพื่อเรียนวิชา ‘การช่าง’ วันละ 2 ชั่วโมงทุกวัน เป็นระยะเวลา 2 เดือน” ต่อมาเมื่อ เข้ารับราชการครูชายแดน เนื่องจากโรงเรียนที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ห่างไกลจากตัวเมือง ห่างไกลจาก ความเจริญ และส่วนใหญ่เป็นกลุ่มชาวเขา ยังไม่มีความรู้ ดังนั้นเมื่อเกิดปัญหาเกี่ยวกับอุปกรณ์ เครื่องมือเครื่องใช้ที่เกี่ยวกับเครื่องยนต์ ก็จะมาหา นายฤทธิ์ “ บางครั้งเขาก็มาขอให้ช่วยซ่อมให้หน่อย เพราะผมไม่คิดเงิน คิดแต่ค่าอุปกรณ์ ถือว่าเป็นครู กับบริการอำนวยความสะดวกให้กับเขา” บ่อยๆ ครั้ง ทำให้เป็นการเพิ่มทักษะประสบการณ์ด้านการซ่อมไปด้วย

ปัญหาอุปสรรคในการทำงาน

ทักษะของคนในชุมชนและลูกๆ ที่ไม่ต้องการให้ผู้สูงอายุทำงาน โดยกล่าวถึงเรื่องนี้ว่า “ตอนที่เปิดร้านนั้น ลูกๆ ก็ยังไม่เห็นด้วย เพราะลูกไม่รู้ว่า พ่อจะทำงานได้ไหม แต่ผมมั่นใจว่า เปิด (ร้านรับซ่อม) ได้แน่นอน” “ลูกเขาเห็นว่า แก่แล้ว ไม่ต้องทำงาน งานช่างมันหนัก ไม่เหมาะกับ ผู้สูงอายุหรอก”

ข้อเสนอแนะต่อการจัดกิจกรรมผู้สูงอายุ

รัฐควรส่งเสริมส่งสัญญาณมายังส่วนท้องถิ่น โดยให้นโยบายว่า เวลาจะอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับเรื่องใดๆ ควรจะมองที่บุคคลท้องถิ่น/ชุมชนก่อน

การถ่ายทอดความรู้

นายฤทธิ์ ได้ถ่ายทอดความรู้ “การช่าง” ลักษณะไม่เป็นทางการ กล่าวคือ เมื่อลูกค้า มาใช้บริการ นายฤทธิ์ นอกจากจะให้บริการซ่อมแซมอุปกรณ์ที่ชำรุดเสียหายแล้ว ก็บอกว่า สาเหตุ มาจากไหน ต่อไปต้องบำรุงรักษาอย่างไรด้วย “ก็จะไม่ซ่อมอย่างเดียว แต่จะบอก เพราะอะไร ทำอย่างไรถึงจะไม่เสียอีก” “นิสัยความเป็นครูมันมีอยู่” แต่การถ่ายทอดความรู้ในลักษณะเป็นทางการยังไม่มี

กรณีศึกษาที่ 8 นายมล อายุ 65 ปี ข้าราชการบำนาญ

นายมลเป็นพนักงานรัฐวิสาหกิจการไฟฟ้า เมื่อเกษียณแล้วก็มาทำงานข้าราชการบำนาญ นักเรียนทุกวันทำการจนถึงปัจจุบัน

ข้อมูลส่วนบุคคล

นายมลอยู่กับภรรยา (อายุ 58 ปี) มีลูกด้วยกัน 4 คน เป็นผู้หญิง 2 คน เป็นผู้ชาย 2 คน

ลูกสาวคนโต เป็นพยาบาล แต่งงานแล้ว อยู่ที่จังหวัดปัตตานี

ลูกสาวคนเล็ก ทำงานบริษัทเอกชนเกี่ยวกับอาหาร อยู่ที่อำเภอพุนพิน จังหวัด

สุราษฎร์ธานี

ลูกชายคนโต ทำงานบริษัทแอร์ ในอำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ปहुกบ้าน
อยู่ติดกัน

ลูกชายคนเล็กยังโสด ทำงานที่บริษัทเปียร์สิงห์ อยู่ที่กรุงเทพมหานคร
บ้านที่อาศัย 4 คน โดยลูกสาวทั้งสองได้ฝากลูกๆ ให้นายมลกับภรรยาดูแล
ภาวะสุขภาพ นายมลกกล่าวว่า ไม่เคยเจ็บป่วยอะไรเลย ตั้งแต่ทำงานมา ก็ไม่เคย
หยุดพัก

รายได้ มีรายได้หลักจากการทำงาน โดยขับรถผู้รับส่งนักเรียน มีรายได้หลักประมาณ
เดือนละ 10,000 บาท

การประกอบอาชีพ

นายมลกเป็นพนักงานรัฐวิสาหกิจการไฟฟ้า เมื่อเกษียณแล้วก็มาทำงานขับรถผู้รับส่ง
นักเรียนทุกวันทำการจนถึงปัจจุบัน และให้ความช่วยเหลือในกิจกรรมงานสังคมไม่ขาด

จุดเริ่มต้นของอาชีพ

หลังจากที่นายมลกเกษียณอายุในตำแหน่งพนักงานบำรุงรักษาเครื่องกล และ
แอร์คอนดิชั่น (เครื่องปรับอากาศ) ก็ได้รับเงินบำเหน็จมาจำนวนหนึ่ง ประมาณ 1 ล้านบาท
ซึ่งนายมลก ได้จัดสรรเงินเป็น 3 ส่วนใหญ่ คือ ฝากธนาคาร ซื้อที่ดิน และซื้อรถ โดยได้กล่าวถึงช่วงเวลา
นั้นว่า “หลังเกษียณได้เงินมา 1 ล้านบาท ก็คุยกับลูกๆ ว่าพ่อขอเอาไว้ทำทุนต่อ แต่ถ้าหากมีใคร
เดือดร้อน ก็มาบอกพ่อได้” ซึ่งนายมลกก็ได้ให้ความช่วยเหลือลูกๆ ไปแล้วหลายครั้ง เช่น ลูกชาย
(ทำงานบริษัทเครื่องปรับอากาศ) ได้รับเงินเดือนน้อย เมื่อต้องการสร้างบ้านใหม่ นายมลกช่วยเหลือ
เงินไปประมาณ 20,000 บาท สำหรับจุดเริ่มต้นของการมาขับรถผู้รับส่งนักเรียนนั้น เกิดจากมีเพื่อน
ของพ่อนายมลกซึ่งเป็นผู้อำนวยการของโรงเรียนอนุบาล ได้มาชวนว่า “ที่นี่ (โรงเรียนอนุบาล) มีเด็ก
บ้านอยู่ไกลเยอะ รถรับส่งไม่เพียงพอ ถ้าอยากทำก็ให้เอารถมาวิ่งได้เลย” จากนั้นนายมลกก็พูดคุย
กับครอบครัวว่า ต้องการจะทำอาชีพนี้ วันต่อมาก็ได้ไปส่งซื้อรถตู้จากกรุงเทพฯ สัปดาห์ต่อมาก็ได้
เริ่มรับนักเรียนทันที”

ลักษณะการประกอบอาชีพและผู้ช่วยในการทำงาน

นายมลกขับรถผู้รับส่งนักเรียน โดยมีภรรยาเป็นผู้ช่วยเหลือ คอยดูแลเด็กๆ นักเรียน
ขณะจะขึ้นหรือลงจากรถ เนื่องจากผู้ที่มาใช้บริการนั้นเป็นเด็กนักเรียนตั้งแต่ระดับอนุบาลจนถึง
ระดับประถมศึกษา รวมจำนวน 20 คน ส่วนใหญ่เป็นนักเรียนของโรงเรียนอนุบาลวังบอนหอม ซึ่งมี
ที่ตั้งในหมู่ 4 ตำบลเขาหัวควาย อำเภอพุนพิน โดยขับรถในเส้นทางสายถนนสุราษฎร์-ตะกั่วป่า

การคิดค่าโดยสาร นายมลกจะเก็บค่าโดยสารเป็นรายเดือน คิดค่าโดยสารตาม
ระยะทาง คือ

ระยะทางมากที่สุดไม่เกิน 35 กิโลเมตร เก็บค่าโดยสารเดือนละ 1,200 บาท (มีนักเรียนที่บ้านอยู่ในระยะทางจำนวน 8 คน)

ระยะทางสั้นที่สุด ไม่เกิน 13 กิโลเมตร เก็บค่าโดยสารเดือนละ 850 บาท (มีนักเรียนที่บ้านอยู่ในระยะทางจำนวน 12 คน)

นายมลได้กล่าวถึงการรับส่งนักเรียนว่า “พวกผู้ปกครอง และเด็กเขาชอบมาก็รถผม เพราะผมมีการแวะซื้อขนม ซื้ออาหารให้กับพวกเด็กให้ทานด้วย”

แรงจูงใจในการทำงานขับรถรับส่งนักเรียน

แรงจูงใจที่ทำให้นายมลยังประกอบอาชีพอยู่นั้น เพราะภานายมลต้องการมีรายได้มาเลี้ยงครอบครัว

การทำงานเพื่อสังคม

นอกจากนายมลจะขับรถรับส่งนักเรียนเป็นอาชีพหลักแล้ว นายมลจะใช้เวลาช่วงหลังจากที่ได้ส่งนักเรียนไปโรงเรียนหมดแล้วมาทำงานเพื่อสังคม โดยนายมลได้เข้าร่วมเป็นสมาชิกกับกลุ่ม ชมรม หน่วยงาน หลายแห่งดังนี้

1. เป็นเลขานุการชมรมผู้สูงอายุตำบลเขาหัวควาย
2. รองประธานศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง ตำบลเขาหัวควาย
3. รองประธานกองทุนสวัสดิการชุมชน
4. อาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (อพม.)
5. ประธาน อสม. หมู่ 2 ตำบลเขาหัวควาย
6. อาสาสมัครกู้ภัยของมูลนิธิกุศลศรัทธา ทำหน้าที่กู้ภัยศิริรัฐนิคม
7. กรรมการการเมืองภาคพลเมืองของจังหวัดสุราษฎร์ธานี
8. สมาชิกชมรมวิทยุสมัครเล่น
9. สมาชิกสื่อทีวีไทย

บทบาทในการทำงานเพื่อสังคม

นายมลได้กล่าวว่า บทบาทของตนในการทำงานเพื่อสังคมนั้นส่วนใหญ่จะทำหน้าที่เป็นผู้ประสานงานระหว่างชาวบ้านที่ต้องการความช่วยเหลือกับองค์กรที่ต้องการให้ความช่วยเหลือ โดยยกตัวอย่าง ตอนที่อำเภอพนมเกิดน้ำท่วมใหญ่ มีชาวบ้านกว่า 100 ครัวเรือนต้องอพยพมาที่บ้านพักของการไฟฟ้าฝายผลิต ฝนที่ตกหนักทำให้ไม่มีไฟฟ้าใช้และเกิดการขาดแคลนอาหาร นายมลได้ไปเยี่ยมเพราะเป็นพื้นที่ทำงานมาก่อน จากนั้นเมื่อได้รับฟังปัญหาของชาวบ้าน นายมลก็ได้รับเข้าไปติดต่อประสานการช่วยเหลือสิ่งของที่จำเป็นเร่งด่วน เช่น อาหาร (ทำสำเร็จแล้ว) น้ำสะอาด เพียนไซหรือไฟฉาย กับหน่วยงานองค์กรต่างๆ เช่น สำนักงานประชาสัมพันธ์

เขต 11 โรงเรียนวังใต้ สำนักงานป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย วิทยาลัยเทคนิค วิทยาลัยอาชีวะ
หน่วยกู้ภัย ฯลฯ หลังจากที่เหตุการณ์คลี่คลายแล้ว นายมลก็จะทำหนังสือขอบคุณส่งให้ทุก
หน่วยงานที่ให้ความช่วยเหลือทุกหน่วยงาน เพื่อแสดงความซาบซึ้งและขอบคุณในการให้ความ
ช่วยเหลือครั้งนี้

แรงจูงใจในการทำงานเพื่อสังคม

นายมลได้กล่าวถึงสิ่งที่เป็นแรงจูงใจให้มาทำงานเพื่อสังคมว่า “หนึ่งผมได้รับอิทธิพล
จากพ่อ พ่อของผมเป็นครู สอนให้ลูกๆ ทำความดี ให้ช่วยเหลือสังคม สอง ผมเคยบวชเรียน
ในพุทธศาสนา จบนักรธรรมชั้นเอก พุทธศาสนาช่วยขัดเกลาให้ทำความดี ละเว้นความโลภ ทำเพื่อ
ส่วนรวม”

ประโยชน์ของการทำงาน

นายมลได้กล่าวถึงประโยชน์ที่ได้รับทั้งจากการขับรถตู้และการทำงานเพื่อสังคม
ดังนี้

1. การขับรถรับจ้างทำให้ได้มีรายได้มาเลี้ยงครอบครัว
2. การทำงานเพื่อสังคมเป็นชีวิตจิตใจ เพราะเราเคยอยู่กับคนหมู่่มาก ถ้าเรา
ต้องอยู่คนเดียว ย่อมรู้สึกเหงา
3. การทำงานเพื่อสังคม ทำให้เกิดความสุขใจ สบายใจ เป็นยาชูกำลัง ได้
ช่วยเหลือคนที่ด้อยโอกาส คนที่เดือดร้อน ให้มีชีวิตที่ดีขึ้น ก็พอใจ ไม่ได้หวังว่า จะมาตอบแทนอะไร

การเลิกประกอบอาชีพ

นายมลได้กล่าวถึงสิ่งที่จะทำให้เลิกทำงานคือ ปัญหาสุขภาพ โดยกล่าวถึง การขับรถ
ผู้รับส่งนักเรียนจะเลิกขับ เมื่อสายตาของตนแสดงอาการผิดปกติ ไม่ว่าจะมองไกลไม่ชัด มองใกล้
ไม่ชัด การตัดสินใจที่อาจผิดพลาดได้ ไม่ปลอดภัยสำหรับตนเองและผู้ร่วมใช้เส้นทางบนท้องถนน
ส่วนการทำงานเพื่อสังคมนั้น นายมลได้กล่าวว่า ถ้าลูกไม่ไหว ถึงจะหยุด งานบางอย่าง เหนื่อย แต่
ทำไม่ได้ แต่สังคม...หมู่บ้าน ยังไม่ลืมตาอ้าปาก ถ้าผมช่วยได้ ผมก็จะช่วย”

ข้อเสนอแนะต่อการทำกิจกรรมของผู้สูงอายุ

รัฐควรสนับสนุนให้ผู้สูงอายุรวมกลุ่มกัน เพราะการรวมกลุ่มจะเป็นพื้นฐานเบื้องต้น
เมื่อทำอะไรก็จะมีพลังมากกว่าคนเดียว

กรณีศึกษาที่ 9 นายจิตร อายุ 62 ปี เป็นหมอดู (โหร)

ข้อมูลส่วนบุคคล

สถานภาพสมรส อยู่กับภรรยา(อายุ 53 ปี) มีบุตร 5 คน เป็นผู้หญิง 2 คน และผู้ชาย 5 คน

การศึกษา แรกเริ่มจบระดับประถมศึกษาปีที่ 4 ต่อมาได้ไปเรียนที่ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน (กศน.) จนจบมัธยมศึกษาตอนปลาย และไปเรียนด้านโหราศาสตร์เพิ่มเติมที่มหาวิทยาลัยเซตวัน ต.ขามใหญ่ อ.เมืองฯ จ.อุบลราชธานี จนจบหลักสูตรโหราศาสตร์ (ดุดวง) และปัจจุบัน กำลังศึกษาต่อ ปริญญาตรี นิติศาสตร์ และรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี

รายได้ ประมาณ 8,000 บาทต่อเดือน

สุขภาพ เป็นโรคความดันโลหิตสูง แต่อาการดีขึ้นแล้ว

อาชีพ อาชีพดั้งเดิม รับจ้างส่งเอกสารตั้งแต่อายุ 20 ปี จนอายุเกือบ 60 ปี ชี้อายุเตอร์ไซท์รับจ้างส่งเอกสารตามหน่วยงานต่างๆ (จุดบริการอยู่เขตปทุมวัน) เมื่ออายุ 57 ปี จึงหยุดและกลับมาอยู่บ้านที่อุบลราชธานี

อาชีพหลัก เป็นหมอดู (โหร) รับผูกดวง โหราศาสตร์ สุขวัณ วาสิลาฤกษ์ ตั้งศาลพระภูมิ และพิธีกรรมทางศาสนาพุทธ

อาชีพรอง ทำนา/ ทำสวน ทำนา 2 ครั้งต่อปี ในเนื้อที่ 8 ไร่ เก็บข้าวไว้กินเอง

ปลูกสมุนไพรรอบบ้านมีเห็ดโคนขึ้นธรรมชาติ จึงทำรายได้ให้ครอบครัวดี

เลี้ยงกบ ปลาตก และปลูกผักกินเอง

การประกอบอาชีพ

จุดเริ่มต้นการประกอบอาชีพ

เมื่อกลับมาบ้าน นายจิตรเห็นว่า ตนมีความรู้เดิมเกี่ยวกับการผูกดวงที่บิดาได้ถ่ายทอดให้ จึงกลับมาฝึกฝนและเรียนเพิ่มเติม เรียนโหราศาสตร์ เพิ่มเติมที่มหาวิทยาลัยเซตวัน ต.ขามใหญ่ อ.เมืองฯ จ.อุบลราชธานี จนจบหลักสูตรโหราศาสตร์ (ดุดวง)

รายได้ -ประมาณ 8,000 บาทต่อเดือน

ลักษณะการประกอบอาชีพและผู้ที่เกี่ยวข้องในการทำงาน

นายจิตรเปิดบ้านเป็นสถานที่ให้บริการผูกดวง รับผูกดวง โหราศาสตร์ บางครั้งต้องไปทำพิธีนอกสถานที่ หรือตั้งศาลพระภูมิ สุขวัณ วาสิลาฤกษ์ ตั้งศาลพระภูมิ และพิธีกรรมทางศาสนาพุทธ มีภรรยามาช่วยเตรียมอุปกรณ์ ดอกไม้ ฯลฯ ด้านการผูกดวง นายจิตรสามารถผูกดวงได้

แม่นย่า มีคนพูดกันปากต่อปาก จึงมีลูกค้ำมากยิ่งขึ้น โดยมีลูกค้ำมาหาตั้งแต่ 7 โมงเช้าถึงบ่าย 3 โมง และบางวันมีลูกค้ำ ถึง 2 ทุ่ม

หลักการดำเนินชีวิต

“ไม่หยุดการเคลื่อนไหว ต้องมีไหวพริบ ใฝ่อ่านตำรา ค้นหาความหลอกลวง มุ่งมั่นทำความดี มีใจใฝ่ธรรม กล่าวหาญและมีสมาธิ”

นอกเหนือจาก มีรายได้การดูดวง นายจิตรยังมีรายได้จากภาคเกษตร (เป็นของภรรยา) ประมาณ 4,000 บาท เวลาว่างๆ จากอาชีพหมอดู นายจิตรก็จะทำสวน ปลูกมัน ดายหญ้า เลี้ยงกบ มีกบเป็นอาหารทุกวัน ทำบ่อปลา (บ่อซีเมนต์) เลี้ยงปลาดุก 3 เดือนก็ขายได้

นอกจากนี้ นายจิตรได้วางแผนในอนาคตว่า จะทำบ้านพัก รีสอร์ทให้คนเช่า ให้เป็นทั้งตึกพักหมอดู เป็นที่เดินจงกรมวิปัสสนา ให้คนมาพักได้เรียนทั้งสมุนไพรรักษาโรค ฟังสมาธิ ส่งสอนอบรม ธรรมมะ เป็นต้น ซึ่งได้ปรับปรุงภูมิทัศน์แวดล้อมไว้แล้ว

ประโยชน์ของอาชีพหมอดู

นายจิตรกล่าวถึงสิ่งที่ได้รับจากประกอบอาชีพหมอดูว่า ได้ประกอบอาชีพที่ตรงกับความรู้ความสามารถที่มีอยู่ เนื่องจากการดูดวงไม่ใช่ใครๆ ก็ทำได้ แต่ต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ ความสนใจ และมีความชื่นชอบ จึงจะเรียนและทำได้ ซึ่งประโยชน์ที่ได้รับมีดังนี้

1. ประโยชน์ด้านสุขภาพจิต ทำให้เขาเข้มแข็ง ไปประกอบอาชีพของตนเองได้ หรือให้ข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์
2. มีประโยชน์ด้านกาย การมีสมาธิทำให้จิตใจผ่องใส สมาธิทำให้เลือดลมหมุนเวียนได้ ร่างกายจะแข็งแรง

ปัญหาของการทำงาน

นายจิตรประสบปัญหาขาดคนสืบทอดความรู้ เพราะลูกชายไม่เอา ลูกสะใภ้ไม่ชอบ และลูกๆ ไม่มีความสามารถพิเศษเช่นเดียวตนเอง โดยผู้จะเป็นโหรต้องมี ขันติ มุทิตา อุเบกขา ต้องประกอบหลากหลายอย่างจึงจะเป็นโหรได้ วิถีแก้ไขปัญหานี้ นายจิตรได้เขียนเป็นตำราเอาไว้ทำบันทึกไว้ ขณะนี้กำลังทำอยู่ ทำไปพัฒนาไป

ประเภทที่ 5 ผลงานศิลปะประดิษฐ์

การผลิตงานประเภทศิลปประดิษฐ์ทั่วไป หมายถึง ผลงานที่เกิดจากความคิดสร้างสรรค์ดัดแปลงวัสดุต่างๆ เพื่อจุดมุ่งหมายอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น เพื่อเป็นของเล่น ของใช้ ของประดับตกแต่ง หรือเพื่อการค้า เป็นต้น ลักษณะงานประเภทนี้ ผู้ที่สนใจจะสามารถเรียนรู้ จากการอบรม หรือการศึกษาจากตำรา แล้วนำไปประดิษฐ์ได้ จากกรณีศึกษามีผู้สูงอายุ 2 ราย ได้แก่

กรณีศึกษาที่ 10 คุณสมหญิง อายุ 64 ปี อาชีพทำดอกไม้ประดิษฐ์และผลิตภัณฑ์ประดิษฐ์
กรณีศึกษาที่ 11 คุณพร อายุ 64 ปี ทำกระเป๋าคาดอก ผ้าถุง ผ้า พวงกุญแจผ้า ฯลฯ

โดยแต่ละกรณีมีรายละเอียดดังนี้

กรณีศึกษาที่ 10 คุณสมหญิง อายุ 64 ปี อาชีพทำดอกไม้ประดิษฐ์ และผลิตภัณฑ์ประดิษฐ์

ข้อมูลส่วนบุคคล

คุณสมหญิงเล่าถึงประวัติชีวิตของตนเองว่า เมื่อยังสาวได้เรียนเย็บผ้ากับที่ร้านในเมืองอุบลราชธานี ช่วยเขาเย็บผ้า และต่อมาเมื่อแต่งงานแล้ว (พ.ศ.2510) ได้รับจ้างเย็บผ้าโหลอยู่กับบ้าน ราคาโหลละ 4 บาท และรับจ้างเย็บผ้าโหลมาตลอด จนถึงปี 2525 จึงเลิกเพราะมีลูกหลายคนต่อมาเริ่มอาชีพ ขายอาหารตามสั่งและส้มตำ หน้าโรงมวยวารินฯ พอขายได้ มีกำไรเล็กน้อย มีอาหารให้ลูกกิน

ปี 2527 สามีซึ่งเป็นทหารได้บาดเจ็บจากภาคปฏิบัติงานที่อำเภอน้ำยืน จังหวัดอุบลราชธานี ต้องไปดูแลสามีที่โรงพยาบาลพระมงกุฎ (กรุงเทพฯ) สามีถูกปลดประจำการ รายได้ลดลง ไม่พอเลี้ยงลูก ดังนั้นคุณสมหญิงไปช่วยญาติขายของที่โรงเรียนวารินฯ ได้ค่าจ้างวันละ 150 บาท และวันหยุดไปขายของที่สนามกอล์ฟ พอมีรายได้

การประกอบอาชีพ

จุดเริ่มต้นการประกอบอาชีพ

ปี 2548 มีญาติทำงานที่ธนาคารออมสิน ได้แนะนำให้ไปอบรมกับวิทยาลัยอาชีวະ ที่อุบลฯ เขาเปิดสอนอบรมดอกไม้ประดิษฐ์ (ดอกไม้ทำจากผ้าใยบัว) และอบรมการตกแต่งกล่องกระดาษเช็ดมือ คุณสมหญิงจึงไปอบรม เมื่อเป็นแล้วเอาเงินตนเองลงทุน ทำให้เพื่อนบ้านในชุมชนดู เพื่อนบ้านสนใจเข้ามาร่วมกลุ่มอย่างไม่เป็นทางการ สิ้นค้าขายได้ จึงขยายกิจการ โดยรวมกัน 20 คน จัดทะเบียนเป็น OTOP ชุมชน ปี 2549 ได้จัดอันดับ 2 ดาว สิ้นค้าพอขายได้บ้าง

ต่อมาปี 2551 ได้เข้าร่วม โครงการเศรษฐกิจชุมชนพอเพียง และต้นกล้าอาชีพ อบรมทำดอกไม้ดิน และหมอนสุขภาพ (ยัดไส้ด้วยหลอดกาแฟ) ของหมู่บ้าน โครงการตั้งที่บ้านผู้ใหญ่บ้าน มีการซื้อจักรอุตสาหกรรม 3 หลัง (ได้งบมา 3 แสนบาท) มีสมาชิกร่วมงานหลายคน ขายแล้วได้รายได้จะหักเข้ากองกลาง 10% ที่เหลือเป็นรายได้เฉพาะบุคคล ปัจจุบันมีผู้ร่วมกลุ่มเหลือเพียง 3 คน

ประโยชน์ของการประกอบอาชีพ

คุณสมหญิงได้กล่าวถึงประโยชน์ที่ได้รับจากการทำงานนี้ว่า ได้รับประโยชน์ทางจิตใจมาก กล่าวคือ

1. ช่วยให้เกิดความเพลิดเพลิน ผ่อนคลายและมีความสุข
2. รู้สึกภาคภูมิใจ – ในผลงานของตนที่สร้างสรรค์ขึ้นมา

เหตุผลที่ทำให้ยังประกอบอาชีพ

คุณสมหญิง ได้กล่าวเหตุผลที่ยังคงทำงานประดิษฐ์อยู่ ถึงแม้จะขายสินค้าได้น้อยแต่มีความสุข ขายไม่ได้ก็ไม่ว่า ชอบทำ ทำแล้วมีความสุข และคิดจะทำไปเรื่อยๆ จนกว่าจะทำได้ ระยะเวลาในการผลิต วันๆ หนึ่ง เฉลี่ย 5 ชั่วโมง

ปัญหา

ปัญหาด้านการตลาด ซึ่งหาตลาดยาก เนื่องจากภายในตำบลก็มีกลุ่มที่ทำงานประดิษฐ์ชนิดเดียวกันอยู่หลายกลุ่ม

กรณีศึกษาที่ 11 คุณพร อายุ 64 ปี ทำกระเป๋าผ้า ถูผ้า พวงกุญแจผ้า กระเป๋าห้อยคอสำหรับใส่โทรศัพท์มือถือในรูปแบบต่างๆ

ข้อมูลส่วนบุคคล

คุณพร อายุ 64 ปี กรุงเทพฯ เป็นหม้าย อยู่ร่วมกับลูกสาว และหลานคนหนึ่ง อายุ 10 ขวบ โดยปกติ คุณพรมีอาชีพเป็นแม่บ้าน คอยดูแลกิจกรรมในบ้าน ทำงานบ้านทั่วไป ซึ่งการทำกระเป๋าผ้า ถูผ้า พวงกุญแจผ้า กระเป๋าห้อยคอสำหรับใส่โทรศัพท์มือถือขาย เป็นกิจกรรมหารายได้เสริมของ คุณพรไม่ได้ทำเป็นลักษณะมุ่งผลิตเพื่อจำหน่ายจำนวนมาก

จุดเริ่มต้นการประกอบอาชีพ

การทำกระเป๋าโทรศัพท์ห้อยคอเริ่มต้น เกิดขึ้นจาก คุณพรได้ไปเห็นรูปแบบที่ตลาดนัด ก็คิดว่าสวยดีและทำไม่ยาก เพราะการเย็บปักถักร้อยเป็นความถนัดของ คุณพรด้วยมีใจรักชอบในงานด้านนี้ เคยรับงานเก็บมาทำที่บ้าน เป็นงานเกี่ยวกับเย็บผ้า รับเย็บเสื้อให้กับร้านเสื้อผ้า เคยรับจ้างเย็บเสื้อโหลจากโรงงาน จึงคิดว่าตนเองน่าจะทำได้ จึงไปหาเศษผ้าชิ้น และวัสดุประกอบ เช่น กระดุม ด้ายไหมพรม มาลองทำดู โดย ได้ลองผิดลองถูกไป เพราะไม่ได้คาดหวังว่าจะทำเพื่อขาย แต่อยากใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ ทำเสร็จแล้วก็ให้ลูกๆ หลานๆ ไป เมื่อลูกสาวไปใช้ในที่ทำงาน เพื่อนของลูกเห็นก็อยากได้ จึงถามว่าไปซื้อมาจากไหน ลูกเขาก็บอกว่าแม่ทำให้เพื่อนคนนั้นได้ขอซื้อต่อ และทำให้ คุณพรได้ทำสิ่งของจำพวกกระเป๋าผ้า ถูผ้า พวงกุญแจผ้าขาย ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา โดยทุกๆ 3 เดือน คุณพรก็จะไปซื้ออุปกรณ์ที่มียี่ห้อตบแต่งกระเป๋าผ้า เช่น กระดุม คริสตัน ลูกบิด เชือก ที่ย่านสำเพ็ง ไปครั้งหนึ่งใช้เวลาประมาณ 3 ชั่วโมง

ลักษณะการประกอบอาชีพและผู้ช่วยในการทำงาน

การทำกระเป๋าคาด ผ้า ถุงผ้า พวงกุญแจผ้า กระเป๋าห้อยคอสำหรับใส่โทรศัพท์มือถือ ชาย คุณพร ทำเพียงคนเดียว ดังนั้นจึงไม่สามารถทำจำนวนมาก หากสินค้าตัวไหนหมดก็จะต้องทำมาเพิ่ม และไม่มีการทำการตลาดประชาสัมพันธ์ เพียงแต่ตั้งวางขายที่ศูนย์เท่านั้น

ประโยชน์ของการประกอบอาชีพ

ประโยชน์ทางด้านจิตใจ - สมอจะได้พัฒนา ไม่เสื่อม

เหตุผลที่ทำให้ยังประกอบอาชีพ

คุณพรต้องการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ และการเย็บผ้าเป็นความชื่นชอบของคุณพรอยู่แล้ว การได้ทำงานที่ชอบ แล้วได้เงินมาบ้าง น้อยบ้าง ทำให้มีความสุข

การเลิกประกอบอาชีพ

อันดับแรกที่คุณพรจะหยุดนั้น เพราะปัญหาทางสุขภาพ โดยได้กล่าวว่า

“ถ้ายังทำได้ ก็ไม่เคยเลิกคิดว่าจะเลิก จนกว่าจะไม่มีแรงทำ”

“ถ้าอยู่เฉยๆ อยู่ได้ แต่ไม่สบายใจ เสียเวลา”

ป้าจะหยุดก็ต่อเมื่อเห็นว่า “ทนทำไม่ไหวแล้ว สอยผ้าไม่ตรง เย็บผ้าไม่เรียบ ทำแล้วมันไม่ดี ก็จะไม่เลิก แต่ก็อาจจะหาอะไรอย่างอื่นทำต่อ”

จากกรณีศึกษาทั้ง 11 รายจะเห็นว่า ผู้สูงอายุที่ประกอบกิจกรรมเชิงธุรกิจนั้น เหตุผลสำคัญที่ยังคงประกอบอาชีพขึ้นอยู่กับความชำนาญและเชี่ยวชาญที่มีอยู่แต่เดิม บางรายเกิดจากการสืบทอดและความต่อเนื่องของอาชีพที่ทำอยู่ก่อนเข้าวัยสูงอายุ แต่ทั้งหมดเป็นอาชีพที่มีทักษะเดิมอยู่กับตัว ถึงแม้จะมีบางรายที่เริ่มการเรียนรู้ใหม่ แต่ก็เคยประกอบอาชีพที่คล้ายคลึงกัน อาศัยทักษะประเภทเดียวกัน อย่างไรก็ตาม พบว่ามีบางรายที่มีความจำเป็นต้องเริ่มต้นอาชีพด้วยความต้องการหารายได้มาเลี้ยงตนเองและครอบครัว แต่ก็เป็นการหวนกลับไปค้นหาทักษะความรู้เดิมมาประกอบอาชีพอีกครั้ง

ประโยชน์ที่เกิดจากการยังคงประกอบอาชีพเชิงธุรกิจของผู้สูงอายุนั้น ได้เกิดประโยชน์ทั้งต่อตนเองและครอบครัว ทั้งด้านการแก้ปัญหาด้านเศรษฐกิจแก่ครอบครัว ให้ครอบครัวสามารถคงสถานะที่มั่นคงต่อไป เป็นแหล่งที่สร้างรายได้หลักให้แก่ครอบครัวและบุตรหลาน ทำให้บุตรมีอาชีพที่มั่นคง สืบทอดกิจการ รวมทั้งสร้างคุณค่าด้านสังคมให้แก่ผู้สูงอายุ และคุณค่าในการเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้และที่ปรึกษาแก่บุตรหลานต่อไป

ตอนที่ 3 การยังคุณค่าประโยชน์ของผู้สูงอายุในกิจกรรมบริการ

การยังคุณค่าประโยชน์โดยการทำกิจกรรมบริการ หมายถึง การทำงานหรือกิจกรรมใดๆ ของผู้สูงอายุ โดยไม่ได้รับค่าตอบแทน เป็นการกระทำที่เป็นประโยชน์ต่อบุคคล กลุ่มบุคคล และส่วนรวมเพื่อให้ผู้อื่นได้รับความสุข ความสะดวก หรือความสบาย อันเกิดจากจิตใจที่เปี่ยมไปด้วยความปรารถนาดี ช่วยเหลือเกื้อกูล เอื้ออาทร มีน้ำใจไมตรี เป็นลักษณะของผู้มีจิตสาธารณะหรือจิตอาสา

3.1 การทำกิจกรรมบริการ

ภาพรวมของการทำกิจกรรมบริการเพื่ออำนวยความสะดวกให้กับผู้อื่น ทั้งบุคคลในครอบครัว ชุมชน หรือสังคม สามารถจำแนกได้ดังนี้

3.1.1 การทำงานหรือกิจกรรมบริการเพื่อครอบครัว

1) ลักษณะการทำกิจกรรม

การทำงานบริการเพื่อครอบครัว เกิดจากแรงจูงใจที่จะแบ่งเบาภาระในครอบครัวของบุตรหลาน เกิดจากความต้องการช่วยเหลือหลาน และทำตนให้เป็นประโยชน์ต่อครอบครัว โดยส่วนใหญ่เป็นงานเกี่ยวกับการดูแลงานบ้านทั่วๆ ไป เช่น การทำอาหาร ทำความสะอาดบ้าน ซักผ้า รีดผ้า การสอน การดูแลต้นไม้และสัตว์เลี้ยง การเลี้ยงหลาน รวมถึงการดูแลสมาชิกในครอบครัวที่สูงอายุกว่า หรือเจ็บป่วย หรือเป็นผู้พิการที่อยู่ในครอบครัว

(1) ทำงานบ้านทุกอย่าง คือรับผิดชอบงานบ้าน ตั้งแต่การดูแลสมาชิกในครอบครัว ไปจนถึงการทำอาหาร เชื้อครถ และเลี้ยงสุนัข

(2) ทำอาหาร ทำอาหารเพื่อทุกคนในครอบครัวรับประทาน โดยเฉลี่ยผู้สูงอายุทำอาหารประมาณ 9 มื้อต่อสัปดาห์ โดยมีลูกๆ มาช่วยเป็นบางครั้ง ไม่นับรวมถึงการซื้ออาหารถุงมาแล้วอุ่นรับประทานร่วมกัน “ทำอาหารทุกวัน ขึ้นอยู่กับว่าอาหารที่ทำคืออะไร แต่โดยเฉลี่ยแล้ว ใช้เวลาประมาณ 2 ชั่วโมงต่อวัน รวมถึงการล้างจานหลังรับประทานอาหารแล้ว “ทำกับข้าวตอนเช้า ส่วนตอนเย็นลูกจะซื้อกับข้าวสำเร็จรูปมา ทานแล้วก็ช่วยล้างจานให้” หรือรายหนึ่งระบุว่า “อยู่กับลูกสาวและลูกเขย คอยดูแลงานบ้านให้กับลูก แม้ลูกเขาก็ไม่ได้บอกให้ทำหรอก แต่ถือว่าเป็นหน้าที่ช่วยกัน”

(3) ซักผ้ารีดผ้า ซักผ้ารีดผ้า ทั้งของตนเอง ลูก และหลาน ประมาณ 2 ครั้งต่อสัปดาห์ ซักผ้าใช้เครื่องซักผ้า การรีดผ้าใช้เวลาประมาณครั้งละ 1 ชั่วโมง

(4) การซ่อมแซมเสื้อผ้าและสิ่งของที่ชำรุด การซ่อมแซมเสื้อผ้าจะทำเมื่อเสื้อผ้ามีความเสียหายเกิดขึ้น เช่น กระดุมหลุด ริมกระโปรงลู่ย ซึ่งก็ใช้เวลาไม่นาน ผู้สูงอายุบางรายมีทักษะความสามารถ การซ่อมแซมวัสดุอุปกรณ์เครื่องใช้ไฟฟ้าที่ชำรุด เช่น กรณีสปลั๊กไฟเสีย ก็สามารถเปลี่ยนปลั๊กที่เสียนั้นได้เอง โดยไม่ต้องจ้างช่างแต่อย่างใด

(5) ซื้อของเข้าบ้าน การไปห้างสรรพสินค้าหรือห้างค้าปลีกเพื่อซื้อของเข้าบ้าน จำพวกของใช้อุปโภคบริโภคสัปดาห์ละครั้ง ไปกับพวกลูกๆ ไปครั้งหนึ่งประมาณครึ่งวัน เงินเพื่อซื้อของนั้นส่วนใหญ่จะเป็นคนจ่าย ผู้สูงอายุบางรายจะเป็นผู้จ่ายเงินส่วนนี้ เช่น ผู้สูงอายุรายหนึ่งที่ต้องจ่ายเงินค่าใช้จ่ายเองทั้งหมด รวมถึงค่าใช้จ่ายของสมาชิกในครอบครัว (ประมาณ 2,000-3,000 บาท)

(6) รับผิดชอบจ่ายสำหรับครอบครัว ผู้สูงอายุบางรายยังเป็นผู้ที่รับผิดชอบจ่ายสำหรับครอบครัว ประกอบด้วย ค่าเช่าที่อยู่อาศัย ค่าใช้จ่ายส่วนกลาง จ่ายให้กับสำนักงานบริหารคอนโดที่อาศัยอยู่ เป็นเงิน 18,000 บาท ค่าสาธารณูปโภคที่ใช้เป็นรายเดือน ได้แก่ ค่าน้ำ ค่าไฟ ค่าโทรศัพท์ เฉลี่ยเดือนละ 3,800 บาท

(7) เลี้ยงหลาน บางครอบครัวลูกต้องไปทำงานต่างจังหวัดก็จะฝากหลานไว้ให้ผู้สูงอายุเลี้ยง หรือบางครอบครัวที่ผู้สูงอายุอยู่ร่วมกับลูก และหลาน ผู้สูงอายุก็จะเป็นคนดูแลหลานให้ ตัวอย่างเช่น ผู้สูงอายุรายหนึ่งในจังหวัดเชียงใหม่ ลูกชายคนเล็กไปทำงานที่กรุงเทพฯ ได้ฝากหลานชาย อายุ 11 ปี ให้ผู้สูงอายุ

(8) ดูแลผู้ที่ทุพพลภาพ หรือดูแลผู้ที่สูงอายุกว่า ครอบครัวใดที่พ่อแม่ของผู้สูงอายุยังมีชีวิตอยู่ ผู้สูงอายุจะมีหน้าที่ดูแลพ่อแม่ของตนหรือคู่สมรส ในเรื่องอาหารรับประทาน การพาไปพบแพทย์ตามนัดหมาย การรับประทานยาตามเวลา การพาไปท่องเที่ยว ดังเช่น ผู้สูงอายุรายหนึ่งที่ต้องดูแลพ่อแม่ของตนเองซึ่งมีอายุ 85 ปี แล้ว โดยเวลาพ่อจะไปไหน ก็จะเป็นเพื่อนด้วยตลอด ไม่ว่าจะไปพบแพทย์ไปหาญาติที่ต่างประเทศ ไปท่องเที่ยว อีกรายหนึ่งเป็นคนดูแลสามีของตนเองซึ่งขาพิการและสูงอายุมากแล้ว นอกจากนี้พบว่า ผู้สูงอายุในบ้านมักจะได้รับหน้าที่ในการเฝ้าบ้านดูแลบ้าน เมื่อเสร็จงานแล้วมีเวลาว่าง การรับงานมาทำที่บ้านหรือไปทำงานที่บ้านเพื่อนที่อยู่ใกล้เคียง

ระยะเวลาในการทำงานให้ครอบครัว ผู้สูงอายุมีระยะเวลาที่แตกต่างกันตามลักษณะกิจกรรมที่ทำ แต่จะใช้เวลาโดยเฉลี่ยประมาณ 3 ชั่วโมงต่อวัน และมากที่สุดคือ 8 ชั่วโมงต่อวัน

2) เหตุผลที่ทำงานบริการเพื่อครอบครัว

ผู้สูงอายุถือว่าการทำงานบ้านเป็นการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ “อยู่ว่างๆ ไม่ได้ นิ่งๆ นอนๆ ไม่ชอบ” “ต้องทำงาน ไม่ทำอะไรก็จะไม่สบาย” งานหลายอย่างเป็นสิ่งที่ทำอยู่เป็นประจำ เพราะเป็นนิสัยติดมาต้องหางานทำ “เป็นหน้าที่ที่พ่อแม่ต้องช่วยส่งเสริมลูกใครลำบากต้องช่วยคนนั้น” รู้สึกว่าตนเองทำงาน/กิจกรรมได้ดี “เพราะเป็นงานที่ทำมาก่อน ทำมาตั้งแต่ลูกมันยังเล็ก” ไม่ต้องการจ้างคนอื่นมาทำโดยให้เหตุผลว่า “เพราะงานบ้านเป็นงานที่คนในบ้านต้องรู้และต้องทำ ถ้าจ้างคนอื่นมาทำก็ได้ไม่ดีเท่าเราทำเอง ไม่ต้องเสียเงิน”

ความคิดเห็นของผู้สูงอายุที่มีต่อภาระหน้าที่ในครอบครัว ส่วนใหญ่รู้สึกเต็มใจเป็นงานที่ได้ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ เป็นงานที่สามารถทำงานได้เองไม่ต้องให้ผู้อื่นมาทำการจ้างผู้อื่น นอกจากจะหายากแล้ว ยังต้องคำนึงถึงความปลอดภัยอีกด้วย จ้างคนอื่นอาจมีปัญหา หรือหาผู้ที่ไว้วางใจได้ยาก และรู้สึกว่าพวกตนสามารถทำงานได้ ไม่ต้องให้ใครบอก ยินดีทำ ซึ่งแสดงว่าผู้สูงอายุส่วนใหญ่ต้องการทำงาน หรือทำตัวให้เป็นประโยชน์ต่อครอบครัว

3.1.2 การทำงานหรือกิจกรรมบริการเพื่อกลุ่ม/ ชุมชน และสังคม

ผู้สูงอายุที่ได้ทำงานหรือกิจกรรมใดๆ เพื่อประโยชน์ของชุมชนโดยรวม จากการศึกษาพบว่า ส่วนใหญ่เป็นผู้มีอาชีพแม่บ้าน หรือ ข้าราชการบำนาญ งานดังกล่าวนี้ ผู้สูงอายุเต็มใจที่จะทำ แล้วแต่ใครขอให้ทำอะไร ขอความร่วมมืออะไร ก็จะทำให้ความร่วมมืออย่างดี หากมีการเรียกประชุมใดๆ ก็เข้าร่วมประชุม ทำให้ผู้สูงอายุที่เป็นกลุ่มยังคุณประโยชน์ด้วยงานเชิงธุรกิจ จะแบ่งเวลามาทำงานบริการด้วยเช่นกัน การทำงานบริการเพื่อชุมชนขึ้นอยู่กับการสภาพของผู้สูงอายุในชุมชน โดยสามารถจำแนกประเภทได้ดังนี้

1) ผู้นำหรือผู้แทนกลุ่ม หรือองค์กร

ผู้สูงอายุหลายคนมีตำแหน่งเป็นผู้นำในชุมชนเป็นทางการ เช่น ประธานชุมชน รองประธานประชาคมเทศบาล ประธานสภาเทศบาล รองนายก อบต. กรรมการหมู่บ้าน แกนนำของกลุ่มสตรี กลุ่มแม่บ้าน หน้าที่ของผู้นำที่สำคัญคือ การเป็นผู้ที่มีบทบาทหลักที่จะต้องอำนวยความสะดวก องค์กร ชุมชน เกิดการพัฒนา โดยการประสานกับหน่วยงานภายนอก เพื่อประสานประโยชน์ด้านทรัพยากร องค์ความรู้ และภาคีสนับสนุน ซึ่งผู้สูงอายุได้ทำงานในฐานะผู้นำ หรือผู้แทนกลุ่ม หรือองค์กร ได้แก่

(1) ฝ่ายบริหารปกครอง ผู้สูงอายุได้เข้าไปทำงานเพื่อชุมชนในฐานะเป็นที่ปรึกษา และกรรมการของชุมชน เช่น รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบล รองประธานประชาคมเทศบาล และประธานชุมชน กรรมการหมู่บ้าน ตำแหน่งเหล่านี้ส่วนใหญ่มาจากการเลือกตั้ง มีวาระการดำรงตำแหน่ง ซึ่งก็มีผู้สูงอายุท่านหนึ่งดำรงตำแหน่งเป็นกรรมการหมู่บ้านยาวนานถึง 15 ปี

(2) ประธานศูนย์พัฒนาครอบครัวในระดับชุมชน (ศพค.) ซึ่ง ศพค. คือ องค์การประชาชนที่มาจากตัวแทนกลุ่ม หรือองค์กรในชุมชน บทบาทของ ศพค. มีหน้าที่เป็นตัวแทนของประชาชน ในหมู่บ้าน/ตำบล ในการสำรวจข้อมูล วางแผน และประสานความร่วมมือจากหน่วยราชการ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรเอกชน และองค์กรประชาชน เพื่อแก้ไขปัญหาที่เกี่ยวข้องกับครอบครัว

(3) แกนนำของกลุ่มสตรี ผู้สูงอายุรายหนึ่งเป็นแกนนำของกลุ่มสตรีในเขตเทศบาลตำบล เมื่อใดที่จะมีการจัดงานเทศกาลประจำปี เช่น เทศกาลลอยกระทง ผู้สูงอายุเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการนำสมาชิกแม่บ้านร่วมทำกิจกรรมกับฝ่ายเทศบาล โดยการให้กลุ่มแม่บ้านมาทำกระทงขายในช่วงเทศกาล ผู้สูงอายุรายหนึ่งได้รับการคัดเลือกเป็นประธานกลุ่มแม่บ้าน เป็นระยะเวลากว่า 30 ปี แม้ผู้สูงอายุได้ลาออกหลายครั้งแล้ว แต่สมาชิกและผู้นำชุมชน ร้องขอให้เข้ากลับมารับตำแหน่งอีก จึงจำใจต้องรับ มีความภาคภูมิใจ ถึงจะเหนื่อยก็เหนื่อยกาย แต่ไม่เหนื่อยใจ

(4) ประธานกรรมการสถานศึกษา ผู้สูงอายุหลายคนมีตำแหน่งเป็นประธานกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน มีบทบาทให้คำแนะนำ สนับสนุน งบประมาณ หรือการประสานงานกับหน่วยงานภายนอกให้ เมื่อโรงเรียนจะมีกิจกรรมโรงเรียน เช่น การจัดงานวันแม่ กิจกรรมวันครู

(5) กรรมการพัฒนาโรงพยาบาล ผู้สูงอายุรายหนึ่งมีบทบาทเป็นประธานคณะกรรมการพัฒนาโรงพยาบาล ซึ่งคณะกรรมการนั้นมาจากผู้แทนหลายฝ่ายทั้งจากโรงพยาบาล ภาคเอกชน ส่วนปกครองท้องถิ่น และส่วนราชการ โดยจะทำหน้าที่ร่วมกันพัฒนาโรงพยาบาลให้มีความเจริญก้าวหน้า เช่น การจัดหาซื้ออุปกรณ์การแพทย์ การปรับปรุงอาคารผู้ป่วย

(6) ชมรมผู้สูงอายุ ผู้สูงอายุสามารถทำกิจกรรมโดยการเข้ากลุ่มชมรม ผู้สูงอายุ ทั้งในฐานะที่เป็นกรรมการบริหารหรือเป็นสมาชิกของชมรม ฝ่ายที่มีตำแหน่งเป็นประธานชมรมผู้สูงอายุ รองประธาน เลขานุการ หรือกรรมการตำแหน่งอื่นๆ ก็จะบริหารจัดการชมรมให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของชมรมผู้สูงอายุ การส่งเสริมให้สมาชิกผู้สูงอายุได้มาทำกิจกรรมร่วมกัน

เช่น การประชุมประจำเดือน การออกกำลังกาย การไปเยี่ยมสมาชิกที่เจ็บป่วย ฝ่ายที่เป็นสมาชิก ทำกิจกรรมในลักษณะการช่วยเหลือกิจกรรมชมรม เช่น เป็นผู้ช่วยนันทนาการ เป็นวิทยากร กิจกรรม เป็นแกนนำออกกำลังกายให้กับผู้สูงอายุในชุมชน ช่วยพิมพ์วารสารการประชุม ช่วยจัดทำ ผลงานกิจกรรมชมรม การติดตามข่าวสาร การเข้าร่วมประชุม ร่วมกิจกรรมของชมรม

นอกจากนี้ ผู้สูงอายุยังมีการดำรงตำแหน่งอื่นๆ อีกเช่น ประธานศูนย์ เรียนรู้วิถีพอเพียง ประธานศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง ประธานสภาวัฒนธรรมท้องถิ่น กรรมการ เกษตรเทคโนโลยี รองประธานกองทุนสวัสดิการชุมชน กรรมการขับเคลื่อนกองทุนสวัสดิการระดับ จังหวัด ฯลฯ

2) ผู้ทรงคุณวุฒิ

หมายถึง ผู้มีความรู้ความสามารถและประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ เป็นที่ปรึกษาการจัดกิจกรรมต่างๆ ทั้งในชุมชน จังหวัด และประเทศ เช่น กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้สูงอายุรายหนึ่งมีตำแหน่งเป็นกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิในคณะกรรมการระดับชาติ มีหน้าที่กำหนด นโยบายและแผนหลักเกี่ยวกับการคุ้มครอง การส่งเสริม และการสนับสนุน สถานภาพ บทบาท และกิจกรรม เพื่อเสนอความเห็นต่อคณะรัฐมนตรีอีกท่านหนึ่งเป็น กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิของสภา วัฒนธรรมจังหวัด ให้คำปรึกษาเกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่น ประเพณี และการเรียนรู้ด้านต่างๆ

3) สนับสนุนงานชุมชน

เมื่อชุมชนมีการจัดงานในชุมชน เช่น กิจกรรมวันสำคัญทางศาสนา งาน ทอดกฐิน ทอดผ้าป่า ประเพณีของชุมชน งานอื่นในหมู่บ้าน เช่น งานบวช งานแต่งงาน งานขึ้น บ้านใหม่ งานฉาปนกิจ ฯลฯ ผู้สูงอายุมีบทบาทร่วมแรงร่วมใจกันจัดกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน รูปแบบการทำงานบริการเพื่อชุมชน เช่น

(1) การจัดเตรียมอาหารสำหรับงานเลี้ยงในชุมชน เมื่อมีการจัดงานใน ชุมชน เช่น งานแต่งงาน งานศพ และงานบุญต่างๆ ผู้สูงอายุจะเป็นคนทำหน้าที่จัดการ กำหนด รายการอาหาร ค่าใช้จ่าย มอบหมายให้มีการแบ่งงานรับผิดชอบ และแบ่งกันทำอาหารตามที่นัด ตัวอย่างเช่น

ป้าสายเป็นที่ปรึกษาการจัดกิจกรรมต่างๆ ในชุมชน เช่น งาน แต่งงาน งานเทศกาล และงานบุญต่างๆ เกี่ยวกับอาหารการกิน มักจะเป็นคนหน้าที่จัดการ กำหนดรายการอาหาร ค่าใช้จ่าย มอบหมายให้มีการแบ่งงานรับผิดชอบ และแบ่งกันทำ เป็นที่รู้จัก

ทั้งชุมชนว่า ป่าสายมีความสามารถ และช่วยทุกคนได้ ส่วนป่าสายเองก็มีความสุขที่ได้ช่วยเหลือคนอื่น บางครั้งต้องจ้างคนมาขายของแทนตน แต่ก็ยินดี เพราะเป็นการช่วยคนอื่น

คุณอัญญา มีฝีมือมือในการทำขนมบ๊ะจ่าง เมื่อมีงานเทศกาลตรุษจีน สารทจีน คุณอัญญาก็จะทำขนมไปแจกคนในชุมชน

(2) ผู้นำในศาสนพิธี ในพิธีกรรมของงาน งานแต่งงาน ขึ้นบ้านใหม่ หรือการไปถวายสังฆทานที่วัด ช่วงที่เกี่ยวกับศาสนพิธี ผู้สูงอายุที่เป็นมัคทายกจะทำหน้าที่ กล่าวคำอาราธนา ผู้นำถวายจตุปัจจัยแด่ภิกษุสงฆ์

4) เป็นไวยาวัจกร

ไวยาวัจกร หมายถึง บุคคลผู้ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นตัวแทนของวัดในการจัดการทรัพย์สินของวัด หน้าที่เบิกจ่าย "เงินศาสนสมบัติ" และมีอำนาจหน้าที่ดูแลเก็บรักษาจัดการทรัพย์สินของวัด ได้ตามที่เจ้าอาวาสมอบหมายเป็นหนังสือ และกำหนดให้ไวยาวัจกรเป็นพนักงานตามกฎหมาย

5) เป็นวิทยากรถ่ายทอดความรู้

ผู้สูงอายุหลายรายที่ได้ทำงานบริการเพื่อชุมชน โดยการเป็นวิทยากรถ่ายทอดความรู้ หรือประสบการณ์ให้กับสังคม ตัวอย่างการเป็นวิทยากร ได้แก่ วิทยากรหลักสูตรวิชาชีพระยะสั้น สอนเกี่ยวกับงานประดิษฐ์ประเภทของชำร่วย ของที่ระลึกใช้ในงานต่างๆ วิทยากรสอนเกี่ยวกับการแกะสลักผักผลไม้ วิทยากรถ่ายทอดความรู้เศรษฐกิจพอเพียง วิทยากรวิชาชีพทางการเกษตร การเป็นครูภูมิปัญญา สอนภูมิปัญญาท้องถิ่น สอนกระบวนการทัศน์ และสอนวิชาเศรษฐกิจพอเพียง เป็นต้น

6) การเป็นอาสาสมัคร

การเป็นอาสาสมัคร เป็นกิจกรรมหนึ่งที่พบจากผู้สูงอายุที่มีคุณลักษณะอยากช่วยเหลือผู้อื่น หรือเป็นกิจกรรมที่ทำต่อเนื่องมาตั้งแต่สมัยยังไม่เข้าสู่วัยสูงอายุ เช่น อาสาสมัครมูลนิธิบำเพ็ญประโยชน์ อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) อาสาสมัครดูแลผู้สูงอายุที่บ้าน (อผส.) อาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (อพม.) อาสาสมัครด้านยาเสพติดของชุมชน เป็นต้น ทำมานานถึง 38 ปีบ้าง 15 ปีบ้าง หรือ 10 ปีบ้าง ส่วนที่เข้ามาทำเมื่ออายุ 60 ปี แล้ว ก็มีจำนวนหนึ่ง โดยลักษณะกิจกรรมอาสาสมัครมีดังนี้

(1) อาสาสมัครมูลนิธิบำเพ็ญประโยชน์สาธารณะด้วยกิจกรรมทางศาสนา ทำกิจกรรม เช่น ร่วมกันปลูกต้นไม้ เป็นแม่ครัวทำอาหารเลี้ยงคนอื่น เดือนละครั้ง

(2) *อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.)* เป็น อสม. ประจำศูนย์สุขภาพชุมชน /หมู่บ้าน โดยมีหน้าที่ดูแลสุขภาพอนามัยสิ่งแวดล้อมภายในชุมชน เช่น สำรวจจุดน้ำขุ่นลาย โดยไปให้ความรู้เกี่ยวกับการกำจัดลูกน้ำและยุงลายในบ้านที่พักอาศัยภายในเขตพื้นที่รับผิดชอบ สำหรับด้านการดูแลผู้สูงอายุยังไม่ได้ทำมากนัก

(3) *อาสาสมัครดูแลผู้สูงอายุ* รับผิดชอบดูแลผู้สูงอายุ 5 คน โดยไปเยี่ยมบ้านและให้คำแนะนำเรื่องการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุ ในทุกวันศุกร์ (4 ครั้งต่อเดือน) หรือไปเยี่ยมผู้สูงอายุตามที่ อบต. กำหนด

(4) *อาสาสมัครศูนย์ “โทรคลายทุกข์”* มีผู้สูงอายุ 1 รายเป็นผู้ริเริ่มจัดตั้งศูนย์ “โทรคลายทุกข์” และเป็นผู้รับผิดชอบประจำศูนย์ 24 ชั่วโมง ซึ่งเป็นโครงการดำเนินงานส่วนหนึ่งของศูนย์พัฒนาครอบครัวในชุมชน ตำบลดอนแก้ว อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่

(5) *อาสาสมัครของศูนย์ส่งเสริมสุขภาพโรงพยาบาล วัด และชุมชน* โดยการทำวิทยากรให้ความรู้ เรื่องการดูแลสุขภาพกาย สุขภาพจิต ของตนเอง ในการอบรมผู้สูงอายุที่สำนักสงฆ์วัดสันเหมือง ตำบลดอนแก้ว

(6) *อาสาสมัครบริการด้วยรอยยิ้ม* เป็นงานของกรมสุขภาพจิต

(7) *อาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน (อปพร.)* แต่ละเดือนจะมีการรวมกลุ่มกันไปทำความสะอาดวัด ไปปิดกวาดวัด ถูพื้นของอุโบสถวัด เก็บขยะรอบๆ วัด

(8) *อาสาสมัครด้านยาเสพติดของชุมชน*

(9) *อาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (อพม.)*

(10) *อาสาสมัครก๊วยของมูลนิธิกุศลศรัทธา* ทำหน้าที่ก๊วยในเขตอำเภอ

เหตุผลที่ผู้สูงอายุทำกิจกรรมบริการในชุมชน

ผู้สูงอายุได้มีส่วนร่วมในชุมชน ได้ทำประโยชน์ให้ชุมชน เป็นการทำบุญ ทำจิตใจให้สงบ เพราะรู้สึกว่ามีคุณค่าต่อสังคม สังคมก็ให้การยอมรับในทำ

3.2 แรงจูงใจในการทำกิจกรรมบริการ

ผู้สูงอายุทำกิจกรรมบริการเพื่อผู้อื่นนั้น ได้กล่าวถึงแรงจูงใจในการทำกิจกรรมบริการ ดังนี้

1) เกิดจากความต้องการช่วยเหลือสังคม รวมทั้งได้รับการยกย่องจากบุคคลอื่น ส่วนใหญ่กลุ่มตัวอย่างให้เหตุผลในประเด็นนี้ เช่น

นายจรัญตั้งปณิธานไว้ตั้งแต่ยังสมัยรับราชการเป็นตำรวจ เพราะได้เห็นได้ไปดูความเจริญในพื้นที่อื่นๆ ทั้งภายในและภายนอกจังหวัดสุราษฎร์ธานี และคิดว่าสักวันหนึ่งจะมากำทำประโยชน์เพื่อบ้านเกิดของตนบ้าง เพราะอำเภอกาวิภาวดี ยังมีสภาพห่างไกลความเจริญ ชาวบ้านการศึกษาต่ำ การพัฒนาไม่ทั่วถึง ดังนั้นเมื่อรับราชการตำรวจมาจนถึงอายุ 55 ปี จึงได้ขอลาออกมาทำธุรกิจส่วนตัว เหตุผลที่ลาออกในช่วงระยะเวลานั้น ก็เพราะว่า ตนยังมีแรงอยู่ มีกำลังที่จะไปไหนมาไหนได้สะดวก อีกทั้งพวกเพื่อนๆ พรรคพวกในวงการที่รู้จักก็ยังไม่เกษียณกัน ทำให้สามารถจะเกื้อหนุนเมื่อต้องการความช่วยเหลือได้ โดยนายจรัญได้กล่าวถึงช่วงนั้นว่า “ออกมาก่อน 5 ปี เพื่อตั้งหลัก จะไปดูงานที่ต่างๆ ศึกษาหาความรู้ และเพื่อนยังไม่เกษียณกัน ก็ไปของความช่วยเหลือได้”

ด้านคุณแม่ปราณี ซึ่งเป็นคุณแม่ผู้ได้รับการคัดเลือกให้เป็นแม่ดีเด่นแห่งชาติ ปี 2554 สาขาแม่ผู้บำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคม ระบุว่า แรงจูงใจในการทำงานเพื่อสังคม คือการได้ช่วยเหลือผู้อื่นให้เขาได้พ้นภาวะยากลำบาก มีประสบการณ์จากช่วงที่ยังทำงานเป็นพยาบาลจิตเวช เคยช่วยเหลือคนที่คิดฆ่าตัวตายให้เปลี่ยนใจได้ นอกจากนี้ หลังจากเวลาทำงานแล้วคุณแม่ปราณียังเป็นอาสาสมัครประจำศูนย์ของสมาคมสมาพันธ์ (เชียงใหม่) ซึ่งเป็นสมาคมที่ให้บริการเป็นเพื่อนพูดคุยทางโทรศัพท์ โดยมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อป้องกันการฆ่าตัวตาย และคุณแม่ปราณีใช้เวลาตั้งแต่ 6 โมงถึง 4 ทุ่ม เพื่อให้คำปรึกษากับคนที่ถูกกระทำ ถูกทำร้าย

นอกจากนั้น ป้าสายบัว กล่าวถึงแรงจูงใจที่ทำกิจกรรมในชุมชนว่า “คิดเรื่องเอื้อเฟื้อต่อผู้อื่น ตนเองใส่ใจในตนเอง งานก็ได้ทำ งานวัดก็ได้ช่วย งานบ้านก็ได้ช่วย เทียวก็ได้เที่ยว พอเพียงแล้ว “ และมีคติประจำใจที่ยึดถือคือ “ແຮ່ງຈິ ແຮ່ງຫາຍ ແຮ່ງຜາຍ ແຮ່ງແພ່ ຍິ່ງຊື່ເໝີວ ຍິ່ງໄມ້ ຍິ່ງໃຫ້ ຍິ່ງໄດ້”

หรือกรณีของป้าอัมพร สิ่งที่ทำนั้น “มีใจรัก” ทำได้ไม่เบื่อ และการมีนิสัยชอบช่วยเหลือบุคคลอื่นรู้สึกว่าคุณสามารถช่วยเหลือคนอื่นได้ “ต้องการทำอะไรเพื่อสังคม” และเพื่อนๆ ก็บอกว่า “เราทำได้ รู้สึกและเพื่อนๆ ก็บอกว่า เราทำได้ รู้สึกภูมิใจ”

2) ต้องการทำความดี เพื่อสืบทอดพระราชปณิธานจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และพระบรมวงศานุวงศ์

ดั่งกรณีตัวอย่างของ นายศรี อดีตเจ้าหน้าที่การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (กฟผ.) มีแรงจูงใจมาจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว กล่าวคือ เมื่อสมัยเป็นเด็ก นายศรีเคยเป็นลูกเสือกองเกียรติยศ ได้มีโอกาสเฝ้าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและพระบรมวงศานุวงศ์อย่างใกล้ชิด ได้สัมผัสสเน่ห์พระองค์ท่าน รู้สึกเป็นมิ่งมงคล เกิดความภาคภูมิใจ และเมื่อมาทำงานเชื่อกันก็ได้ถวายรายงานอย่างใกล้ชิดอีกหลายครั้ง เกิดความประทับใจ ต้องการทำงานช่วยถวายพระองค์

3) จากการเห็นความยากลำบากของผู้อื่น และอยากช่วยเหลือผู้อื่น

ดั่งกรณีตัวอย่างนายศรี ปี 2530 ขณะเป็นพนักงานการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (กฟผ.) ได้เป็นประธานในฝ่ายโครงการอาหารกลางวัน มอบทุนการศึกษา เลี้ยงอาหารกลางวัน แจกสมุดดินสอให้แก่โรงเรียนในแหล่งที่ห่างไกลทุรกันดารซึ่งอยู่ในพื้นที่ใกล้เคียงกับ กฟผ. ทั่วประเทศ ได้เห็นสภาพความเป็นอยู่ของนักเรียน ผู้ปกครอง และชาวบ้านในพื้นที่เหล่านั้นมีความลำบากยากไร้อย่างไรบ้าง ในปี 2549 นายศรีได้ลาออกจาก กฟผ. พบเห็นสภาพที่เกษตรกรมีความเดือดร้อนในปัญหาปุ๋ยเคมีที่ปรับราคาจากเดิม 50 กิโลกรัม ราคาประมาณ 400 บาท เพิ่มขึ้นเป็น 1,500-1,600 บาท ชาวสวนชาวไร่เดือดร้อนเป็นอย่างมาก นายศรีได้ซื้อที่ทำสวนและใช้แนวทางการเกษตรปลอดสารพิษ-สารเคมี และผลิตปุ๋ยหมักธรรมชาติไว้ใช้เอง และมีเครื่องจักร เครื่องย่อยวัสดุตามธรรมชาติ เช่น เศษใบไม้ มูลสัตว์ ฯลฯ และมีชาวบ้านมาขอความรู้อยู่เรื่อย นายศรีจึงได้ร่วมกับพรรคพวกที่เคยทำงาน กฟผ. มาด้วยกันตั้งศูนย์วิชาการเกษตรเศรษฐกิจพอเพียงขึ้น เพื่อให้ความรู้เกี่ยวกับการทำเกษตรกรรมวิถีพอเพียง และมีการจัดอบรมฟรี ให้แก่เกษตรกรและผู้สนใจตลอดทั้งปี ปัจจุบันมีผู้ผ่านการอบรมจากศูนย์ฯ ประมาณ 15,000 คน และนายศรีตั้งใจจะทำต่อไปจนชีวิตและร่างกายจะทำไม่ไหว

อีกรายหนึ่งเป็นผู้สูงอายุที่กรุงเทพฯ ผู้สูงอายุเป็นแม่บ้านแถวพลัดดินแดง ได้เข้าไปช่วยขายผลไม้โดยไม่รับเงินค่าจ้าง เนื่องจากผู้สูงอายุได้เห็นว่าคุณยายซึ่งเป็นคนขายผลไม้มีอายุมากกว่าตนแต่ยังทำงานอยู่ จึงเกิดความรู้สึกเห็นใจ สงสาร อยากจะช่วยเหลือ ผู้สูงอายุจึงอาสาเข้าไปช่วย ปัจจุบันนี้ผู้สูงอายุก็ได้ช่วยเหลืออย่างต่อเนื่องเป็นเวลากว่า 4 ปีแล้ว

4) จากการที่มีความรู้และภูมิปัญญาที่ต้องการถ่ายทอด

กรณีของนายคม ได้กล่าวถึงสิ่งที่เป็นแรงจูงใจ คือความชื่นชอบเกี่ยวกับภูมิปัญญาล้านนา มาตั้งแต่ตนยังเป็นเด็ก เมื่อเกษียณอายุมาก ก็อยากจะทำงานในสิ่งที่ตนเองชื่นชอบ

นายมลได้กล่าวถึง สิ่งที่เป็นแรงจูงใจให้มาทำงานเพื่อสังคมว่า “หนึ่งผมได้รับอิทธิพลจากพ่อ พ่อของผมเป็นครู สอนให้ลูกๆ ทำความดี ให้ช่วยเหลือสังคม สอง ผมเคยบวชเรียนในพุทธศาสนา จบนักธรรมชั้นเอก พุทธศาสนาช่วยขัดเกลาให้ทำความดี ละเว้นความโลภ ทำเพื่อส่วนรวม”

5) จากการเห็นคุณค่าในตนเอง

จากการสนทนากลุ่มผู้สูงอายุ หลายคนได้สรุปแรงจูงใจในการกิจกรรมบริการเพื่อสังคมว่า การที่ผู้สูงอายุยังคงทำงานอยู่เป็นเพราะว่า ภูมิหลังของผู้สูงอายุเป็นคนที่เคยทำงานมาก่อน ทั้งอาชีพราชการและทำธุรกิจส่วนตัว การทำงานแม้จะไม่ได้มีช่วงเวลาที่แน่นอนหรือเป็นงานเหมือนที่ทำมา แต่การได้ทำงานเล็กๆ น้อยๆ เช่น ทำงานบ้าน รวมกลุ่มกับเพื่อนบ้านเพื่อทำงานประดิษฐ์ ฯลฯ จึงเป็นความเคยชิน เพราะไม่อาจอยู่บ้านเฉยๆ ได้ อีกทั้งการที่ผู้สูงอายุยังคงต้องการทำงานอยู่ต่อไป เป็นเพราะทุกท่านยังคงเห็นคุณค่าในตัวเอง ว่าอย่างน้อยกิจกรรมหลายอย่างที่เกิดขึ้นในชุมชน ก็ยังมีกลุ่มผู้สูงอายุเป็นแกนหลักอยู่ ไม่เพียงเท่านั้นการทำงานในทัศนะของผู้สูงอายุ ยังทำให้ผู้สูงอายุมีเพื่อน มีสังคม ซึ่งการมีสังคมของกลุ่มผู้สูงอายุ และการได้มาพูดคุยกัน สามารถก่อให้เกิดความคิดริเริ่มที่จะหางานทำเพื่อสร้างรายได้อีกด้วย

3.3 ปัญหาอุปสรรคที่ทำให้ผู้สูงอายุไม่สามารถทำกิจกรรมบริการได้

ผู้สูงอายุได้กล่าวถึงปัญหาอุปสรรคต่อการเข้ามาทำกิจกรรมบริการ ดังนี้

- 1) สุขภาพไม่เอื้ออำนวย
- 2) มีความจำเป็นต้องดูแลคู่สมรสบุตร หลาน ญาติ
- 3) สังคมยังไม่เปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุได้แสดงออกเท่าที่ควร” อย่างกรณีของคุณอัมภาเองนั้น แม้จะต้องการจะเป็นอาสาสมัครช่วยเหลือผู้ป่วยที่นอนติดเตียงในโรงพยาบาล แต่ช่องทางที่ให้แสดงออกถึงศักยภาพที่มีในตัวไม่สามารถกระทำได้
- 4) เมื่อไม่ต้องทำงานที่มากขึ้นและยาวนานขึ้น “ถ้าต้องเดินทางไปไกลๆ และเสียต้องใช้เงินมาก คงจะไม่ร่วม”
- 5) การเดินทางไปทำงานหรือไปทำกิจกรรมไม่สะดวกเช่นไม่มีรถ ไม่มีคนพาไป” อยากไปแต่ไปไม่ได้ เพราะขับรถไม่เป็น ไม่มีรถไป” และ “การเดินทางไปไหนมาไหน ไม่ค่อยสะดวกจะขึ้นรถเมล์หรือรถไฟใต้ดินนั้น ไม่ค่อยเอื้อต่อผู้สูงอายุ ส่วนสะพานลอยก็ไม่อยากข้ามเพราะมันชัน เวลาจะขึ้นลำบาก ไม่ดีต่อเขา”

3.4 ประโยชน์ของการทำกิจกรรมบริการ

ประโยชน์จากการที่ผู้สูงอายุทำกิจกรรมบริการ มีดังนี้

การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ให้ความเห็นว่า การทำงานมีส่วนที่ทำให้สุขภาพร่างกายแข็งแรงมากขึ้น เพราะเวลาได้เข้าร่วมชมรมหรือได้ทำงาน เช่น การออกกำลังกาย การทำความสะอาดศูนย์สามวัยก็ได้ ทำให้เราออกกำลังกายได้ด้วย ไม่เพียงเท่านั้น การที่ได้ออกมาเจอเจอเพื่อนก็ทำให้ชีวิตมีความสุขมากขึ้นด้วย อย่างไรก็ตาม ในกลุ่มของผู้สูงอายุที่มีช่วงอายุระหว่าง 60-69 ปี ก็ยังมีบางส่วนที่ต้องเจอปัญหาด้านสุขภาพ จึงเป็นอุปสรรคที่ทำให้การทำงานดำเนินไปอย่างไม่เต็มศักยภาพ

(1) ประโยชน์ต่อตนเอง กลุ่มผู้สูงอายุแสดงความเห็นว่า การทำงานหรือทำกิจกรรมต่างๆ ทำให้ตนเองได้รับประโยชน์หลายอย่างดังนี้

1. ทำให้ผู้สูงอายุไม่เหงา
2. ป้องกันโรคซึมเศร้า
3. ทำให้ตนเองได้รับความรู้ใหม่ๆ
4. ได้ประสบการณ์เพิ่มขึ้น
5. รู้สึกว่าตนเองมีคุณค่า
6. ทำให้ผู้สูงอายุมีความสุขที่ได้ทำงาน
7. สุขภาพกายดี สุขภาพจิตดี
8. ได้เข้าสังคม ได้ความฉลาดเพิ่มมากขึ้น
9. เกิดความสบายใจ เช่น การทำกิจกรรมร้องเพลงคาราโอเกะของผู้สูงอายุที่ได้จัดตั้งเป็นกลุ่ม/ชมรมมีส่วนร่วมช่วยอย่างที่ทำให้ผู้สูงอายุได้ผ่อนคลายอารมณ์ของการอยู่บ้านเหงาๆ

ผู้สูงอายุท่านหนึ่งกล่าวว่า ปัจจุบันนี้ตัวเองมีอายุ 60 ปีแล้ว แต่ก็ยังสามารถทำงานได้อยู่ ในขณะเดียวกัน ก็คิดว่า ผู้สูงอายุในช่วงระหว่าง 60-65 ปี ยังเป็นวัยที่สามารถทำงานได้อยู่ แต่เมื่ออายุย่างเข้า 67 ปีขึ้นไป ร่างกายก็จะเริ่มแสดงอาการอ่อนแอและอาจจะเริ่มทำงานไม่ไหว/ไม่เต็มศักยภาพ สถานการณ์การทำงานของผู้สูงอายุในชุมชนนั้น ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มกล่าวว่า “ส่วนใหญ่แล้วผู้สูงอายุจะยังคงเป็นผู้ที่สามารถทำงานได้อยู่และทำงานส่วนร่วมค่อนข้างมากหรือไม่แน่ว่าเข้าร่วมกิจกรรมอื่นๆ เช่น การร้องคาราโอเกะ หรือออกกำลังกาย เป็นต้น แต่ก็มีผู้สูงอายุบางกลุ่มที่ไม่เคียดร้อนเรื่องเงิน เลยอาจจะไม่ต้องทำงานมากนัก กลุ่มนี้คือ ผู้สูงอายุที่ยังมีเงินบำนาญอยู่

(2) ประโยชน์ต่อครอบครัว

ผู้สูงอายุยังคงมีความสำคัญมากในหน่วยครอบครัว เพราะว่าส่วนใหญ่ ลูกต้องออกไปทำงานนอกบ้าน ผู้สูงอายุจึงกลายเป็นคนที่ต้องจัดการทุกอย่างในบ้าน โดยเฉพาะทำงานบ้าน เลี้ยงหลาน รับส่งหลานจากบ้านมาโรงเรียน และในบางครอบครัวผู้สูงอายุยังเป็นผู้ช่วยแบ่งเบาภาระค่าใช้จ่ายในบ้านด้วย

1. ได้ความรู้ใหม่ไปเล่าให้ฟัง
2. ได้ความอยู่ดีกินดี ได้เงินมาแล้วเอามาเลี้ยงครอบครัว
3. ลูกดีใจพ่อแม่ได้ออกบ้านไปทำงานสังคม จะได้ไม่เหงา เพราะถ้าอยู่กันตามลำพังพ่อกับแม่ขัดแย้งหรือขัดคอกัน
4. ครอบครัวอบอุ่น ดูแลกันดี

(3) ประโยชน์ต่อชุมชน/สังคม

การทำงานสังคมของผู้สูงอายุ เป็นเหมือนการทำให้ผู้สูงอายุมีคุณค่า และได้แสดงศักยภาพความรู้ความสามารถของตนเอง ในบางกิจกรรมยังคงต้องมีผู้สูงอายุเป็นคนเคลื่อนไหวที่สำคัญ เช่น งานดำหัวในวันสงกรานต์ เป็นต้น

มีบทบาทในเชิงการให้คำปรึกษา เป็นเจ้าของประสบการณ์ชีวิตที่สำคัญในหลายๆ ด้าน และมีประโยชน์ในแง่การบำรุงศาสนาที่สำคัญ จากการบริจาคเงินและสิ่งของในแต่ละปี

1. ผู้สูงอายุทำตนเป็นแบบอย่างที่ดี ไม่อยู่เฉยๆโดยไม่ทำงาน เพื่อให้คนรุ่นหลังเดินตาม
2. ได้ช่วยเหลือในสิ่งที่สังคมขาด เช่น การอนุรักษ์วัฒนธรรม ที่มีผู้สูงอายุที่มีประสบการณ์เป็นต้นแบบ เช่น การแต่งกายที่เหมาะสม การวางตัวหรืองานประเพณีบางอย่างที่ผู้สูงอายุมีความรู้มากกว่า
3. ทำให้สังคมได้รับความรู้ที่มาจากภูมิปัญญาผู้สูงอายุนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน
4. ผู้สูงอายุเป็นผู้ที่อุทิศเวลาเพื่อสังคม
5. สังคมได้รับความรู้ที่ถ่ายทอดจากผู้สูงอายุ

3.5 กรณีศึกษาการยังคุณค่าประโยชน์ของผู้สูงอายุในกิจกรรมบริการ

การยังคุณค่าประโยชน์ของผู้สูงอายุในกิจกรรมบริการ สามารถกระทำได้หลากหลายรูปแบบ ดังนั้นคณะวิจัยจึงได้นำข้อมูลจากกรณีศึกษา จำนวน 9 ราย และในทั้ง 9 รายนี้มีการทำกิจกรรมบริการมากกว่า 1 กิจกรรม แต่คณะวิจัยขอนำเสนอกิจกรรมที่เป็นความโดดเด่นของผู้สูงอายุรายนั้นๆ ซึ่งสามารถแบ่งลักษณะกิจกรรมได้ 5 ประเภท ดังนี้

ประเภทที่ 1 ผู้ทรงภูมิปัญญา

ประเภทที่ 2 อาสาสมัคร

ประเภทที่ 3 วิทยากรถ่ายทอดความรู้

ประเภทที่ 4 ทำงานเพื่อสังคม

ประเภทที่ 5 เข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มชมรมผู้สูงอายุ

ประเภทที่ 6 ทำกิจกรรมบริการเพื่อครอบครัว

ประเภทที่ 1 ผู้ทรงภูมิปัญญา

หมายถึง ความรู้ ความคิด ความเชื่อ ของผู้สูงอายุ อันเกิดจากการสั่งสม สืบทอด และเรียนรู้ ที่จะนำมาใช้ในการดำเนินชีวิตอย่างต่อเนื่องยาวนาน และสามารถถ่ายทอดไปสู่บุคคลและสังคมได้ จากกรณีศึกษาพบว่า มีผู้สูงอายุ 2 ราย ที่ได้รับการยกย่องว่าเป็นปราชญ์ ดังนี้

กรณีศึกษาที่ 1 นายคม เชียงใหม่ อายุ 63 ปี ปราชญ์ภูมิปัญญาล้านนา

กรณีศึกษาที่ 2 นายศรี สุราษฎร์ธานี อายุ 63 ปี ปราชญ์ความรู้วิถีเศรษฐกิจพอเพียง โดยแต่ละกรณีมีรายละเอียดดังนี้

กรณีศึกษาที่ 1 นายคม เชียงใหม่ อายุ 63 ปี ปราชญ์ภูมิปัญญาล้านนา

ข้อมูลส่วนบุคคล

สถานภาพ อยู่กับภรรยา มีบุตรทั้งหมด 4 คน เป็น ชาย 2 คน หญิง 2 คน

การศึกษา จบมัธยมศึกษา เรียนจบมัธยมศึกษาปีที่ 5 จากโรงเรียนยุพราชวิทยาลัย จังหวัดเชียงใหม่ ระดับปริญญาตรีจบจากคณะมนุษยศาสตร์ จังหวัดเชียงใหม่ และจบปริญญาโทศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษานอกระบบ คณะศึกษาศาสตร์ จังหวัดเชียงใหม่

ภาวะสุขภาพ สุขภาพแข็งแรง

รายได้หลังเกษียณ รายได้หลักจากเงินบำนาญ ประมาณ 3 หมื่นกว่าบาท

อาชีพ เป็นข้าราชการบำนาญ

ลักษณะการยังคุณประโยชน์โดยการทำกิจกรรมบริการของผู้สูงอายุ

1. เป็นปราชญ์ชาวบ้านเกี่ยวกับวรรณกรรมศิลปกรรมล้านนา โดยนายคมได้สรุปกิจกรรมที่ได้ดำเนินการ มีดังนี้

(1) สอนศิลปะล้านนา การฟ้อนดาบ ฟ้อนเจิง การตีกลองแบบล้านนา

(2) สอนภาษา วรรณกรรม และประวัติศาสตร์ล้านนา ตัวอย่างเช่น

กะโลง

“สายใจ ไหลลุ่ม น้ำแม่ปิง
สายใจ แม่ระมิง ลาดฟ้า
ซุ่มใจ ไหลริน มาสู่ เมืองเหนือ
บุญแม่คุ้ม มากหลาย
สุมเปื้อน เย็นใจ เจ้าเอ๋ย”

คว่ำว

“สวนยนต์หงส์ ก็พาหน่อให้ เข้าปากกว้างดงไพร
จุดันฮ้ำฮ้อง ตระเหว่าตระไหน จับกิ่งใบสาขายาดถ้อย
ฤดูเดือนหก คิมหาเป่งป้อย พระพายจอยกิ่งไม้...
หล่นใบเขียว ละเลี้ยวถึงไผ่ เหลืองเหี่ยวแห้งปันปน
ระดูดอกแะ เปาปานจีหลวง ไปงใบปวง
อุออนดอกสร้อย ชาเล่ง หอมไกล่...”

จ้อย

“คืนฟ้าหนาว ใจสาวงอมล้ำ
เฝียบเหมือนอยู่ถ้ำ ดงดำสิงขร
ดาวเดือนเคลื่อนคล้อย น้ำย้อยตื่นก่อน
ซบหัวลงนอน กอดหมอนรำไห่...”

(3) สอนเรื่องสุขภาพ การอบสมุนไพร การย่ำหิน เหยียบหิน พัฒนาปรับปรุงบริเวณบ้าน เรียกว่า สวนชาปิ้งหินไฟ เป็นแหล่งเรียนรู้ในชุมชน ตำบลดอนแก้ว อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่

ชาปิ้งหินไฟ คือ การนำเอาสมุนไพรมาปิ้งบนหินที่ถูกเผาจนร้อน แล้วนำมาต้มเพื่อต้มน้ำชาสมุนไพร เป็นตำราหมอยพื้นบ้านที่นำหินชนิดต่างๆ มาเผาไฟให้ร้อน แล้วนำสมุนไพรที่มีอยู่เข้าปิ้งรับเอาพลังแร่ธาตุตามชนิดของหินด้วยเชื่อว่า พลังหินจะปล่อยพลังธาตุดินและพลังงานแร่ธาตุเข้าผสมตัวยาสสมุนไพร เมื่อนำสมุไพรดังกล่าว

มาต้มเพื่อต้มน้ำ เชื่อว่าจะได้รับพลังงานธาตุดินจากและยาสมุนไพรไปพร้อมๆกัน และทำให้ป้องกันโรคอาการชา เพิ่มพลังกล้ามเนื้อให้แข็งแรงเป็นปกติ

- (4) พื้นฟูภูมิปัญญาล้านนาในเรื่องสมุนไพร การปลูกพืชธรรมชาติ
ตัวอย่างเช่น การรื้อฟื้นภูมิปัญญาเกี่ยวกับไม้ตั้งข้าว หรือไม้คนข้าว ซึ่งแต่เดิมนั้นใช้ไม้เหมือนคนมาทำ คุณสมบัติของต้นไม้ชนิดนี้ จะช่วยไล่พิษออก เช่น คนที่ไปเก็บเห็ดป่ามารับประทาน ก็ให้ใช้ไม้นี้ไปคน (กวน) ในหม้อข้าว ก็จะช่วยไล่พิษ
- (5) พื้นฟูภูมิปัญญาล้านนาเกี่ยวกับความปลอดภัยในชีวิต คือ พระอุปัชฌ์

2. สอนหนังสือในมหาวิทยาลัย นายคมได้เป็นอาจารย์สอนที่ มหาวิทยาลัยชีวิตซึ่งเป็นมหาวิทยาลัยที่ตั้งอยู่ในอำเภอบางคนที่ จังหวัดสมุทรสงคราม มหาวิทยาลัยนี้เปิดสอน ทั้งตรี โท และเอก ทำการสอน จำนวน 4 วิชา เป็นอาจารย์สอนภาษาไทย สอนภูมิปัญญาท้องถิ่นล้านนา สอนกระบวนการทัศน์ และสอนวิชาเศรษฐกิจพอเพียง

3. เขียนหนังสือ นายคมจะเขียนหนังสือเกี่ยวกับภูมิปัญญาล้านนาปีละหนึ่งเล่ม ในปีที่แล้วเขียนเรื่อง กว้างล้านนา ปีก่อน เรื่อง...พระลอคำคร่ำว ได้ถอดลิลิตพระลอมาเป็นคำคร่ำว นอกจากนี้ยังเป็นผู้เขียนบทความลงในคอลัมน์ท้องถิ่นของหนังสือพิมพ์ไทยนิวส์ เกี่ยวกับชาวบ้านเกี่ยวกับท้องถิ่น เพื่อให้ความรู้กับคนทั่วไป

4. เป็นกรรมการผู้ทรงวุฒิของสภาวัฒนธรรมจังหวัดเชียงใหม่ การจัดงานของสภาวัฒนธรรมล้านนา เมื่อมีการจัดงานก็จะมาปรึกษากับนายคมว่ามีวิธีปฏิบัติ

แรงจูงใจในการทำกิจกรรมบริการ

เกิดจากความชื่นชอบเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นมาตั้งแต่สมัยยังเป็นเด็ก โดยนายคมได้กล่าวว่า “ผมชอบมาตั้งแต่สมัยเป็นละอ่อนแล้วครับ ผมเคยหนีเรียนไปเรียนกับพ่ออยู่บ้านเหนือแต่ก่อน คนก็ด่าผมว่า โง่ เรียนไปอะหยังคำเมือง เรียนฟ้อนดาบ ฟ้อนเจิง เรียนไปกับได้ไปเมืองนอก ต้องเรียนภาษาอังกฤษดี จะได้ไปเมืองนอก ผมก็ว่า ผมจะเรียน ผมได้ทั้งภาษาไทย ภาษาอังกฤษ”

แนวคิดในการทำกิจกรรมบริการ

จิตดี กายดี ชีวิตดี

ความคิดที่จะหยุดทำงาน

จนกว่าจะหมดชีวิตสิ้นชีวา พัฒนาไปเรื่อยๆ

การวางแผนสืบทอด

วางแผนไว้ว่า จะให้หลานคนหนึ่งซึ่งจบด้านสังคมวิทยา เป็นคนสืบทอด

ปัญหาอุปสรรคที่ทำให้ไม่สามารถรวมกลุ่มทำกิจกรรมได้

นายกมได้แสดงทัศนะเกี่ยวกับปัญหาอุปสรรคที่ทำให้ผู้สูงอายุไม่สามารถรวมกลุ่มกิจกรรม มีเหตุปัจจัยหลัก 2 ประการได้แก่

1. ผู้สูงอายุขาดสถานที่รวมกลุ่ม รัฐควรจะมีสถานที่ให้ผู้สูงอายุได้มารวมกลุ่มกัน ผู้สูงอายุได้พบปะ สังสรรค์ พูดคุยกัน รวมถึงแลกเปลี่ยนข่าวสารกันได้อย่างเป็นปกติ
2. ปัญหาเรื่องเศรษฐกิจ ปัจจุบันสภาพสังคมได้เปลี่ยนแปลงไป ผู้สูงอายุต้องทำงานเพื่อหาเลี้ยงชีพ จึงไม่มีเวลามาร่วมกัน

กรณีศึกษาที่ 2 นายศรี สุราษฎร์ธานี อายุ 63 ปี ปราชญ์ความรู้วิถีเศรษฐกิจพอเพียง

ข้อมูลส่วนบุคคล

สถานภาพ อยู่กับภรรยา (อายุ 59 ปี) มีบุตรทั้งหมด 4 คน เป็น ชาย 2 หญิง 2

คนที่ 1 เป็นผู้ชาย จบปริญญาตรี ทำงานเป็นพนักงาน
ธนาคารนครหลวงไทย กรุงเทพฯ

คนที่ 2 เป็นผู้หญิง จบปริญญาตรี ทำงานเป็นพยาบาล
อยู่โรงพยาบาลพญาไท 2 กรุงเทพฯ

คนที่ 3 เป็นผู้หญิง จบปริญญาตรี ทำงานเป็นวิศวกรโยธา
ของบริษัทเอกชนแห่งหนึ่ง ในอำเภอปากเกร็ด นนทบุรี

คนที่ 4 เป็นผู้ชาย จบปริญญาตรี ทำงานเป็นวิศวกรโยธาของ
บริษัทเอกชนแห่งหนึ่ง กรุงเทพฯ

การศึกษา

ช่วงเป็นเด็กได้ศึกษาในระดับประถมศึกษา-อุดมศึกษาที่จังหวัดพิษณุโลก จบจากโรงเรียนการช่างพิษณุโลก (แผนกช่างก่อสร้าง) วุฒิปวช. เมื่อ พ.ศ.2511 จากนั้นปี 2550 ได้เข้าศึกษาต่อปริญญาตรีมหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี จนจบปริญญาสาขารัฐศาสตร (ผู้นำท้องถิ่น) และปี 2552 ได้ศึกษาต่อในระดับปริญญาโท สาขารัฐศาสตรมหาบัณฑิต ในมหาวิทยาลัยเดียวกัน

ภาวะสุขภาพ ไม่มีโรค แต่ต้องระดับน้ำตาลและไขมันในเลือดของตนเอง ออกกำลังด้วยการเล่นกอล์ฟ

ภาวะเศรษฐกิจ

ช่วงเป็นเด็กนั้น นายศรีอยู่ในครอบครัวที่ทำอาชีพเกษตรกรรม คือ ทำสวน มีฐานะยากจน อย่างไรก็ตาม นายศรีได้ทำงานกับการไฟฟ้าฝ่ายผลิตจนเกษียณ (2512-2549) ในฐานะนายช่าง ซึ่งมีเงินเดือนสุดท้ายที่ 86,000 บาท

รายได้หลังเกษียณ

เริ่มต้นจากรายได้ซึ่งเป็นบำเหน็จพนักงานการไฟฟ้าฝ่ายผลิตเมื่อเกษียณ (10 เท่าของเงินเดือนสุดท้าย) เป็นจำนวนเงิน 8 ล้านบาทเศษ นายศรีได้นำเงินจำนวนดังกล่าวไปลงทุนหลายอย่าง ได้แก่ ซื้อสวนยาง ซื้อสลากรถมลีน ฝากธนาคาร ซึ่งได้ออกดอกออกผลในปัจจุบัน รายได้จากสวนยางเดือนละ 50,000 บาท รายได้จากสลากรถมลีน เดือนละประมาณ 5,000 บาท นอกจากนั้น บรรดาลูกๆ ของนายศรี ก็ส่งเงินให้พ่อแม่ทุกเดือน คนละ 8,000 บาท 2 คน และ 10,000 บาท 1 คน เฉลี่ยมีรายได้ทั้งเดือนประมาณ 90,000 บาท

ประวัติการทำงาน

หลังจากจบมาได้ไปทำงานที่การไฟฟ้ายันฮี ซึ่งต่อมาได้ถูกควบรวมเป็นส่วนหนึ่งของ การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (2512-2539) นายศรีได้ทำงานที่การไฟฟ้าฝ่ายผลิตในตำแหน่งนายช่าง และได้รับการเลื่อนตำแหน่งไปที่ละขั้น จนไปสู่การเป็นผู้ควบคุมงานซึ่งมีหน้าที่เกี่ยวกับการกำกับควบคุมงานก่อสร้างต่างๆ ของการไฟฟ้าฝ่ายผลิต เช่น สะพาน ถนน บ้านพัก คลังพัสดุ บ้านพักรับรอง และพระตำหนักรับรอง ตามเขื่อนที่สำคัญ ได้แก่ เขื่อนภูมิพล จ.ตาก เขื่อนสิริกิติ์ จ.อุตรดิตถ์ เขื่อนรัชชประภา จ.สุราษฎร์ธานี เขื่อนบางลาง จ.ยะลา และการควบคุมงานก่อสร้างโครงการโรงเรียนนานาชาติตอยตุงจังหวัดเชียงราย ซึ่งการทำงานที่ผ่านมามีสร้างความประทับใจและความภาคภูมิใจให้แก่นายศรีเป็นอย่างยิ่ง

จุดเริ่มต้นทำความดี

ปี 2530 ขณะยังทำงานเป็นพนักงานการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (กฟผ.) ได้เป็นประธานในฝ่ายโครงการอาหารกลางวัน มอบทุนการศึกษา เลี้ยงอาหารกลางวัน แจกสมุด ดินสอ ให้แก่โรงเรียนในแหล่งที่ห่างไกลทุรกันดารซึ่งอยู่ในพื้นที่ใกล้เคียงกับ กฟผ. ทั่วประเทศ ได้เห็นสภาพความเป็นอยู่ของนักเรียน ผู้ปกครอง และชาวบ้านในพื้นที่เหล่านั้นมีความลำบากยากไร้ จึงเป็นแรงจูงใจที่จะให้ความช่วยเหลือ

ในปี 2549 นายศรีได้ลาออกจาก กฟผ. พบเห็นสภาพที่เกษตรกรมีความเดือดร้อนใน ปัญหาปุ๋ยเคมีที่ปรับราคาจากเดิม 50 กิโลกรัม ราคาประมาณ 400 บาท เพิ่มขึ้นเป็น 1,500-1,600 บาท ชาวสวนชาวไร่เดือดร้อนเป็นอย่างมาก นายศรีได้ใช้แนวทางการเกษตรปลอดสารพิษ-

สารเคมีใช้ในสวนของตนเอง และผลิตปุ๋ยหมักธรรมชาติไว้ใช้ด้วย มีเครื่องจักร เครื่องย่อยวัสดุตามธรรมชาติ เช่น เศษใบไม้ มูลสัตว์ ฯลฯ และมีชาวบ้านมาขอความรู้อยู่เรื่อย นายศรีจึงได้ร่วมกับพรรคพวกที่เคยทำงาน กฟผ. มาด้วยกันตั้งศูนย์วิชาการเกษตรเศรษฐกิจพอเพียงขึ้น เพื่อให้ให้ความรู้เกี่ยวกับการทำเกษตรกรรมวิถีพอเพียง และมีการจัดอบรมฟรี ให้แก่เกษตรกรและผู้สนใจตลอดทั้งปี ปัจจุบันมีผู้ผ่านการอบรมจากศูนย์ฯ ประมาณ 15,000 คน และนายศรีตั้งใจจะทำต่อไปจนชีวิตและร่างกายจะทำไม่ไหว

ลักษณะการยังคุนประโยชน์โดยการทำกิจกรรมบริการของผู้สูงอายุ

1. ศูนย์วิชาการเกษตรเศรษฐกิจพอเพียง

นายศรี ได้ร่วมกันเกษตรกร ตำบลเขาหัวควาย จัดตั้งศูนย์วิชาการเกษตรเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อเป็นการช่วยเหลือสังคม โดยนำพระราชดำริของ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และพระราชเสาวนีย์ของสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ เรื่อง “เศรษฐกิจพอเพียง” มาดำเนินการอย่างเป็นรูปธรรม เพื่อให้ประชาชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ และใช้ทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ให้เกิดประโยชน์อย่างคุ้มค่า ตลอดจนอนุรักษ์ฟื้นฟูธรรมชาติให้อยู่จนรุ่นลูกหลานสืบไป

1. เพื่อสนับสนุนส่งเสริมการใช้ปุ๋ยหมักธรรมชาติให้มากขึ้น
2. เพื่ออนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมให้ดีขึ้น
3. เพื่อช่วยสภาวะเศรษฐกิจและจิตใจของผู้ผลิตและผู้บริโภค
4. เพื่อเพิ่มศักยภาพและประสิทธิภาพของเกษตรกรและชุมชน

ทั่วไปที่สนใจ

5. เพื่อเพิ่มผลผลิตทางการเกษตรปลอดสารพิษสารเคมี
6. เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชน
7. การอบรมให้ความรู้ของศูนย์ฯ มี 4 ด้าน ได้แก่

1. ด้านการเกษตรโดยการไม่พึ่งพาสารเคมี

- จัดอบรมและปฏิบัติการทำปุ๋ยหมักธรรมชาติ
- จัดอบรมและปฏิบัติการทำสารไล่แมลง
- จัดอบรมและปฏิบัติการทำฮอร์โมนผลไม้

2. ด้านการเลี้ยงสัตว์น้ำ

- มีการจัดอบรมและปฏิบัติเรื่องการบำบัดน้ำ

ในบ่อปลา

3. ด้านปศุสัตว์ มีการจัดอบรม

- จัดอบรมการเลี้ยงหมูหลุม
- จัดอบรมการเลี้ยงไก่

4. ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

- จัดอบรมและปฏิบัติการทำน้ำยาล้างจาน
- จัดอบรมเรื่องถังพิทักษ์โลก
- จัดอบรมขั้นตอนการบำบัดน้ำเสีย
- จัดอบรมขั้นตอนวิธีการบำบัดกลิ่นของขยะ

และสิ่งปฏิกูลโดยใช้จุลินทรีย์ที่มีประสิทธิภาพ (EM)

กลุ่มเป้าหมาย

- นักเรียน,นักศึกษา
- กลุ่มเกษตรกรและประชาชนทั่วไป
- หน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชน
- บริษัท,ห้าง,ร้านและมูลนิธิ

ระยะเวลาในการดำเนินอบรม

ศูนย์การเรียนรู้จัดอบรมเดือนละ 1 รุ่น สามารถรองรับผู้เข้าอบรมได้

40 ท่าน มีระยะเวลาการอบรม 1 วัน

2. เป็นผู้นำในท้องถิ่น

นายศรีได้รับการยอมรับจากชุมชนให้เป็นผู้นำ และเป็นผู้ที่ช่วยเหลือผู้อื่นได้เป็นอย่างดี เห็นได้จากตำแหน่งต่างที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ได้แก่

1. เป็นประธานชมรมผู้สูงอายุตำบลเขาหัวควาย อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี ตั้งแต่ปี 2549 –ปัจจุบัน เริ่มต้นจากมีสมาชิกปีแรก ประมาณ 30-40 คน จนถึงปัจจุบันมีสมาชิก 400 กว่าคน

2. เป็นประธานกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลเขาหัวควาย (องค์การสวัสดิการชุมชน) นายศรีมอบเงินขวัญถุงเริ่มต้น 10,000 บาท

3. เป็นประธานสภาองค์กรชุมชนตำบลเขาหัวควาย

4. เป็นประธานชมรมอาสาพัฒนาพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ตำบลเขาหัวควาย

5. เป็นกรรมการส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคมจังหวัดสุราษฎร์ธานี (ก.ส.จ.)

6. เป็นนายทะเบียนของสาขาสมาคมสภาผู้สูงอายุฯ จังหวัดสุราษฎร์ธานี
7. เป็นที่ปรึกษาอบต. ท่าข้าม อำเภอพุนพิน
8. เป็นกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานโรงเรียนวัดสันติคีรีธรรมย์ ตำบลเขาหัวควาย
9. เป็นกรรมการหมู่บ้าน หมู่ 2 ตำบลเขาหัวควาย
10. เป็นกรรมการเกษตรเทคโนโลยี ตำบลเขาหัวควาย
11. เป็นอาจารย์พิเศษโรงเรียนแก่นจันทน์ ตำบลตาปาน อำเภอพุนพิน
12. เป็นกรรมการขับเคลื่อนกองทุนสวัสดิการระดับจังหวัด
13. เป็นอนุกรรมการกองทุนสวัสดิการ ระดับอำเภอเมือง อำเภอพุนพิน อำเภอเคียนซา จังหวัดสุราษฎร์ธานี

แรงจูงใจในการทำกิจกรรมบริการ

1. มาจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว คือ เมื่อสมัยเป็นเด็ก นายศรีเคยเป็นลูกเสื่อ กองเกียรติยศ ได้มีโอกาสเฝ้าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและพระบรมวงศานุวงศ์อย่างใกล้ชิด ได้สัมผัสแผ่นพระองค์ท่าน รู้สึกเป็นมิ่งมงคล เกิดความภาคภูมิใจ และเมื่อมาทำงานเชื่อกันได้ ถวายรายงานอย่างใกล้ชิดอีกหลายครั้ง เกิดความประทับใจ ต้องการทำงานช่วยถวายพระองค์
2. เริ่มทำงานอาสาสมัครกับสมาชิ กฟผ. เกี่ยวกับการให้ความช่วยเหลือทางการเงินแก่ คนที่ยากจนโดยการมอบทุนอาหารกลางวัน เมื่อไปทำแล้ว ตนเองมีความรู้สึกที่ สามารถช่วยเหลือเขาได้มาก โดยกล่าวถึงความประทับใจหนึ่งที่พบคือ มีครูใหญ่ของโรงเรียนแห่งหนึ่งใน จังหวัดชัยภูมิ เขาร้องให้ เมื่อได้รับเงินจำนวน 10,000 บาท ทำให้เรารู้สึกตื่นตันใจ และคิดว่าหากเรามีโอกาส เราต้องช่วยคนอื่นอีก
3. เกิดการได้รับการยอมรับจากผู้ไปช่วยเหลือ ไปถึงเขาต้อนรับ เห็นเขามีความสุข ก็เป็นแรงผลักดันให้ทำต่อไป

แนวคิดในการทำงาน

ให้หลักเศรษฐกิจพอเพียง ให้เขามีความสุข ช่วยเหลือตนเองได้

ประเภทที่ 2 อาสาสมัคร

หมายถึง ผู้ที่สมัครใจและอาสาเข้าทำงานเพื่อช่วยเหลือผู้สูงอายุ โดยไม่หวังผลตอบแทน ซึ่งมีผู้สูงอายุ 2 ราย ดังนี้

กรณีที่ 3 คุณแม่ปราณี เชียงใหม่ อายุ 68 ปี อาสาสมัครเพื่อสังคม

กรณีที่ 4 ป้าแดง กรุงเทพฯ อายุ 64 ปี อาสาสมัครในชุมชน

โดยแต่ละกรณีมีรายละเอียดดังนี้

กรณีศึกษาที่ 3 คุณแม่ปราณี เชียงใหม่ อายุ 68 ปี อาสาสมัครเพื่อสังคม

คุณแม่ปราณี ได้รับการคัดเลือกจากสภาสังคมสงเคราะห์แห่งประเทศไทยฯ ให้ได้รับรางวัลแม่ดีเด่นแห่งชาติ ประจำปี 2554 สาขาแม่ผู้บำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคม ซึ่งจะคัดเลือกจากแม่ผู้บำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่นและสังคม ด้วยความเสียสละ เป็นที่ยอมรับของสังคม ทำหน้าที่ต่ออนุภรรยาและหน้าที่ของภรรยาที่ดีโดยไม่บกพร่องและทำหน้าที่ของแม่ที่ดี ให้การอบรมเลี้ยงดูลูกให้มีความรู้ ความประพฤติดี มีอาชีพสุจริต

ข้อมูลส่วนบุคคล

สถานภาพสมรส อยู่กับสามี (ข้าราชการบำนาญ, อายุ 69 ปี) มีบุตร 3 คน เป็นหญิง 2 คน ชาย 1 คน

การศึกษา จบคณะพยาบาลศาสตร์

อาชีพ ก่อนเกษียณ เป็นพยาบาลวิชาชีพจิตเวช กรมสุขภาพจิต โรงพยาบาลสวนปรุง หลังเกษียณ ข้าราชการบำนาญ และทำกิจกรรมเพื่อสังคมหลายอย่าง

การประเมินภาวะสุขภาพตนเอง สุขภาพดี แข็งแรง

รายได้ มีรายได้จากเงินบำนาญ (ทั้งตนเองและสามี) รวมแล้วประมาณ 40,000 บาท และมีรายได้จากการทำธุรกิจส่วนตัว โดยมีหอพักนักศึกษาซึ่งตั้งอยู่ที่บริเวณหน้ามหาวิทยาลัยแม่โจ้ ให้นักศึกษาเช่าพัก

กิจวัตรในรอบสัปดาห์ แต่ละวันตื่นขึ้นมา จะวางแผนกับสามีว่ามีโปรแกรมที่จะต้องไปทำอะไรบ้าง ถ้าออกบ้านก็จะทำงานที่ติดพันจนเสร็จจึงจะกลับ บางวันมาถึงบ้านเวลา 3 ทุ่ม (21.00 น.) บางวันก็เวลาประมาณ 4 ทุ่ม (22.00 น.) ก็ยังทำงานบ้านต่อ เช่น กวาดบ้าน ถูบ้าน ซักผ้า รีดผ้า สัปดาห์หนึ่งจะไปหอพักประมาณ 3 ครั้ง เพื่อไปหาลูกและดูแลความเรียบร้อยของหอพัก

ลักษณะการยังคุณประโยชน์โดยการทำกิจกรรมบริการ

1. การเป็นอาสาสมัคร

หลังจากที่เกษียณแล้ว คุณแม่ปราณีก็ได้ใช้ความรู้ความสามารถของวิชาชีพพยาบาล โดยเฉพาะทางด้านการให้คำปรึกษา มาใช้ในการทำกิจกรรมบริการ และเป็นอาสาสมัคร ในหลายๆ หน่วยงาน เพื่อให้ความช่วยเหลือแก่ผู้อื่นและผู้ด้อยโอกาส โดยคุณแม่ปราณีได้เป็นอาสาสมัครดังนี้

1. เป็นอาสาสมัครผู้ริเริ่มจัดตั้งศูนย์ “โทรคลายทุกข์” และเป็นผู้รับให้คำปรึกษาประจำศูนย์ 24 ชั่วโมง ซึ่งเป็นโครงการส่วนหนึ่งของดำเนินงานศูนย์พัฒนาครอบครัวในชุมชนตำบลดอนแก้ว อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่

2. เป็นอาสาสมัครของศูนย์ส่งเสริมสุขภาพโรงพยาบาล วัด และชุมชน โดยการเป็นวิทยากรให้ความรู้ เรื่องการดูแล สุขภาพกาย สุขภาพจิต ของตนเอง ในการอบรมผู้สูงอายุที่สำนักสงฆ์วัดสันเหมือง ตำบลดอนแก้ว

3. เป็นอาสาสมัครบริการด้วยรอยยิ้ม ของกรมสุขภาพจิต โรงพยาบาลสวนปรุง

4. เป็นอาสาสมัครไปเยี่ยมผู้สูงอายุในชุมชน (ดอนแก้ว)

2. เข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มชมรม

นอกจากนี้ คุณแม่ปราณี ยังเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่ม ชมรม องค์การต่างๆ ดังต่อไปนี้

1. เป็นสมาชิกเหล่ากาชาดจังหวัดเชียงใหม่

2. เป็นสมาชิกของชมรมผู้สูงอายุแสงสว่างวัฒนะ โรงพยาบาลสวนปรุง เชียงใหม่ (ตั้งแต่ปี 2546- ปัจจุบัน)

3. เป็นสมาชิกของชมรมผู้สูงอายุคลังปัญญาผู้สูงอายุของจังหวัดเชียงใหม่

4. เป็นสมาชิกของกลุ่มธนาคารสมองของจังหวัดเชียงใหม่ (ปี 2546- ปัจจุบัน)

แรงจูงใจในการทำกิจกรรมบริการ

แรงจูงใจในการทำกิจกรรมบริการ คือการได้ช่วยเหลือผู้อื่นให้เขาได้พ้นภาวะยากลำบาก มีประสบการณ์จากช่วงที่ยังทำงานเป็นพยาบาลจิตเวช เคยช่วยเหลือคนที่คิดฆ่าตัวตายให้เปลี่ยนใจได้ นอกจากนี้ หลังจากเวลาทำงานแล้ว คุณแม่ปราณียังเป็นอาสาสมัครศูนย์ของสมาคมสมาพันธ์ (เชียงใหม่) ซึ่งเป็นสมาคมที่ให้บริการเป็นเพื่อนพูดคุยทางโทรศัพท์ โดยมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อป้องกันการฆ่าตัวตาย และคุณแม่ปราณีใช้เวลาตั้งแต่ 6 โมงเย็นจนถึง 4 ทุ่ม เพื่อให้คำปรึกษากับคนที่ถูกกระทำ ถูกทำร้าย

การเปิดหอพัก เพื่อต้องการช่วยแบ่งเบาภาระพ่อแม่ที่มีลูกมาอยู่ที่หอพัก เป็นที่ปรึกษาให้กับนักศึกษาที่ปรับตัวไม่ได้ วิดกกังวล การบริหารเวลา และการเรียน

วิธีการทำงาน “เราไม่บีบบังคับตัวเองมากเกินไป ทำไปก็สุขใจ”

ประโยชน์ของทำกิจกรรมบริการ

การทำกิจกรรมบริการนั้น ช่วยให้เราารู้สึกว่าตนเองมีคุณค่า และ “ทำงานอย่างมีความสุข เราทำสิ่งที่ดี ภูมิใจในสิ่งที่เราให้เขา ให้เขามีความสุข เราทำให้คนอื่นมีความสุข เราก็มีความสุขไปด้วย เราภูมิใจ”

สิ่งที่ทำให้เลิกกิจกรรม

เมื่อไม่สามารถทำไหวแล้ว คือสุขภาพไม่อำนวย และเมื่อมีความจำเป็นต้องดูแลคู่สมรส (สามี) หากสามีเจ็บป่วยก็ต้องคอยดูแล

ปัจจัยที่ทำให้สามารถทำกิจกรรมบริการ

1. การมีรายได้จากการเปิดหอพักให้เช่า โดยกล่าวว่า “หอพักเป็นกิจกรรมเสริมรายได้ เพื่อให้การดำเนินชีวิตตามที่เรต้องการได้อย่างคล่องตัว”

2. การสนับสนุนจากคู่สมรส คุณลุง (สามีของคุณแม่ปราณี) เป็นอดีตข้าราชการเกษียณเช่นกัน ดังนั้นเมื่อคุณแม่ปราณีจะไปทำกิจกรรมบริการที่ไหน คุณลุงจะเป็นคนขับรถไปส่ง และอยู่ด้วยตลอดจนกระทั่งทำกิจกรรมเสร็จสิ้นแล้ว คุณลุงก็เป็นคนขับรถ เพื่อที่จะได้กลับบ้านพร้อมกัน

ทัศนคติต่อการทำกิจกรรมรวมกลุ่ม

ความคิดเห็นของคุณแม่ปราณีต่อการทำกิจกรรมของผู้สูงอายุ โดยผู้สูงอายุควรจะมีกลุ่ม มีเพื่อน ให้คลายเหงา เพราะบางคนลูกหลานไปทำงาน อยู่บ้านคนเดียวก็เหงา และผู้สูงอายุได้เกิดความภาคภูมิใจ ยังมีคุณค่าในสังคม

ประโยชน์ที่ผู้สูงอายุจะได้รับเมื่อมาทำกิจกรรมร่วมกันว่า “หนึ่ง ผู้สูงอายุได้สังคม คือมีเพื่อน สอง ทำให้ผู้สูงอายุไม่เหงา ไม่ซึมเศร้า สาม ได้แลกเปลี่ยนความรู้ในหลายๆ ทัศนะ (มองต่างมุม) ดีกว่าอยู่บ้านเฉยๆ และกล่าวว่า มีจิตอาสาหลายคน พูดว่า อยู่บ้านเจ็บ ออดๆ แอดๆ พอมาทำงานตรงนี้ (เป็นอาสาสมัคร) ก็หาย ไม่เป็นแล้ว”

ปัญหาอุปสรรคในการทำกิจกรรม

“เศรษฐกิจ” เป็นปัจจัยหลัก แต่ละคน ไม่เหมือนกัน บางคนอาจจะมีลูกหลาน support ให้ ทำให้สามารถทำกิจกรรมได้ แต่คนที่ไม่มีเขาก็ต้องทำงานรับจ้างได้ต่อไป”

ข้อเสนอแนะเพื่อผู้สูงอายุมีการทำงานหรือกิจกรรมต่อไป

1. ให้ภาครัฐเห็นความสำคัญผู้สูงอายุ เช่น อบต.ให้สนับสนุนให้ผู้สูงอายุได้ทำงานหรือกิจกรรม เพื่อให้ผู้สูงอายุเห็นคุณค่าในตัวเอง

2. งานหรือกิจกรรมที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุ “คนที่อายุ 60 ปีขึ้นไป ยังคงทำงานได้ ถ้างานนั้นเป็นกลุ่มที่ไม่เสี่ยง เช่น ยกของหนัก ปีนต้นไม้ และไม่ต้องเป็นธุรกิจมากๆ ถึงจะดี”

กรณีศึกษาที่ 4 ป้าแดง อายุ 64 ปี อาสาสมัครในชุมชน

ข้อมูลส่วนบุคคล

สถานภาพ หม้าย สามีเสียชีวิตด้วยโรคหัวใจ มีบุตรด้วยกัน 4 คน เป็นชาย 2 คน หญิง 2 คน

ลูกคนโต จบ ม.6 คนที่ 2-3 จบ ป.6 และคนเล็กจบ ป.ตรี

ขณะนี้ อยู่กับลูกชายคนเล็ก มีหลาน 3 คน อายุ 3 ปี, 13 ปี และ 14 ปี

การศึกษา จบประถม 4

รายได้ ประมาณ 4,000 บาท ได้จากลูกเป็นคนให้ใช้จ่าย

โรคประจำตัว เป็นโรคเบาหวาน ต้องไปตรวจอาการทุกเดือน แต่ไม่มีผลต่อการทำงานหรือ

ดำเนินชีวิตประจำวัน

อาชีพก่อน 60 ปี - แม่ค้าขายกล้วยทอด

อาชีพหลัง 60 ปี - แม่บ้าน

การเป็นสมาชิกกลุ่มชมรม

1. ชมรมผู้สูงอายุเคหะลำดวน
2. กรรมการชุมชน

ลักษณะการยังคุณค่าประโยชน์โดยการทำกิจกรรมบริการของผู้สูงอายุ

1. เป็นอาสาสมัคร

ป้าแดงเป็นบุคคลที่มีจิตอาสาช่วยเหลืองานของผู้อื่น โดยการไปช่วยขายของ (ขายผลไม้) โดยไม่ได้รับค่าตอบแทน ซึ่งป้าแดงได้เล่าให้เรื่องการช่วยเหลืองานขายผลไม้ว่า เมื่อประมาณ 4 ปีก่อนขณะนั้นป้าแดงอายุเกือบ 60 ปีแล้ว ยังทำอาชีพเป็นแม่ค้าขายกล้วยแขกอยู่ในซอยใกล้ๆ กับที่พัก เป็นอาชีพที่ทำมาตั้งแต่สมัยสาว ๆ วันหนึ่งป้าแดงได้ไปตรวจสุขภาพที่โรงพยาบาล แพทย์ทำการตรวจรักษาได้เตือนกับป้าแดงว่า “ปอดไม่ค่อยดี เสี่ยงกับการจะเกิดโรคมะเร็งปอดได้ และให้ป้าแดงอย่าทำงานหรือทำอะไรที่จะทำให้ต้องสูดเอาควันไฟเข้าไปร่างกายเพิ่มขึ้น” ดังนั้นป้าแดงจึงหยุดการขายกล้วยแขก อยู่เป็นแม่บ้านธรรมดาและไม่ได้ประกอบอาชีพอะไรอีก

ในช่วงตอนกลางวันบริเวณถนนหน้าอาคารที่ป้าแดงอาศัยอยู่ จะมีรถกระบะเร่ขายผลไม้มาจอดขายอยู่ข้างถนน ผลไม้ที่ขายก็มีหลากหลายชนิด เช่น มะละกอ สับปะรด มะม่วง

แดงโม สัมโธ ฝรั่ง เงาะ เป็นต้น เป็นผลไม้ตามฤดูกาล ป้าแดงจึงมาซื้อผลไม้ที่นี้เสมอ เป็นลูกค้าประจำซื้อผลไม้ เพราะสะดวกดี อยู่ใกล้บ้าน และเห็นว่าคนขายก็เป็นคุณยายสูงอายุมากแล้ว อายุประมาณ 70 ปี (ลูกชายที่มาด้วยกันก็แค่ขับรถมา แต่ไม่ค่อยช่วยอะไร) “เห็นแล้วก็อยากจะช่วยโดยการอุดหนุนผลไม้เขา” “ซื้อเขาประจำ ก็เลยสนิทกัน เรียกให้ซื้อบ่อยๆ เลือกของดีให้ แถมให้ด้วย” ทำให้ป้าแดง มีความสนิทสนมคุ้นเคยกับคุณยายเป็นอย่างดี วันหนึ่งป้าแดงได้ขออาสาว่าจะขอช่วยขายผลไม้ด้วย แรกเริ่มก็แค่ช่วยหยิบจับใส่ผลไม้ถุง ต่อมาเมื่อสนิทกันมากขึ้น ก็ช่วยปลอกผลไม้ หั่นผลไม้สำหรับเตรียมขาย จนปัจจุบันนี้ป้าแดงได้รับความไว้วางใจให้คิดเงินและทอนเงินให้กับลูกค้าที่มาซื้อผลไม้ สามารถดูแลร้านแทนตัวเอง

ลักษณะการทำกิจกรรม

ป้าแดงจะตื่นนอน ตั้งแต่ตี 4 เพื่อมาจัดเตรียมร้านสำหรับขายผลไม้ โดยทำความสะอาดพื้นที่ และเตรียมแผงขายผลไม้ รอรถขายผลไม้ที่จะนำผลไม้มาขาย เขาขับมาจากนครปฐม ถึงประมาณตี 5 เริ่มช่วยขายผลไม้ไปเรื่อยๆ จนถึงประมาณเที่ยงวันก็หยุด เพราะฝ่ายคนขายจะต้องขับรถกลับบ้าน ส่วนป้าแดงก็กลับไปทำงานบ้านต่อ วันที่รถผลไม้จะมาขายผลไม้ ทุกวัน พุธ-วันอาทิตย์ 4 วันต่อสัปดาห์ ป้าแดงช่วยขายผลไม้แบบนี้ เป็นระยะเวลาต่อเนื่องกว่า 4 ปีแล้ว โดยไม่ได้รับค่าจ้างอะไร

2. การทำกิจกรรมบริการเพื่อครอบครัว

ช่วงเวลาที่ไม่ได้ทำงานอาสาสมัครนั้น ป้าแดงเป็นผู้ทำหน้าที่รับผิดชอบดูแลงานบ้าน ทำกับข้าว กวาดบ้าน ถูบ้าน ซักผ้า และช่วยเหลือหลานให้กับลูกชายที่ไปทำงานนอกบ้าน (มีหลาน 2 คน คนโต 14 ปี และคนเล็ก 3 ปี)

ประโยชน์ที่ได้รับ

1. ได้ออกกำลังกาย ซึ่งป้าแดงได้กล่าวว่า “ไม่ต้องการอยู่เฉยๆ ถ้าอยู่เฉยแล้วรู้สึกหงุดหงิด ไม่ค่อยดี และสุขภาพอ่อนแอด้วย”
2. ได้ทำงานช่วยเหลือคน ป้าแดงบอกว่า การเป็นอาสาสมัคร ทำงานช่วยเหลือคนอื่น ทำแล้วรู้สึกสบายใจ และมี ความสุข มีความสุขความพึงพอใจที่ได้ช่วยเหลือคนอื่น
3. ได้รับสิ่งของตอบแทน เป็นสินน้ำใจ บางวันป้าแดงจะได้ผลไม้กลับมาบ้าง หรือได้เป็นอาหารที่คุณยายทำมาฝากให้โดยเฉพาะ

ข้อเสนอแนะเพื่อให้ผู้สูงอายุทำงาน/ทำกิจกรรมต่อไป

ป้าแดงได้ให้คำแนะนำว่า ผู้สูงอายุที่จะทำงานนั้น เวลาจะทำอะไร ต้องประเมินความสามารถตนเอง เช่น เวลายกถังผลไม้หนักๆ ก็ต้องไม่ยกน้ำหนักมาก แบ่งๆ ยกทีละน้อย ไม่ยกครั้งเดียว เพราะจะทำให้ตนเองปวดเมื่อยภายหลัง

การถ่ายทอดความรู้

ป้าแดงได้กล่าวถึงประเด็นนี้ว่า ตนไม่ถนัดที่จะอธิบายหรือสอนใครๆ ถนัดแต่ลงมือทำเองมากกว่า แต่ก็เคยสอนให้กับเพื่อนในชมรมผู้สูงอายุเรื่องการทำกล้วยแขกมาแล้ว แต่เพื่อนคนนั้นเขาทำไม่ได้ ทำแล้วไม่อร่อยเหมือนกับที่ป้าเคยทำ เขาก็ไม่ได้สนใจจะทำต่อ

ประเภทที่ 3 **วิทยากรถ่ายทอดความรู้** หมายถึง ผู้สูงอายุที่มีความสามารถในการถ่ายทอดความรู้ และประสบการณ์ เพื่อเป็นประโยชน์กับสาธารณะ มีผู้สูงอายุ 1 ราย ได้แก่

กรณีศึกษาที่ 5 **คุณอัมภา กรุงเทพฯ อายุ 63 ปี วิทยากรสอนเกี่ยวกับงานประดิษฐ์**

ข้อมูลส่วนบุคคล

สถานภาพ อายุ 63 ปี แต่งงานมา 2 ครั้ง สามีคนแรกเสียชีวิตด้วยโรคหัวใจ มีบุตรด้วยกัน 2 คน เป็นผู้ชายทั้งคู่ สามีคนที่ 2 เป็นชาวต่างชาติ ขณะนี้ไม่ได้อยู่ด้วยกัน เนื่องจากคู่สมรสสูงอายุมาก ไม่มีบุตรด้วยกัน

ที่พักอาศัยเป็นคนโคหรูแห่งหนึ่งในกรุงเทพ (คุณอัมภาเป็นเจ้าของ) อยู่ร่วมกับลูกชาย และหลานสาว รวม 3 คน ลูกชายคนที่อยู่บ้านเดียวกัน อายุ 42 ปี ส่วนสำหรับลูกชายคนเล็ก อายุ 31 ปี ทำงานธนาคารกสิกรไทย ยังไม่แต่งงาน

การศึกษา จบการศึกษ ป.4

ภาวะสุขภาพ สุขภาพแข็งแรง ไม่มีโรคเรื้อรังอะไร และมีการตรวจสุขภาพประจำปี

อาชีพ แม่บ้าน

รายได้ มีที่มาจากหลายทาง ทั้งเงินบำนาญจากสามีคนแรก เงินที่สามีคนที่สองส่งมาให้แต่ละเดือนเดือนละประมาณ 25,000 บาท นอกจากนี้ยังมีรายได้จากการให้เช่ารถสองแถวรับจ้าง 1 คัน เส้นทางเทพารักษ์-โบเตคบางนา โดยให้เช่าเดือนละ 10,000 บาท

ประวัติส่วนตัว

คุณอัมภาได้เล่าถึงประวัติชีวิตเองว่า ตนมีพี่น้อง 3 คน แต่เดิมเป็นพื้นเพจังหวัดสมุทรสาคร ที่บ้านเป็นชาวนา สมัยตอนสาว ๆ เคยทำงานเป็นที่ศูนย์เอ็มแพ็ค ซึ่งเป็นสถานพักพิงของชาวอเมริกัน โดยป้าจะทำหน้าที่คล้ายๆ ผู้ช่วยพยาบาล คือ การดูแลผู้ป่วย คอยป้อนข้าว ป้อนน้ำให้ เช็ดทำความสะอาด ต่อมาแต่งงานกับสามีคนแรกซึ่งเป็นข้าราชการรัฐวิสาหกิจการทำเรือแห่งประเทศไทย มีบุตรด้วยกัน 2 คน เป็นผู้ชายทั้งคู่ ปี 2516 สามีเสียชีวิตด้วยโรคหัวใจล้มเหลว ต่อมาไม่นานนัก ป้าได้พบกับสามีคนที่ 2 และถูกใจกัน จึงแต่งงานกัน การแต่งงานครั้งนี้เป็นการแต่งงานครั้งที่สองของทั้งคู่ โดยคุณอัมภาได้เล่าถึงสามีคนที่ 2 ว่า “เขาเป็นลูกครึ่งจีนฝรั่งเศส

ทำงานเป็นตัวแทนจำหน่ายรถบีเอ็มดับเบิลยู (BMW) อยู่ที่เกาะตาฮีตี เราเจอกันที่กรุงเทพฯ แต่งงานกันมาเกือบ 20 ปีแล้ว แต่ตอนนี้ไม่ได้อยู่ด้วยกันแล้ว เพราะเขาอายุมากแล้ว (84 ปี) ขึ้นเครื่องบินไม่ได้ เราก็ไม่อยากจะย้ายไปอยู่ที่ต่างประเทศ แต่ยังมีการติดต่อกันเสมอๆ โทรศัพท์คุยกัน เมื่อประมาณเดือนเมษาที่ผ่านมา ก็บินไปหา ไปพร้อมกับลูก”

รายการที่รับผิดชอบจ่ายสำหรับครอบครัว ประกอบด้วย

ค่าส่วนกลาง จ่ายให้กับสำนักงานบริหารคอนโดที่อาศัยอยู่ เป็นเงิน 18,000 บาท ค่าสาธารณูปโภคที่ใช้ ได้แก่ ค่าน้ำ 500 บาท ค่าไฟ 2,800 บาท ค่าโทรศัพท์ ประมาณ 500 บาท และให้เป็นค่าขนมกับหลาน วันละ 120 บาท

กิจวัตรประจำวัน

กิจวัตรประจำวันที่คุณอัมภาได้กระทำหลังจากทานอาหารเช้าเรียบร้อยแล้วก็จะดูตารางนัดหมายว่าจะต้องทำอะไรบ้าง ออกไปตั้งแต่เช้าจรดเย็น “ปกติตื่นเข้ามาแล้วก็ทานอาหารเช้า จากนั้นก็ออกนอกบ้านไปตามนัดหมาย เช่น ไปหาเพื่อนที่ชมรมผู้สูงอายุ ไปวัด ไปฟิตเนส ไปโน่นไปนี่ หากวันไหนอยู่บ้าน ลูกยังพูดเลยว่า ทำไมวันนี้แม่อยู่บ้านได้”

กิจกรรมสำหรับตนเอง

(1) ออกกำลังกายคุณอัมภาเป็นสมาชิกของสถานออกกำลังกายเอกชน ประเภทสมาชิกตลอดชีพ และเป็นผู้จ่ายเงินค่าสมาชิกเอง โดยไปออกกำลังกายด้วยวิธีเล่นโยคะทั้งรูปแบบโยคะร้อนและเย็น ทุกวัน วันละประมาณ 1 ชั่วโมง

(2) ทำงานอดิเรก “งานอดิเรกของคุณอัมภาคือ การอ่านประเภทหนังสือเกี่ยวกับการงานฝีมือที่บ้าน หรือการอ่านหนังสือสวดมนต์” การอ่านแต่ละครั้งใช้เวลาประมาณครึ่งชั่วโมง

ลักษณะการยังคุณประโยชน์โดยการทำกิจกรรมบริการของผู้สูงอายุ

1. เป็นวิทยากรสอนเกี่ยวกับงานประดิษฐ์

คุณอัมภามีความสามารถหลายๆ ด้าน ทั้งงานหัตถกรรมงานศิลปประดิษฐ์ ซึ่งได้เป็นวิทยากรสอนให้กับศูนย์การศึกษาครอบครัวและการศึกษาตามอัธยาศัย (กศน.) และโรงเรียนเทศบาลวังทองหลาง เขตวังทองหลาง

1. วิทยากรหลักสูตรวิชาชีพระยะสั้น ศูนย์การศึกษาครอบครัวและการศึกษาตามอัธยาศัย (กศน.) เขตวังทองหลาง สอนเกี่ยวกับงานประดิษฐ์ ประเภทของข้าวสวย ของที่ระลึก ใช้ในงานต่างๆ ทั้งงานแต่งงาน งานบวช งานศพ เช่น ริบบิ้นห่อเหรียญ ตุ๊กตาการบูร รวมไปถึงการประดิษฐ์ ต้นไม้มงคล โดยผลิตจากลวด เลื่อม ลูกปัด คริสตัล ฯลฯ

2. วิทยากรให้กับโรงเรียนในชุมชน คุณอัมภาได้รับเป็นวิทยากรภายนอกสอนเกี่ยวกับการแกะสลักผักผลไม้ โดยไปสอนที่โรงเรียนเทศบาลวังทองหลาง เขต 5 ได้ค่าตอบแทนวันละ 700-800 บาท

ในการสอนแต่ละครั้งจะต้องมีการทำตัวอย่างและขึ้นส่วนสำหรับสาธิตให้นักเรียนดูประกอบ คุณอัมภาก็ต้องไปซื้อวัสดุอุปกรณ์ที่ต้องใช้ เช่น กรณีที่สอนการทำของชำร่วยที่ทำจากการบูร ก็จะไปซื้อของใช้ที่จำเป็น ได้แก่ การบูรหอม กระดาษสาชนิดอ่อน (มีลายและไม่มีลาย) กาวแท่ง ถุงแก้ว ช้อน ดินเงิน-ดินทอง ลูกปัดเงิน-ลูกปัดทอง และริบบิ้น โดยจะไปซื้อจากร้านเคมีภัณฑ์และร้านขายอุปกรณ์งานประดิษฐ์แถวย่านพาหุรัด หากต้องสอนการประดิษฐ์ ต้นไม้มงคลนั้น สิ่งของที่ต้องใช้ ได้แก่ กระดาษดินเผา ใบเงิน ใบทอง (ใบไม้สำเร็จรูป) หินคริสตัล หินสี ดินน้ำมัน ลวดเบอร์ 26 สีทองหรือสีเงิน โดยจะไปหาซื้อที่ร้านค้าที่สวนจตุจักร ซึ่งอุปกรณ์ที่ใช้ทั้งหมดนั้น คุณอัมภาก็จะนำเงินค่าตอบแทนวิทยากรที่ได้รับจากโรงเรียน /หน่วยงานที่เชิญเป็นวิทยากร มาจ่ายเป็นค่าวัสดุเกือบทั้งหมด

เหตุผลในการรับเป็นวิทยากร

คุณอัมภาได้ให้เหตุผลว่าเป็นเพราะ สิ่งที่ทำนั้น “มีใจรัก” ทำได้ไม่เบื่อ อยู่ว่างๆ ไปสมัครเรียน ศูนย์ฝึกอาชีพกรุงเทพมหานคร มหาวิทยาลัยรามคำแหง ซึ่งเป็นศูนย์ฝึกอาชีพหลักสูตรระยะสั้นให้กับประชาชนทั่วไป ผู้ที่ต้องการฝึกอบรมวิชาชีพตามความถนัดความสนใจ ไปเรียนหลายๆ วิชาที่เกี่ยวกับศิลปประดิษฐ์ เช่น การทำดอกไม้ผ้าใยบัว ดอกไม้ดินญี่ปุ่น การประดิษฐ์เทียนแพนซี เป็นต้น

2. การเป็นอาสาสมัคร

คุณอัมภาเป็น อาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน (อปพร.) ซึ่งมีกิจกรรมที่ต้องปฏิบัติ คือ การร่วมพัฒนาทำความสะอาดสถานที่สาธารณะ เดือนละ 1 ครั้ง สถานที่ส่วนใหญ่จะเป็นวัดต่างๆ ในชุมชน โดยจะใช้เวลาทำความสะอาดครั้งวันต่อครั้ง (ประมาณ 3 ชั่วโมง)

เหตุผลในการเป็นอาสาสมัคร เพราะมีนิสัยชอบช่วยเหลือบุคคลอื่น รู้สึกว่าตนเองสามารถช่วยเหลือคนอื่นได้ “ต้องการทำอะไรเพื่อสังคม” และเพื่อนๆ ก็บอกว่า เราทำได้ รู้สึกและเพื่อนๆ ก็บอกว่า เราทำได้ รู้สึกภูมิใจ

3. เป็นสมาชิกของชมรมผู้สูงอายุ

คุณอัมภาเป็นสมาชิกของชมรมผู้สูงอายุเขตบึงทองหลาง สังกัดสหพันธ์ผู้สูงอายุกรุงเทพมหานคร เดือนหนึ่งมีประชุม 2 ครั้ง โดยในวันที่ประชุมนั้น นอกจากจะมีการตรวจสุขภาพ กิจกรรมหลักมีลักษณะให้ผู้สูงอายุพูดคุยกัน และหากผู้สูงอายุคนใดมีความสามารถอะไร ก็ให้

ลงทะเบียนเอาไว้ คุณอัมภาได้ลงทะเบียนเป็นวิทยากรสอนงานศิลปประดิษฐ์ และเป็นสมาชิกของชมรมผู้สูงอายุโชคดี กลุ่มเขต 1 กรุงเทพมหานคร สังกัดสมาคมสภาผู้สูงอายุแห่งประเทศไทยฯ ประชุมเดือนละครั้ง

4. ทำกิจกรรมบริการเพื่อครอบครัว ได้แก่

ทำอาหารเพื่อทุกคนในครอบครัวทาน ทำอาหารทุกวัน ขึ้นอยู่กับว่าอาหารที่ทำคืออะไร แต่โดยเฉลี่ยแล้ว ใช้เวลาประมาณ ½ ชั่วโมงต่อวัน

การซักผ้ารีดผ้า ทั้งของตนเอง ลูก และหลาน ทุกวัน ซักผ้าใช้เครื่องซักผ้า ส่วนการรีดผ้า ใช้เวลาประมาณครั้งละ 1 ชั่วโมง และยังมีการซักผ้ามาของห้องที่อยู่อาศัยเดือนละครั้ง

ซ่อมแซมวัสดุอุปกรณ์เครื่องใช้ไฟฟ้าที่ชำรุด เช่น กรรณิ์ปลั๊กไฟเสีย ก็สามารถเปลี่ยนปลั๊กที่เสียนั้นได้เอง โดยไม่ต้องจ้างช่างแต่อย่างใด

นอกจากนี้ แต่ละเดือนคุณอัมภาจะไปห้างสรรพสินค้าหรือห้างค้าปลีกเพื่อซื้อของใช้อุปโภคบริโภคเข้าบ้าน ค่าใช้จ่ายที่ใช้ประมาณ 2,000 - 3,000 บาท ส่วนใหญ่คุณอัมภาจะเป็นผู้จ่ายเงินค่าใช้จ่ายเอง รวมถึงของใช้ทั่วไปของคนในครอบครัว

5. การให้/ การบริจาคเงิน

การให้เงิน/บริจาคเงินแก่บุคคลอื่น ส่วนใหญ่เป็นการบริจาคเงินเพื่อใส่ซองช่วยงานศพ ครั้งละ 100-200 บาท ขึ้นอยู่เจ้าภาพ นอกจากจะช่วยด้านการเงินแล้ว คุณอัมภายังทำของชำร่วยไปช่วยในงานอีกด้วย และการบริจาคเงินวัด ใส่ซองผ้าป่า เดือนละครั้ง เฉลี่ย 200-300 บาทต่อเดือน

ปัญหาอุปสรรคการเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มผู้สูงอายุ

คุณอัมภาได้ให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาการเข้าร่วมกิจกรรม มีประเด็นสำคัญดังนี้

1. กิจกรรมสำหรับผู้สูงอายุยังไม่หลากหลาย

คุณอัมภามีทักษะความชำนาญด้านการทำกายภาพบำบัดผู้ป่วยที่นอนติดเตียง มีประสบการณ์การดูแลสามี(คนแรก) ซึ่งเป็นอัมพาต เป็นระยะเวลากว่า 11 ปี โดยได้กล่าวถึงเรื่องการดูแลผู้ป่วยที่นอนติดเตียงว่า “ป้าเคยดูแลสามี ที่เป็นอัมพาตมา 11 ปี 3 ดังนั้นจึงมีการรู้และทักษะที่เกี่ยวกับการดูแล โดยกล่าวถึงเรื่องนี้ว่า “ป้าทำได้หมด การจับนั้ง พลิกตัว ใส่เสื้อผ้า ทำความสะอาดร่างกาย ให้อาหารทางสายยาง ทำกายภาพบำบัด ดูแลแผลกดทับ รวมทั้งฉีดยาแก้

เบาหวาน ทำมาหมดแล้ว และจะให้สอนผู้อื่นก็ทำได้” แต่เมื่อสามีเสียชีวิตแล้ว คุณอัมภาไม่ได้ใช้ประโยชน์จากความรู้ที่มีอยู่ในตัวนี้ ดังนั้นคุณอัมภาก็มีความต้องการที่จะใช้ความรู้และทักษะที่มีอยู่ให้เป็นประโยชน์ต่อสังคม แต่ก็ไม่สามารถกระทำได้ เนื่องจากสังคมไม่เปิดโอกาสให้ทำ โดยคุณอัมภาได้พูดประเด็นนี้ว่า “ป้าเห็นว่า มีคนเจ็บป่วย ก็ต้องการไปช่วยเหลือเขา และตนเองก็มีความรู้ด้านการดูแลผู้ป่วยอยู่แล้ว คิดว่าทำได้ จึงได้ไปสมัครเป็นอาสาสมัครประจำโรงพยาบาลพระมงกุฎเกล้า เพื่อนมาชวนให้ทำ และได้สมัครเป็นอาสาสมัครของศูนย์บริการสาธารณสุขที่ตั้งอยู่ใกล้บ้านมาแล้ว แต่ทั้งสองแห่งก็ไม่เคยเรียกตัวไปทำงานแต่อย่างใด” นอกจากนั้นโรงพยาบาลพระมงกุฎเกล้า ผู้ที่ประสงค์จะเป็นอาสาสมัครในโรงพยาบาลจะต้องกรอกข้อมูลในแบบฟอร์มการแจ้งความประสงค์ที่จะเป็นอาสาสมัคร ซึ่งจะมีตัวเลือกสำหรับวิธีการสนับสนุนที่อาสาสมัครจะสามารถกระทำได้ 3 ตัวเลือก คือ การสนับสนุนด้านการเงิน การร้องเพลง และตัวเลือกสุดท้ายคือการสนับสนุนโดยการอ่านหนังสือให้ผู้ป่วยฟัง ดังนั้นคุณอัมภาก็ไม่สามารถเขียนระบุถึงทักษะความสามารถที่ตนมีได้

2. การคาดหมายผลจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

ปัจจุบันคุณอัมภาไม่ได้เป็นวิทยากรสอนการแกะสลักผักผลไม้ให้กับโรงเรียนชุมชน เนื่องจากว่า โรงเรียนได้คาดหวังกับผู้สอนว่า ต้องสอนเด็กให้สามารถส่งเข้าแข่งขันประกวดได้ ซึ่งคุณอัมภาได้กล่าวถึงเรื่องนี้ว่า “โรงเรียนนั้นเขาจะให้เราสอนเด็ก ที่ไม่เป็นอะไรเลย จับมีดก็ไม่เป็น สอนให้เขาไปประกวดแข่งขันได้ ภายในเวลาแค่สัปดาห์เดียว ซึ่งเราก็ทำไม่ได้ มันเกินไป”

ประโยชน์ที่ได้จากการทำกิจกรรมบริการ

คุณอัมภากล่าวถึง การเป็นวิทยากรสอนให้บุคคลอื่น เป็นการทำกิจกรรมบริการ และทำให้ “สมองจะได้ฝึกไปด้วย ไม่ฟุ้งซ่าน”

และการทำงาน ทำให้ผู้สูงอายุมีคุณค่า โดยกล่าวว่า

“เราอายุมากแล้ว ทำอะไรก็ไม่ได้ หากทำอะไรได้ก็จะทำ อะไรที่จะเป็นประโยชน์ต่อสังคมได้ ก็จะทำ”

“เวลาว่าง ก็ทำโน่น ทำนี่ ดีกว่าหายใจทิ้งไปวันๆ”

ปัญหาอุปสรรค และการหยุดทำกิจกรรม

อุปสรรคที่ทำให้ผู้สูงอายุไม่สามารถ ทำกิจกรรมตามที่ตนเองต้องการได้ คุณอัมภาได้ให้ความคิดเห็นในประเด็นนี้ว่า สังคมยังไม่เปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุได้แสดงออกเท่าที่ควร” อย่าง

กรณีของคุณอัมภาเองนั้น แม้จะต้องการจะเป็นอาสาสมัครช่วยเหลือผู้ป่วยที่นอนติดเตียงในโรงพยาบาล แต่ช่องทางที่ให้แสดงออกถึงศักยภาพที่มีในตัวไม่สามารถทำได้

นอกจากนี้ อุปสรรคที่ทำให้ไม่สามารถเป็นวิทยากรหรือทำกิจกรรมคือ เรื่องการเดินทาง โดยกล่าวว่า “ถ้าต้องเดินทางไปไกลๆ และเสียตังใช้เงินมาก คงจะไม่รับ”

ความคิดที่จะหยุดทำงาน

สิ่งที่ทำให้คุณอัมภาเลิกทำงาน คุณอัมภาได้ให้ความสำคัญกับประเด็นสุขภาพเป็นอันดับแรก

ประเภทที่ 4 ทำงานเพื่อสังคม

หมายถึง ผู้สูงอายุที่ทำงานหรือทำกิจกรรมใดๆ เพื่อประโยชน์ของส่วนรวม ซึ่งมีผู้สูงอายุ 3 ราย ดังนี้

กรณีศึกษาที่ 6 นายสม อายุ 69 ปี เป็นผู้ทำงานสังคม

กรณีศึกษาที่ 7 นายจรัญ อายุ 65 ปี ผู้นำกลุ่มเกษตรกร

กรณีศึกษาที่ 8 คุณขวัญ อายุ 68 ปี ผู้นำกลุ่มแม่บ้าน

โดยแต่ละกรณีมีรายละเอียดดังนี้

กรณีศึกษาที่ 6 นายสม สุราษฎร์ธานี อายุ 69 ปี ผู้ทำงานสังคม

ข้อมูลส่วนบุคคล

สถานภาพสมรส ภรรยา อายุ 65 ปี

มีบุตร 4 คน เป็นชายทั้งหมด

คนที่ 1 จบปริญญาตรี ช่าง ทำงานเป็นหัวหน้าช่างเทศบาลสุราษฎร์ธานี

คนที่ 2 จบปริญญาตรีวิศวกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ทำธุรกิจส่วนตัวและวิทยุชุมชน 102.75 จังหวัดสุราษฎร์ธานี และมีที่ดินทำสวนปาล์มน้ำมัน

คนที่ 3 จบปริญญาตรี เนติบัณฑิต เป็นทนายที่สุราษฎร์ธานี

คนที่ 4 ปวช. ช่างชุดเจาะ บริษัท ปตท.สำรวจ

การศึกษา จบปริญญาตรี สาขาบริหารโรงเรียน ราชภัฏสุราษฎร์ธานี

อาชีพก่อนเกษียณ เป็นผู้อำนวยการโรงเรียนวัดโพธิ์น้อย อ.วิภาวดี

หลังเกษียณ ทำสวนเล็กน้อย แต่ทำงานสังคมมากกว่า

สุขภาพ สุขภาพดี แข็งแรง ล่ำซุดเป็นไขมันในเส้นเลือด และเก๊าท์ กำลังรักษาตัวอยู่

มีการออกกำลังกายโดยการเดินอย่างน้อย 30 นาทีต่อวัน

ช่วงเย็นออกกำลังกายด้วยการไม้พลอง หรือ
 เล่นเครื่องโยกออกกำลังกายภายในบ้าน
รายได้ มีรายได้จากบำนาญ 23,000 บาท/เดือน
 ทำสวนยาง เนื้อที่ 50 ไร่ ใกล้เคียงบ้าน มีรายได้ประมาณ 30,000-40,000 บาทต่อ
 การขายยางแต่ละครั้ง
การเพิ่มพูนความรู้ อ่านหนังสือธรรมะ
 ไปเที่ยวต่างประเทศเมื่อมีโอกาส เพื่อเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ

ลักษณะการยังคุณประโยชน์โดยการทำกิจกรรมบริการของผู้สูงอายุ

1. เป็นผู้ทำงานสังคม

โดยนายสมได้รับการเลือกให้ตำแหน่งต่างๆ ได้แก่

1. เป็นประธานชมรมผู้สูงอายุตะกั่วไต้
2. เป็นประธานชมรมผู้สูงอายุ/ กศน. สุราษฎร์ธานี
3. เป็นประธานกรรมการสถานศึกษา
4. เป็นกรรมการพัฒนาโรงพยาบาล
5. เป็นที่ปรึกษากรรมการหมู่บ้าน

การใช้เวลาทำงาน/กิจกรรม

ทำหน้าที่เป็นประธานชมรมต่างๆ ดังกล่าวแล้ว ยังทำหน้าที่เป็นศาสนพิธีให้แก่ชุมชน
 เป็นศาสนพิธีหลัก ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ภูมิใจมากกว่ากิจกรรมอื่นๆ การทำหน้าที่นี้ขึ้นอยู่ช่วงเวลา
 และประเพณี ไม่สามารถกำหนดได้ ทำมา 5 ปีแล้ว และไม่รับเงินค่าตอบแทนในการทำพิธี

ปัจจุบันได้นำนักเรียนมาฝึกฝนเรื่องนี้ เพื่อถ่ายทอดให้คนรุ่นหลังเอาไปใช้ต่อ

การเป็นประธานชมรมผู้สูงอายุตะกั่วไต้ ทำมา 4 ปีแล้ว งานไม่หนัก มีกรรมการช่วย ที่
 ทำก็ต้องการช่วยผู้สูงอายุด้วยกัน

การเป็นประธานชมรมผู้สูงอายุ กศน.สุราษฎร์ธานี รับตำแหน่งมาแล้ว 1 ปี เนื่องจาก
 เขาเห็นผลงาน

การเป็นกรรมการสถานศึกษาตำบลตะกั่วไต้ ทำมา 5 ปี ช่วยเหลือโรงเรียนให้เด็กได้รับ
 การศึกษาที่ดี และเผยแพร่ปลูกฝังเรื่องจริยธรรมและคุณธรรมแก่เด็ก

การเป็นกรรมการหมู่บ้าน (ที่ปรึกษา) ทำบ้างเป็นครั้งคราว

วิถีคิด วิถีทำงาน

ยึดแนวธรรมะของท่านพุทธทาส

ไม่ติด ลาก ยศ สรรเสริญ ทำเพื่อคนอื่น

ในวันเด็กเป็นเด็กยากจน กำพร้าไม่มีบิดา ไม่มีเงิน กิน

อยากตอบแทนเพื่อสังคม

มีกิน มีใช้ แค่นี้ก็เป็นบุญบารมีที่พอแล้ว

ความคิดเห็นต่อการทำกิจกรรมของผู้สูงอายุ

ผู้สูงอายุแต่ละคนมีความสนใจไม่เหมือนกัน คนที่จะทำงานเพื่อสังคม หรือทำกิจกรรมอื่นๆ นั้นขึ้นอยู่กับความสนใจของเขา ซึ่งหากหนุ่มสาวมีจิตใจที่จะทำงานร่วมกับคนอื่นๆ และมีการทำเพื่อผู้อื่นตั้งแต่หนุ่มสาว ก็จะเข้ามาทำกิจกรรมเมื่อเป็นผู้สูงอายุ ดังนั้นรัฐบาลต้องสร้างแรงจูงใจให้คนหนุ่มสาวมีการทำกิจกรรม (จิตสาธารณะ) แต่ยังเริ่มต้น ผู้สูงอายุในปัจจุบันทำกิจกรรมได้ไม่มากและไม่เต็มที่ เพราะไม่มีผู้นำ ไม่มีงบประมาณ

รัฐบาลต้องสร้างแรงจูงใจให้มีเจ้าหน้าที่ให้คำแนะนำในการรวมกลุ่มของผู้สูงอายุ มีการพูดคุยสอนกิจกรรม มีงบประมาณที่สนับสนุน ส่งเสริมให้มีการจัดกิจกรรมที่สร้างความเพลิดเพลินและสร้างความสุขให้แก่ผู้สูงอายุ

ประโยชน์ของการทำกิจกรรม

1. ประโยชน์ต่อตนเอง ทำให้จิตใจสบาย ไปที่ไหนก็มีความสุข
2. ประโยชน์ต่อครอบครัว เป็นประโยชน์ต่อลูก ลูกจะได้เอาเป็นแบบอย่าง การไม่ดื่มเหล้า ไม่สูบบุหรี่ ทำดีต่อผู้อื่น ได้รับการยกย่อง ก็นับว่าเป็นสิ่งที่สอนลูกได้ดี “ตัวอย่างที่ดี มีค่ามากกว่าคำสอน”
3. ประโยชน์ต่อสังคม ประวัติถูกนำไปยกย่องในสังคม เป็นตัวอย่างที่ดีแก่ลูกหลาน

ปัญหาอุปสรรคในการทำกิจกรรม

1. คนที่มีจิตสาธารณะน้อยลง ลดลงมาก จึงทำให้กิจกรรมต่างๆ ลดลงไปมาก ต้องสร้างเรื่องนี้
2. คนปัจจุบันนิยมวัตถุเกินไป ขาดศีลธรรม จึงเห็นแก่ตัว ไม่ทำงานเพื่อผู้อื่น รัฐบาลควมให้ความช่วยเหลือประเด็นนี้

สิ่งที่ทำให้เลิกกิจกรรม

เมื่อไม่สามารถทำไหว จนกว่าจะทำได้ ขณะนี้ยังขับรถได้ หูตาเห็น ปากพูดได้อยู่ ความจำพอมีอยู่ ก็จะทำต่อไป หากขับรถไม่ได้ พูดแล้วหลงๆ ลืมๆ พูดแล้ว มีคนบอกว่า ไม่เข้าใจ ไม่รู้เรื่อง หากพูดแล้ว ไม่มีคนเชื่อถือ ก็จะเลิกทำ

กรณีศึกษาที่ 7 นายจรัญ อายุ 65 ปี ผู้นำกลุ่มเกษตรกร

ข้อมูลส่วนบุคคล

สถานภาพสมรส อยู่กับภรรยา (แม่บ้าน) มีบุตร 3 คน เป็นหญิง 2 คน ชาย 1 คน

คนที่ 1 เป็นผู้หญิง แต่งงานแล้ว อยู่ที่อำเภอพุนพิน (สุราษฎร์ธานี)

คนที่ 2 เป็นผู้หญิง แต่งงานแล้ว ทำธุรกิจส่วนตัว ที่กรุงเทพฯ

คนที่ 3 เป็นผู้ชาย ทำงานอยู่ที่เทศบาลอำเภอไชยา (สุราษฎร์ฯ)

การศึกษา จบโรงเรียนตำรวจภูธร 4 จังหวัดปัตตานี

อาชีพ ก่อนเกษียณ รับราชการตำรวจ ยศนายดาบ

การประเมินภาวะสุขภาพตนเอง สุขภาพดี แข็งแรง

รายได้ ในแต่ละเดือน นายจรัญมีรายได้จากหลายๆ แหล่ง ได้แก่

1. รายได้จากเงินบำนาญ ประมาณ 10,000 บาท
2. รายได้จากการทำสวนยางพารา ประมาณ 10,000 บาท
3. รายได้จากการเก็บค่าเช่าห้อง 4 ห้องในตลาด 10,000 บาท

ภูมิหลัง

แต่เดิมครอบครัวของนายจรัญ มีพื้นเพในอาชีพทางการเกษตร คือ ทำสวนผลไม้ สวนเงาะทุเรียน กล้วย กล้วยไม้ โดยสมัยก่อนนั้น ราคาขายของผลไม้ มีราคาถูก ทำให้ครอบครัวของนายจรัญมีฐานะเศรษฐกิจไม่ค่อยดี มีที่ดินสำหรับทำการเกษตร แต่ไม่มีเงิน และในขณะนั้น อำเภอวิภาวดียังไม่ถูกยกฐานะเป็นอำเภอเหมือนปัจจุบัน และมีสภาพทางไกลความเจริญ ดังนั้นหลังจากนายจรัญจบมัธยมศึกษาปีที่ 6 จึงได้ไปศึกษาต่อที่โรงเรียนตำรวจภูธร 4 จังหวัดปัตตานี และได้เป็นตำรวจ จนกระทั่งลาออกก่อนเกษียณ 5 ปี เพื่อมาทำกิจกรรมบริการเพื่อสังคม

ลักษณะการยังคุณประโยชน์โดยการทำกิจกรรมบริการ

1. เป็นผู้นำกลุ่ม

การเป็นผู้นำกลุ่ม เกี่ยวเนื่องกับการประกอบอาชีพทำสวนปาล์มของนายจรัญ โดยปี 2540 นายจรัญเริ่มอาชีพทำสวนปาล์ม จากประสบการณ์ในอดีตเมื่อราคาปาล์มตก ชาวสวนก็จะ

ไปประท้วงปิดถนน ซึ่งนายเจริญมีความเห็นว่าไม่เหมาะสม ดังนั้นปี 2542 นายเจริญจึงได้รวมกลุ่มสมาชิกชาวนา จัดตั้งเป็น “กลุ่มทำสวนปาล์มวิภาวดี” เพื่อแก้ไขราคาปาล์มตกต่ำ และรับการถ่ายทอดเทคโนโลยีจากส่วนราชการ และเข้าเป็นสมาชิกของสมาคมชาวนาสวนปาล์มน้ำมัน จังหวัดสุราษฎร์ธานี

ในปีเดียวกันนี้ (2542) นายเจริญก็ได้รับเลือกให้เป็นประธานศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตร ต่อมาปี 2546 ได้ไปดูงานที่ประเทศจีน เรื่องเกษตรยั่งยืน และได้นำมาขยายผลต่อให้กับชาวบ้าน และเมื่อจังหวัดสุราษฎร์ธานีได้มีการจัดตั้งคณะกรรมการอาสาสมัครเกษตร และอาสาสมัครยุวเกษตรระดับจังหวัด (สังกัดกรมส่งเสริมการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์) ชาวบ้านเห็นว่านายเจริญเป็นผู้มีความรู้และมีประสบการณ์ นายเจริญจึงได้รับเลือกให้ดำรงตำแหน่งเลขานุการคณะกรรมการอาสาสมัครเกษตรและอาสาสมัครยุวเกษตร จังหวัดสุราษฎร์ธานี (ประธานระดับอำเภอกิ่งอำเภอวิภาวดี)

2. เป็นวิทยากร นายเจริญเป็นวิทยากรวิชาชีพให้กับศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอวิภาวดี

3. มอบทุนการศึกษา ด้านการส่งเสริมการศึกษาให้ชุมชน นอกเหนือจากที่ นายเจริญจะเป็นวิทยากรถ่ายทอดความรู้ นายเจริญยังให้ความสำคัญกับการศึกษาระดับพื้นฐาน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ระดับประถมศึกษา นายเจริญจึงมีการมอบทุนการศึกษาให้กับโรงเรียนอรัญญาราม ซึ่งเป็นโรงเรียนระดับประถมศึกษา จำนวน 2 ทุน ๆ ละ 2,000 บาททุกปี และเป็นประธานกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานอีก 2 โรงเรียน คือ โรงเรียนมัธยมวิภาวดี (โรงเรียนประจำอำเภอ) และโรงเรียนวัดอรัญญาราม

4. คณะกรรมการของหน่วยงานในชุมชน นายเจริญได้ดำรงตำแหน่งในหลายระดับในหน่วยงานในชุมชน ได้แก่

- เป็นประธานคณะกรรมการพัฒนาโรงพยาบาลวิภาวดี ซึ่งกรรมการนั้นมาจากทั้งส่วนโรงพยาบาล ส่วนเอกชน ส่วนปกครองท้องถิ่น และส่วนราชการ โดยจะทำหน้าที่ร่วมกันพัฒนาปรับปรุงโรงพยาบาลให้มีความเจริญก้าวหน้า เช่น การจัดหาซื้ออุปกรณ์การแพทย์

- เป็นเลขานุการของสมาคมสภาผู้สูงอายุแห่งประเทศไทยฯ จังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นประธานชมรมผู้สูงอายุอำเภอวิภาวดี เป็นประธานชมรมผู้สูงอายุตะกุกเหนือ

- เป็นไวยาวัจกร ทำหน้าที่เป็นตัวแทนของวัดอรัญญาราม ในการจัดการทรัพย์สินของวัด และทำหน้าที่เบิกจ่าย "เงินศาสนสมบัติ" ได้ตามที่เจ้าอาวาสมอบหมายเป็นหนังสือ

- เป็นประธานคณะกรรมการพัฒนาวัดอรัญญาราม ทำหน้าที่วางแผนการจัดงาน เมื่อวัดจะจัดงานพิธีกรรมในวันสำคัญทางศาสนา และงานบุญอื่นๆ

การทำประโยชน์เพื่อครอบครัว

ช่วงก่อนที่จะเกษียณนั้น นายจรัญได้ซื้อที่ดิน เพื่อเตรียมไว้สำหรับประกอบอาชีพ เมื่อออกจากราชการมา โดยค่อยๆ ซื้อมาไปละแปลงๆ ไปเรื่อยๆ จนมีที่ดิน 100 กว่าไร่ ในหลายอำเภอ หลังจากนั้น นายจรัญก็ได้เริ่มทำสวนปาล์มเป็นอาชีพหลัก เพื่อให้ได้เงินมาเลี้ยงครอบครัว และเมื่อลูกๆ แต่งงานมีครอบครัว นายจรัญก็มอบที่ดินให้กับลูกคนนั้นๆ ไปเป็นทุนเริ่มต้นครอบครัวใหม่ คนละประมาณ 50 ไร่ หากลูกคนนั้นทำงานในอาชีพอื่นอยู่ หรือไปทำงานที่อื่นบ้าง นายจรัญก็จะเป็นคนไปคอยดูแลสวน และเมื่อเก็บเกี่ยวผลผลิตได้เงินมา ก็จะเอาเข้าบัญชีให้ลูกคนนั้นๆ

นอกจากนี้ นายจรัญยังคอยดูแลหลานให้กับลูกๆ ซึ่งต้องไปทำงานต่างจังหวัด โดยครอบครัวที่อาศัยอยู่ด้วยกันทุกวันนี้ ประกอบด้วย นายจรัญภรรยา ลูกสาวคนโต ลูกชาย และหลานอีก 2 คน คนหนึ่งเป็นลูกของลูกสาวคนโต อีกคนหนึ่งเป็นลูกของลูกชาย

แรงจูงใจในการทำกิจกรรมบริการ

นายจรัญตั้งปณิธานไว้ตั้งแต่ยังสมัยรับราชการเป็นตำรวจ ได้เห็นได้ไปพบเห็น สภาพบ้านเมืองของพื้นที่อื่นๆ ทั้งภายในและภายนอกจังหวัดสุราษฎร์ธานี ที่มีความเจริญมากกว่าบ้านเกิดตน จึงคิดว่า สักวันหนึ่ง จะมาทำเพื่อบ้านของตนบ้าง เพราะอำเภอวิภาวดี ยังมีสภาพห่างไกล ความเจริญ ชาวบ้านการศึกษาต่ำ การพัฒนาไม่ทั่วถึง ดังนั้นเมื่อรับราชการตำรวจมาจนถึงอายุ 55 ปี จึงได้ขอลาออกมาทำธุรกิจส่วนตัว เหตุผลที่ลาออกในช่วงระยะเวลานั้น ก็เพราะว่า หากลาออกไปตนยังมีแรงอยู่ มีกำลังที่จะไปไหนมาไหนได้สะดวก อีกทั้งพวกเพื่อนๆ พรรคพวกในวงการที่รู้จักก็ยังไม่เกษียณกัน ทำให้สามารถจะเกื้อหนุนเมื่อต้องการความช่วยเหลือได้ โดยนายจรัญได้กล่าวถึงช่วงนั้นว่า “ออกมาก่อน 5 ปี เพื่อตั้งหลัก จะไปดูงานที่ต่างๆ ศึกษาหาความรู้ และเพื่อนยังไม่เกษียณกัน ก็ไปขอความช่วยเหลือได้”

ประโยชน์ของการทำกิจกรรมบริการ

นายจรัญประโยชน์ของการทำกิจกรรมบริการว่า รู้สึกภูมิใจ ที่ได้ตอบแทนบ้านเกิด และการทำงานประเภทนี้ “ทำให้ได้เพื่อนเยอะขึ้น รู้จักคนหลากหลายมากขึ้น” โดย นายจรัญได้ยึดหลักในการทำงานว่า “การให้ เราให้....เขาให้เรา ยิ่งให้.....ยิ่งได้” โดยได้ยกตัวอย่างที่เป็นรูปธรรมว่า “เมื่อเพื่อนเราเดือดร้อนเรื่องการเงิน เราให้เงินช่วย ตรงนี้...เราให้ วันหน้าวันหลัง เขาก็มาตอบแทนเรา

เป็นเงิน เป็นสิ่งของ เป็นพืชผักผลไม้ ตรงนี้ถือว่า....เขาให้เรา และเมื่อเขาตั้งตัวได้ เขาก็สามารถไปให้ความช่วยเหลือคนอื่นต่อไปได้อีก ตรงนี้เรียกว่า....ยังให้ ยังได้”

สิ่งที่ทำให้เลิกกิจกรรม

ทำไปเรื่อยๆ จนกว่าสุขภาพจะไม่ไหว

ปัญหาอุปสรรคในการทำกิจกรรม

“ผู้สูงอายุที่จะมาร่วมทำกิจกรรมได้ ครอบครัวต้องสมบูรณ์ มีลูกโตแล้ว เรียนจบ ทำงานแล้ว และต้องมีรายได้เพียงพอไม่ลำบาก” และ

“ผู้นำ เป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการทำกิจกรรมของผู้สูงอายุ ผู้สูงอายุไทยนั้นส่วนใหญ่ว่าตามผู้นำ ดังนั้น ผู้นำต้องมีความพร้อม มีเวลาให้กับสมาชิก มีใจเสียสละ ส่วนความรู้หรือทรัพยากรอื่นๆ สามารถหาได้”

กรณีศึกษาที่ 8 คุณขวัญ อายุ 68 ปี ผู้นำกลุ่มแม่บ้าน

ข้อมูลส่วนบุคคล

คุณขวัญ อายุ 68 ปี ได้เล่าถึงประวัติชีวิตตัวเองว่า ตนเองเป็นหม้าย สามปีเป็นอดีตพนักงานกรมทางหลวง เสียชีวิตไปเมื่อปี 2552 มีบุตรด้วยกันอยู่ 4 คน เป็นผู้หญิงหนึ่ง อีกสามคนเป็นผู้ชาย ทุกคนทำงานแล้ว

คนโตเป็นผู้หญิง เป็นปลัดหญิงของอำเภอเมืองสุราษฎร์ธานี แต่งงานแล้ว มีลูกสาว อายุ 18 ปี

คนที่สองเป็นผู้ชาย ได้งานเป็นพนักงานรักษาความปลอดภัย (รปภ.) ของบริษัทแห่งหนึ่งในเมืองสุราษฎร์ธานี แต่งงานแล้ว มีลูก 4 คน

คนที่สามเป็นผู้ชาย ไปเป็นนักแสดงตลก ทำงานอยู่ที่กรุงเทพ

ลูกคนสุดท้าย เป็นผู้ชาย มีอาชีพเป็นก๊วกทำอาหารให้กับร้านอาหาร

ภาวะสุขภาพ มีสุขภาพแข็งแรงดี

ภาวะเศรษฐกิจ - สถานะทางเศรษฐกิจของคุณขวัญอยู่ในระดับต่ำ ประเมินจากรายได้ ซึ่งคุณขวัญมีรายได้เฉลี่ยต่อเดือน 2,000 - 4,000 บาท

งานอดิเรก งานที่สร้างรายได้ให้กับคุณขวัญคือ การถักโครเชต์เป็นของใช้ โดยกล่าวถึงเรื่องนี้ว่า “จะถักโครเชต์แบบลายต่อดอกกัน ต่อดอกถักไปที่ละดอก แล้วก็ค่อย ๆ ต่อดอกไป จะต่อเป็นอะไรก็ได้ เสื้อ กระโปรง ผ้าม่าน ผ้าปูโต๊ะ ฯลฯ จะใช้สีเดียวหรือสลับสีก็ได้ทั้งนั้น ที่มาของการทำงานนี้มาจาก “เห็นเพื่อนทำในชมรม ก็ชอบ จึงตามไปถึงบ้านเพื่อนที่ต่างอำเภอ

เพื่อไปขอให้สอนให้ เรียนอยู่ประมาณ 3-4 วัน เพราะเย็บผ้าเป็นอยู่แล้ว ในครั้งแรกได้ถักเป็นเสื้อ สำหรับใส่เองก่อน จากนั้นก็จะนำงานถักโครเช่ไปถักต่อ เมื่อไปทำกิจกรรมต่างๆ คนเห็นว่าสวย ก็มีคนมาขอซื้อ บ้างก็ทำไป.... เสริจแล้วก็ขาย ไม่เร่งรีบ” ซึ่งคุณขวัญก็จะตั้งราคาขาย ตั้งแต่ 800 บาท - 1,200 บาท แล้วแต่ความยากง่ายของชิ้นงาน ขณะนี้มีลูกค้ารองานจากคุณขวัญ 5-6 คน

ลักษณะการยังคุณประโยชน์โดยการทำกิจกรรมบริการ

1. เข้าร่วมกิจกรรมของกลุ่มชมรม

1) เป็นแกนนำของกลุ่มสตรีเทศบาลนครสุราษฎร์ ซึ่งมีบทบาทหน้าที่ในการร่วมกับฝ่ายเทศบาลทำกิจกรรมในแต่ละครั้ง เมื่อจะมีการจัดงานเทศกาลประจำปี เช่น เทศกาลลอยกระทง คุณขวัญก็จะรวมกลุ่มแม่บ้านมาทำกระทงขายกัน

2) เป็นเหรียญนิกรของชมรมผู้สูงอายุ ซึ่ง การเรียกสมาชิกมีการประชุม ประจำเดือนทุกเดือน ทุกวันที่ 19 ของเดือนหากตรงกับวันหยุดก็เลื่อนเป็นวันถัดไป

ลักษณะการมีส่วนร่วมของคุณขวัญเป็นไปในลักษณะ “ถ้าเป็นกิจกรรมเพื่อสังคม เพื่อส่วนร่วมแล้ว บ้าเต็มใจที่จะทำ แล้วแต่ใครขอให้ทำอะไร ขอความร่วมมืออะไร ก็จะทำให้ความร่วมมืออย่างดี”

2. อาสาสมัคร

เป็นอาสาสมัครมูลนิธิบำเพ็ญประโยชน์สาธารณะด้วยกิจกรรมทางศาสนา ได้แก่ ไปร่วมกันปลูกต้นไม้ ไปเป็นแม่ครัวทำอาหารเลี้ยงคนอื่น โดยจะทำกิจกรรมเดือนละครั้ง ช่วงต้นเดือน

3. การทำกิจกรรมบริการเพื่อครอบครัว

ปัจจุบัน คุณขวัญอยู่กับลูกสาวและลูกเขย คอยดูแลงานบ้านให้กับลูก กิจวัตรประจำวันที่คุณขวัญได้กระทำ ใช้เวลาสำหรับ ทำอาหารเพื่อทุกคนในครอบครัวทาน ทำอาหารทุกวัน ขึ้นอยู่กับว่าอาหารที่ทำคืออะไร แต่โดยเฉลี่ยแล้ว ใช้เวลาประมาณ 2 ชั่วโมงต่อวัน รวมถึงการล้างจานหลังรับประทานอาหารแล้ว “ทำกับข้าวตอนเช้า ส่วนตอนเย็นลูกจะซื้อข้าวสำเร็จรูปมาทานแล้วก็ช่วยล้างจานให้ ลูกเขาก็ไม่ได้บอกให้ทำหรรอก แต่ถือว่าเป็นหน้าที่ช่วยกัน”

ความคิดเห็นต่อการทำกิจกรรมของผู้สูงอายุ

คุณขวัญมีความเห็นว่า คนทั่วไปหรือแม้กระทั่งครอบครัวของผู้สูงอายุยังไม่เข้าใจความเป็นผู้สูงอายุ โดยคุณขวัญได้เล่าถึงเรื่องนี้ว่า “ก่อนหน้านี้ เวลาออกไปทำกิจกรรมนอกบ้าน จะไปชมรมผู้สูงอายุ ไปบำเพ็ญประโยชน์ ลูก ๆ เขาก็ห้าม อยากรให้อยู่กับบ้าน คิดว่าแม่ออกไปเที่ยวอีกแล้ว มารู้ถึงตอนที่พ่อ (สามีคุณขวัญ) เสียชีวิต มีแขกมาร่วมงานเต็มเลย มีคนมาช่วยเหลืองาน

จำนวนมาก มาตอนนี้ ก็เลยเห็นคุณค่าสิ่งที่แม่ทำ ก็ไม่ห้ามแล้วตอนนี้ แต่ลูกๆ ก็ขอให้ระมัดระวังในการขับชื้อรถไปไหน มาไหน”

ประโยชน์ของการทำกิจกรรม

การออกมาทำกิจกรรมเพื่อสังคม การทำกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์ เพราะ “ทำแล้วมีความสุข ได้ช่วยเหลือเขาแล้ว รู้สึกอึดใจ”

ส่วนงานการถักโครเชต์ เป็นงานให้คุณค่ากับตัวเอง คือสามารถสร้างรายได้ ทำให้มีค่าใช้จ่าย ที่هامาด้วยกำลังของตนเอง

สิ่งที่จะทำให้เลิกกิจกรรม

“จะเลิกทำงาน (งานเพื่อสังคม) ก็ต่อเมื่อทำไม่ได้ สุขภาพไม่ไหว ก็จะเลิกทำ”

สำหรับ การถักโครเชต์ “หยุดไม่ได้ เพราะคืองานที่ได้เงินมาใช้อยู่ตอนนี้”

ข้อเสนอแนะ

อยากให้รัฐส่งเสริมการทำกิจกรรมของผู้สูงอายุ และส่งเสริมอาชีพให้กับผู้สูงอายุ

ประเภทที่ 5 เข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มชมรมผู้สูงอายุ

หมายถึง ผู้สูงอายุที่ทำกิจกรรมบริการ โดยการร่วมกิจกรรมของชมรมผู้สูงอายุ ทั้งในคณะกรรมการบริหารชมรม และสมาชิกชมรมผู้สูงอายุ มีผู้สูงอายุ 1 ราย ได้แก่

กรณีศึกษาที่ 9 คุณนาวิ อายุ 62 ปี เข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มชมรมผู้สูงอายุ

ข้อมูลส่วนบุคคล

คุณนาวิ อายุ 62 ปี ได้เล่าถึงประวัติชีวิตตัวเองว่า ตนเองเป็นหม้าย สามีได้เสียชีวิตด้วยสาเหตุของโรคหัวใจล้มเหลวช่วงปี 2540 มีลูกด้วยกันอยู่ 3 คน เป็นชายหนึ่ง หญิงสอง ทั้งหมดอยู่ในวัยทำงานหมดแล้ว คนโตเป็นผู้หญิง ยังไม่แต่งงาน คนที่สองเป็นหญิง แต่งงานมีหลาน 2 คน ลูกสาวทั้งสองเรียนจบบัญชี และได้แยกไปมีครอบครัวและอาศัยอยู่ที่อื่น แต่ยังคงอยู่พื้นที่กรุงเทพมหานคร และลูกคนสุดท้ายที่คุณนาวิอยู่อาศัยด้วยในปัจจุบัน คือลูกชาย เรียนจบวิศวกรรมนี้ทำธุรกิจส่วนตัวเกี่ยวกับการค้าขายออนไลน์

ภาวะสุขภาพ – คุณนาวิ ระบุว่า สุขภาพไม่ค่อยดี มีปัญหาเกี่ยวกับหัวเข่าซ้าย “ปวดเดินมากไม่ได้ หรือให้นั่งนานๆ ก็ไม่ได้” เคยไปบำบัดด้วยการกระตุ้นไฟฟ้า ที่โรงพยาบาลราชวิถี ขณะนี้ไม่ได้ไปโรงพยาบาลแล้ว เนื่องจากอาการได้ทุเลาลงมากแล้ว และใช้การประคบด้วยกระเป๋าน้ำร้อน เมื่อมีอาการ

สถานะทางเศรษฐกิจของคุณนาวิอยู่ในระดับปานกลาง ประเมินจากรายได้ ซึ่งคุณนาวิมีรายได้หลัก ได้รับมาจากลูกๆ รวมแล้วประมาณ 8,000-9,000 บาทต่อเดือน

ทักษะความสามารถของผู้สูงอายุ คุณนาวิมีความสามารถทางด้านการฝีมือ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ด้านการทำอาหารและขนม สามารถทำอาหารคาว ขนมหวาน ทั้งไทย และ นานาชาติได้ โดยคุณนาวิได้กล่าวถึงประสบการณ์ในด้านนี้ว่า บ้านเดิมนั้นอยู่ที่จังหวัดนครสวรรค์ ครอบครัวมีอาชีพขายขนมหวาน ได้ช่วยแม่ทำงานมาตั้งแต่เด็ก ต่อมาเมื่อโตขึ้นได้แต่งงานและ ย้ายมาอยู่กรุงเทพฯ เป็นแม่บ้านดูแลลูกๆ ก็ทำอาหารมาตลอด อีกทั้ง ยังไปเรียนรู้เพิ่มเติม ตาม สถาบันที่ได้เปิดสอน เช่น ไปเรียนการทำอาหารกับทางรายการโทรทัศน์ รายการบ้านเลขที่ 5 ไป เรียนการทำขนมฝรั่ง(เบเกอรี่) กับสถาบันสอนการทำอาหาร ทำให้คุณนาวิสามารถทำอาหารได้ หลายอย่าง

ด้านการดูแลตนเอง การออกกำลังกายในรูปแบบของการโยคะและวิ่ง ซึ่งคุณนาวิ เป็นสมาชิกศูนย์ออกกำลังกายที่ตั้งห้างสรรพสินค้าแห่งหนึ่ง ใช้เวลาครั้งละประมาณ 3 ชั่วโมง

ลักษณะการยังชีพโดยการทำกิจกรรมบริการ

1. เป็นสมาชิกในกลุ่มชมรม

เป็นสมาชิกของชมรมผู้สูงอายุเขตลาดพร้าว สังกัดสหพันธ์ผู้สูงอายุกรุงเทพมหานคร เดือนหนึ่งมีประชุม 2 ครั้ง คือวันพุธที่ 1 และพุธที่ 4 ของเดือน

เป็นสมาชิกของชมรมผู้สูงอายุโชคดี กลุ่มเขต 1 กรุงเทพมหานคร สังกัดสมาคมสภาผู้สูงอายุแห่งประเทศไทยฯ ประชุมเดือนละครั้ง ทุกวันเสาร์ที่ 3 ของเดือน

เมื่อถึงวันประชุมประจำเดือนคุณนาวิจะทำขนมต่างๆ มาแจกให้กับเพื่อนในชมรมทุก ครั้ง ขนมที่ทำนั้นส่วนใหญ่เป็นขนมที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุ คือ ไม่มันมาก และมีความหวานน้อย เช่น ข้าวต้มมัด

2. อาสาสมัคร

คุณนาวิเป็น อาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน (อปพร.) ซึ่งมีกิจกรรมที่ต้องปฏิบัติ คือ การร่วมพัฒนาทำความสะอาดสถานที่สาธารณะ เดือนละ 1 ครั้ง โดยตัวอย่างสถานที่ที่เคยได้ทำ กิจกรรม ได้แก่ วัดสาทรสุ่น วัดลาดพร้าว วัดใหม่เสนา ศาลเจ้าแม่กวนอิม ใช้เวลาทำความสะอาด เฉลี่ยต่อครั้ง (ประมาณ 2-3 ชั่วโมง)

3. ทำกิจกรรมบริการเพื่อครอบครัว

กิจวัตรประจำวันที่คุณนาวิได้กระทำ ใช้เวลาสำหรับ ทำอาหารเพื่อทุกคนในครอบครัว ทาน ทำอาหารทุกวัน ขึ้นอยู่กับว่าอาหารที่ทำคืออะไร แต่โดยเฉลี่ยแล้ว ใช้เวลาประมาณ ½ -1 ชั่วโมงต่อวัน รวมถึงการล้างจานหลังรับประทานอาหารแล้ว

ผู้ดูแลบ้านคอยปิดกวาด เช็ดถู ทำความสะอาดบ้าน ใช้เวลาเฉลี่ย 5 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ รดน้ำให้กับต้นไม้ที่ปลูกไว้ภายในบริเวณบ้าน ทุกวันๆ ใช้เวลาครั้งละประมาณ 10 นาที

นอกจากนี้คุณนาวิยังเป็น ไปห้างสรรพสินค้าหรือห้างค้าปลีกเพื่อซื้อของใช้อุปโภคบริโภคเข้าบ้านกับลูกๆ สัปดาห์ละครั้ง ครั้งละประมาณ 3 ชั่วโมง เสียเงินค่าใช้จ่ายที่ใช้ราวๆ 2,000 - 3,000 บาท ส่วนใหญ่ลูกจะเป็นผู้จ่ายเงินให้

เหตุผลที่ทำกิจกรรมบริการ

ช่วงก่อนอายุ 60 ปี เป็นแม่บ้าน และช่วยสามีค้าขายของเบ็ดเตล็ด หลังสามีเสียชีวิต ลูกๆ ก็ไม่ยอมให้ทำงาน จากนั้นคุณนาวิ“เริ่มออกไปนอกบ้าน เพื่อหาอะไรทำ” เนื่องจาก “ว่าง ไม่มีอะไรทำ เเหงา” เริ่มต้นจากไปเรียนการทำกระเป๋ากัดจนสามารถทำได้ และสอนให้เพื่อนในชมรมผู้สูงอายุทำกระเป๋ากัดเป็น ต่อมาได้ไปเรียนการปั้นดอกไม้ดิน เพื่อเติมอีก

ความคิดเห็นต่อการทำกิจกรรมของผู้สูงอายุ

คุณนาวิกกล่าวถึงประเด็นการทำกิจกรรมหรือการทำงานของผู้สูงอายุจะขึ้นอยู่กับแต่ละคน บางคนมีความจำเป็นที่ต้องทำงานต่อ “เห็นเขาหักโหมทำงาน ก็อยากให้เขาพัก แต่ว่าว่าเขาอาจจะจำเป็นต้องหาเงิน ก็ไม่รู้แน่ แต่ไม่อยากให้ทำงานหนัก” และ “มีบางคนที่ทำงาน เพราะอยากทำ ไม่ขาดแคลน ไม่ได้เดือดร้อน” เช่นเดียวกับตัวของคุณนาวิเองที่กล่าวว่า “งานหนะ เราพยายามจะทำให้มันมี ก็มี เมื่อมีแล้ว ก็ต้องอยากทำ การทำกิจกรรม เหมือนกัน อย่างน้อย ยังเห็นเรามีประโยชน์ เราก็ทำ”

ประโยชน์ของการทำกิจกรรม

การได้ทำอะไร อย่างการทำความสะอาดวัด ทำแล้วรู้สึก ว่า ตนเองมีประโยชน์ การออกมาทำกิจกรรม อย่างการมาชมรมผู้สูงอายุ “ได้พูดคุยสังสรรค์ ผ่อนคลาย ไม่เหงา”

ปัญหาอุปสรรคในการทำกิจกรรม

อุปสรรคที่ทำให้ผู้สูงอายุไม่สามารถทำงาน/ทำกิจกรรมตามที่ตนเองต้องการได้คุณนาวิได้ให้ความคิดเห็นในประเด็นนี้ว่า “การทำงานหรือทำกิจกรรมของผู้สูงอายุ สังคมยังไม่มีที่ให้กับผู้สูงอายุแสดงออก มองว่า แก่แล้ว ก็อยู่ส่วนแก่ เป็นกลุ่มที่ไม่ต้องทำอะไร”

สิ่งที่ทำให้เลิกกิจกรรม

หากสุขภาพไม่ไหวก็จะเลิกทำ การมาร่วมกิจกรรมบางครั้ง จะว่าเหนื่อย ก็เหนื่อยอยู่ ไม่อยากมา ไม่อยากทำ ก็พัก พอหายเหนื่อยก็ทำต่อ

ข้อเสนอแนะ

คุณนาวิต้องการให้ภาครัฐ มีหน่วยงานที่จัดตั้งกองงานสำหรับผู้สูงอายุโดยเฉพาะ เพื่อให้ผู้สูงอายุได้ทำงานที่ถนัด หรือให้ได้ทำงานในฐานะเป็นแรงงานที่ได้รับค่าตอบแทน และต้องการให้มีสถานที่สำหรับผู้สูงอายุรวมกลุ่มทำกิจกรรม

ตอนที่ 4 ข้อคิดเห็นต่อการยังคุณประโยชน์ของผู้สูงอายุ

ในการศึกษาครั้งนี้ คณะวิจัยได้สอบถามผู้สูงอายุเกี่ยวกับประเด็นการยังคุณประโยชน์ของผู้สูงอายุ ทั้งนิยามความหมายของคำศัพท์คำนี้ ทศนคติของคนทั่วไปที่มีต่อผู้สูงอายุ เหตุปัจจัยที่คาดว่าจะทำให้ผู้สูงอายุเลิกทำงานหรือเลิกทำกิจกรรม และข้อเสนอแนะเพื่อต่อภาครัฐ ที่เพื่อให้ผู้สูงอายุยังคงทำงานหรือทำกิจกรรมได้อย่างต่อเนื่อง โดยมีประเด็นสำคัญดังนี้

4.1 นิยามผู้สูงอายุที่ยังคุณประโยชน์

กลุ่มที่ศึกษาได้ให้คำนิยามของคำว่า “ผู้สูงอายุที่ยังคุณประโยชน์” ใกล้เคียงกัน และเป็นลักษณะมุมมองที่ไม่แตกต่างกัน โดยให้ความหมายที่ชัดเจนที่สุด คือ มิติการสร้างคุณประโยชน์ ทั้งต่อตนเอง ครอบครัว เพื่อน ชุมชน และสังคม โดยมีคุณลักษณะดังนี้

1. **ผู้มียุคุณประโยชน์ต่อตนเอง** เป็นการช่วยตนเองด้วยการดูแลสุขภาพสุภาพตนเอง ให้มีสุขภาพกาย สุขภาพจิตที่ดี และช่วยเหลือตนเองในด้านเศรษฐกิจ คือ หากมีรายได้ไม่เพียงพอ ควรหาอาชีพเสริมมาเพิ่มรายได้ หรือสามารถจัดการรายได้ด้วยตนเองอย่างพอเพียง
2. **ผู้มียุคุณประโยชน์ต่อครอบครัว** คือ การเป็นที่พึ่งของบุตรหลาน แบ่งเบาภาระเรื่องงานบ้าน ไม่รบกวนลูกหลาน ทำตัวให้ลูกหลานภาคภูมิใจ
3. **ผู้มียุคุณประโยชน์ต่อเพื่อน** คือ แนะนำเพื่อนในเรื่องความเป็นอยู่ อาหารการกิน สุขภาพ แนะนำเพื่อนในเรื่องการดำรงตนในสังคม ค่าครองชีพ บางคนฐานะไม่ดี ก็หาอาชีพเสริมให้ หาวิธีประหยัดให้ (เช่น ปลุกผักสวนครัว)
4. **ผู้มียุคุณประโยชน์ต่อชุมชน** คือ เป็นที่พึ่งของชุมชน เช่น เป็น อสม. ช่วยลดความเสี่ยงที่จะเกิดโรคภัยในชุมชน โดยการไปกำจัดลูกน้ำยุงลายตามบ้านเรือน หรือไปให้ความรู้เกี่ยวกับโรคที่กำลังระบาดอยู่

5. **ผู้มีคุณประโยชน์ต่อสังคมโดยรวม** หมายถึง การบริจาคทรัพย์สิน หรือการ สละแรง สละเวลา มาทำงานเพื่อส่วนรวม เช่น การไปร่วมพัฒนา ไปให้ความรู้ การให้คำปรึกษา แนะนำ รวมทั้ง การทำนุบำรุงศาสนา และการปฏิบัติกิจทางศาสนา เป็นต้น

4.2 ทักษะคติของคนทั่วไปต่อการทำงาน/กิจกรรมของผู้สูงอายุ

ผู้สูงอายุส่วนมาก เห็นว่า คนทั่วไป มองผู้สูงอายุที่ทำงานในเชิงบวก (แง่ดี) มากกว่าในเชิงลบ (แง่ลบ) โดยมีรายละเอียดดังนี้

(1) มุมมองเชิงบวกต่อผู้สูงอายุ

1. คิดว่าการทำงานของผู้สูงอายุ เป็นเรื่องที่ดี และเป็นการให้คุณค่าต่อตนเอง

“เป็นสิ่งที่ ดี เป็นการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์
สมองจะได้พัฒนา ไม่เสื่อม”

“เป็นสิ่งที่ดี ที่ยังทำงานได้ แก่แล้ว ไม่อยากอยู่เฉยๆ
ทำให้รู้สึกว่าเป็นผู้สูงอายุมีคุณค่า”

2. การทำงานของผู้สูงอายุ บ่งบอกอุดมการณ์ในการทำงานที่ดี เป็นคนที่มีทัศนคติดี
3. มองว่าผู้สูงอายุที่ทำงานเพื่อสังคม เป็นผู้ที่มีจิตอาสา เป็นคนที่มีมนุษยสัมพันธ์ดีมีความรู้ความสามารถในชุมชน ทำดีแล้วได้ช่วยเหลือคนอื่น เพื่อนบ้านเคารพยกย่อง
4. มองว่า การทำงาน ยังสะท้อนความแข็งแรงด้านสุขภาพของผู้สูงอายุได้
5. ผู้สูงอายุที่ทำงาน ก็เป็นการทำงานเพื่อลูกหลานของตนเอง
6. คนยกย่องชมเชย
7. เป็นการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ และได้รวมกลุ่มพบปะเพื่อนฝูง

(2) มุมมองเชิงลบต่อผู้สูงอายุ

1. การทำงานของผู้สูงอายุ อาจจะสะท้อนให้เห็นว่าผู้สูงอายุยังคงอยากได้เงินอยู่เลยต้องมาทำงาน
2. งานที่ออกมาจากฝีมือของผู้สูงอายุก็คงจะมีคุณภาพที่ไม่ดีเท่าที่ควร
3. การอุดหนุนสินค้า เกิดจากความสงสารมากกว่าความต้องการสินค้า
4. สร้างภาระให้กับครอบครัว

4.3 เหตุปัจจัยที่คาดว่าจะทำให้ผู้สูงอายุเลิกทำงาน หรือเลิกทำกิจกรรม

ตามความคิดเห็นของผู้สูงอายุนั้น ทั้งเป็นรายบุคคลและรายกลุ่มให้เหตุผลที่จะทำให้ผู้สูงอายุให้เหตุผลที่จะทำให้ผู้สูงอายุเลิกทำงานหรือทำกิจกรรม เรียงตามลำดับความสำคัญดังนี้

1. สุขภาพไม่ดี ร่างกายทรุดโทรม หรือมีโรคประจำตัว หรือแพทย์แนะนำให้หยุด “ใจเต็มร้อย แต่กายไม่ให้”
2. มีเหตุจำเป็นต้องดูแลคู่สมรส บุตร หลาน หรือญาติที่มีปัญหา
3. เมื่อรู้สึกว่ ตนเองไม่สามารถเรียนรู้ หรือไม่สามารถพัฒนาทักษะฝีมือได้
4. การเดินทางไปทำกิจกรรมไม่สะดวก เช่น ไม่มีรถ เดินทางเพียงลำพังไม่ได้ ไม่มีผู้พาไป
5. ขาดความรับผิดชอบจากสังคม และคนรุ่นเดียวกันไม่มาร่วมกิจกรรม

จากคำตอบดังกล่าว แสดงให้เห็นว่า ผู้สูงอายุให้ความสำคัญกับปัจจัยด้านสุขภาพของตนเอง เป็นปัจจัยหลักที่จะทำให้ผู้สูงอายุหยุดการร่วมกิจกรรม และภาวะสุขภาพยังมีผลต่อการเดินทางไปร่วมทำกิจกรรม รวมทั้งภาวะสุขภาพของคู่สมรสและสมาชิกในครอบครัว ปัจจัยสำคัญอันดับรองเป็นเรื่องของการพัฒนาทักษะฝีมือและความรู้ ซึ่งแสดงให้เห็นว่า ผู้สูงอายุที่ทำกิจกรรมเพื่อสังคม มีการพัฒนาทักษะอย่างต่อเนื่อง และเห็นความจำเป็นของการพัฒนาทักษะ ส่วนปัจจัยอันดับสุดท้ายเป็นเรื่องของการยอมรับจากสังคมและกลุ่มพวกเดียวกัน

4.4 ข้อเสนอแนะ

คณะวิจัยขอให้ผู้สูงอายุช่วยเสนอแนะต่อการส่งเสริมให้ผู้สูงอายุยังคงทำงานหรือทำกิจกรรมต่อไป โดยผู้สูงอายุได้มีความเห็นว่า ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ยังมีความสามารถในการทำงานอยู่ และทำงานอยู่เป็นประจำอยู่แล้ว แต่ถ้าต้องการให้เกิดประโยชน์ในเชิงเศรษฐกิจและสังคม การที่จะให้ผู้สูงอายุทำงาน “ต้องใช้ให้คนถูกจุด” คือ ต้องดูว่าผู้สูงอายุนั้นมีทักษะความรู้ความสามารถอะไร รัฐก็ควรนำความรู้ส่วนนั้นมาใช้ให้เป็นประโยชน์มากที่สุด โดยสรุปผู้สูงอายุมีข้อเสนอแนะดังนี้

(1) การทำงาน/ ทำกิจกรรมของผู้สูงอายุ ได้แก่

- 1) งานผู้สูงอายุจะทำได้ ควรเป็นงานที่ไม่เสี่ยง เช่น การยกของหนัก ปีนต้นไม้ หรือ ปีนนั่งร้านก่อสร้าง
- 2) งานอาชีพสำหรับผู้สูงอายุ ไม่ควรเป็นงานธุรกิจมาก ๆ เพราะผู้สูงอายุจะทำงานตลอดทั้งวันไม่ไหว พอเหนื่อยก็จะหยุดพัก และไม่ต้องทำงานทั้งสัปดาห์

3) องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น เช่น องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) เทศบาล ควรจัดกิจกรรมให้ผู้สูงอายุที่ทำงานหรือทำกิจกรรมได้มีโอกาสมาพบปะสังสรรค์ เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในพื้นที่เดียวกัน

4) ผู้สูงอายุที่มีภูมิปัญญาเรื่องต่างๆ ต้องการที่จะถ่ายทอดความรู้ “อยากสอน อยากถ่ายทอด” รัฐควรสนับสนุนให้นำประสบการณ์มาถ่ายทอด ให้เป็นวิทยากร โดยรัฐต้องเชิญเขามาร่วมกิจกรรม ให้เกียรติ ยกย่อง เพื่อสร้างคุณค่าให้กับผู้สูงอายุ เพราะขณะนี้ ผู้สูงอายุบางรายยังมีความรู้สึกที่ว่า รัฐไม่ได้ให้ความสนใจพวกตน

(2) ด้านการสนับสนุนการทำงาน/กิจกรรมของผู้สูงอายุ

1) รัฐบาลต้องสร้างแรงจูงใจให้ผู้สูงอายุ โดยมีเจ้าหน้าที่เข้าไปเยี่ยม ชมรมผู้สูงอายุ เพื่อให้คำแนะนำ พูดคุยกัน สมาชิกกลุ่ม ก็จะทำให้กลุ่มจัดกิจกรรมนั้นต่อไปได้

2) ขอให้ภาครัฐ/ ท้องถิ่น / เอกชน ช่วยสนับสนุนให้ผู้สูงอายุ/ ชมรมผู้สูงอายุในเรื่องการเขียนโครงการที่จะของบประมาณสนับสนุนจากแหล่งทุนภายนอก

3) ขอให้จังหวัดและท้องถิ่น จัดสรรงบประมาณสนับสนุนการจัดกิจกรรมของผู้สูงอายุ ผู้สูงอายุหลายคนไม่มีโอกาสถ่ายทอดภูมิปัญญาไปสู่บุตรหลานหรือบุคคลอื่นเท่าที่ควร เนื่องจากไม่มีทุนสนับสนุนซื้ออุปกรณ์ หรือค่าใช้จ่ายในการเดินทาง และค่าใช้จ่ายจำเป็นอื่นๆ

4) องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ให้ผู้สูงอายุได้ทำงาน เพื่อให้ผู้สูงอายุได้เห็นคุณค่าของตนเอง

5) ต้องการให้ชมรมผู้สูงอายุมีสถานที่ที่เป็นของตนเอง

6) ขอให้รัฐบาล/ ท้องถิ่น ต้องเชื่อว่า ผู้สูงอายุที่จำเป็นและลำบากเท่านั้นจึงจะทำงาน ส่วนมากก็ไม่อยากทำงานที่ต้องเป็นผู้หารายได้หลักของครอบครัว แต่ต้องการทำงานที่พอจะทำได้และเป็นงานที่มีความถนัด

7) ต้องการให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุจัดกิจกรรมในกลุ่ม ชมรมผู้สูงอายุ พิจารณาจัดกิจกรรมที่ตรงกับความต้องการของผู้สูงอายุ ควรจะมีรูปแบบกิจกรรมที่หลากหลาย เป็นกิจกรรมที่จูงใจให้ผู้สูงอายุอยากเข้าร่วม รู้สึกว่าได้ทำคุณประโยชน์แก่สังคม มากกว่าการมานั่งคุยกันหรือทำกิจกรรมรื่นเริงบันเทิงเท่านั้น

ตอนที่ 5 แนวทางการดำเนินงานในการจัดกิจกรรมที่เหมาะสมกับคุณลักษณะของผู้สูงอายุ

การศึกษาทำให้ทราบว่า ผู้สูงอายุที่ยังคุณประโยชน์ มีการทำงาน/กิจกรรม จำแนกเป็น 2 กลุ่มหลัก คือ กลุ่มที่ยังคุณประโยชน์โดยการทำกิจกรรมเชิงธุรกิจ และกลุ่มที่ยังคุณประโยชน์โดยการทำกิจกรรมบริการ ซึ่งแต่ละกลุ่มจะมีเหตุผลในการทำงาน/กิจกรรมที่ต่างกัน มีแรงจูงใจ ความคาดหวัง รูปแบบการดำเนินงาน ปัญหาและอุปสรรคที่พบก็แตกต่างกันไป ดังนั้น รูปแบบการดำเนินงานที่เหมาะสมกับคุณลักษณะ ควรมีแนวทางดังนี้

5.1 กลุ่มที่ยังคุณประโยชน์โดยการทำกิจกรรมเชิงธุรกิจ

ผู้สูงอายุเสนอว่า ผู้ที่มาทำงานได้ควรจะมีอายุอยู่ในช่วงระหว่าง 60-65 ปี เพราะยังเป็นช่วงวัยที่ยังพอมีสติปัญญาในการรับรู้ และจดจำสิ่งต่างๆ ได้อยู่ แต่เมื่ออย่างเข้าอายุประมาณ 67 ปี สุขภาพ และศักยภาพในการจดจำจะเริ่มถดถอยลง งานหรือกิจกรรมที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุ “คนที่อายุ 60 ปีขึ้นไป ยังคงทำงานได้ ถ้างานนั้นเป็นกลุ่มที่ไม่เสี่ยง เช่น ยกของหนัก ปีนต้นไม้ และไม่ต้องเป็นธุรกิจมากๆ ถึงจะดี”

จากปัจจัยหรือเงื่อนไขตรงนี้ จึงทำให้ประเภทของงานที่เหมาะสมของผู้สูงอายุจึงควรแบ่งเป็น 3 รูปแบบคือ 1) งานใหม่ที่ต้องอาศัยกระบวนการอบรมเรียนรู้ใหม่ 2) งานที่เป็นความถนัดของผู้สูงอายุ และ 3) งานที่ก่อให้เกิดรายได้

(1) งานใหม่ที่ต้องอาศัยกระบวนการอบรมเรียนรู้ใหม่ จะเป็นงานที่ต้องใช้วิทยากรจากภายนอก โดยอาจจะมาจากการสนับสนุนโดยหน่วยงานใดก็ตาม การอบรมควรจัดเพียงครั้งวัน เพราะการจัดอบรม 1 วันเต็ม อาจจะทำให้ผู้สูงอายุเกิดความเมื่อย และเหนื่อยเกินไป (ควรคำนึงถึงธรรมชาติของผู้สูงอายุ นั่งแช่ๆ นานอยู่กับที่มากไม่ได้) และหากเป็นเรื่องเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ ซึ่งถือเป็นเรื่องที่มีความจำเป็นในยุคสมัยปัจจุบันนี้ ผู้ที่เป็นคนจัดกระบวนการต้องคำนึงว่าผู้สูงอายุมีหลายกลุ่ม และเรื่องคอมพิวเตอร์เป็นเรื่องที่จำเป็นต้องได้รับการอธิบายอย่างเป็นขั้นเป็นตอน ช้ามากขึ้นไม่ได้ ฉะนั้นจึงต้องแยกกลุ่มผู้สูงอายุที่มีพื้นฐานด้านคอมพิวเตอร์อยู่แล้วออกจากผู้สูงอายุที่ไม่มีความรู้พื้นฐานในด้านนี้มาก่อน เพื่อให้เกิดความเป็นระบบมากยิ่งขึ้นในการทำงาน “ที่ผ่านมามองค์กรก็เคยมีการให้ผู้สูงอายุเข้าอบรมการใช้คอมพิวเตอร์ แต่เน้นเรื่องการใช้อินเทอร์เน็ต ครูที่มาอบรม อบรมดี แต่ผู้สูงอายุไม่เข้าใจ กดเมาส์ไม่ได้ ไม่เข้าใจภาษา”

สรุปได้ว่า งาน หรือกิจกรรม หรืออาชีพ ที่เป็นเรื่องใหม่ ที่ต้องการให้ผู้สูงอายุได้เรียนรู้ ควรพิจารณาให้ความสำคัญกับคุณลักษณะเฉพาะของผู้สูงอายุ ดังนี้

1) ภูมิหลังทางการศึกษาของผู้สูงอายุ ที่จะสามารถรับรู้ เข้าใจ และรู้
 พื้นความรู้เดิมขึ้นมาใหม่ได้อีก

2) ภาวะสุขภาพทางร่างกายของผู้สูงอายุ ทั้งด้านการมองเห็น การได้
 ยืน การคิด ความจำ และความอดทนของร่างกาย

3) ความสามารถพิเศษในบางด้าน ที่เป็นลักษณะเฉพาะของผู้สูงอายุ ที่
 เป็นต้นทุนเดิม ซึ่งสามารถต่อยอดได้ จากการมีทักษะความชำนาญของวิทยาการที่มาจัดกิจกรรม
 กับผู้สูงอายุ

(2) งานที่เป็นความถนัดของผู้สูงอายุ งานแบบนี้จะเป็นงานเดิม รัฐต้อง
 พิจารณาสับสนับสนุนในอาชีพเดิมที่ผู้สูงอายุทำอยู่แล้ว กล่าวคือผู้สูงอายุมีทักษะความเชี่ยวชาญอยู่
 กับตัว อาจจะไม่ใช้ความรู้ใหม่ เพราะงานแบบนี้จะมีพื้นฐานมาจากความถนัดของผู้สูงอายุอยู่แล้ว
 เช่น หากผู้สูงอายุถนัดทำดอกไม้ประดิษฐ์ ก็เอาความถนัดตรงนั้นมาต่อยอด และหาหนทางเพื่อ
 พัฒนาให้เป็นอาชีพที่ก่อให้เกิดรายได้แก่ผู้สูงอายุต่อไปในอนาคต เช่น การทำกล่องกระดาษให้
 เป็นกล่องของขวัญ รัฐต้องสนับสนุนให้ความช่วยเหลือการพัฒนาด้านแรงงานและตลาดรับซื้อ
 สินค้า เช่น ถ้าผู้สูงอายุทำอาหารไทยอร่อย รัฐก็ควรส่งเสริมโดยการหาลูกค้าให้ รวมถึงมีคนอายุ
 น้อยกว่ามาเป็นลูกมือช่วยงาน

งานที่เป็นความถนัดของผู้สูงอายุ ซึ่งเป็นภูมิปัญญาที่มีอยู่ในตัวผู้สูงอายุ เป็น
 ความสามารถที่ปลูกฝัง สืบสมมา แต่ขาดโอกาสที่จะได้รับการส่งเสริมสนับสนุนทั้งด้านเงินทุน การ
 ยกย่องให้เป็นที่ยอมรับ หรือเปิดโอกาสได้แสดงออกซึ่งความรู้ความถนัด การจัดกิจกรรมหรือการ
 จัดหางานสำหรับผู้สูงอายุกลุ่มนี้ จะเป็นการส่งเสริมให้ผู้สูงอายุได้ใช้ความรู้ความสามารถภูมิ
 ปัญญาของผู้สูงอายุ โดยการจัดหาแหล่งทุน การสนับสนุนทุน หรือสร้างช่องทางให้ผู้สูงอายุได้รับ
 โอกาสอย่างเหมาะสม

(3) การทำงานที่ก่อให้เกิดรายได้ภายในชุมชน คือ การรวมกลุ่มอาชีพ เช่น
 กลุ่มงานประดิษฐ์ กลุ่มทำขนม กลุ่มทำดอกไม้ แต่การรวมกลุ่มอาชีพเหล่านี้ก็ยังมีปัญหาอยู่เพราะ
 ยังขาดตลาดรองรับสินค้า การทำอาชีพเหล่านี้จึงไม่ได้เป็นอาชีพที่ไม่มั่นคงต่อกลุ่มผู้สูงอายุ
 ข้อเสนอแนะต่อการจัดกลุ่มอาชีพ ควรให้กลุ่มอาชีพที่ผู้สูงอายุในชุมชนเคยทำ ต้องประชุมกันก่อน
 ว่ามีความถนัดด้านใด จัดกลุ่มอาชีพ หาเงินทุน ให้ความรู้ ที่สำคัญอาชีพต้องมีการตลาด ต้องหา
 ตลาดก่อน โดยชุมชนและผู้ที่เกี่ยวข้องอาจจะต้องหาตลาดเข้ามารองรับผลผลิตที่เกิดขึ้น

การทำงานของผู้สูงอายุที่เป็นลักษณะการรวมกลุ่มกัน และสร้างรายได้จาก
 งานนั้น เกิดประโยชน์ต่อผู้สูงอายุ ทั้งด้านการมีรายได้ และความรู้สึกมั่นคงด้านอารมณ์ จากการมี
 กลุ่ม มีเพื่อน ดังนั้นผู้จัดกิจกรรมในประเภทนี้ ควรให้ความสำคัญกับคุณค่าของผลผลิตจากกลุ่มใน

เชิงคุณค่าทางจิตใจควบคู่ไปกับคุณภาพของผลผลิต และต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง โดยการสืบสานจากคนกลุ่มวัยอื่นในชุมชนด้วย

5.2 กลุ่มที่ยังคุณประโยชน์โดยการทำกิจกรรมบริการ

จากการศึกษาพบว่า ผู้สูงอายุที่ยังคงทำกิจกรรมไม่ว่าจะเป็นกิจกรรมเชิงธุรกิจหรือกิจกรรมบริการ จะเป็นกลุ่มที่มีความพร้อมด้านจิตใจ มีความสนใจที่จะทำกิจกรรมต่างๆ มีการสมัครเข้ากลุ่ม ไปทำกิจกรรมกับกลุ่ม และได้รับประโยชน์ ทั้งด้านร่างกาย ด้านอารมณ์จิตใจ และความภูมิใจในตนเอง

- (1) การส่งเสริมต้องพิจารณาเป็นคนๆ ให้ภาครัฐเห็นความสำคัญผู้สูงอายุ เช่น อบต. ให้สนับสนุนให้ผู้สูงอายุได้ทำงานหรือกิจกรรม เพื่อให้ผู้สูงอายุเห็นคุณค่าในตัวเอง
- (2) คนทำดีต้องยกย่อง เพราะบางคนทำดีแล้วไม่ได้รับการยกย่อง จะเสียกำลังใจ
- (3) ภาครัฐจะส่งสัญญาณมายังส่วนท้องถิ่น โดยให้นโยบายว่า เวลาจะอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับเรื่องใดๆ ควรจะมองที่บุคคลท้องถิ่น/ชุมชนก่อน
- (4) การประชาสัมพันธ์อย่างทั่วถึง

5.3 ข้อเสนอแนะต่อการเตรียมการของภาครัฐและเอกชนในการรองรับผู้สูงอายุที่ยังสามารถประกอบอาชีพหรือทำงานเพื่อสังคม

- (1) การสร้างเครือข่ายและฐานข้อมูล เพื่อให้อุปสงค์และอุปทานได้มีโอกาสมาพบกัน
- (2) สร้างรูปแบบการทำงานที่หลากหลาย และมีความคล่องตัวมากขึ้นในเรื่องเวลาการทำงานและสถานที่ทำงาน เพื่อให้สอดคล้องกับศักยภาพและความต้องการของผู้สูงอายุมากขึ้น
- (3) ยกเลิกการกีดกันการทำงานอันเนื่องมาจากอายุ แต่การจ้างงานควรเป็นไปตามข้อเท็จจริง ตามความสามารถ
- (4) ส่งเสริมให้คนไทยมีจิตใจที่ต้องการเรียนรู้และพัฒนาตนเองอยู่ตลอดเวลา มีการรณรงค์และพัฒนาผู้ใกล้สูงอายุให้มีความสามารถใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยทัดเทียมกับประชากรในวัยอื่น

บทที่ 5

บทสรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัย เรื่อง “ภาวะสูงวัยอย่างมีคุณภาพประโยชน์กับการพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจในประเทศไทย” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพทางเศรษฐกิจ สังคม ภาวะสุขภาพ ศักยภาพ ความรู้ ประสบการณ์ และภูมิปัญญาของผู้สูงอายุไทยที่ยังคุณประโยชน์ต่อครอบครัว ชุมชน และสังคม และเสนอแนะแนวทางการดำเนินการจัดกิจกรรมที่เหมาะสม โดยใช้รูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้ให้ข้อมูล คือ ผู้สูงอายุวัยต้น อายุ 60-69 ปี จากกรุงเทพมหานคร เชียงใหม่ สุราษฎร์ธานี และอุบลราชธานี รวมจำนวน 110 คน ใช้การสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการ (Informal Interview) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) การสนทนากลุ่ม (Focus Group) และการสังเกต (Observation) เป็นเครื่องมือในการรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์เชิงเนื้อหา และเสนอเป็นข้อมูลที่เป็นพื้นฐานในการกำหนดนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาผู้สูงอายุต่อไป

บทสรุป

ผลการศึกษาที่พบมีประเด็นที่สำคัญดังนี้

ตอนที่ 1 คุณลักษณะพื้นฐานของกลุ่มที่ศึกษา

กลุ่มที่ศึกษาเป็นเพศหญิง 68 คน เพศชาย 42 คน ส่วนใหญ่มีสถานภาพสมรส และอยู่ในครัวเรือนกับคู่สมรส กลุ่มอายุที่มีจำนวนมากที่สุด คือ กลุ่มอายุ 64 ปี และมีบุตรโดยเฉลี่ย 3 คน

การประกอบอาชีพของผู้สูงอายุก่อนอายุ 60 ปี พบว่า ส่วนใหญ่ทำงานราชการ รองลงมาเป็นเกษตรกร และประกอบอาชีพอิสระและปัจจุบันผู้สูงอายุทำกิจกรรมเป็น 2 กลุ่มใหญ่ คือ กิจกรรมเชิงธุรกิจและกิจกรรมบริการ กิจกรรมเชิงธุรกิจส่วนใหญ่เป็นงานภาคเกษตรและรับจ้างทั่วไป ส่วนกิจกรรมบริการจะเป็นกลุ่มแม่บ้านและข้าราชการบำนาญ

การศึกษาสูงสุดของผู้สูงอายุ ส่วนใหญ่สำเร็จการศึกษาสูงสุดในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ในนี้มีผู้สูงอายุ 1 ราย ที่จบระดับปริญญาเอก และจบระดับปริญญาโท 2 ราย นอกจากนี้

การศึกษาในระบบแล้ว ผู้สูงอายุหลายรายได้ศึกษาความรู้ในสาขาที่ตนเองสนใจเพิ่มเติม เช่น ไปศึกษาต่อที่โรงเรียนตำรวจภูธร การเรียนโหราศาสตร์เพิ่มเติม

ด้านสุขภาพของผู้สูงอายุนั้น มากกว่าครึ่งหนึ่งของผู้สูงอายุ (61 ราย) มีโรคประจำตัว โดยโรคที่เป็นมากที่สุดคือ ความดันโลหิตสูง รองลงมาคือไขมันในเส้นเลือด ในส่วนกลุ่มที่ไม่มีโรคให้เหตุผลว่า เพราะออกกำลังกายเป็นประจำ และมีการตรวจสุขภาพประจำปี

สถานภาพทางเศรษฐกิจ แหล่งที่มาของรายได้ของผู้สูงอายุ ส่วนใหญ่มาจากการงาน รองลงมาได้จากรายได้ของคู่สมรส / บุตรให้ มีบางรายมีรายได้จากเงินบำนาญ/เงินออม นอกนั้นเป็น แหล่งรายได้อื่น เช่น การปล่อยเงินกู้ ค่าตอบแทนการเป็นอาสาสมัคร โดยส่วนใหญ่มีรายได้รายได้เฉลี่ยต่อเดือนมากกว่า 10,000 บาท มีรายได้สูงสุดถึง 85,000 บาท และต่ำสุดคือ 1,000 บาท ผู้สูงอายุมากกว่าครึ่งระบุว่ารายได้ที่มีอยู่เพียงพอต่อการดำเนินชีวิต

ตอนที่ 2 ลักษณะการทำกิจกรรมที่แสดงถึงการยังคุณค่าประโยชน์ของผู้สูงอายุ

การศึกษาได้จัดแบ่งรูปแบบการทำกิจกรรมที่แสดงถึงการยังคุณค่าประโยชน์ของผู้สูงอายุได้ 2 ประเภท ได้แก่ 1.การยังคุณค่าประโยชน์ของผู้สูงอายุในกิจกรรมเชิงธุรกิจ และ 2.การยังคุณค่าประโยชน์ของผู้สูงอายุในกิจกรรมบริการ มีดังนี้

2.1 การยังคุณค่าประโยชน์ของผู้สูงอายุในกิจกรรมเชิงธุรกิจ หมายถึง ผู้สูงอายุที่ทำงานหรือกิจกรรมใดๆ ตามความชอบหรือความถนัด โดยได้รับค่าตอบแทนเป็นค่าจ้างหรือเงินเพื่อใช้จ่ายในการดำรงชีวิต โดยค่าตอบแทนที่ได้รับสามารถเป็นทั้งเงินรายได้ประจำ และรายได้ไม่ประจำ ได้รับเงินเป็นงวด เป็นรายปี หรือเป็นครั้งคราวก็ได้ เป็นลักษณะการยังคุณค่าประโยชน์โดยการประกอบอาชีพ

ลักษณะการประกอบอาชีพของผู้สูงอายุ ซึ่งพบว่าในจำนวน 51 รายนั้น สามารถแบ่งประเภทได้ 5 กลุ่ม โดยกลุ่มใหญ่ที่สุดเป็นงานด้านการเกษตร ซึ่งมีทั้งผู้เป็นเจ้าของและ การรับจ้างในงานเกษตร เช่น ทำนา ทำสวนยาง สวนปาล์ม สวนลำไย และปลูกพืชสวนครัว กลุ่มถัดมา กลุ่มรับจ้างทั่วไปที่ใช้ทักษะฝีมือรับจ้าง เช่น ช่างไม้ นวดแผนไทย เย็บผ้า และทำโคม และกลุ่มที่ใช้แรงงาน เช่น รับจ้างภาคการเกษตร รับจ้างเหล่าไม้ไผ่ ตัดกระดาด ตัดกระดาดรูปต่างๆ บนโคม และรับจ้างห่อแหนม และกลุ่มผู้ทำธุรกิจส่วนตัว เช่น โรงรับจำนำ บ้านเช่า หอพักให้เช่า และรถให้เช่า เป็นต้น ในจำนวนที่ไม่แตกต่างกับกลุ่มธุรกิจมากนัก กลุ่มผู้สูงอายุจำนวนหนึ่ง ทำอาหารขาย เช่น ขายอาหารตามสั่ง ทำแหนม แคนหมู ขนมหอกจอก ถัดไปเป็นกลุ่มขายของ

ซ้ำในชุมชน ที่มีจำนวนเท่าๆ กับผู้ที่ทำงานฝีมือและงานส่วนตัว มีเพียง 1 รายที่ใช้ความรู้ความสามารถวิชาชีพ คือ เป็นทนายความ ซึ่งนับว่าผู้สูงอายุเหล่านี้เป็นผู้ใช้ความรู้ความสามารถให้เกิดประโยชน์ได้

2.2 การยังคุณค่าประโยชน์ของผู้สูงอายุในกิจกรรมบริการ

การยังคุณค่าประโยชน์โดยการทำกิจกรรมบริการ หมายถึง การทำงานหรือกิจกรรมใดๆ ของผู้สูงอายุ โดยไม่ได้รับค่าตอบแทน เป็นการกระทำที่เป็นประโยชน์ต่อบุคคล กลุ่มบุคคล และส่วนรวมเพื่อให้ผู้อื่นได้รับความสุข ความสะดวก หรือความสบาย อันเกิดจากจิตใจที่เปี่ยมไปด้วยความปรารถนาดี ช่วยเหลือเกื้อกูล เอื้ออาทร มีน้ำใจไมตรี เป็นลักษณะของผู้มีจิตสาธารณะหรือจิตอาสา ลักษณะกิจกรรมมีดังนี้

1) *การทำงานหรือกิจกรรมบริการเพื่อครอบครัว* เกิดจากแรงจูงใจที่จะแบ่งเบาภาระในครอบครัวของบุตรหลาน เกิดจากความต้องการช่วยเหลือหลานลดค่าใช้จ่ายในครอบครัว และทำตนให้เป็นประโยชน์ต่อครอบครัว โดยส่วนใหญ่เป็นงานที่เกี่ยวข้องกับการดูแลงานบ้านทั่วไป เช่น การทำอาหาร ทำความสะอาดบ้าน ซักผ้า รีดผ้า การดูแลต้นไม้/สัตว์เลี้ยง การเลี้ยงหลาน รวมถึงการดูแลสมาชิกในครอบครัวที่สูงอายุกว่า หรือเจ็บป่วย หรือเป็นผู้พิการที่อยู่ในครอบครัว ระยะเวลาในการทำงานให้ครอบครัวมีแตกต่างกัน โดยเฉลี่ยประมาณ 3 ชั่วโมงต่อวัน และมากที่สุดคือ 8 ชั่วโมงต่อวัน

2) *การทำงานหรือกิจกรรมบริการเพื่อสังคม* หมายถึง ผู้สูงอายุที่ได้ทำงานหรือกิจกรรมใดๆ เพื่อประโยชน์ของบุคคลอื่น ได้แก่ กลุ่มและชุมชนที่ทำงานสังคม เช่น 1) *เป็นผู้นำกรรมการ หรือผู้แทนกลุ่มหรือองค์กร* ได้แก่ เป็นประธานชุมชน รองประธานประชาคมเทศบาล ประธานสภาเทศบาล รองนายก องค์การบริหารส่วนตำบล กรรมการหมู่บ้าน แกนนำของกลุ่มสตรี กลุ่มแม่บ้าน เป็นกรรมการบริหารชมรมผู้สูงอายุ เช่น ประธาน รองประธานชมรมผู้สูงอายุ เลขาธิการ เป็นแกนนำออกกำลังกาย เป็นวิทยากรกิจกรรม เป็นผู้ช่วยนันทนาการชมรมผู้สูงอายุ เป็นต้น 2) *เป็นผู้ทรงคุณวุฒิ* มีตำแหน่งเป็นกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิในคณะกรรมการผู้สูงอายุแห่งชาติ กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิของสภาวัฒนธรรมจังหวัด 3) *เป็นไวยาวัจกร* เป็นตัวแทนของวัดในการจัดการทรัพย์สินของวัดและทำพิธีกรรมทางศาสนา 4) *เป็นอาจารย์และวิทยากร* ถ่ายทอดความรู้และสอนหนังสือ 5) *เป็นผู้สนับสนุนงานชุมชน* เมื่อชุมชนมีการจัดงานในชุมชน เช่น กิจกรรมวันสำคัญทางศาสนา ทอดกฐิน งานบวช งานแต่งงาน งานขึ้นบ้านใหม่ ฯลฯ ผู้สูงอายุจะมีส่วนร่วมในการทำงานเพื่อชุมชน เช่น การจัดเตรียมอาหารสำหรับงานเลี้ยง และ 6) *เป็นอาสาสมัคร* ซึ่งเป็นกิจกรรมหนึ่งที่พบจากผู้สูงอายุที่มีคุณลักษณะอยากช่วยเหลือผู้อื่น หรือเป็นกิจกรรมที่ทำต่อเนื่องมาตั้งแต่สมัย

ยังไม่เข้าสู่วัยสูงอายุ เช่น อาสาสมัครมูลนิธิบำเพ็ญประโยชน์ อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) อาสาสมัครดูแลผู้สูงอายุ (อผส.) อาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (อพม.) อาสาสมัครด้านยาเสพติดของชุมชน เป็นต้น

2.3 แรงจูงใจที่มีต่อการทำคุณประโยชน์

ในกลุ่มผู้สูงอายุทำกิจกรรมเชิงธุรกิจ และผู้ที่ทำกิจกรรมบริการ ได้ระบุถึงแรงจูงใจที่ยังคงทำกิจกรรมที่มีคุณประโยชน์อยู่ถึงแม้จะมีอายุมากแล้ว ดังนี้

1. แรงจูงใจที่จะทำดี เพื่อสืบทอดปณิธานจากในหลวงและพระบรมวงศานุวงศ์ ต้องการทำดี เจริญรอยตามพระองค์ท่าน
2. แรงจูงใจในการช่วยเหลือครอบครัว ทั้งด้านการเพิ่มรายได้ให้กับครอบครัว การมีภาระค่าใช้จ่ายในครอบครัว การช่วยเหลือลดภาระค่าใช้จ่าย และลดความวิตกกังวลของครอบครัว ซึ่งเป็นแรงจูงใจที่มาจากความต้องการด้านเศรษฐกิจเป็นหลัก
3. แรงจูงใจที่มาจากมีความสุขกายและจิตที่ดี เฉพาะอย่างยิ่งการมีความสุขกายที่ดี สามารถประกอบอาชีพได้ อายุเป็นเพียงการกำหนดตัวเลขทางสังคมเท่านั้น ทางร่างกายยังสามารถดำเนินกิจกรรมต่างๆ ได้เป็นอย่างดี
4. แรงจูงใจที่มาจากความรู้และการมีภูมิปัญญา เกิดจากการสั่งสมประสบการณ์ทั้งด้านธุรกิจ วิชาการ และศิลปะอื่นๆ ทำให้มีความต้องการที่จะคงไว้ รวมทั้งถ่ายทอดให้แก่ผู้อื่นด้วย
5. แรงจูงใจที่ต้องการช่วยเหลือผู้อื่น ทั้งด้านการมีรายได้ การบรรเทาปัญหา และการลดภาระกิจลง โดยในด้านรายได้นั้น เกิดจากความต้องการให้ลูกจ้างมีรายได้ เพราะหากหยุดงานจะมีคนตกงานอีกจำนวนมาก บางรายต้องการช่วยเหลือลูกหลานให้มีงานทำ รวมทั้งบางรายเกิดจากเคยช่วยเหลือผู้ที่ยากลำบาก พบความประทับใจที่ผู้รับได้รับความช่วยเหลือมีความปิติยินดี จึงกลายเป็นแรงกระตุ้นให้ทำต่อไป

ตอนที่ 3 เหตุปัจจัยที่คาดว่าจะทำให้ผู้สูงอายุเลิกทำงาน หรือเลิกทำกิจกรรม

ตามความคิดเห็นของผู้สูงอายุ ทั้งเป็นรายบุคคลและรายกลุ่มให้เหตุผลที่จะทำให้ผู้สูงอายุให้เหตุผลที่จะทำให้ผู้สูงอายุเลิกทำงานหรือทำกิจกรรม เรียงตามลำดับความสำคัญดังนี้

1. สุขภาพไม่ดี ร่างกายทรุดโทรม หรือมีโรคประจำตัว หรือแพทย์แนะนำให้หยุด “ใจเต็มร้อย แต่กายไม่ให้” โดยผู้สูงอายุมีความเห็นว่า การได้ทำงานเป็นการได้ออกกำลังกายไป

ด้วย และไม่ชอบอยู่เฉย การอยู่นิ่งโดยไม่ทำกิจกรรมใดจะรู้สึกไม่สบายมากกว่าการได้ทำงาน การทำงานบ้านถือเป็นงานประจำที่ต้องทำให้เสร็จก่อนออกไปทำกิจกรรมนอกบ้าน

2. มีเหตุจำเป็นต้องดูแลคู่สมรส บุตร หลาน หรือญาติที่มีปัญหา เพราะผู้สูงอายุส่วนมากอยู่กับครอบครัวทั้งคู่สมรสและบุตรหลานและบางรายต้องมีการเลี้ยงหลานและดูแลคนเจ็บป่วยในครอบครัว

3. เมื่อไม่สามารถพัฒนาศักยภาพให้เพิ่มขึ้น เมื่อรู้สึกว่าคุณเองไม่สามารถเรียนรู้หรือไม่สามารถพัฒนาทักษะฝีมือได้ โดยแสดงความเห็นว่าบางเรื่องที่ได้ไปร่วมกิจกรรมการอบรมหรือการประชุมรู้สึกว่าคุณไม่ทันเรื่องที่ย่อยและจำไม่ได้ ล้มง่ายทำให้ไม่มั่นใจว่าตัวเองจะทำได้เหมือนคนอื่น

4. การเดินทางไปทำกิจกรรมไม่สะดวก เช่น ไม่มีรถ เดินทางเพียงลำพังไม่ได้ไม่มีผู้พาไปเพราะกิจกรรมทางสังคม กิจกรรมกลุ่มหรืองานอาสาสมัครต้องไปทำร่วมกับคนอื่นและบางกิจกรรมจำเป็นต้องเดินทางไปนอกพื้นที่ผู้สูงอายุประเมินตนเองว่าไม่ค่อยมั่นใจในการใช้บริการรถเมล์รถประจำทางหรือรถสองแถว การออกไปนอกบ้านจึงต้องไปกันเป็นกลุ่มหรือนัดหมายให้มาพบกัน ณ สถานที่ใดสถานที่หนึ่งไปพร้อมกันหรืออาศัยรถผู้อื่น

5. ขาดความรับผิดชอบจากสังคม และคนรุ่นเดียวกัน ได้แก่ การไม่มาร่วมกิจกรรมของผู้สูงอายุและสมาชิกในสังคม ผู้สูงอายุที่ออกไปทำกิจกรรมนอกบ้านมีจุดมุ่งหมายคือได้ออกไปพบปะพูดคุยกับเพื่อนวัยเดียวกัน ทำกิจกรรมต่างๆ ร่วมกันทำให้มีความสุขสนุกสนานเพลิดเพลินหากมีคนมาร่วมกลุ่มลดน้อยลงหรือไม่มีคนมาร่วมกิจกรรมตนเองก็ไม่สามารถทำกิจกรรมใดได้

อภิปรายผล

จากผลการศึกษาที่พบว่า ผู้สูงอายุที่เป็นกรณีศึกษาทั้งหมดเป็นผู้ที่มีกิจกรรมยังคุณประโยชน์อย่างต่อเนื่อง ทั้งกิจกรรมเชิงธุรกิจและกิจกรรมเชิงบริการ ซึ่งนับเป็นสิ่งที่ดีเนื่องจากกิจกรรมเป็นเครื่องมือในการพัฒนาบุคคลอย่างต่อเนื่อง สอดคล้องกับทฤษฎีกิจกรรมที่ระบุว่าผู้ที่สูงอายุมีบทบาทในการทำกิจกรรมนั้น จะส่งผลให้มีความสุขและมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น จะทำให้เกิดความพึงพอใจในชีวิต และผู้สูงอายุเหล่านี้จะสามารถปรับตัวได้ดีกว่าผู้สูงอายุที่ไม่มีบทบาทหน้าที่หรือกิจกรรมใดๆ ผลการศึกษามีประเด็นน่าสนใจที่นำมาอภิปรายผลดังนี้

1. คุณลักษณะพื้นฐานของกลุ่มที่ศึกษา

เมื่อพิจารณาถึงคุณลักษณะพื้นฐานของกลุ่มที่ศึกษา เฉพาะอย่างยิ่ง “อายุ” พบว่า ส่วนใหญ่มีอายุ 64 ปี โดยกลุ่มตัวอย่างที่มีอายุ 65-69 ปี มีมากกว่ากลุ่มอายุ 60-64 ปี

แสดงให้เห็นว่า อายุไม่ได้เป็นอุปสรรคต่อการทำกิจกรรม สอดคล้องกับการศึกษาของ นงนุช สุนทรชวกันต์ (2552) ที่กล่าวว่า ผู้สูงอายุ 1 คน ใน 3 คนที่ต้องยังชีพด้วยการทำงาน ประมาณร้อยละ 70 ของกลุ่มผู้สูงอายุชายอายุ 60-65 ปี เมื่อพิจารณาถึงลักษณะอาชีพที่ทำก่อนเข้าสู่วัยสูงอายุ มีจำนวนมากมีงานทำที่เป็นอาชีพยั่งยืน เช่น รับราชการ รัฐวิสาหกิจ และลูกจ้างประจำของหน่วยงานรัฐ อีกกลุ่มหนึ่งทำธุรกิจส่วนตัว ค้าขาย รับจ้างภาคเอกชน เป็นต้น บุคคลเหล่านี้ประสบผลสำเร็จในการทำงาน และบางรายมีสถานภาพเป็นผู้นำในองค์กร เป็นหัวหน้างาน เป็นครู อาจารย์ ซึ่งเป็นผู้มีสถานภาพทางสังคมมาก่อน ดังนั้นเมื่อเกษียณแล้ว ยังมีความต้องการที่จะคงสัมพันธ์ภาพกับบุคคลอื่นและคงสถานภาพเดิมไว้ จึงยังคงให้มีกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง สอดคล้องกับแนวคิดทฤษฎีกิจกรรมที่มีข้อสันนิษฐานเบื้องต้นว่า “การเข้าร่วมกิจกรรมของผู้สูงอายุมีความสัมพันธ์กับสถานภาพทางสังคมก่อนการเกษียณ กล่าวคือผู้สูงอายุที่เคยมีบทบาทที่แสดงความสามารถในสังคมมาก่อนเกษียณอายุ จะเข้าร่วมกิจกรรมเพื่อทดแทนบทบาทที่สูญเสียไป ผู้สูงอายุประเภทนี้จะมีความพร้อมทางด้านสุขภาพกาย สุขภาพจิต มีความพร้อมทางด้านรายได้ และเศรษฐกิจในครอบครัว และมีความสุขมีความพึงพอใจที่ได้เข้าร่วมกิจกรรม และผู้สูงอายุที่เข้าร่วมกิจกรรม จะมีความคาดหวังว่ากิจกรรมที่ทำจะทดแทนความสูญเสียการทำงานประจำ การมีชีวิตคู่ และการเป็นพ่อแม่ และสถานะในครอบครัวและในสังคมได้”

มีประเด็นที่ควรพิจารณาประเด็นหนึ่งคือ ผู้สูงอายุที่ยังคงมีกิจกรรมเหล่านี้จำนวนถึง 38 ราย ที่เป็นหม้ายจากการเสียชีวิตของคู่สมรสและแยกกันอยู่ การเป็นหม้ายนับเป็นการสูญเสียครั้งสำคัญในชีวิตของบุคคลเหล่านั้น การเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมกับบุคคลอื่นจึงเป็นการแสวงหาสิ่งที่มาชดเชยความรู้สึกสูญเสียและต้องการสร้างความรู้สึกมั่นคงด้านอารมณ์ให้กับตนเอง ดังเช่น ในทฤษฎีกิจกรรมได้ระบุว่า “การเข้าร่วมกิจกรรมของผู้สูงอายุขึ้นอยู่กับพื้นฐานความคิดอารมณ์ จิตใจ และสังคมของผู้สูงอายุ กล่าวคือ เมื่อเข้าสู่วัยสูงอายุ หรือหลังเกษียณ บุคคลจะมีการเปลี่ยนแปลงในชีวิตเกิดขึ้น เช่น การสูญเสียคู่สมรส การเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมในการทำงาน การทำกิจกรรมจะช่วยให้มีความมั่นคงทางด้านอารมณ์ มีความมั่นใจในการดำรงชีวิตและเชื่อมั่นในความสามารถของตนเอง และต้องการมีความสัมพันธ์กับบุคคลอื่น”

2. การยังคุณค่าประโยชน์ของผู้สูงอายุในกิจกรรมเชิงธุรกิจ

การศึกษาถึงลักษณะการทำการกิจกรรมที่แสดงถึงการยังคุณค่าประโยชน์ของผู้สูงอายุพบว่า ผู้สูงอายุทุกรายยังคงมีกิจกรรมต่างที่ต่อเนื่องและปฏิบัติอยู่เป็นประจำ แต่มีความหลากหลายแตกต่างกัน คณะวิจัยขอเสนอประเด็นดังนี้

ลักษณะของกิจกรรมเชิงธุรกิจของกลุ่มผู้สูงอายุเป็นลักษณะการทำงานในภาคเกษตร ทั้งที่เป็นของตนเองและการรับจ้างทั่วไป ซึ่งเป็นงานที่ได้รับค่าตอบแทน ลักษณะการทำงานประเภทนี้ของกลุ่มผู้สูงอายุเป็นงานที่สามารถทำได้โดยผู้สูงอายุจะทำหน้าที่ไปดูแล กำกับและให้คำแนะนำกับบุตรหรือคนงานในนาและในสวนการลงมือทำเองนั้นทำบ้างโดยมีบุตรหลานเป็นผู้สนับสนุนด้านการเงินค่าจ้างคนงาน เป็นการไปทำในบางเวลาและบางวัน เช่น ไปดูแลการใส่ปุ๋ย การฉีดฮอร์โมนต้นลำไย การตัดผลไม้ การไปดูน้ำในนาข้าว เป็นต้น หลังจากมีเวลาว่างก็จะไปรับงานมาทำที่บ้าน หรือออกไปทำงานในกลุ่ม เช่น งานเหล่าไม้ จักสาน การตัดกระดาษ ตัดกาทำโคมลอย งานรับจ้างห่อแหยม และงานนวด เป็นต้น ส่วนกิจกรรมเชิงธุรกิจประเภทอื่นเป็นกิจกรรมที่มีกำหนดเวลาแน่นอน ผู้สูงอายุกลุ่มนี้จะไม่เอาชีพอื่นอีกยกเว้นไปทำกิจกรรมบริการด้วยความสมัครใจและใช้เวลาที่ว่างจากงานเชิงธุรกิจแล้ว

จากการศึกษาพบว่า กิจกรรมเชิงธุรกิจในกลุ่มผู้สูงอายุส่วนหนึ่งจะเป็นกิจกรรมที่ทำต่อเนื่องมาตั้งแต่ช่วงวัยทำงาน เพียงแต่ช่วงวัยทำงานจะมีเวลาไปเอาใจใส่ดูแลน้อย เมื่อเกษียณแล้วจึงมีเวลาทุ่มเทมากขึ้น และกิจกรรมเชิงธุรกิจของกลุ่มผู้สูงอายุเป็นกิจกรรมเชิงวัฒนธรรมชุมชน คือมีความเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของผู้สูงอายุและผู้เกี่ยวข้องในครอบครัวและชุมชน เช่นการทำสวนยาง ทำสวนลำไย ทำแหยม ทำอาหารส่งงานเลี้ยง เป็นต้น และบางรายภายหลังเกษียณได้รับเงินบำเหน็จ บำนาญ ก็นำมาลงทุนต่อยอดเพื่อให้บุตรหลานได้รับช่วงต่อหรือการลงทุนสร้างหอพัก เป็นต้น และผู้สูงอายุก็ได้ใช้ความรู้ความสามารถที่ตนเองมีอยู่ไปดูแลพัฒนากิจกรรมนั้นให้มั่นคงยิ่งขึ้นจากกรณีดังกล่าวมีข้อสังเกตว่า การสร้างงานอาชีพให้ผู้สูงอายุหลังเกษียณจึงไม่ควรเป็นงานอาชีพใหม่ที่ไม่มีความรู้พื้นฐานมาก่อน จะต้องพิจารณาถึงฐานความรู้ ความสนใจ ความถนัดและประสบการณ์เดิมของผู้สูงอายุก่อน สิ่งควรทำต่อไปคือการฝึกอบรมเสริมความรู้เพื่อให้กิจกรรมที่ทำอยู่มีความทันสมัยหรือมีการนำเทคโนโลยีใหม่มาใช้ให้สอดคล้องกับสังคมปัจจุบัน

นอกจากนี้ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยสำคัญที่กลุ่มผู้สูงอายุวัยต้นยังคงประกอบอาชีพ และมีรายได้จากการทำอาชีพ มีปัจจัยที่สำคัญ 3 ประการ คือ 1) องค์ความรู้เดิมในอาชีพ 2) ทุนในการประกอบอาชีพ 3) ตลาดรองรับสินค้าและบริการ

1) *องค์ความรู้ในอาชีพของกลุ่มผู้สูงอายุที่ศึกษา* เกิดจากความรู้ดั้งเดิมที่ผู้สูงอายุมีอยู่ หรือเรียกว่าเป็นภูมิปัญญาผู้สูงอายุ ซึ่งเกิดจากการปฏิบัติมาเป็นเวลายาวนาน และส่วนหนึ่งได้รับการถ่ายทอดมาจากพ่อแม่ หรือญาติที่ทำอาชีพนั้นมาก่อน ไม่ได้เป็นอาชีพใหม่ หรือการเรียนรู้ใหม่ การมีความรู้เป็นพื้นฐานประกอบกับการมีทักษะมาเป็นเวลานาน ทำให้เกิดความชำนาญและความมั่นใจ ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีความต่อเนื่อง (continuity theory) ที่เชื่อว่าผู้สูงอายุส่วนใหญ่ที่ยังมีกิจกรรมต่อเนื่อง เกิดจากการประสบความสำเร็จในสิ่งที่ทำอยู่ตั้งแต่วัยกลางคนจนกระทั่งเป็นผู้สูงอายุ และประสบความสำเร็จนี้เกิดจากการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ตามแนวคิดทฤษฎีกิจกรรม (Active theory)

นอกจากนี้ ในการประกอบอาชีพของผู้สูงอายุที่ยังคงทำอยู่นั้น ยังมีความเกี่ยวพันกับการมีผู้ช่วยเหลือ ได้แก่ คู่สมรส หรือบุตร หรือญาติ ที่คอยให้ความช่วยเหลือให้คำแนะนำ และเป็นกำลังแรงงาน เช่น อาชีพทำขนม และขายขนม และกิจกรรมโรงรับจำนำ จึงทำให้งานอาชีพทำได้ต่อเนื่อง และยังสามารถทำต่อไปได้อีก ซึ่งแสดงให้เห็นว่าระบบครอบครัวมีบทบาทสำคัญในการมีส่วนร่วมและรับผิดชอบต่องานอาชีพนั้นๆ และยังแสดงถึงบทบาทของผู้สูงอายุในการเป็นผู้ถ่ายทอดองค์ความรู้ให้แก่สมาชิกในครอบครัวต่อไปด้วย อย่างไรก็ตาม จากกรณีศึกษาพบผู้สูงอายุ 2 รายที่เริ่มต้นประกอบอาชีพใหม่ โดยให้เหตุผลในการตัดสินใจไปศึกษาเพิ่มเติมนี้ ประการหนึ่งเกิดจากการมีฐานความรู้เดิมอยู่บ้างเมื่อหนุ่มสาว แต่ต้องการไปหาเทคนิคและรูปแบบใหม่ๆ เป็นการเพิ่มทักษะให้ตนเองสอดคล้องกับแนวคิดและผลการศึกษาที่พบว่าพบว่าผู้สูงอายุสามารถเรียนรู้ทักษะใหม่ๆ ได้แม้ว่าจะได้ผลลัพธ์การเรียนรู้ต่ำกว่าวัยแรงงานแต่การประยุกต์ใช้ความรู้ใหม่ที่ได้รับในการทำงานสามารถทำได้ในระดับเดียวกับวัยแรงงานแต่ใช้ระยะเวลาสั้นกว่าหากเรียนรู้เรื่องกระบวนการทำงานผู้สูงอายุจะสามารถทำได้ผลลัพธ์เท่ากับวัยแรงงานเพราะมีประสบการณ์ในการทำงานและการใช้งานในเรื่องนั้นๆ มาก่อน

2) *ทุนในการประกอบอาชีพ*

ทุนเป็นปัจจัยสำคัญต่อการประกอบอาชีพ และเป็นปัจจัยที่กำหนดขนาดของกิจการ และแผนการดำเนินธุรกิจ ในกลุ่มที่ศึกษา พบข้อมูลด้านเงินทุนของผู้สูงอายุเป็น 3 กลุ่ม คือ กลุ่มที่ทุนเพียงพอและมีเงินหมุนเวียนในการดำเนินธุรกิจ กลุ่มที่ 2 กลุ่มที่มีการลงทุนพอประมาณเท่าที่กำลังความสามารถและทุนจะมี เช่น ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ขายของชำ ทำนา กลุ่มที่ 3 เป็นกลุ่มที่ต้องกู้ยืมเงินทุนประกอบอาชีพ เช่น กลุ่มวิสาหกิจชุมชน และกลุ่มต้นกล้าอาชีพ เป็นต้น ซึ่งกลุ่มเหล่านี้เป็นกลุ่มที่กล้าเสี่ยง (Taking risk) การลงทุนเป็นการเสี่ยงอย่างหนึ่ง ซึ่งไม่รู้ว่าสิ่งที่ลงทุนไปจะได้กำไรหรือขาดทุน ซึ่งจำเป็นต้องมีการไตร่ตรองให้รอบคอบและมีเหตุผลก่อนที่จะลงทุนเสมอ และเมื่อการลงทุนของกลุ่มผู้สูงอายุที่ความเสี่ยงในสภาวะสุขภาพร่างกายที่อาจจะ

เป็นอุปสรรคต่อการทำงาน แต่จากการศึกษาของ ศศิพัฒน์ ยอดเพชร และคณะ (2554) พบว่า ผู้ที่กู้ยืมเงินประเภทรายบุคคล ส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุที่อยู่ในช่วงวัยต้น และได้ใช้เงินที่กู้มาเพื่อประกอบอาชีพค้าขาย และเป็นอาชีพเดิมที่เคยทำมาแล้ว มีความต้องการเงินทุนมาพัฒนา หรือปรับปรุงต่อยอดจากสิ่งที่มีอยู่ เพื่อเพิ่มผลผลิต พัฒนาคุณภาพสินค้า หรือซื้ออุปกรณ์ทุนแรงเป็นต้น และสามารถส่งเงินคืนได้

3) ตลาดรองรับสินค้าและบริการ

ตลาดรองรับสินค้า เป็นปัจจัยสำคัญอีกประการหนึ่งต่อความสำเร็จของการประกอบธุรกิจ ผลการศึกษาพบว่า ตลาดรองรับสินค้าของผู้สูงอายุส่วนใหญ่เป็นตลาดในท้องถิ่น เช่น อาหาร ของชำ ขนม ซึ่งเป็นสินค้าเป็นที่ต้องการของประชาชนในท้องถิ่นประเภทซื้อมา-ขายไป ส่วนกลุ่มที่ผลิตสินค้าประติษฐ์ซึ่งเป็นทั้งกลุ่มวิสาหกิจชุมชน เป็นสินค้าโอท็อป 2 ดาว นั้น มีปัญหาในการขายผลิตภัณฑ์ เนื่องจากตลาดอึดติดกับผลิตภัณฑ์นั้นๆ และทำมานานไม่มีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบของผลิตภัณฑ์ นอกจากนั้นสมาชิกในชุมชนมีการทำผลิตภัณฑ์ประเภทและชนิดเดียวกันเป็นจำนวนมาก แตกต่างจากการศึกษาของ กุศล สุนทรธาดา และคณะ (2553) ที่ระบุว่า ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ทำงานในลักษณะวิสาหกิจชุมชน และกลุ่มอาชีพต่างๆ เช่น กลุ่มผลิตภัณฑ์โอท็อป (OTOP) และกลุ่มเกษตรอินทรีย์ เป็นต้น โดยลักษณะงานที่ผู้สูงอายุทำได้เป็นงานที่มีความยืดหยุ่น สามารถปรับเปลี่ยนเวลาได้ สามารถนำกลับมาทำที่บ้านได้ หรือถ้าทำที่กลุ่มก็ไม่ได้ทำทุกวัน กลุ่มที่ประสบความสำเร็จและยั่งยืน มักมีการทำกิจกรรมสม่ำเสมอ ประกอบด้วยคนหลายวัย เพราะผู้สูงอายุสามารถทำได้บางกิจกรรมที่ถนัดเท่านั้น ไม่มีปัญหาด้านการตลาด มีหลายหน่วยงานให้การสนับสนุน และสมาชิกมีรายได้สม่ำเสมอตามเกณฑ์ที่กลุ่มกำหนด ที่สำคัญที่สุดคือต้องมีผู้นำที่มีศักยภาพในการบริหารจัดการและมีความเสียสละ

3. การยังคุณประโยชน์ของผู้สูงอายุในกิจกรรมบริการ

จากการศึกษาพบว่าผู้สูงอายุส่วนใหญ่มีการทำกิจกรรมในรูปแบบต่างๆอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ก่อนวัยสูงอายุ จนถึงวัยสูงอายุ และจากการสนทนากลุ่มและการสนทนาเป็นรายบุคคลพบว่าการยังคุณประโยชน์ของผู้สูงอายุในด้านการทำกิจกรรมบริการมีประเด็นที่น่าสนใจดังนี้

การยังคุณประโยชน์ของผู้สูงอายุในกิจกรรมบริการส่วนใหญ่เป็นกิจกรรมที่ผู้สูงอายุทำเพื่อครอบครัว ซึ่งจากแรงจูงใจที่จะแบ่งเบาภาระในครอบครัวของลูกหลาน รวมทั้งต้องการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ต่อสมาชิกในครอบครัว โดยภารกิจส่วนใหญ่เป็นการทำงานบ้านทุกอย่าง ไม่กำหนดหน้าที่ตายตัว แต่ผู้สูงอายุส่วนใหญ่เมื่อไม่ได้ประกอบอาชีพหลัก ร่างกายแข็งแรง มีพลังกำลัง ต่างอยู่นิ่งเฉยไม่ได้ จึงทำทุกอย่างที่สามารถทำได้ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิด

ของ Caro, Bass, and Chen (1993); Kaye et al. (2003) และ Hooyman R. (2002) ที่ได้ระบุคุณลักษณะของการเป็นผู้สูงอายุที่ยังคุณประโยชน์ในหลากหลายประเด็นแต่หนึ่งในนั้นคือการทำงานบ้านและการช่วยเหลือครอบครัว

ความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งในครอบครัวและมีความสุขในการทำกิจกรรม เป็นแรงจูงใจให้ผู้สูงอายุยังคงกิจกรรมที่เกี่ยวกับการดำเนินชีวิตประจำวันในครอบครัว เป็นสิ่งที่ผู้สูงอายุทำมาก่อนและทำอยู่เป็นประจำจนเป็นนิสัย แม้จะเข้าสู่วัยสูงอายุก็ไม่ได้เป็นอุปสรรคต่อการทำงานบ้านหรืองานในบ้านประกอบสภาพสังคมเปลี่ยนแปลงไป บุตรหลานมีภาระหน้าที่ต้องออกไปทำงานและเรียนหนังสือนอกบ้าน ผู้สูงอายุยังคงมีความรักความผูกพันกับครอบครัว รู้สึกว่าเป็นหน้าที่ส่วนหนึ่งที่ต้องช่วยบุตรหลานในการทำงานบ้านและเป็นนิสัยที่ไม่ชอบบอญ่ว่างรู้สึกไม่มีคุณค่า การทำงานเป็นการสร้างความภาคภูมิใจ มีความสุขและความพึงพอใจที่ได้ทำกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อครอบครัวและรู้สึกว่าได้ช่วยบุตรหลานดังเช่นที่เคยทำมาตั้งแต่บุตรยังเล็กๆ สอดคล้องกับการแนวคิดของ Kaye et al. (2003) ที่อธิบายการยังคุณประโยชน์ของผู้สูงอายุว่าเป็นผู้ที่มีความสามารถในการทำงานที่เป็นประโยชน์ต่อความเป็นอยู่ที่ดีของครอบครัว ชุมชน และประเทศ ลักษณะของการทำงานของผู้สูงอายุบางคนจะยังคงได้รับค่าตอบแทนเพิ่มขึ้น ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับลักษณะงานที่อาจจะทำบางเวลา หรือเต็มเวลาก็ขึ้นอยู่กับความสามารถของผู้สูงอายุ ผู้สูงอายุที่ยังคุณประโยชน์อาจรวมความถึงผู้สูงอายุที่ยังคงมีพฤติกรรม และบุคลิกภาพที่แสดงออกถึงความพอใจในการเป็นผู้สูงวัย วางตัวเหมาะสม มีการดำเนินชีวิตอย่างมีความหมาย สร้างประโยชน์ต่อตนเองและผู้อื่น และสอดคล้องกับทฤษฎีกิจกรรมที่อธิบายการทำกิจกรรมของผู้สูงอายุว่าผู้สูงอายุที่ทำกิจกรรมอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอทำให้มีความพึงพอใจในชีวิตและปรับตัวได้ดีกว่าผู้สูงอายุที่ไม่มีบทบาทหน้าที่หรือกิจกรรมใดๆ

ผู้สูงอายุที่ยังคุณประโยชน์ในกิจกรรมอีกกลุ่มหนึ่ง คือ *ผู้สูงอายุที่เป็นอาสาสมัคร* ซึ่งรวมถึงการที่สมัครใจทำงานหรือกิจกรรมบริการเพื่อกลุ่ม/ ชุมชน และสังคม ได้แก่ การเป็นผู้นำ, ผู้แทน ผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้สนับสนุนงานชุมชน รวมทั้งเป็นอาสาสมัครกิจกรรมสาธารณประโยชน์ต่างๆ ซึ่งนับว่ามีประโยชน์ทั้งต่อตนเอง ครอบครัว และชุมชน โดยแรงจูงใจที่เข้ามาทำกิจกรรมเหล่านั้นเกิดจากความต้องการช่วยเหลือผู้อื่น ให้เขามีความสุข ดังที่ เอกสิทธิ์ พิสิฐพจมาน (2550) กล่าวว่า แรงจูงใจของคนไทยเป็นแรงจูงใจแบบ “Impure altruism” คือ ผู้ที่ทำงานโดยมีแรงจูงใจประกอบด้วย 2 ส่วนหนึ่ง ได้แก่ 1) การทำงานโดยที่หวังให้ผู้ที่ได้รับการบริการนั้นมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น 2) การทำงานโดยที่เกิดจากความต้องการของตัวอาสาสมัครที่หวังจะได้รับความสุขใจ ความอิมเอิบใจจากการทำงานนั้นด้วย กล่าวคือการได้เห็นคนอื่นเป็นอาสาสมัครจะส่งผลต่อการ

ตัดสินใจเป็นอาสาสมัครด้วย หรือหากตนไม่เป็นอาสาสมัครแล้วจะทำให้ตนเองเกิดความรู้สึกว่า ตนเองไม่เข้าพวกกับบุคคลอื่น

การมีภาวะผู้นำของผู้สูงอายุ เป็นปัจจัยที่สำคัญประการหนึ่งที่สนับสนุนให้ผู้สูงอายุทำกิจกรรมอาสาสมัครเป็นสิ่งที่สืบเนื่องมาจากการทำงานอาชีพ การมีบทบาทในงาน ในช่วงก่อนการเกษียณอายุ โดยเฉพาะกลุ่มที่เป็นข้าราชการบำนาญทุกรายจะผ่านช่วงเวลาการเป็นผู้บังคับบัญชา การเป็นผู้นำการเป็นผู้อาวุโสที่มีหน้าที่รับผิดชอบมากขึ้นตามอายุราชการและประสบการณ์ในการทำงาน บทบาทและภารกิจดังกล่าวได้รับการยอมรับในกลุ่ม ในองค์กร บางรายได้รับการยกย่องเป็นที่เคารพนับถือในการทำงาน มีผลการทำงานที่ประสบความสำเร็จมากมาย บุคคลกลุ่มนี้เมื่อเกษียณอายุราชการ ซึ่งเป็นช่วงที่ต้องยุติงานประจำ ทำให้เกิดความรู้สึกสูญเสียทั้งตำแหน่งหน้าที่ การงาน เพื่อนและสถานภาพทางสังคม จึงมีการปรับตัวด้วยการทำงานที่เป็นกิจกรรมทางสังคมที่เป็นงานอาสาสมัคร เป็นกิจกรรมใหม่ในกลุ่ม ชุมชน หลังวัยเกษียณและได้มีโอกาสนำความรู้ ทักษะ ประสบการณ์เดิมมาใช้ต่อ จึงเป็นเสมือนการชดเชยและทดแทนความรู้สึกที่ถูกลดทอนคุณค่าของตนเองซึ่ง ปาริชาติ ญาตินิยม (2547) ได้กล่าวถึงปัจจัยที่สำคัญที่ส่งเสริมการเป็นผู้สูงอายุที่ยังคุณประโยชน์ด้านปัจเจกบุคคล (Individual) ว่าบุคคลจะถูกกระตุ้นด้วยปัจจัยทางจิตวิทยา ได้แก่ แรงกระตุ้น แรงขับ ความคิดสร้างสรรค์ ทักษะ และความสามารถในการเรียนรู้ได้เร็ว ซึ่งถูกกำหนดมาแต่กำเนิดจากเพศ เชื้อชาติ กลุ่มชาติพันธุ์ ลักษณะทางสรีรวิทยา โครงสร้างพันธุกรรม และลักษณะทางชีววิทยา ทำให้พยายามปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมและสถานการณ์ซึ่งมีข้อจำกัด และจะเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลาตามแต่สถานการณ์ และการปรับเปลี่ยนด้วยตัวเอง

ความต้องการเพื่อนและต้องการเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนและสังคม เป็นอีกปัจจัยหนึ่งในการทำกิจกรรมอาสาสมัครของผู้สูงอายุ พบว่าในกลุ่มผู้สูงอายุที่ทำกิจกรรมบริการในรูปแบบต่างๆ จะเป็นผู้สูงอายุที่มีภูมิลำเนาทางสังคมที่หลากหลาย แต่เป็นกลุ่มที่มีความต้องการและจุดมุ่งหมายคล้ายกัน คือการทำงานเพื่อชุมชนและสังคม เมื่อเข้าร่วมกลุ่มวัยเดียวกันทำให้รู้สึกว่า得有เพื่อนที่คิดและปฏิบัติในสิ่งที่ชอบเหมือนกัน และกลุ่มที่เข้าร่วมนั้นส่วนมากจะเป็นกลุ่มในหมู่บ้าน หรือตำบลเดียวกัน รู้จักกันมาก่อนจึงทำให้รู้สึกอบอุ่น เป็นมิตร เป็นสังคมเดียวกัน

4. การยังคุณประโยชน์ของผู้สูงอายุ

ผลการศึกษการยังคุณประโยชน์ของผู้สูงอายุ ทั้งเชิงธุรกิจและเชิงบริการที่นำมอภิปราช้างตัน ได้ชี้ให้เห็นว่าผู้สูงอายุส่วนใหญ่ยังคงทำงานหรือทำกิจกรรมต่างๆ อย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง กิจกรรมที่ทำให้แก่ครอบครัวและสังคมซึ่งไม่สามารถประเมินเป็นคุณค่าเป็นตัวเงิน

ได้ จึงทำให้การอธิบายเพื่อนำไปสู่การยังคุณค่าประโยชน์ของผู้สูงอายุไม่ชัดเจนนัก เนื่องจากแนวคิดการเป็นผู้สูงอายุที่ยังคุณค่าประโยชน์ (Productive Ageing) เป็นแนวคิดที่มีรากฐานด้านเศรษฐศาสตร์ ที่เน้นมิติเชิงเศรษฐกิจเป็นหลัก มุมมองการยังคุณค่าประโยชน์จึงมองในประเด็นความสามารถในการผลิตหรือบริการของผู้สูงอายุ มากกว่ามุมมองในด้านประเด็นคุณค่าทางด้านสังคม ดังเช่นงานเขียนของ กุศล สุนทรธาดา (2553) ที่ได้แบ่งประเภทการยังคุณค่าประโยชน์ของผู้สูงอายุในฐานะที่เป็นทุนมนุษย์ และในฐานะที่เป็นเครื่องมือที่ทำให้เกิดความมั่นคงในชีวิต และลดความเสี่ยงต่อความยากจน ซึ่งมีทั้งที่เห็นได้ชัดและวัดได้ ได้แก่ คุณค่าด้านเศรษฐกิจของผู้สูงอายุด้านการทำงาน รายได้ และการออม (Lehrer et al., 1996) และคุณค่าที่ประเมินหรือตีค่าทางเศรษฐกิจออกมายาก (Immanent / Intrinsic value) เป็นการมองคุณค่าผู้สูงอายุที่ทำให้ประโยชน์ให้แก่ชุมชนและสังคม โดยเฉพาะที่ไม่ได้รับค่าจ้าง หรือทำงานในลักษณะที่เป็นจิตอาสา

นอกจากนั้น หากพิจารณาถึงคุณค่าของผู้สูงอายุที่ทำประโยชน์ให้แก่สังคมแล้ว ผลการศึกษาได้ชี้ชัดถึงบทบาทในการรับภาระงานบ้านและกิจกรรมกลุ่ม อันเป็นการพัฒนาตนเอง และกิจกรรมเพื่อสังคม กิจกรรมเหล่านี้ไม่สามารถประเมินค่าเป็นตัวเงินออกมาได้ ซึ่งสอดคล้องกับงานของ (ปริยา และคณะ, 2552 อ้างถึงใน กุศล สุนทรธาดา, 2553) ที่ระบุว่า การประเมินคุณค่าด้านเศรษฐกิจออกมายาก ประเทศไทยมีผู้สูงอายุที่ทำคุณประโยชน์ให้แก่สังคม ได้แก่ เป็นที่ปรึกษาตามหน่วยงานต่างๆ เช่น เป็นผู้บริหารชมรมผู้สูงอายุ เป็นราชบัณฑิตที่มีความรู้และเชี่ยวชาญในสาขาต่างๆ เป็นอาสาสมัครทำงานเพื่อสังคม เช่น ทนายอาสา และอาสาสมัครทำงานในโรงพยาบาล เป็นอาสาสมัครหาคนสมัครงาน ทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาโครงการต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนผู้พิพากษาสมทบ และกรรมการเลือกตั้ง นอกจากนี้ผู้สูงอายุยังมีความสำคัญในการเป็นผู้มีภูมิปัญญา มีความรู้ความชำนาญ และมีประสบการณ์สูง ทำหน้าที่สืบสานและถ่ายทอดภูมิปัญญา/ประสบการณ์ให้กับคนรุ่นหลังในชุมชนได้เรียนรู้ เช่น เป็นวิทยากร/ครูสอนดนตรีไทย สอนทำของเล่นให้แก่เด็กนักเรียน / เด็กในชุมชน รวมทั้งเป็นผู้สืบสานพิธีกรรมทางศาสนาและประเพณีนิยมต่างๆ และช่วยดำรงศิลปวัฒนธรรม (ปริยา และคณะ, 2552) นอกจากการทำประโยชน์ให้แก่สังคมในลักษณะดังกล่าวแล้ว ผู้สูงอายุยังเป็นบุคคลที่ทรงคุณค่าของครอบครัว ที่คอยให้ความรักความอบอุ่น สานสัมพันธ์ในครอบครัว ให้เป็นครอบครัวที่สมบูรณ์เป็นผู้ได้รับการเคารพนับถือ และเป็นที่ปรึกษาที่ดีให้แก่ลูกหลานด้วยความเต็มใจ เพราะมีประสบการณ์มากมาย มีข้อคิดที่น่าสนใจให้แก่ลูกหลาน ประกอบกับช่วงวัยที่ทำให้มีความสุขรอบคอบมากขึ้น จึงสามารถมองปัญหาได้หลากหลายแง่มุม และเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิต ซึ่งคุณค่าดังกล่าวยังไม่มีมีการประเมินมูลค่าทางเศรษฐกิจ

ข้อเสนอแนะ

การศึกษาภาวะสูงวัยอย่างมีคุณภาพประโยชน์ต่อการพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจในประเทศไทย คณะวิจัยมีข้อเสนอแนะต่อรัฐบาลและกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ เพื่อเป็นแนวทางการดำเนินงานในการจัดกิจกรรมที่เหมาะสมกับคุณลักษณะของผู้สูงอายุ ดังนี้

ข้อเสนอแนะระดับนโยบาย

1. ในระดับการวางแผนพัฒนาผู้สูงอายุ ควรกำหนดแนวทางการสร้างความรู้ความเข้าใจต่อคุณลักษณะการยังคุณประโยชน์ของผู้สูงอายุทั้งในเชิงสังคมและเศรษฐกิจให้ครอบคลุมและชัดเจน เนื่องจากแนวคิดเกี่ยวกับการยังคุณประโยชน์ของผู้สูงอายุต่อสังคมเป็นเรื่องใหม่ที่สังคมส่วนใหญ่ยังไม่ตระหนักและยังไม่ให้ความสนใจเท่าที่ควร และยังมีความเข้าใจต่อเรื่องการยังคุณประโยชน์ของผู้สูงอายุ (Productive Ageing) ที่แตกต่างกัน ดังนั้นในระดับนโยบายควรกำหนดแนวทางการสร้างความรู้ความเข้าใจต่อคุณลักษณะการยังคุณประโยชน์ของผู้สูงอายุ ทั้งในเชิงสังคมและเศรษฐกิจให้ครอบคลุมและชัดเจน หน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาผู้สูงอายุ ร่วมกันกำหนดแผนงาน มาตรการที่จะใช้การยังคุณประโยชน์ของผู้สูงอายุให้ถูกต้องและเหมาะสมกับคุณสมบัติของการยังคุณประโยชน์ที่มีอยู่ของผู้สูงอายุ

2. กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ควรยกย่องประกาศเกียรติคุณผู้สูงอายุที่ทำกิจกรรมบริการ จิตอาสา หรืออาสาสมัคร ระดับชุมชน ในรูปแบบต่างๆ อย่างทั่วถึงทุกระดับ เพราะผู้สูงอายุกลุ่มที่ทำกิจกรรมบริการต่างๆ ไม่ได้ต้องการค่าตอบแทน ทำด้วยความรู้ที่ปรารถนาดี และตั้งใจอุทิศตนเองเพื่อกลุ่มและชุมชน สิ่งที่สามารถตอบแทนได้ คือ การยกย่อง ประกาศเกียรติคุณและควรมีการดำเนินการในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับชุมชน จังหวัด และประเทศ

3. ในระดับกระทรวงที่นานโยบายและแผนพัฒนาผู้สูงอายุไปปฏิบัติ ควรผลักดันให้นโยบายการเรียนรู้ตลอดชีวิต ได้มีการนำสู่การปฏิบัติอย่างจริงจัง เพราะการพัฒนาการเรียนรู้ในกลุ่มวัยต่างๆ รวมทั้งวัยสูงอายุ จะช่วยเสริมสร้างฐานความรู้ในการดำรงชีวิตอย่างมั่นคง ภายใต้อาณัติการเปลี่ยนแปลงได้

4. รัฐบาลควรส่งเสริมให้หน่วยงานต่างๆ มีการดำเนินการที่เปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุที่ยังคงมีความรู้ความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคม เช่น การสนับสนุนส่งเสริมให้โรงเรียนในท้องถิ่น นำผู้สูงอายุที่มีความรู้เฉพาะ มีความสามารถ มีความเชี่ยวชาญ ที่ผ่านประสบการณ์ในอาชีพ ช่วงวัยทำงาน มาช่วยงานด้านเด็กและเยาวชน ในโรงเรียน เช่น การสอนอ่าน การเขียน การเล่านิทาน งานวาด ปั้น จักสาน และอื่นๆ ที่ต้องอาศัย

ความรักความเมตตา อดทน ใจเย็น ชัดเกลา หล่อหลอม ปลูกฝัง ทั้งนี้ จากการศึกษาพบว่า ผู้สูงอายุหลายรายมีความสนใจและมีความพร้อมด้านความรู้ความสามารถแต่ไม่ได้รับการโอกาสให้ได้ใช้ความสามารถที่มีอยู่

ข้อเสนอแนะระดับปฏิบัติ

เพื่อการพัฒนาผู้สูงอายุที่ยังคุณประโยชน์ให้สามารถสร้างคุณค่าด้านเศรษฐกิจและสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ควรดำเนินการดังนี้

1. **ควรเผยแพร่ความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับการยังคุณประโยชน์ของผู้สูงอายุ** ให้สังคมได้รับรู้และตระหนักถึงคุณค่าของผู้สูงอายุ
2. **ควรกำหนดแนวทางและวิธีการในการค้นหาความรู้เดิม/ ประสบการณ์ที่ผู้สูงอายุมืออยู่** เพื่อแสวงหาอาชีพที่เหมาะสมและสอดคล้องกับคุณลักษณะนั้นๆ ของผู้สูงอายุ
3. **ควรมีการศึกษาเพื่อแสวงหาปัจจัยสำคัญที่จะนำไปสู่ความสำเร็จในการประกอบอาชีพนั้น** ซึ่งได้แก่ ความรู้ ทักษะและการตลาด ให้นหน่วยงานที่จะสนับสนุนให้ประกอบอาชีพ ควรมีศึกษาข้อมูลอย่างรอบคอบเพื่อประกอบการตัดสินใจ เนื่องจากการตลาดเป็นจุดเริ่มต้นของการสร้างอาชีพ
4. **ควรสนับสนุนหรือประสานแหล่งทุนที่มีการจัดสรรงบประมาณ** เพื่อส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สูงอายุ การทำกิจกรรมของกลุ่ม/ชมรมผู้สูงอายุ เพราะการทำกิจกรรมจะมีค่าใช้จ่ายบางอย่างที่จำเป็น โดยประธานหรือคณะกรรมการ ต้องเป็นผู้รับผิดชอบจึงทำให้กิจกรรมไม่สามารถขยายหรือพัฒนาได้เต็มที่ ดังนั้นการแสวงหาความร่วมมือกับกองทุนต่างๆ เช่น กองทุนผู้สูงอายุ กองทุนสวัสดิการสังคมให้ปรับเกณฑ์การให้ทุนเอื้อต่อกิจกรรมของกลุ่มผู้สูงอายุ
5. **ควรมีการให้ความรู้แก่กลุ่มผู้สูงอายุในการพัฒนาผลิตภัณฑ์** เฉพาะอย่างยิ่งผลิตภัณฑ์สิ่งประดิษฐ์ ซึ่งควรมีการพัฒนาารูปแบบผลิตภัณฑ์อย่างต่อเนื่อง หน่วยงานที่ส่งเสริมการทำ ควรมีการให้ความรู้แก่กลุ่มผู้สูงอายุในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ และสร้างความแตกต่างของผลิตภัณฑ์อย่างต่อเนื่อง
6. **ควรส่งเสริมให้ผู้ประกอบอาชีพเชิงธุรกิจได้ถ่ายทอดความรู้ให้แก่ผู้อื่น** ในกลุ่มของผู้สูงอายุที่ประกอบอาชีพเชิงธุรกิจนั้น เป้าหมายของการคงอาชีพ คือ การต่อยอดผลิตภัณฑ์หรือสร้างความยั่งยืนแก่ครอบครัว และสามารถนำธุรกิจสู่ความสำเร็จได้ ดังนั้นควรมีเวทีให้ผู้สูงอายุกลุ่มนี้ได้ถ่ายทอดความรู้ประสบการณ์ไปสู่ผู้สูงอายุและกลุ่มวัยอื่น
7. **ควรมีโครงการพัฒนาหรือเสริมความรู้** ในด้านการดูแลเฉพาะด้านแก่กลุ่มผู้สูงอายุที่ทำกิจกรรมบริการ กลุ่มผู้สูงอายุที่ทำกิจกรรมบริการที่เป็นอาสาสมัครดูแลผู้สูงอายุ/

ไปเยี่ยมผู้สูงอายุในชุมชน ควรพัฒนาหรือเสริมความรู้ในด้านการดูแลเฉพาะด้าน เช่น ด้านสุขภาพ อนามัย โรค หรือ ภาวะความเจ็บป่วยที่เปลี่ยนแปลงไป เพื่อให้ผู้สูงอายุได้รับรู้ และนำไปใช้ประโยชน์ได้ ทั้งกับตนเอง และเพื่อนผู้สูงอายุในชุมชน การเป็นอาสาสมัครด้วยจิตสำนึก ความเอื้ออาทร มีจิตใจชอบช่วยเหลือผู้อื่นนั้น ไม่เพียงพอ ควรที่เสริมด้วยความรู้ที่ถูกต้อง และเป็นประโยชน์ด้วยเช่นกัน

8. กระทรวงการพัฒนาสังคมฯ หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาผู้สูงอายุ ควรมีการจัดสรรงบประมาณเพื่อการสนับสนุนด้านการเงินแก่ผู้สูงอายุที่ทำหน้าที่ ดูแลผู้ป่วย หรือผู้พิการในครอบครัว (family care giver) เนื่องจากผู้สูงอายุกลุ่มนี้บางรายยังมีความจำเป็นด้านรายได้ หรือต้องออกจากงาน จึงทำให้ขาดรายได้และเงิน ที่จะใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน

9. กระทรวงการพัฒนาสังคมฯ หรือกระทรวงที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาผู้สูงอายุ ควรมีแผนงาน และโครงการเกี่ยวกับการพัฒนาความรู้ในการดูแล หรือจัดหาพี่เลี้ยงในการช่วยเหลือ นอกเหนือจากการได้รับการสนับสนุนด้านการเงินแล้ว การเสริมความรู้เฉพาะด้านสำหรับการทำหน้าที่ในการดูแลผู้ป่วยและผู้สูงอายุเป็นเรื่องสำคัญ เพื่อเสริมสร้างการดูแลที่เหมาะสมและถูกวิธี รวมทั้งการมีพี่เลี้ยงในการช่วยเหลือแบ่งเบาภาระ จะช่วยให้ผู้สูงอายุทำกิจกรรมได้ดียิ่งขึ้น

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

- เกริกศักดิ์ บุญญานพวงศ์, และ สุรีย์ บุญญานพวงศ์. (2536). ศักยภาพของผู้สูงอายุในการทำงานเพื่อสังคม. รายงานการวิจัยโครงการชราภาพศึกษา. เชียงใหม่: สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- จุฑาทิพย์ เล็กล้วน. (2550). ปัจจัยที่ส่งผลต่อรูปแบบการทำงานช่วยเหลือสังคมของผู้สูงอายุ อาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (อพม.) ในกรุงเทพมหานคร. สารนิพนธ์หลักสูตรพัฒนาแรงงานและสวัสดิการมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์.
- ไทรรัตน์ ทองสัมฤทธิ์. (2548). ปัจจัยเกื้อหนุนและสุขภาวะที่ผู้สูงอายุได้รับการเข้าร่วมทำงานอาสาสมัคร. การค้นคว้าแบบอิสระ หลักสูตรปริญญาสาขารัฐศาสตร์มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, บัณฑิตวิทยาลัย.
- นางนุช สุนทรชวากานต์. (2552). การสร้างโอกาสการทำงานของผู้สูงอายุไทย. ศูนย์บริการวิชาการ เศรษฐศาสตร์, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, คณะเศรษฐศาสตร์.
- นพพร ทิพวงศ์. (2552). การพัฒนาศักยภาพอาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์เพื่อการปฏิบัติงานด้านสวัสดิการสังคม. วิชานิพนธ์ปริญญาสังคมสงเคราะห์ศาสตร์มหาบัณฑิต (การบริหารและนโยบายสวัสดิการสังคม), มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์.
- ปาริชาติ ญาตินิม. (2547). ลักษณะภาวะพหุผลพล : กรณีศึกษาผู้สูงอายุไทยที่มีชื่อเสียง. วิชานิพนธ์พยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพยาบาลศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย คณะพยาบาลศาสตร์.
- เพ็ญนรินทร์ สารตจำริญ. (2549). การศึกษาทักษะของผู้สูงอายุต่อการเป็นผู้สูงอายุที่ยังคุณประโยชน์ : กรณีศึกษาชมรมผู้สูงอายุโรงพยาบาลสังกัดกรุงเทพมหานคร. วิชานิพนธ์ปริญญาสังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต (การบริหารและนโยบายสวัสดิการสังคม), มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์.
- ศศิพัฒน์ ยอดเพชร และคณะ (2554). การติดตามและประเมินผลการดำเนินงานของกองทุนผู้สูงอายุ. รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ โดยการสนับสนุนจาก กองทุนผู้สูงอายุ และสำนักงานส่งเสริมสวัสดิภาพและพิทักษ์เด็ก เยาวชน ผู้ด้อยโอกาส และผู้สูงอายุ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์.

- ศศิพัฒน์ ยอดเพชร. (2553). “ศักยภาพของผู้สูงอายุไทย” ใน ลัดดา ดำริการเลิศ (บรรณาธิการ). รายงานสถานการณ์ผู้สูงอายุไทย พ.ศ. 2552. (หน้า 126-136). สถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย (มส.ผส.). กรุงเทพฯ : ทีคิวพี จำกัด.
- ศศิพัฒน์ ยอดเพชร. (2549). *สวัสดิการผู้สูงอายุ แนวคิดและวิธีการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : มิสเตอร์ก๊อปปี้ (ประเทศไทย).
- สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล. (2553). *โครงการศึกษาเพื่อหารูปแบบการส่งเสริมการมีงานทำแก่ผู้สูงอายุในพื้นที่ชนบท*. โดยการสนับสนุนทุนจาก สำนักงานปลัดกระทรวงแรงงาน.
- สมรักษ์ รักษาทรัพย์, กาญจน์ กังวานพรศิริ และ นงนุช อินทวิเศษ. (2553). *รายงานฉบับสมบูรณ์โครงการศึกษาอาชีพและโอกาสที่จะได้รับค่าตอบแทนที่เหมาะสมสอดคล้องกับผู้สูงอายุ*. มหาวิทยาลัยรามคำแหง, คณะเศรษฐศาสตร์, สถาบันวิจัยและพัฒนา.
- สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดสุโขทัย (มปป.). *คลังปัญญาผู้สูงอายุจังหวัดสุโขทัย*. สุโขทัย: โรงพิมพ์วิทยาสุโขทัย.
- เอกสิทธิ์ พิธิฐฒน. (2550). *การประเมินค่าเชิงเศรษฐกิจและปัจจัยกำหนดแรงงานอาสาสมัครในประเทศไทย*. วิทยานิพนธ์ปริญญาเศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, คณะเศรษฐศาสตร์, สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์.

บทความ

- กุศล สุนทรธาดา. (2553). “คุณค่าด้านเศรษฐกิจของผู้สูงอายุไทย”. ใน สุชาดา ทวีสิทธิ์ และ สวรรีย์ บุญยมนานท์ (บรรณาธิการ). *ประชากรและสังคม 2553: คุณค่าผู้สูงอายุในสายตาสังคมไทย*. เอกสารวิชาการ สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล หมายเลข 372. พิมพ์ครั้งที่ 1. นครปฐม: สำนักพิมพ์ประชากรและสังคม.
- จิราพร เกศพิชญวัฒนา จันทรพีญ แสงเทียนฉาย ยุพิน อังสุโรจน์ และเบนิท อิงกาชอล-เดตัน. (2543). “ความผาสุกทางใจของผู้สูงอายุไทย: การศึกษาเชิงคุณภาพ”. *วารสารพญมาวิทยาและเวชศาสตร์ผู้สูงอายุ*. 1(3), 21-28.
- ศศิพัฒน์ ยอดเพชร. (2542). “แนวคิดด้านสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุที่มีคุณภาพ”. *เอกสารการประชุมวิชาการแห่งชาติว่าด้วยผู้สูงอายุ “ผู้สูงอายุด้วยคุณภาพ”*. จัดโดย คณะกรรมการดำเนินการจัดกิจกรรมปีสากลว่าด้วยผู้สูงอายุด้านวิชาการ. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

วิพรรณ ประจวบเหมาะ และ ศิริวรรณ ศิริบุญ. (2553). “ประชากรสูงอายุไทย” ใน ลัดดา ดำริการเลิศ (บรรณาธิการ). รายงานสถานการณ์ผู้สูงอายุไทย พ.ศ. 2552. (หน้า 8-9).

สถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย (มส.ผส.). กรุงเทพฯ : ที่คิวพี จำกัด.

วิพรรณ ประจวบเหมาะ. (2552). “ภาพรวมประชากรสูงอายุในประเทศไทย” ใน ชื่นตา วิชชาวุธ (บรรณาธิการ). การทบทวนและสังเคราะห์องค์ความรู้ผู้สูงอายุไทย พ.ศ. 2545-2550. (หน้า 42-43). สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข (สวรส.) และ มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย (มส.ผส.) . กรุงเทพฯ : ที่คิวพี จำกัด.

วันดี โกละกุล. (2549). “นโยบายและมาตรการทางกฎหมายคุ้มครองผู้สูงอายุในต่างประเทศ”. เอกสารการประชุมวิชาการประจำปี 2549 จัดโดย สมาคมพัฒนาวิทยาและเวชศาสตร์ผู้สูงอายุ.

เอกสารอื่น

สำนักส่งเสริมและพิทักษ์ผู้สูงอายุ, สำนักงานส่งเสริมสวัสดิภาพและพิทักษ์เด็ก เยาวชน ผู้ด้อยโอกาส และผู้สูงอายุ. บันทึกข้อความเรื่องการดำเนินโครงการคลังปัญญาผู้สูงอายุ ปี 2553-2554. ลงวันที่ 7 ธันวาคม พ.ศ.2553

สื่ออิเล็กทรอนิกส์

กองส่งเสริมการมีงานทำ. (ม.ป.ป). การประกอบอาชีพอิสระ. (ออนไลน์). แหล่งที่มา :

<http://www.doe.go.th/vgnew/freelance/introduce.asp>

คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. (2552). “ศัพท์เศรษฐศาสตร์”. (ออนไลน์). แหล่งที่มา :

http://library.cmu.ac.th/faculty/econ/index.php?option=com_content&task=view&id=382&Itemid=521

จิราพร เกศพิชญพัฒนา และคณะ. (2549). พจนานุกรม: กรณีศึกษาจากผู้สูงอายุที่ได้รับการยอมรับในสังคม. (ออนไลน์). แหล่งที่มา : <http://info.thaihealth.or.th/taxonomy/term/3739>

ฝ่ายส่งเสริมการมีงานทำ สำนักงานจัดหางานจังหวัดเชียงใหม่ทำ. (ม.ป.ป). คุณสมบัติของการเป็นผู้ประกอบอาชีพอิสระ. (ออนไลน์). แหล่งที่มา :

http://www.cmemployment.org/activity2/activitydetail.asp?qactivity_id=23

ยงยุทธ แฉล้มวงษ์ และคณะ. (2553). “โอกาสเข้าถึงงานที่ดีมีความมั่นคง.” เอกสารประกอบการสัมมนาวิชาการประจำปี 2553 “การลดความเหลื่อมล้ำและสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจ” หัวข้อ การสร้างโอกาสด้านเศรษฐกิจ จัดโดย มูลนิธิชัยพัฒนา สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สถาบันที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ คณะกรรมการสมัชชาปฏิรูป และ มูลนิธิสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย. (ออนไลน์). แหล่งที่มา : http://www.thaippp.com/webboard/uploads/9Z3_โอกาสเข้าถึงงานที่ดีมีความมั่นคง.pdf

ศุภรัตน์ รัตนมุขย์. (2544). *อาสาสมัคร: การพัฒนาตนเองและสังคม*. (ออนไลน์). แหล่งที่มา : [www.gvc.tu.ac.th/th/download/expertise_service/.../Volunteer_\[1\].pdf](http://www.gvc.tu.ac.th/th/download/expertise_service/.../Volunteer_[1].pdf)

<http://www.openbase.in.th/files/05-บทที่2.doc>

http://tu4903520163.blogspot.com/2010/02/blog-post_20.html

http://son.uth.tmc.edu/coa/FDGN_1/RESOURCES/ Age_Theories.ppt

<http://hp.anamai.moph.go.th/soongwai/statics/about/soongwai/topic006.php>

<http://kc.hri.tu.ac.th/index.php?title>

ภาษาอังกฤษ

Bearon, Lucille (1996). “*Successful Aging: What Does the Good Life Look Like?*” *The Forum*, vol. 1. No. 3. Available from:

<http://cas.umkc.edu/casww/sa/whatissa.htm>

Caro, F. G., Bass, S. A., & Chen, Y. P. (Eds.). (1993). *Achieving a Productive Aging Society*. Westport, CT: Auburn House.

Hooyman, N.R., & Kiyak, H.A. (2002). *Social gerontology: A multidisciplinary perspective* (6 ed.), Boston: Allyn and Bacon.

J. E. Birren & K. W. Schaie (Eds.). *Handbook of the psychology of aging* (4th ed.). New York: Academic Press. Salthouse.

Knapp, Kenneth & Muller, Charlotte. (2000). *Paid and Unpaid Activities of Older*.

Available from: <http://www.lbnp.org/Websites/lbnp/images/Library/Volunteering/Productive%20Lives.pdf>

- Kossuth, P. M., and Bengtson, V. (1988). *"Sociological Theories of Aging: Current Perspectives and Future Directions,"* in Birren, J. E., and Bengtson, V. L., eds., *Emergent Theories of Aging*. New York: Springer Publishing Company
<http://www.medrounds.org/encyclopedia-of-aging/2005/12/activity-theory.html>
- Lemon, B.W., Bengtson, V. L., & Peterson, J. A. (1972). An exploration of the activity theory of aging: Activity types and life satisfaction among in-movers to a retirement community. *Journal of Gerontology*, 27(4): 511–523.
- Lenard W. Kaye, Sandra S, and Nancy M. (2003). *Toward a Productive Ageing Paradigm For Geriatric Practice*.
- Richard Schulz, Linda S. Noelker, Kenneth Rockwood, and Richard Sprott, (Editor). *"Major concept of Activity Theory."* in *The Encyclopedia of Aging*. Fourth Edition
- WHO. Active ageing. *A Policy Framework*. Geneva: WHO, Available from: http://whqlibdoc.who.int/hq/2002/WHO_NMH_NPH_02.8.pdf

